„O carte molcomă și îndeleată, care să spună de-a fir și cu rost cum s-a întîmplat de-a fost."

ION NECULCE

COLECŢIA

OAMENI

DE SEAMĂ

COPERTA DE BARBU TEODORESCU

SERGIU MILORIAN

AVREL VLAICU

EDITURA TINERETULUI

PARTEA I

FAÉTON

„Soarele, părintele său, îi dădu dezlegare să-i conducă o zi carul. Dar el fu cît p-aci să cuprindă pămîntul într-o îmbrățișare. Atunci Jupiter se înfurie, trimise asupra lui un trăsnet și-l prăbuși..."

Din mitologie

CAPITOLUL I

„A CĂZUT AVIATORUL AUREL VLAICU ȘI A MURIT“

Cînd s-a zvonit cutremurătoarea veste, pînzele cenușii ale amurgului începuseră să se lase dinspre dealul Cingăului. Satul era pe jumătate pustiu. Încă de dimineață, tineri și vîrstnici porniseră spre Orăștie, la adunarea și la serbările „Astrei“. Puținii care mai rămăseseră aveau să plece a doua zi, în zori, ca să ajungă și ei la timp. Numai nevîrstnicii sau cei prea bătrîni erau osîndiți să rămînă acasă. Numai lor nu le va fi dată bucuria de a-l vedea zburînd pe Aurel, care venea anume, de la București, la adunarea „Astrei“, să plutească pe undele văzduhului în fața zecilor de mii de oameni strînși acolo de pe toate meleagurile ardelenești. Cum i-ar fi răbdat inima pe binținteni să nu fie de față, să nu-l vadă, să nu-l îmbrățișeze cu mîndrie și cu dragoste? Plecase dintre ei, era al lor... „Orelul“ lor...

Tihna înserării, care apucase să învăluie satul ca într-o vrajă adormitoare, se risipi numaidecît. Oamenii ieșeau de prin case și ogrăzi, abia stăpînindu-și înfrigurarea și se întîmpinau înfricoșați. Voiau, și totodată se temeau, să afle mai degrabă, unul de la altul, dacă groaznica întîmplare care li se vestise se petrecuse cu adevărat. În fundul sufletului păstrau un licăr de nădejde: sînt lucruri care nu pot, nu trebuie să fie adevărate.

Povestea unul — și se bulucise satul întreg în jurul lui să-l asculte — că necrezuta veste o adusese, cel

dintîi, Ion. El, Ion, l-ar fi întîlnit pe povestitor pe ulița pustie a satului, și i-ar fi strigat din mers: „Orel a murit... A căzut... A venit o telegramă...“ Apoi s-ar fi mistuit către Mureș.

— N-a stat nici ca de cînd vă spun, mai lămuri omul căruia i se mărturisise Ion. Și adăugă: Umbla în neștire, parcă se clătina.

N-a mai spus nimeni nimic. În tăcere, ca la o poruncă, au pornit-o cu toții, șirag viu, spre casa lui Dumitru Vlaicu.

În fruntea tuturor se nimerise să umble Marin Valer. Înalt și deșirat, întunecat la chip și încruntat în sinea lui, pășea a ciudă, certîndu-se cu propriile lui gînduri. Totdeauna a fost el încredințat că omului de la ogor nu-i merge bine dacă se amestecă cu domnii de la oraș.

— Numai o dată i-am spus eu să nu se ducă dintre noi? vorbi cu glas tare. Nu se adresase nimănui. Nu-i răspunse nimeni.

Dar, ca un ecou, alte gînduri i se înfiripară în minte: „Să fi zburat, dacă așa îi era voia, dar s-o fi făcut printre noi, că doar i-am stat alături cu trup și suflet. Niciodată nu i-am ieșit din vorbă. Ce-a voit, asta am făcut“.

Care copil nu se jucase cu zmeul? Dar nici unuia nu i-a dat prin gînd să isprăvească unul mare cît oaia, cum nu se mai pomenise în jocurile copiilor. Zmeul se făcuse în taină. Numai Ion știa de el.

— Să nu le spui copiilor, Ioane, să-l fac eu întîi, hotărîse Aurel.

De Ion nu se ferea. Îi împărtășea tot ce-i trecea prin minte, iar el făptuia întocmai, ca un meșter priceput, toate cît i le cerea. „Păcat că nu l-a dat și pe el la școală“, avea să spună într-o zi Aurel. Ar fi voit să aibă o bicicletă. Iar Ion se apucase să facă una din lemn, cu roțile de crengi de alun și cu „cauciucurile“ din împletitură din coajă de tei.

Ion îi era cel mai de nădejde tovarăș. Se înțelegeau și se împlineau ca două mădulare ale aceluiași trup. Își făcură un atelier în șura deasupra căreia era hulubăria. Ciocane, clești, șuruburi, riglă, teslă, pilă, ferăstraie, nimic nu le lipsea. Le adunaseră de pe unde

le-or fi găsit, azvîrlite ca netrebuincioase și le foloseau ca bune. Cu uneltele astea își croiseră zmeul, îi tăiaseră șipcile, le prinseseră cruciș unele de altele. Dar cînd a venit vremea să-l încerce, au înțeles că pentru asemenea treabă n-ajung doi.

— Să-l chemăm și pe Miron, își dădu cu părerea Ion.

Aurel rămăsese o clipă pe gînduri. Are să păstreze Miron taina? Dar dacă n-o păstrează? Dacă dă zvon printre copiii satului?... Mai bine să nu știe Miron. Mai bine să nu-i afle nimeni taina... Da, așa ar fi mai bine... Dar uite că fără Miron nu se poate...

— Bine, zise, întunecîndu-se la față și rostind în ciudă cuvintele, să-l chemăm. Să vie pe izlaz. Și ca să uite că fusese silit să facă ceva ce nu-i era pe plac, adăugă: Acolo îi loc bun!

— Dau eu fuga, sărise Luca Cranciova, care se întîmplase să le fie prin preajmă.

Luca Cranciova era un copil sfios din fire și neajutorat. Se ținea tot pe lîngă Aurel și se uita la el cu ochi umezi, de cîine credincios. N-ar fi spus o vorbă din toate cîte se petreceau sub ochii lui, să-l fi ars cu fierul roșu, dacă așa ar fi fost voia lui Aurel. Se uita la el cu nesfîrșită dragoste, năpădit de un belșug de simțiri. Și închipuia în taină stihuri potrivite cu stîngăcie, care arătau încotro îl vor purta drumurile vieții: „Aurel cel voinicel... Nu-i altul meșter ca el...“

Pînă să se întoarcă Luca, Aurel se gîndi că nici Miron n-are să fie de ajuns: ar mai trebui măcar unul. Mici și slabi cum erau, n-au să fie în stare să țină zmeul cînd o începe să tragă și să ceară sfoară.

— Să-l luăm și pe Valer, își dădu cu părerea Ion.

L-au chemat: un tăngălău lung și bine legat, în stare să se împotrivească singur smuciturilor zmeului. Era cel mai voinic dintre toți și cel mai mare totodată. Împlinise patrusprezece ani. Aurel nu trecuse nici de doisprezece.

— Îi dăm sfoară să urce, făcu Aurel, cu ochii la înălțimile Cingăului, care creșteau, vinete, în vecinătatea Binținților. Ceea ce ar mai fi fost de spus rămăsese tăinuit în cugetul lui: are să-i agațe și un pietroi, să vadă: e destul de puternic să-l tragă? Și dacă va trage

unul, are să-i mai pună unul. La urmă se leagă el însuși de zmeu, să-l poarte sus... Dar despre asta n-are să le spună nimic copiilor. Asta era taina lui cea mai mare...

Era un amurg liniștit de toamnă caldă. Cînd și cînd se simțea o adiere slabă care se spulbera în văzduh.

— Nu-i vînt bun, se plînse Marin Valer, înciudat că li se strică joaca.

— Ba e bun, se împotrivi Aurel. Că de-ar sufla prea tare, l-ar smuci, și l-ar smulge.

Mai mult nu spuse, dar el știa că toată socoteala zmeului este să aibă atîta vînt cît să-și ia drum, că pe urmă se ține singur sus.

Nu trecu mult și o pală ușoară se răscoli dinspre apa Mureșului.

— Gata ! răspunse Aurel.

...Își aducea aminte Marin Valer cum îi smulsese Aurel ghemul din mînă.

— Lasă că îi dau eu — îi spusese. Dacă nu l-oi putea ține, sări tu și m-ajuți.

Erau toți cu ochii după minunea care creștea în închipuirea lor pe măsură ce, înălțîndu-se, se vedea tot mai mică.

— Urcă ! Urcă ! strigase bucuros Valer.

— Oho ! făcuse fericit Cranciova, vrînd parcă să spună că nici n-ar putea fi altfel, de vreme ce zmeul fusese scornit de mintea lui Aurel.

— Păi ce, e după el ? se umflase Ion, mîndru că din mîna lui ieșise minunea aceasta, cum nu mai pomeniseră copiii de prin Binținți și nici de prin alte sate învecinate.

Aurel nu-i auzea. Urmărea cu încordare jocul zmeului și îi frîna cu chibzuință neastîmpărul, împiedicîndu-l să zburde nebunatic prin văzduh. Îi da sfoară să urce, dar numaidecît îl trăgea cîțiva metri la pămînt. Îi îngăduia iar s-o ia înspre culmi, dar nu-l lăsa în voia lui, ci îl răsucea cînd la dreapta, cînd la stînga, silindu-l să i se supuie. Iar zmeul, stăpînit, îl asculta. Cobora lin, sau urca pe nesimțite, așa cum îi hotăra pilotul care îl ținea priponit de voința și de judecata lui.

Dar tocmai cînd se așteptau mai puțin, zmeul începu să dea semne de moliciune. Nu numai că nu mai cerea sfoară să se înalțe, dar parcă se clătina și nu se mai

putea ține în aer. Sfoara făcuse o burtă spre pămînt. Nu era semn bun. O clipă, licărul de lumină din ochii lui Aurel se stinse. Dar numaidecît se aprinse iar. Struni zmeul, smucindu-l din răsputeri, ca să-i învingă moliciunea și să-l trezească din amorțeală. Dar degeaba îi da sfoară, degeaba o aduna iar pe ghem. Zmeul nu se mai înălța. Se lăsa tot mai moale și sta gata să se prăbușească în coama plopului, care îl pîndea amenințător.

— Ațineți-vă cu toții să-l prindeți, să nu se frîngă de pămînt. Strînge sfoara pe ghem, Valer!

Se făcu întocmai. Cîteva clipe mai tîrziu, zmeul sta învins și parcă trist la picioarele copiilor.

Aurel se aplecase asupra lui și-l cerceta cu luare-aminte.

— Are el vreo pricină, rosti cu glas tare, dar parcă vorbea numai pentru sine.

Băieții îl priveau nedumeriți, așteptînd să afle de la el ce anume pricină făcuse să cadă zmeul.

— Dacă a ajuns sus, trebuia să se țină, mai zise.

Copiii l-ar fi înțeles, dacă ar fi putut auzi sfîrșitul judecății, care se frămînta în taina minții lui: „Păsările de ce nu cad?“ Întrebarea și-o pusese și altă dată, stînd cu ochii la hulubii de care era plin podul șurii și la berzele al căror zbor lin și sigur îl urmărea adesea ceasuri îndelungate.

Porniseră spre casă abătuți. Marin Valer purta zmeul. Nu mai călca țanțoș ca la ducere. Lîngă el umbla Ion, cu ghemul. Ceva mai în urmă venea, îngîndurat, Aurel.

— Dacă vrem să se țină, îi șopti el cu grijă, ca să nu fie auzit de ceilalți, trebuie să-l facem după socoteala păsărilor. Că ele se țin!

— Să-l facem, încuviință Ion, răspunzînd tot în șoaptă, fără să încerce a cuprinde înțelesul vorbelor lui Aurel. Așa era Ion. Se supunea fără cîrtire voinței fratelui său: „Numai să-mi spui tu, că eu fac“.

În șură era un butoi.

— Uite, îi spuse Aurel, după ce copiii se risipiseră, lăsîndu-i singuri. Poți tu ridica butoiul?

— Nu pot, recunoscu Ion.

— Nici eu nu pot. Dar tata poate, că e mare. Așa și cu zmeul. Cît e mic, se poartă numai singur. Dacă

l-am face mare, ar duce și o piatră. Dar noi l-am făcut prea mic pentru cîtă lemnărie i-am pus în spinare. Cum s-o poarte? Zmeul, pe cît e de greu, pe atît trebuie să fie și de mare. N-ai văzut hulubii noștri? Sînt mai grei ca cintezele. Dar sînt și mai mari. Tot așa uliul. Și cîte alte păsări. Cele mici sînt ușoare. Cele mai mari sînt mai grele. Uliul poate să ducă o găină în plisc. Dar cinteza nu poate.

A doua zi se apucară să desfacă zmeul și să-l facă iar la loc, cumpănind între suprafață și greutate. Treaba o îndeplinea Ion, ajutat cînd de unul, cînd de altul din copiii care se îngrămădeau în jurul lor.

* * *

Încercarea avea să fie peste cîteva zile. Aflaseră de zmeu toți copiii satului. În ziua hotărîtă nu rămăsese nici unul pe lîngă casă.

Zmeul se ținea bine în aer. Copiii trăgeau pe rînd sfoara, bucuroși să se arate meșteri la smucit și la înălțat. Smucea și Aurel, dar dintre toți el era cel mai puțin bucuros. Gîndul lui mergea departe. Isprăvise zmeul, izbutise să-l facă să se țină în aer, dar numai atît nu era de ajuns. E bine că urcă și se ține, dar trebuie să și ducă ceva în spinare. Altfel, e treabă făcută numai pe jumătate.

— Dați-l jos! porunci.

Ion nu așteptă să i se spună a doua oară. Numaidecît sfoara fu strînsă pe ghem și zmeul se așternu la picioarele lui Aurel. Băieții se adunară roată în jurul lui. De data aceasta porunca stîrnea nemulțumire. Erau înciudați că nu apucaseră toți să tragă.

— O să trageți, dar mai întîi să-i legăm o piatră.

Nici acum nu mergeau lucrurile bine. Cînd bătea vîntul, zmeul ridica piatra, dar se mișca greu din loc. Aurel era mîhnit. Toată truda să fi fost degeaba? Se culcă îngîndurat și dormi cu zbucium. I se înfățișă în somn pagina din cartea de citire, la lecția „Moara de vînt". Parcă visa și parcă era aievea.

— Ioane, făcu el a doua zi dimineață, i-am dat de rost. Să-i punem o roată cu lopeți subțirele de șiță, să taie vîntul. Cum scrie la „Moara de vînt".

Dar n-a mai avut răgaz să-și ducă gîndul la îndeplinire : i-au hotărît părinții să se ducă la oraș, la carte.

Mulți din cei ce umblau acum abătuți către casa lui Dumitru Vlaicu alergaseră și altădată, după trecere de ani, spre dealul Pemului, apoi pe pășunea din marginea dinspre Deva a satului, unde s-au făcut, într-o primăvară, primele încercări ale unei unelte de zburat a cărei ciudățenie i-a uimit din cale-afară.

Nu mai aveau în față o închipuire copilărească, din șipci și hîrtie, ci o mașină greoaie — cea dintîi pe care a stat scris numele inventatorului și anul cînd a fost dăruită văzduhului : „Vlaicu 1909“. Lui Aurel și lui Ion le-au ajuns mai puțin de două săptămîni ca s-o isprăvească. Dar în fiecare colțișor, în fiecare piesă erau îngropate gînduri îndelung frămîntate de Aurel, fie în nopți de nesomn, fie în zile nesfîrșite petrecute sub malul Mureșului, în liniștea clipocitului apelor învolburate. Acum, cînd pășeau spre casa lui badea Dumitru, acest „Vlaicu 1909“ răsărea aievea în fața ochilor lor. Aurel îi zicea planor. Iar mașinăria se închipuia din două sîrme de oțel. Una să îndemne spre înălțimi, cealaltă să hotărască direcția de zbor. Trei capete de funie fuseseră legate de aripi și de scaun. N-avea să uite niciodată Marin Valer că fusese unul dintre cei opt flăcăi care se înhămaseră la funii, ca să-i facă forță planorului și să-i ajute să se smulgă de la pămînt. De altă funie se legase Ion, iar de a treia încă unul... care să fi fost... parcă Baloș.

— Să țineți bine frînghiile — le poruncise Aurel. Aveți grijă să nu smuciți dintr-o dată, nici să nu se încline planorul.

Sîrbu Mihai fusese rînduit la coadă.

— Tu să nu scapi frînghia din mînă pînă n-ăi vedea că băieții n-au luat-o la fugă cu planorul.

Cînd totul a fost rînduit, Aurel a legat un butuc de lemn de șaua pe care, în închipuirea lui, avea să se așeze el însuși. A stat apoi la pîndă să se umfle vîntul și cînd a socotit că suflă tocmai atît cît se cuvine a dat porunca :

— Acum, băieți !

Porunca asta a răsunat cîteva zile de-a rîndul pe pășunea satului și tot de atîtea ori planorul își lua zbo-

rul... dar numai cînd bătea vîntul. Asta-l nemulțumea pe Aurel. E bine că se ridică, e bine să ia înălțime pînă la 15 metri, dar mașina trebuie să zboare pe orice timp. Asta, firește, este treabă grea. Dar el va izbuti. Trebuie să izbutească. Întîi să vadă de ce se înclină planorul... de ce coboară smucit... de ce nu se lasă lin, ca păsările. După fiecare zbor îi îndrepta neajunsurile. Iar cînd a fost sigur că a ajuns la un capăt, și-a rotit privirea să vadă : cine să zboare primul ? Ar fi vrut să fie el acela, dar el trebuia să vadă de jos ce se întîmplă. Primejdie nu mai putea fi, de asta era sigur... Dar cine va zbura primul ?

Sorții căzură pe surioara lui, Valeria, abia de cîțiva ani. Cînd a înțeles că e vorba „să se dea cineva" în leagănul ăsta minunat, Valerica s-a rugat și a plîns. N-a fost chip să nu se țină seama de voința ei. Alegerea s-a nimerit să fie bună, pentru că Valerica nu era cu mult mai grea decît butucul căruia i-a luat locul în șaua planorului. Și a zburat Valerica mai sus de clopotniță, iar după aceea, pe rînd, au zburat și alții dintre cei care umblau acum cu sufletele cernite.

...Se dusese vestea pînă la Orăștie de planorul lui Aurel. Iar un avocat de acolo, Romulus Boca, se arătase dintre toți cel mai încredințat că Vlaicu va izbuti în ostenelile lui și că va zbura.

Boca îi fusese tovarăș de învățătură. Ce-l va fi îndemnat să creadă în Vlaicu și să-i rămînă prieten și sprijinitor pînă la moarte ? Nu după vorbele lui Aurel se va fi luat el, căci Aurel nu se pricepea la vorbe și n-avea, ca alții, puterea de a face pe cineva să creadă așa cum el însuși credea. Romulus Boca a fost dintre puținii oameni care pătrund sub pojghița tăcerilor. El a simțit ce poate Vlaicu și i-a dat tocmai ceea ce avea să-i lipsească mereu : o prietenie caldă și mai ales semnele de încredere care-l întăresc pe om. Îndemnați de el, orăștienii, ca și cei din Deva, Hunedoara și Arad au pus mînă de la mînă să-și cumpere Aurel pînză mătăsoasă și alte lucruri care îi trebuiau ca să-și ducă mai departe încercările. E drept că, după obiceiul lor și al vremii, darnicii subscriitori pe listele care începuseră să circule nu s-au mulțumit numai să dea și să tacă. Au

simțit nevoia să facă și oarecare zarvă în jurul dărniciei lor. Spuneau unii că Vlaicu va zbura pînă și peste Turnul Sașilor de la Sibiu. Dacă o asemenea minune se va înfăptui, de ce să nu se știe că ei au făcut-o posibilă? S-a constituit deci, în grabă mare, un „Club aviatic" — jucărie cu clopoței pentru oamenii mari, cu discursuri și cu legăminte. Dar jucăriile se strică repede și nici „Clubul aviatic" n-a avut altă soartă. După ce isprăviseră de vorbit și se săturaseră să se asculte unii pe alții, membrii „Clubului aviatic" n-au mai stăruit în bunăvoință.

Numai Boca a rămas statornic și a fost el însuși tot atît de mîhnit ca și Aurel că puținii bani care s-au strîns în focul primului avînt nu ajungeau nici pe departe pentru toate cîte ar fi fost de trebuință. Dar și atunci, ca și mai tîrziu, Dumitru Vlaicu avea să împlinească ceea ce mai trebuia.

Vlaicu îi trimisese vorbă lui Boca, la Orăștie, să vină la Binținți acasă în prima zi cînd o sufla vîntul: „...mă bat și cu Lilienthal", îi scrisese, abia stăpînit.

Cutezase în mintea lui să se așeze alături de omul care izbutise două mii de zboruri planate și a cărui carte despre potriveala dintre zborul păsărilor și cel spre care năzuise autorul însuși, o citise. Găsise în paginile ei multe asemănări cu gîndurile care-i licăriseră în minte cu mult înainte de a fi aflat ce scrisese și ce încercase Lilienthal. Ca și acesta, avea și el un frate care l-a ajutat să-și construiască cele dintîi aripi. Cercetase și el zborul păsărilor, le măsurase aripile. Lilienthal izbutise. De ce nu l-ar întrece? Să vină Boca și să-i aducă și pe cei care nu se încred, ca să vadă și să se rușineze. Dar să aducă și pe cîțiva mai înstăriți, să-i mai dea bani, că el trebuie să-și facă mașina „Gîndacul" — așa îi zicea el, ca unui copil drag. „Numai pentru el trăiesc."

După un timp, locul flăcăilor la funii l-au luat caii, cîte unul de fiecare funie. La prima încercare, îndemnați de cei care îi călăreau, au alergat o bucată, făcînd să se cutremure mașina, să sară peste hîrtoape și în cele din urmă să se dezlipească de pămînt. Acum Vlaicu se suise el însuși pe scaunul pilotului. De jos nu mai avea ce să vadă. Trebuia să zboare el însuși, să-și conducă pasărea

în lupta cu aerul, să-i simtă el însuși zvîcnirile. Ca să nu se mai lovească prea puternic de pămînt, întărise osiile și le încercuise cu bucăți de cauciuc. Planorul trebuia să se așeze pe pămînt ușor, ca un fulg de păpădie... Dar lucrurile nu s-au petrecut cum se așteptase el și de vină fusese Marin Valer... Cînd a văzut planorul urcînd cam la vreo cincisprezece metri, cînd a auzit chiotele băieților care priveau încîntați de pe marginea izlazului, nu l-a mai răbdat inima să nu vadă și el ce se petrece. A oprit din goană calul pe care-l călărea, a scăpat frînghia, a pus mîinile streașină la ochi și a privit în sus, iar planorul rămas fără forță — că după pilda lui se opriseră și Ion și Báloș — s-a clătinat în aer, ca ametit, și s-a lăsat năprasnic pe o coastă, cu roțile și osia sfărîmate. Nu și-au revenit din spaimă decît atunci cînd l-au văzut pe Aurel teafăr, cercetînd stricăciunile pricinuite de cădere. Sărea ca scos din minți și se repezea cînd la unul, cînd la altul.

— Ai văzut, Valere? Am zburat! Am zburat, măi!... Auzi, Pătru Boza! Să ții minte, Luca... Să țineți minte cu toții și să puneți mărturie că m-ați văzut zburînd.

Niciodată nu va uita Aurel senzațiile pe care le-a încercat atunci: „De cîte ori mă urc în aparat... îmi răsar în minte trei flăcăi chiuind...“.

Dar nici cei care au fost martorii minunatei întîmplări nu aveau să o mai uite.

Cine ar fi bănuit ce avea să se aleagă din toate astea și că va veni o zi ca cea de astăzi, cînd se vor duce să se încredințeze că într-adevăr se prăbușise din înălțimile spre care năzuia încă de copil.

...Un zîmbet amar se așternu peste chipul abătut al lui Marin Valer. Îl vedea aievea pe Aurel, cînd venea vara în vacanță și le povestea cum e rînduiala învățăturii. Nu se prea îndemna la carte, că nu-i lăsa timp să cugete la zbor. Dar avea o adevărată pasiune pentru matematică, geometrie și trigonometrie. Rezolvarea originală a problemelor uimea atît pe colegi, cît și pe profesori.

...A adus cu el într-o vacanță un soi de bărzăun uriaș, care se ținea gata să zboare cu aripile lui de hîrtie.

Aurel Vlaicu.

Casa părintească unde s-a născut Vlaicu.

Casa din față (camera de oaspeți). Pe masă gramofonul creat de Aurel Vlaicu.

— Dacă vreau eu, le spunea Aurel, îl fac s-o ia peste lăstăriș.

Și ca să-i încredințeze, a scos din buzunar o cheiță și a răsucit-o într-o broască ascunsă în trupul bărzăunului, iar acesta s-a smucit și a plutit o bucată de vreme, cu un bîzîit care n-a încetat decît o dată cu lăsarea lui la pămînt.

Umblase la universități, la Pesta și la München, și se zvonise prin sat că avea să se facă inginer. Nu se mai pomenise copil de plugar din partea locului să ajungă la atîta știință de carte. Cu ce bani să-i fi ținut părinții la învățătură? Cu ce să le fi luat straie și cărți? Cu ce să le fi plătit taxa și gazda? Îi ținea pe lîngă casă, punîndu-i și la cîte vreo treabă, după vîrstă și după puteri. Dacă ajungeau să se iscălească, se chema că erau știutori de carte...

Altfel se petrecuseră lucrurile cu Aurel. Și tocmai de aceea cînd venea vara în vacanță, bătrînii satului nu mai așteptau să le dea bună-ziua. Se descopereau în fața lui ca înaintea unui domn, iar el se oprea să stea de vorbă, dar tot despre mașina de zbor le povestea.

Cunoștea tot ce scriau cărțile despre zborul păsărilor. Parcă-l vede stînd pe spate, pe malul Mureșului, cu mîinile sub cap, privindu-le cum pluteau lin, în aer, sau cum își făceau forță cu aripile. Din felul lor de a-și duce viața căuta să afle dacă tot ceea ce citise era aidoma cu cele ce se petrec în natură. Ion sta lîngă el, cu pușca încărcată, gata, la un semn, să doboare vreo barză sau vreun uliu. Numaidecît Aurel se apuca să-i măsoare aripile, și să le cîntărească în palmă.

...Se preumbla cîteodată cu Marin Valer cu barca pe Mureș. Închipuise un motoraș, cu piese pe jumătate aduse de prin țări străine, pe jumătate ticluite de Ion după schițele și explicațiile lui. Turațiile motorului puneau în mișcare o elice care împingea barca. Nu se mai văzuse pînă atunci, la Binținți și nici prin împrejurimi, o asemenea ambarcație. Plutirea lină, supunerea fără oboseală a volburei apelor îl încînta. Ar fi chiuit. Dar nu cuteza să tulbure liniștea gravă a meditațiilor lui Aurel. Simțea că în timp ce reglează turațiile motorașului,

gîndurile lui Aurel se ridică pe deasupra apelor; se închipuie în aer, plutind nu pe valurile Mureșului, ci pe undele nestăpînite ale văzduhului.

...Altă dată, ajutat de Ion, se îndeletnicea cu cercetarea tuturor împrejurărilor în care motorul ar trebui să răspundă. Așeza aparatul în diferite poziții de zbor. Îl preocupa taina fileurilor de aer și voia s-o descifreze, știind că va veni o zi cînd va trebui să le înfrunte capriciile.

— Adună, Ioane, niscai uscături, să le dăm foc.

— Adun...

— Tu nu întrebi, dar eu știu că vrei să știi de ce. Ai să vezi.

Lua apoi modelul — „gîndacul“ — și-l spînzura de nuc ca să bată fumul peste el.

— Păi nu ți-am spus eu? făcu el mulțumit.

— N-ai spus nimic...

— N-am spus tare... dar tu nu vezi? E de trebuință să îndepărtăm tubul cîrmei de adîncime și să rotunjim marginile aripilor. Ai înțeles?

Ion înțelegea... dar numai după ce împlinea îndreptările cerute de Aurel. Acum ar fi înțeles oricine. Dispăruseră vîrtejurile care se iscau în coada aparatului și din pricina cărora pilotul n-ar fi fost în siguranță în carlinga lui.

Așa li s-au scurs anii copilăriei și ai tinereții. Cu Vlaicu alături sau cu el în gînd. Abia tîrziu, cînd îl vor vedea zburînd cu avionul lui, aveau să înțeleagă domnii că toate cîte li se păreau lor pierdere de vreme erau în realitate căutări neobosite ale unei minți iscoditoare. Dar ei, țăranii din Binținți, n-au gîndit niciodată așa.

Marin Valer zîmbi amar amintirilor. „Dacă s-a încrezut în domni“ — își zise, statornic părerii lui că tîrgovețul n-a fost făcut să-l sprijine pe țăran, ci să-l oropsească. Aurel a gîndit altfel și s-a dus dintre ei. Și uite, acum a murit... Să fie adevărat că a murit?

Asta avea s-o afle îndată, că de aceea se porniseră cu toții spre casa lui Dumitru Vlaicu, tatăl lui Aurel.

. . . . . .

Cînd au ajuns acolo, n-a mai fost nevoie să întrebe. Dumitru Vlaicu, om la vreo cincizeci de ani, mărunțel și uscățiv, sta prăbușit pe banca din fața porții cu grinzi înflorate, împodobite cu busuioc. Durerea așternuse zăbranic peste obrajii lui, care se păstraseră albi ca spuma laptelui, deși viața și-o petrecuse în bătaia vîntului și sub arșița soarelui, după rînduiala traiului plugăresc. Fruntea boltită care îi lumina chipul se brăzdase. Ținea în mînă hîrtia pe care poștașul i-o adusese de la Orăștie cale de trei kilometri. Oamenii se apropiau, i-o luau din mînă s-o citească, se descopereau să se închine și-o puneau iar de unde o luaseră.

„Între Bănești și Cîmpina, de la o înălțime de patru sute de metri, a căzut aviatorul Aurel Vlaicu și a murit“ — așa suna telegrama.

Nu mai încăpea îndoială.

Dumitru Vlaicu nu vedea mulțimea care se strînsese în jurul lui, nu auzea zumzetul înfiorat al glasurilor. Luminile senine ale ochilor albaștri priveau în gol, încețoșate de pînza tulbure a lacrimilor. Un gînd, un singur gînd pusese stăpînire pe ființa lui și îi rodea inima. De ce s-a luat după domnul Mihai ? De ce nu l-a ascultat pe Mezey István ? Poate că nu s-ar fi întîmplat... Poate că Aurel n-ar fi murit...

CAPITOLUL II

„NU TE MIRA, TATĂ, CĂ SE POATE...“

Atunci, ca și acum, zăbovise îndelung pe banca din fața porții. Ana, nevastă-sa, sta pe prispa casei țărănești cu acoperiș de țiglă, cu pereții spoiți în alb, cu două ferestre spre stradă și se uita la el cu mîna adusă căuș în dreptul gurii. N-a venit să-i vorbească, să-l întrebe, să-l cerceteze. Așa apucase din bătrîni: femeia să nu ceară socoteală bărbatului. Asemenea ocară nici nu i s-ar fi cuvenit lui Dumitru Vlaicu, plugar vrednic și bărbat cu mintea luminată, căruia nu-i ieșeau din gură vorbe nesocotite.

Atunci, purtarea Anei îi fusese pe plac. Acum, însă, sta prăbușit în durere și o căina în minte. De ce n-a venit să-l întrebe, să-l cerceteze de temeiurile pentru care zăbovea pe lîngă casă, bărbat în puteri, la un ceas tîrziu de dimineață, cînd sînt atîtea de făcut? Să fi venit, să fi avut și el un suflet apropiat, cu care să se sfătuiască... Dar la ce bun ar fi venit? se întreba tot el. Doar știa bine femeia că Dumitru are să-i ceară părerea cînd va fi să ia vreo hotărîre. Iar ea are să zică întocmai ca el, niciodată altminteri. Așa se petrecuseră lucrurile de atîtea ori pînă acum în curgerea anilor. Așa, înțelegîndu-se și muncind alături cu palmele, și-au durat împreună gospodărie. Așa au ajuns oameni în rîndul oamenilor, cu opt copii, din care numai trei aveau să supraviețuiască: Aurel, cel mai mare — se născuse la 19 noiembrie 1882 — Ion și Valeria. Doi băieți și o fată, crescuți cum apucaseră și ei din bătrîni: cuviincioși și vrednici.

Imaginea unei asemenea vieți însenină o clipă cugetul îndurerat al lui Dumitru Vlaicu, dar numaidecît se întunecă iar. E bine să zică femeia cum zice omul ei, dar e și mai bine să i se împotrivească uneori. Ana n-ar fi trebuit să-l lase să-l ducă pe Aurel de lîngă ei.

...În ziua aceea îndepărtată, doi gospodari se iviseră pe ulița satului. Nu le răspunsese cînd i-au urat ziua bună. Iar oamenii, mirîndu-se că nu li se întoarce ura-rea, după cuviință, s-au îndepărtat nemulțumiți.

— E necăjit... cu feciorul acela al lui, cu Aurel, zisese unul și făcuse totodată un semn a pagubă, tăind aerul cu palma aspră de plugar ca și cînd ar fi spus: „Păcat de vorbă".

— Dar ce năzgîmbi a mai scornit? îl întrebase, cu un zîmbet, celălalt.

— Cîte alea! Nu e zi să nu scurme te miri ce. Apoi, vrînd să-l încredințeze că nu spune vorbe fără temei: Nu s-a apucat deunăzi să toarne bani?

De la întîmplarea cu banii se pornise tot răul pe care Dumitru îl plătea acum cu amar și cu greu. Se apucase într-adevăr Aurel să toarne bani din plumb adunat la întîmplare și să facă monezi de cîte cinci coroane. Lui Dumitru Vlaicu îi sunau și acum în urechi cuvintele copilului: „Ia-le, tată, să plătești la bancă, la Mihu, să nu mai plîngă mama". Vorba asta — „Mihu" — ajunsese să aibă în casa Vlaicilor înțeles de spaimă. Aurel o auzea adesea, totdeauna însoțită de șoapte, de oftatul înăbușit al tatălui, de lacrimile care înecau glasul mamei. Mihu era directorul Băncii de la Orăștie, unde se duceau bințințenii să-și zălogească puțina lor țarină. Dumitru Vlaicu călcase de multe ori pragul afurisit al lui Mihu. Chiar și după ce Aurel crescuse mare, se tot ducea mereu, cu inima strînsă, să ia bani pe dobîndă, ca să-l ajute la cumpărarea celor ce-i erau de trebuință pentru mașina de zburat la care robotea.

— Dă-i, Dumitre, îl îndemna Ana, nevastă-sa, simțind că asta era și voia lui. Dă-i, să-și facă ce-l taie capul. Vezi, mai scoate ceva de la Mihu...

În vorba ei blajină, abia auzită, era o forță căreia Dumitru nu i se putea împotrivi. Și nici nu voia. Se încredea în Ana.

Mihu se prefăcea că n-are bani, se văita că-i merg treburile rău, se lăsa rugat, ba-l mai și sfătuia pe Dumitru:

— Este o vorbă, bade Dumitre: nu tot ce zboară se mănîncă. Cum să stric eu banii deponenților pe ce-i năzare feciorului dumitale? Mai bine și-ar căuta de treabă.

Dar cînd se învoia Dumitru să plătească dobîndă mare, băierile pungii lui Mihu se desfăceau.

De copil aflase Aurel cîtă nevoie are Dumitru de banii bancherului și cît necaz i se trage de pe urma lui. De aceea se apucase să facă bani. Noroc că Dumitru Vlaicu a prins de veste la timp și i-a topit înainte ca Aurel și Ion să se fi dus la tîrg după cumpărături. Și pentru că tocmai atunci s-a întîmplat să fie chemat la postul de jandarmi, Dumitru Vlaicu a crezut că s-a dus vestea despre isprava lui Aurel, iar el, ca tată, avea să fie pus la cazmă grea.

Dar nu pentru banii falși îl chemaseră jandarmii.

Se dusese preotul satului, Ion Botean, megieș de casă cu Vlaicii, cu jalbă, cum că Aurel îi strică varza și ceapa din grădină, luînd-o peste straturi ca să scurteze drumul spre apa Mureșului. Iar Mezey István, maimarele jandarmilor din sat, îl chema să-i spună că avea să răspundă cu bani înaintea preotului de pagubele pe care i le făcuse Aurel.

— I-oi da popii cît mi-o cere, oftase împăciuitor Dumitru, zicîndu-și că părintelui Botean i-ar fi stat mai bine să se înțeleagă cu el, decît să umble după dreptatea jandarmului. Că doar n-o să-mi ucid copilul de dragul sfinției sale, adause cu amar.

Mezey István, rotofei și înfumurat, își trecuse degetele peste furcile mustăților unse din belșug cu slănină. Pe cap purta chipiul cu pană de cocoș.

— Apoi nimeni nu zice să-l ucizi! — se umflă el — dar o bătaie strașnică nu i-ar prisosi. Altfel o să plătești mereu. Și nu e vorba numai de pagubele care se pot răfui pe bani. Se plîng gospodarii. A venit Neculai Boza. Zice că copilul lui nu mai stă pe lîngă casă din pricina lui Aurel. Zice că dacă nu-ți faci dumneata datoria de părinte, îi dă el lui Aurel, să-i ajungă și

să-i prisosească. Să nu vii cu jalbă dacă ți l-o scutura de praf. Așa că eu gîndesc să scoți o dată șerparul și să-l măsori să te pomenească. Iar dacă ți-e greu dumitale, lasă-l pe seama mea, că ți-l fac eu om. Acum, eu ți-am spus. Vezi ce faci, să n-avem vorbe.

A ieșit din cancelarie cu inima rănită. Așa a ajuns el, să-și dea copilul la post, ca pe un nevolnic al satului, ca pe bețivi și pe hoți? Și s-a dus să-l caute pe Aurel în șură, acolo unde știa că-și făcuse atelierul. Dar în șură era numai Ion. Meșterea la batoza pe care o plănuise Aurel și pe care au și isprăvit-o împreună, ca să aibă cu ce se juca. Săpaseră două gropi și înfipseseră pari să se sprijine osiile care făceau să umble mașina. Treiera și vîntura, întocmai ca batozele de pe arie.

— Unde-i frate-tău?

— Nu știu.

Ion știa, dar nu voia să spună, că-l vedea pe Dumitru Vlaicu aprig la înfățișare.

— Apoi lasă că-l aflu eu. Numai să mă răfuiesc cu el, că-ți vine și ție rîndul.

Ion și-a văzut de treabă. Bătaia nu e pe pregătite. Dacă nu dă tata repede, apoi nu dă nici mai tîrziu. Nici despre partea lui Aurel nu purta grijă. Pînă să-l afle acolo unde s-a dus, îi trece paraponul.

Iar Dumitru Vlaicu s-a îndreptat spre Mureș. Era acolo un loc, lîngă niște sălcii, unde știa că zăbovește Aurel zile de-a rîndul, dus pe gînduri. Acolo l-a găsit. Sta singur, întins pe burtă. Lîngă el, o cinteză piponită se ținea speriată în voia lui. Copilul îi măsura aripile cu o măsură pe care și-o tăiase cu custura dintr-o creangă de mesteacăn. Cînd a isprăvit s-o măsoare, a făcut o dată „t i i i“, ca și cînd ar fi aflat te miri ce lucru neînchipuit. A pus apoi cinteza în căușul palmei, ca pe o tipsie de cîntar, să-i afle greutatea și a făcut iar: „aha!“ — vrînd, de bună seamă, să spună că înțelesese ceva din potriveala greutății cu lungimea aripilor. Și a rămas așa, cu buzele țuguiate și cu sprîncenele adunate, mistuind cine știe ce socoteli cuprinse în mintea lui.

Dumitru Vlaicu stătuse vreme îndelungată să-l privească, să priceapă ce anume îi trece copilului prin

minte, dar Aurel, călător cu gîndurile lui, nu-l simțise. Într-un tîrziu, Dumitru a frămîntat sub picioare frunzele pe care începuse să le scuture toamna. Abia atunci a întors Aurel capul. Iar cînd l-a văzut pe Dumitru, a zîmbit și i-a arătat cinteza :

— De cînd vreau eu să prind una și să-i măsor aripile.

N-avea să uite niciodată Dumitru lumina de fericire din ochii copilului. Parcă străbătea din adîncul lor nu știu ce licăr neobișnuit. Privindu-l, a simțit că i se înmoaie inima și i se topește supărarea, ca ceara la flacără. Dar nu s-a lăsat pe seama înduioșării. Venise să isprăvească o treabă și se cuvenea s-o isprăvească. Altfel ce bărbat ar fi ?

— Dar ce-ți pasă ție să știi cîtu-s de lungi ? s-a încruntat el a supărare. Și a dat să-și scoată șerparul.

— Îmi pasă. Că dacă știu cîtu-s de lungi, aflu ce-i mai lung : trupul cintezii sau aripile ei.

— Dar ăsta îl vezi tu cît e de lung ? s-a oțărît Dumitru Vlaicu ridicînd amenințător șerparul.

Aurel a tresărit, dar nu s-a clintit și nici cintezei nu i-a dat drumul. A îndreptat spre tatăl său ochii adînci care l-au fript pe Dumitru Vlaicu în suflet. Și-a spus numai atît :

— Nu mă bate, tată !

— Ba te bat, nevrednicule, i-a întors el, punînd în glas cîtă brumă de supărare îi mai rămăsese și silindu-se să se arate neîndurat, cum nu era. Și am să te bat pînă ți-or intra mințile în cap.

A zis numai așa, dar de dat, n-a dat. Privirea copilului îi înțepenise mîna. S-a lăsat pe iarbă, sub salcie, lîngă Aurel.

— Vezi bine că nu te bat ! i-a spus cu glas mîngîietor, plin de căldură. Că doar nu ești vită...

L-a tras apoi lîngă el și i-a trecut mîna aspră peste capul tuns chilug. Îi simțea pielea arzînd de soarele amiezii de toamnă și s-a înduioșat :

— Nu te bat. Cum să te bat ? Dar spune-mi lămurit, să pricep și eu : ce-i cu tine ?

— Nimica, tată...

— Nimica e nimica. Și din nimica, tot atîta poate să iasă! Dar tu ești băiat de gospodar. N-o să mă faci de rușine satului.

— N-o să te fac, tată — s-a legat copilul, dar ochii nu și-i lua de la cinteza pe care o ținea cu grijă în căușul palmei, să nu-i facă rău.

— Apoi atunci, i-a întors Dumitru, de ce nu vrei să te faci om bun?

— Ba vreau, tată.

— Ba nu vrei! i-a răspuns a mustrare. Am ajuns ocara satului. S-a plîns părintele Botean lui Mezey István că-i strici straturile. Sînt nemulțumiți oamenii, că-i îndemni pe copii să umble lelea.

— Eu nu-i îndemn, ei vin.

Asta așa era. Aurel ar fi stat bucuros să-și vadă singur de scornelile minții lui. Dar copiii satului se înghesuiau în șura lui Dumitru Vlaicu, să se joace de-a mașina de treierat, sau măcar să-i privească pe cei cărora le îngăduia Aurel să ia parte la joc. Nu mai isprăveau uimindu-se de cîte mai ieșeau la iveală verile, cînd venea Aurel în vacanță. O dată se duseseră cu toții pe linia trenului. S-au pitit în porumb, lîngă șine, iar Aurel a întins o sîrmă peste acelea prin care vorbea Mezey István, ca să primească de la Orăștie poruncile pornite tocmai de la Pesta. Se prăpădeau de rîs văzînd și auzind cum îi încurca Aurel Vlaicu. Țipau cei de la Orăștie, țipa și Mezey, dar cum să se mai înțeleagă? Iar copiii petreceau ca la comédie. Nu mai era chip să se ajute gospodarii satului la vreo treabă cu ei. Dacă-i trimiteau cu vaca la pășune, se învoiau între ei să lase vitele pe seama vreunuia, iar ceilalți ocoleau pe drumuri dosnice să ajungă în șura lui Dumitru Vlaicu, unde-și scornea Aurel minunile. Se și certau, ba li se întîmpla să se și încaiere, vrînd fiecare să-și amîne rîndul la păscutul vacilor ca să afle înaintea altora ce a mai isprăvit el. Și n-aveau bucurie mai mare decît să-i pună la vreo treabă, ca să se simtă și ei de folos. Aurel nu-i chema, iar dacă veneau singuri, nu-i gonea.

Dumitru Vlaicu a mai lăsat să treacă o vreme.

— Bine, să zicem că nu-i chemi. Dar ei tot vin, după pilda ta cea rea. Și gospodarii tot necăjiți sînt. Spu-

ne-mi vorbă lămurită : vrei tu să te faci băiat ascultător, ori ba ?

— Vreau, tată, i-a răspuns copilul, și a adăugat numaidecît : Dar vreau să zbor... ca păsările.

I-a trecut lui Dumitru Vlaicu un junghi prin inimă. Multe necazuri îi făcuse Aurel, dar asemenea vorbă nesocotită nu auzise pînă atunci din gura lui. Un gînd amar l-a fulgerat : o fi beteag la minte, o avea vreo scrînteală... cine știe...

Aurel parcă i-ar fi ghicit gîndul :

— Nu te mira, tată, că se poate. Adică, ce-i în stare o pasăre, omul să nu fie în stare ?

Chiar acum, cînd durerea așezase lespede grea peste toată ființa lui, parcă simțea alinarea unui zîmbet amintindu-și cum l-au răscolit vorbele astea ca de om bătrîn : „Ce-i în stare o pasăre, omul să nu fie în stare ?“

— Cum o să zboare omul ? a încercat el să-l abată ; pasărea zboară că așa a lăsat-o Dumnezeu. Dar omului i-a dat picioare, să umble. Vrei să te betegești, ca badea Stoica din Ormindea ?

Mersese vorba despre omul acesta, un oarecare dulgher din ținutul Zarandului, căruia tot așa i-a năzărit că omul trebuie să zboare. Dar n-a ieșit bine la socoteală, că ciudățenia de balaur pe care și l-a făurit și cu care și-a dat drumul de-a călare din vîrful șurei s-a agățat de crengile unui măr, iar zburătorul a nimerit în fîntînă. L-au scos oamenii zdrelit ca vai de el și beteag de picioare, cum a rămas cît a trăit.

Răspunsul copilului zăbovea. Gîndurile îi erau departe, la zmeul lui. După zmeu, avea să vină altceva. Ceva care se înfiripa ca prin neguri. Se desprindea din zbuciumul minții, îl vedea aievea... apoi iar se împrăștia în neguri.

Aflase din vorbele oamenilor de pățania lui Badea Stoica din Ormindea. Și își făcuse socoteala că, de bună seamă, dulgherul acela greșise punînd zmeului mai multă greutate decît ar fi fost în stare să ridice. O asemenea greșeală n-are să facă. Îi spusese lui Ion cum trebuie potrivite lucrurile, iar acesta a și pus mîna pe unelte.

— Cînd o să zbor eu, să știi că n-o să cad, răspunse Aurel într-un tîrziu, încredințat că numai așa poate să fie, și nu altfel.

I se păruse atunci lui Dumitru Vlaicu că sunase în glasul copilului o putere ca a Mureșului cînd vine mare și nu i se mai poate împotrivi nimic. Aurel se ridicase în picioare, ca și cînd stînd pe pămînt n-ar fi avut destulă tărie să rostească vorbele astea. Se arcuise, îi ardeau obrajii și-i luceau ochii. Era tot numai vrere și credință.

L-a luat de mînă și a pornit cu el spre casă, bucuros că n-apucase să-l lovească, așa cum îl îndemnase Mezey István.

A doua zi de dimineață s-a dus la învățătorul satului,

CAPITOLUL III

„...SLOVA ȘTIE CE ESTE, DAR GÎNDUL ȘTIE CE VA FI“

„Domnul Mihai“, așa-i ziceau oamenii, îmbătrînise punînd condeiul în mîna copiilor și văzuse ridicîndu-se multe șiruri, dintre care unii ajunseseră gospodari sub ochii lui și aveau și ei copii care la vremea lor tot cu el deprinseseră slova abecedarului. Îl cinsteau ca pe unul care-și văzuse cu rîvnă de munca ce-i era dată pe seamă. Domnul Mihai n-a trăit să afle durerea prăbușirii lui Vlaicu. Dar pe cînd se petrecuseră lucrurile care înviau în fața ochilor îndurerați ai lui Dumitru, învățătorul mai avea doi ani pînă la pensie și se bucura că are să se poată dărui cu totul celui de al doilea meșteșug al său, care-i era la fel de drag : să prindă păsări și să le împăieze. În casa lui de burlac încărunțit, păsările împăiate erau peste tot locul. Cînd se strîngeau prea multe, le trimitea la tîrg, iar cu banii luați se mai ajutora.

Pe Dumitru Vlaicu l-a întîmpinat cu bucurie. Se înînvoiseră bine totdeauna și de multe ori zăboviseră la sfat despre treburile comunei. Învățătorul l-a ascultat cu răbdare, lăsîndu-l să spună tot ce-i stătea greu pe suflet. Uneori își trecea degetele descărnate peste mustățile lăsate pe oală sau își scotea tabachera de tablă, răsucea fără grabă o țigară, o aprindea lovind cremenea de amnar și trăgea în tihnă fumuri lungi.

Avea el o părere : sfatul să-l dai numai cui ți-l cere. De multe ori ar fi voit să stea de vorbă cu Dumitru

Vlaicu despre Aurel, care-i era elev și la care domnul Mihai se gîndea adesea într-altfel decît la ceilalți copii din sat. De băiatul ăsta îl apropia dragostea lor de păsări, chiar dacă unuia îi plăcea să le privească în nemișcarea morții, iar celălalt se frămînta să le afle tainele vieții. Aurel venise adesea la învățător să-l întrebe tot felul de lucruri. Cum face pasărea să zboare? Dar ca să plutească fără să dea din aripi, cum face? Domnul Mihai trebuie să știe, că se îndeletnicea să le prindă și să le împăieze. Și aerul ce este? Că așa, cînd te gîndești, parcă n-ar fi nimic. Te uiți, și n-ai pe ce pune mîna. Nu e nici tare ca piatra și nici nu-l poți frămînta ca pămîntul. Atunci de unde are el atîta putere să poarte pe spinarea lui nu numai o cinteză, dar pînă și o matahală de vultur, ca acesta care stă împăiat pe dulapul lui domnu' Mihai? „Învățătorul avea carte multă. Nu se poate să nu fi aflat răspuns la toate cîte ar fi voit el să le știe", își zicea Aurel.

Unor asemenea întrebări, învățătorul le răspundea după puteri. Iar dacă veneau de la un copil, nu putea să însemne decît că nu e unul ca cei de o seamă cu el. Asta o înțelesese bine domnul Mihai și nu s-a mirat cînd Dumitru Vlaicu i s-a mărturisit îngrijorat:

— Știi ce mi-a spus? Mi-a spus că vrea să zboare...

Pe sub mustața lui domnul Mihai, gălbejită de mahorca țigărilor fumate pînă la mușchiuc, se iți un zîmbet.

— Apoi, zise el alene, de i-o fi lui dat să zboare, o zbura...

— Ușor ți-e dumitale, se supără Dumitru Vlaicu. Dar să-ți fie copil, tot așa ai vorbi?

Ca toți intelectualii satelor, învățătorul era abonat la „Poporul Romîn", care ieșea la Orăștie. Cu cele ale politicii, despre care scria acolo, nu-și bătea capul. Știa că domnii de prin partea locului își făceau afacerile cu grofii maghiari și ziceau că luptă pentru dreptatea romînilor. Cînd se mai încurcau lucrurile, grofii le aruncau cîte un os și se împăcau. Făceau bănci împreună, se întovărășeau la vreo mină, iar țăranii, atît cel romîn, cît și cel maghiar, gemeau laolaltă sub apăsarea și a unora, și a altora.

Dar „Poporul Romîn“ culegea tot felul de veşti din lumea largă. Domnul Mihai le citea, bucuros să ştie cît mai multe. Avea în privinţa asta o rînduială anume: însemna cu roşu lucrurile de seamă, care se cuvenea să nu fie uitate, şi cu albastru acelea de care nu merita să-ţi mai aduci aminte, fiindcă se arătau a fi ciudăţenii, ori scrînteli trecătoare ale minţii. Cu albastru însemnase şirele care povesteau cum că „*tinerele fete elegante din America au introdus în modă fluieratul şi şuieratul cu două degete în gură. Fluieră acăsă şi pe străzi, oriunde ar merge şi adunîndu-se mai multe fac coruri pe patru şi şase voci de fluierat... Prin fluierat şi şuierat îşi cheamă servitorii şi chelnerii. Moda va ajunge desigur şi la noi*“, încheia cu nădejde redactorul ziarului. „Ba să ne ferească bunul Dumnezeu“, însemnase cu înţelepciune domnul Mihai, socotind în sinea lui că nu toate cîte li se năzare unora şi altora se cuvin să tulbure minţile sănătoase. Dar „Poporul Romîn“ aducea uneori şi veşti care meritau să fie însemnate cu plaivazul roşu. Citise acolo domnul Mihai că se aflau în largul lumii unii care cutezaseră a se lua la întrecere cu păsările. Îi plăcuse cu deosebire un articol al lui Gavril Todica şi subliniase rîndurile care vesteau că încercau oamenii să zboare „...*nu numai în Britania, nu numai în Franţa şi Germania, ci în toată lumea cultă, începînd din Rusia şi pînă în lumea nouă...*“ Multe lucruri ştia „Poporul Romîn“! Din slovele acestei foi aflase domnul Mihai despre un rus, Jukovski, căruia cel dintîi i se lămurise că omul nu va putea zbura decît dacă-şi va făuri o maşină mai grea decît aerul şi nu mai uşoră, aşa cum socotiseră pînă atunci toţi cîţi încercaseră să înfrunte tăriile. Asta se întîmplase prin anul 1882, iar cîţiva ani mai tîrziu, pe la 1889, unul Lilienthal, în ţara nemţească, cu planorul, apoi unul Chanutte, se luaseră la întrecere cu rînduielile firii, vrînd numaidecît să zboare. Alt rus, Mojaiski, se vădise încă şi mai înaintea tuturora, pe la 1877, în stare să facă o maşină de zburat. Treizeci de ani s-a frămîntat, pînă a izbutit să înfrîngă neîncrederea oamenilor şi să-i facă să înţeleagă că omul poate, dacă vrea, să zboare — şi că invenţia lui e tocmai bună să se ridice în aer cu cele trei elice ale ei, împinsă de forţa

a două mașini cu aburi. Tot în Rusia țaristă, ca și Jukovski și Mojaiski, și tot de stînca aceleiași neînțelegeri s-a izbit și Mendeleev, care se ridicase de la pămînt cu un balon dirijabil. Se minuna domnul Mihai de lupta asta a omului cu natura potrivnică și în sufletul lui ținea în mare cinste pe toți acești înnoitori. Icoane vii, cărora bătrînul învățător li se închina ca înaintea unora ce năzuiseră să dea omului stăpînire nu numai pe pămînt, dar și în aer.

Din știrile prizărite prin coloanele ziarului, învățătorul mai aflase că și dincolo de Carpați, „în țară", se găsiseră cîte unii care făcuseră asemenea încercări. Dar nu-i luase nimeni în seamă. Se uita lumea la ei ca la niște ființe ciudate, cărora nu le stă mintea la treburi serioase.

— E o vreme pentru toate, zise învățătorul, cu gîndul la cele aflate din „Poporul Romîn". O fi sosit ceasul să înceapă omul a zbura. Dacă s-o oțărî, ajunge și-n lună.

— Așa o fi, încuviință-se cu adîncă credință Dumitru. Nici eu nu zic că omul trebuie să rămînă cum s-a pomenit pe lume.

— Întocmai, îi întoarse învățătorul, încredințîndu-se, ca de atîtea ori, că Dumitru Vlaicu era om cu care merita să zăbovești la vorbă. De aceea cînd acesta socoti cu cale să zică: „Numai că astea nu sînt treburi pentru de-alde noi... astea să le facă cei cu mintea luminată..."

— învățătorul se împotrivi:

— Cine ar putea s-o facă nu se știe niciodată. Și de ce, mă rog dumitale, n-am fi și noi în stare să dăm altora pildă?

— De!? făcu neîncrezător Dumitru.

— Adică socotești că sîntem buni numai să ne încovoiem peste coarnele plugului? Și ca să-i dea o pildă cum că nu numai acesta poate fi rostul pe lume al omului de la țară: de Coșbuc ai auzit?

— Păi cum? E fala noastră doar!

— Știi dumneata că e fecior de la țară, din Hordou?

— Minte aleasă! făcu admirativ Dumitru.

Iar învățătorul:

— Ehei! și cîte alte minți nu s-or fi vestejind prin colibele țărănești, că n-are cine se apleca asupra lor să le cerceteze, să le scoată la lumina lumii.

— Drept e! zisese Dumitru Vlaicu. Își aducea aminte de un țăran pe care-l întîlnise odată la tîrg, la Sibiu, cu desagii plini de tot felul de lucruri isprăvite de mîna lui: sucale pentru depănatul sculurilor de lînă, vîrtelnițe, pive și mori, numai cît palma. Îl minunase frumusețea și precizia miniaturilor atît de bine izbutite.

— De unde vii, bade, cu sărăciile astea? îl întrebase.

— De acasă, de prin părțile Porumbacului, le-am adus să le vadă domnii.

— Așa? Da' cine le-a făcut?

— Eu, cine?!

— Cum văd, ești tîmplar.

— Ba n-a fost neam de neamul meu. Plugari cu toții.

— Păi cum te-ai priceput să le faci, cine te-a învățat?

— Nimeni. Le-am scornit din capul meu și le-am adus să-mi arăt corajia.

— Apoi vezi? făcuse domnul Mihai, ascultînd povestea lui Dumitru. Era bucuros că ceea ce-i spusese venea anume într-ajutorul lui. Și ce s-a ales de om?

— Știe-l domnul, că eu nu l-am mai văzut.

— Așa, așa... mai zise învățătorul și glasul parcă i se asprise. Doar domnul să-l mai știe, că alt nimeni nu-și pierde vremea să-i cerceteze corajia. Ehe, și cîți nu s-or fi pierzînd de-a surda... Scrie „Poporul Romîn" că și în țară au fost unii care au năzuit să zboare. Unul, Vasile Dobrescu, la Slatina; altul, Ștefan Alămaru, la Brăila. Și au mai fost. Apoi dacă a încercat un romîn de la Slatina și altul de la Brăila, de ce să nu încerce și unul de la Binținți?

Prin furtuna de durere care îl răscolea, își amintea și acum Dumitru Vlaicu cum îl fulgerase îndemnul neocolit al învățătorului. Cuvintele acestuia aflau răsunet puternic în conștiința lui, căci nu o dată el însuși își spusese că ar trebui să-l lase pe Aurel să-și îndeplinească voia. Dar tot se mai împotrivise, judecînd cu sfiiciune că de la starea în care se afla țăranul e drum lung și anevoios pînă acolo unde se pot găsi dezlegările unor probleme atît de înalte.

Părinții: lelea Ana
și badea Dumitru.

Valeria — sora
aviatorului.

Aurel Vlaicu (x) între colegii de clasă de la colegiul „Kuhn“ din Orăștie.

— Așa o fi, zise el, dînd glas gîndului acesta. Numai că omul fără carte nu poate isprăvi treburi atît de anevoioase. Chitesc că Alămaru și Dobrescu vor fi pătimit ca și badea Stoica al nostru din Ormindea Zarandului.

— Carte e bine să știe omul, îi întoarse hotărît învățătorul. Dar întîi e gîndul.

Dumitru Vlaicu nu pricepu tîlcul vorbelor lu domnu' Mihai.

— Cum vine asta? se mirase el.

— Asta vine așa, răspunse învățătorul, răsucindu-și o țigară: Cartea e bună. Trebuie s-o ai și s-o știi. Dar dacă te bate gîndul încotrova, du-te cu gîndul, nu te împiedica de slovă. Că slova știe ce este, dar gîndul știe și ce va fi.

— Va să zică, se mirase Dumitru, rătăcind între atîtea tîlcuiri, domnia-ta zici să nu-l dau pe Aurel la carte?

— Ba una ca asta n-am spus și n-o spun, se apără dîrz învățătorul. Să-l duci neapărat la liceu, la Orăștie. Dar să-l lași să umble și după gîndul lui. Dacă o fi să se aleagă preot, preot se alege. Dar dacă gîndul lui îl poartă în altă parte, să nu i te pui împotrivă.

Nu numai o dată, chibzuind cum și ce fel să facă, Dumitru Vlaicu ajunsese în sinea lui la hotărîri asemănătoare. Iar dacă venise la învățător, era numai din nevoia de a primi și de la un altul îndemnul spre care el însuși năzuise. Pe Aurel ar fi voit să-l facă preot. Preoția era o îndeletnicire bănoasă. Vlaicii aveau nume bun pe meleagurile binținene. Hrisoavele locului mărturisesc că încă de pe vremea lui 1848, cînd umblau romînii să-și capete dreptatea, se găsea un Pavel Vlaicu printre gospodarii trimiși de țăranii din Binținți să hotărască din cine să se alcătuiască comitetul național, care trebuia să se ducă la împăratul de la Viena în numele tuturor romînilor. Bunicul lui Aurel se păstra în amintirea localnicilor ca „un om foarte istoric“ pentru că știa să povestească multe lucruri. Slujise zece ani în armata chezaro-crăiască, știa nemțește și ungurește, avea dicționare cu care se ajuta să afle înțelesul vreunui cuvînt. Uneori Dumitru îi împărtășea nevesti-si nădejdea pe care o hrănea în mintea lui. Iar Ana, săracă la vorbă, cum îi era felul, spunea numai atît: „Cum o vrea el...“

Femeia n-a ridicat împotrivire cînd Dumitru, urmînd îndemnul lui domnu' Mihai, i-a spus:

— Eu zic, Ana, să-l dăm la carte mai înaltă.

O durea sufletul să se despartă de Aurel, să-l știe pe mîini străine. Dar și-a înăbușit amarul:

— Bine, Dumitre... Te-i fi socotit.

— M-am socotit, vezi bine, sunase apăsat răspunsul bărbatului. Am vorbit și cu domnu' Mihai.

...Așa se petrecuseră lucrurile atunci. Singur hotărîse și plătea scump. De ce s-a luat după vorbele învățătorului?

De ce nu l-a ascultat pe Mezey István?

De ce l-a lăsat să plece în lume?

De ce?

Își trecu mîna peste frunte, parcă voind să gonească întrebările mistuitoare care-l sfredeleau ca un burghiu înroșit în foc. Parcă-l vedea aievea pe Aurel, așa cum îl aflase în zorii dimineții după sfătuirea cu învățătorul. Era la fîntînă cu Ion. Își dădeau cu apă proaspătă pe ochi să gonească somnul ca să se apuce de isprăvi. Ciopliseră dintr-o bucată de paltin un soi de telefoane și se înțeleseseră așa: cine se trezește mai de dimineață să-l scoale pe celălalt din somn. Că nu e vreme de dormit cînd sînt atîtea lucruri grabnice de isprăvit. Ion dormea în podul șurei. Aurel în casa dinspre uliță, străbătută de sîrme trase de la un perete la celălalt. Mort să fi fost cineva și tot s-ar fi trezit cînd se porneau să zbîrnîie clopotele așezate unul în șura unde dormea Ion, altul la capătul patului în care Aurel închipuia noaptea cîte le împlinea întocmai ziua.

— Ia vino tu aici, măi fecior, îi spusese Dumitru, făcînd tot el un pas către copii. Uite ce ne-am gîndit noi, mumă-ta și cu mine. Te dăm la școală, la colegiul Kulin, la Orăștie. Și dacă ți-o plăcea și te-i îndemna la învățătură, te-om trimite și la Pesta. Hai, dă fuga să te încalți, că eu îl pun pe Șargu la căruță. Grăbește că e de zor... să-ți găsesc gazdă... să te scriu...

După chipul copilului, care se întunecase, și după ochii lui, în care se iviseră mărgele sclipitoare de rouă, Dumitru înțelesese că vestea neașteptată nu fusese primită cu voie bună. Dar umbrele se risipiră numaidecît,

iar luminile care le luară locul arătară că lui Aurel nu-i părea numai rău, ci și bine totodată. Se arcuise, cum îi era obiceiul cînd îl zbuciumau gînduri prea grele pentru mintea lui de copil. Dacă pleacă, ce se întîmplă cu zmeul lui ? Tocmai acum cînd îi aflase beteșugurile și le îndrepta...

— Rînduiala școlii de la Orăștie o fi tot cu vacanță, ca la domnu' Mihai ? îl întrebă pe Ion, după ce taicăsău se dusese să pregătească de drum.

— Vacanță trebuie să fie, îl asigură Ion. Altcum nu se poate.

Atunci e bine, că pînă vine el are să poarte Ion de grijă zmeului. Tot în seama lui rămîneau batoza, telefonul, atelierul.

— Ai grijă, Ioane, îi strigă din căruță Aurel.

— Am ! se legase acesta.

— Că eu vin la vară și le isprăvim.

Cum îi sunau lui Dumitru în urechi cuvintele de atunci sînt atîți amari de ani ! Ciudată făptură omul : nu-i ajunge o viață să isprăvească toate cîte le are de făcut și uneori poate trăi de două ori. Să fie și cel de acum și cel de altădată. Să se gîndească la toate cîte sînt și să-i fie limpezi toate cîte au fost și nu mai sînt. Iată, el simte, știe, înțelege că Aurel a murit, că nu mai este, că nu o să mai glăsuiască. Și totodată îl vede viu înaintea lui, copil, apoi flăcău, apoi bărbat în puteri. Și-i aude glasul, și-i simte palma mare, puternică, strîngînd-o pe a lui.

Din gîndurile acestea îl smulge o mînă care i se așază blajină pe umeri. Și un glas :

— Să mergem, bade Dumitre... E un ceas pînă la tren.

CAPITOLUL IV

„FĂRĂ TELEGRAMA ASTA NICI N-AU FĂCUT ALTCEVA PENTRU EL“

N-a știut cînd l-au luat oamenii de subsuori și l-au ajutat să urce în căruța care sta gata de drum, cu Șargu legat în șleau. Ana era acolo, cu legătura neagră în jurul capului. Sta tăcută, cum îi era firea, cu chipul împietrit. Cînd l-a simțit pe Dumitru alături, a lăsat o mînă rece pe piciorul lui, iar el și-a pus palma aspră peste a ei. Așa au străbătut Orăștia. În dreptul liceului, Dumitru a lăsat capul în piept. Aci îl adusese în dimineața aceea. L-a scris și l-a purtat apoi în mahalaua Tămășoaiei să-l dea în gazdă la o hulpavă de babă care-i umbla copilului în ladă, să-i ia din merinde. Dar Aurel a plătit-o după faptă : „...Am luat o nuia fragedă de alun. Cînd o îndoiai și apoi îi dădeai drumul, se repezea ca un arc de oțel. Cu un capăt am fixat-o de partea stîngă a lăzii, iar de cealaltă am legat o bucată de lemn gros. Am îndoit vergeaua, am lăsat capacul lăzii și am plecat. Vai de cel ce era condamnat să deschidă capacul fără să știe ce-l așteaptă. Și cînd a mai umblat o dată hoața în ladă, i-a sărit în obraz un șomoiog de cîrpe muiate în sineală și a mînjit-o toată“. Cu cîtă voie bună povestise Aurel întîmplarea și cît era de bucuros că nu-i mai dijmuiește gazda mierea și turtele. Dar peste cîțiva ani, a trebuit să-l scoată de la colegiul calvin al domnului Kuhn. Se apucase să-l scarmene pe băiatul grofului Benczy, pe care nu-l sufereau nici romînii, nici ungurii.

— Omul se deosebește după faptă, i-a spus odată Aurel. Cînd isprăvesc „Perpetuum mobile“, ți-o iau înainte cît ești tu de grof.

„Perpetuum mobile“ — mașina care să efectueze mișcare continuă fără să consume energie — încălzise multe minți. Fire scornitoare, Aurel nu putea rămîne nepăsător la ceea ce constituia încă o încercare a omului de a se împotrivi rînduielilor statornicite. Totul e cu putință cînd vrea omul, își spunea. Dregea ceasornicele băieților mai înstăriți, mai făcea vecinilor Tămășoaiei cîte o treabă pe lîngă gospodărie, iar cu banii astfel cîștigați își cumpărase magneți și ce-i mai era de trebuință. A muncit cu sîrg, dar n-a izbutit. Mașina, abia pusă în mișcare, a făcut cîteva rotații și s-a oprit. Mai mult nici nu i-a trebuit grofului celui mic.

— Cine te pune să te încumeți ? l-a înfruntat el, batjocoritor. Cu laba ta cioturoasă ești bun să mîi boii la căruță, nu să faci invenții.

Nici lui Aurel nu i-a trebuit mai mult. N-avea labe cioturoase. Prin pielea străvezie a palmelor cu degete prelungi se vedeau vinișoarele ca niște nervuri. Dar degetele astea erau puternice. L-au prins pe Benczy ca într-un clește de oțel și l-au scuturat să nu mai uite.

Directorul liceului a trebuit să se arate neînduplecat. Nu sta în puterea lui să se pună rău cu groful Benczy, stăpîn peste locurile acestea și peste oamenii care trăiau pe întinsul lor. Îi era drag Vlaicu, care se făcuse „...înalt, uscățiv și negricios. Părea un pui de beduin cu doi ochi negri, arzători, sub sprîncenele-i îmbinate și stufoase“ [1]. Îi prețuiau firea blîndă și modestia, cum și demnitatea, care nu-i îngăduia să se lase batjocorit. Pe puiul de grof, înfumurat și scurt la minte, nu-l putea suferi nici directorul colegiului. Dar dacă se apucase Aurel să-l butucească, nu mai încăpea iertare.

L-a chemat pe Dumitru să-i spună că feciorul lui este eliminat din școală. Dar tot el l-a îndemnat să-și ducă băiatul la liceul din Sibiu. Ba a și pus o vorbă bună, ca să afle dascălii de acolo că ar fi păcat să rămînă fără

[1] Petru Groza, în cuvîntul introductiv la lucrarea „Aurel Vlaicu, un precursor al aviației romînești“ de C. Gheorghiu, Ed. tehnică, 1960, pag 7.

carte un băiat cu atîta tragere de inimă la toate ale fizicii și matematicii.

Aurel și-a strămutat la Sibiu nu numai caietele și cărțile de școală, ci și atelierul pe care și-l încropise la Orăștie. Și n-a trebuit să treacă multă vreme pînă cînd profesorul de fizică și-a dat seama că noul lui elev din clasa a VII-a nu este pe potriva celorlalți. Ingeniozitatea, neastîmpărul acestei minți tinere, care nu lăsa să treacă o zi fără să nu închipuie ceva, îl încînta. Cît de mîndru a fost cînd s-a dus la fabrica „Rieger“ să spună : „Elevul meu, Vlaicu Aurel, a inventat o turbină mai bună și mai ieftină. Cumpărați-i patentul și n-o să vă pară rău“.

Aici, la Sibiu, avea să cunoască Vlaicu prima lui mare decepție. Aici avea să afle pentru întîia oară că sînt oameni care au cifre în locul inimii. Cei de la „Rieger“ n-au voit să-și ia riscul unei înnoiri. De ce să tulbure apele liniștite care le aduceau bani buni fără grijă și emoții? N-au cumpărat patentul.

Iar elevul Aurel Vlaicu s-a întors în odăița lui. Își simțea inima strînsă ca într-un cerc de foc. Ca s-o libereze, a luat vioara să-și ostoiască aleanul cu melodia „Valurilor Dunării“. Învățase singur să cînte și nu avea să se mai despartă niciodată de obiceiul de a găsi în sunetele calde, pe care se pricepea să le smulgă corzilor, mîngîiere pentru amărăciunile care aveau să-i stea mereu presărate în cale. Cînta numai cînd era singur, sau cînd se credea singur. Cînta numai pentru el. Dumitru Vlaicu și lelea Ana îl auzeau uneori. Ca să-l asculte cîntînd, se așezau alături pe prispă, silindu-se să nu-i simtă el. Lui Dumitru Vlaicu i se părea că aude și acum melodia patetică a „Baladei“ lui Ciprian Porumbescu, ca pe un cîntec al propriei lui dureri.

Se întorsese către nevastă-sa :

— Mai știi, Ano, cînd cu jurații?

Femeia clătină din cap a jale și amar, dar nu scoase o vorbă. Cine să fi uitat? Ea, care se scula noaptea să-l acopere, și-l închina cînd îl vedea zbătîndu-se în somn cu gîndurile?

Cu „jurații“ — așa li se zicea pe acolo consilierilor comunali — se întîmplase într-o vacanță mare. Aurel

învățase zece clase și cînd venea acasă uimea satul cu cîte se pricepea să facă. Iar Dumitru, care venea să caute ceva în șură, l-a aflat cu Ion alăturea, ca de obicei, lucrînd la un motor.

— Ce-i cu mirozenia asta de mașină ca o rădașcă? s-a mirat el fără să priceapă. Umblase pe la Pesta și se chema că era om trăit, dar asemenea lucru nu mai văzuse.

— Rîzi dumneata, i-a întors Aurel fără să-și ia ochii de la motorul pe care-l înșuruba, dar „mirozenia“ asta, cum îi zici, are mai multă putere ca Șargu nost' de la căruță.

În asemenea împrejurări, Dumitru Vlaicu mai zăbovea la vorbă, încercînd să se dumirească. Trecuseră ani de la sfătuirea cu domnul Mihai și tot mai nădăjduia că Aurel, crescînd, se va fi hotărît să se pregătească de preoție. Mai ales că Sibiul avea consistoriu și era plin de popi care se plimbau pe strada mare — Bretterul — arătîndu-se, plini de îngîmfare, trecătorilor. Dumitru își spunea că tot văzîndu-i are să prindă și Aurel gust să le semene la vorbă și la port. Cîteodată mai zăbovea la sfat cu el să-l încerce, să-l îndemne. Tot așa ar fi făcut și atunci, dar începuseră să se arate în poartă gospodarii din sfatul comunei, jurații. Dumitru se grăbi să le iasă în cale, strigîndu-i lui Aurel din pragul șurei, așa cum îl mai îndemnase fără folos de atîtea ori: „Vezi-ți de treabă, măi fecior, și mai ia de citește pildele din sfînta evanghelie“.

A zis și s-a dus să-și întîmpine oaspeții, vreo opt cu toții, veniți să afle ce anume isprăvise el la Pesta, unde-l trimiseseră să tocmească un clopot nou pentru biserica din sat. Venise și preotul Botean. Iar Ana îi poftise pe toți în „casa dinainte“, care venea către uliță, cea mai mare din încăperile gospodăriei. Era podită cu lut, strălucea de curată și mirosea a gutui și a busuioc. Oaspeții s-au așezat în jurul mesei din fața laviței. Unii chiar pe laviță. Alții pe scaunele scunde și frumos încondeiate, sub prosoapele înflorate de pe pereți, sau pe patul acoperit cu țoale, și cu scoarțe țesute în casă, plin de perini înfoiate, puse unele peste altele. Și au purces la vorbă, gustînd măsurat din răchia pe care le-o adu-

sese femeia. Asta se întîmpla cam pe înserat, tocmai cînd da soarele să se lase pe după dealurile Orăștiei, de pe înălțimile cărora se deschidea spre ulițele Binților o privire largă scăldată în lumina odihnitoare a amurgului.

Și cum ședeau la sfat, se pomenesc cu Aurel că intră pe ușă cu o sîrmă și îi îmbie să pună mîna pe ea.

— Țineți și domniile voastre, să aflați ce minuni sînt pe lumea asta.

Jurații știau la cîte îl duce mintea pe Aurel. Nu era unul căruia să nu-i fi dres măcar o dată vreo sculă betegită. Au zîmbit și au apucat sîrma. Iar Aurel, cînd i-a văzut pe toți cu mîna pe sîrmă, a întors capul către ușa din tindă — pe care anume n-o închisese — și i-a strigat lui Ion, care sta nevăzut acolo, cu motorul:

— Dă-i drumul!

S-a auzit deodată un bîzîit surd și numaidecît s-a răsturnat pe spate tot comitetul satului. Li se făcuse oamenilor inima cît un purice și se priveau înfricoșați, cu ochii holbați. Își aruncau unii altora sîrma buclucașă, dar nu izbuteau decît să se încurce mai mult în ea. Cel mai rău o pățise părintele Botean, că i se împleticise sîrma în poalele anteriului.

Iar Aurel și Ion, după ce se stricaseră de rîs, fugiseră să nu-i găsească tata.

...Dumitru Vlaicu întoarse capul. Era și Ion în căruță, pe o scîndură pusă curmeziș pe loitre. Își ștergea ochii cu dosul palmei.

. . . . . .

Așa, cu gîndurile, au călătorit toată noaptea fără să dea geană în geană. Așa au ajuns la București. Îi aștepta la gară o mulțime pestriță, oameni în haine alese, ofițeri cu fireturi și cu pinteni la cizmele de lac. Țăranii de lîngă Orăștie se pomeniră împresurați.

— Unde e? întrebă Ion rotindu-și privirea și cuprinzînd în ea pe toți cei care se strînseseră în jurul lor.

Era nerăbdător să afle cum și ce fel se întîmplase. Încolțise în mintea lui o bănuială. Toată noaptea se luptase cu ea, încercînd s-o alunge, dar n-a fost chip.

Întrebase: „Unde este?“, dar nu primise nici un răspuns. Cei cărora li se adresase se țineau cu capetele

descoperite în fața lor, așa cum nu li se mai întîmplase niciodată pînă atunci. Vorbeau toți odată, dar nu era chip să lămurești ceva din vorbele lor. Se desprinsese însă din mulțime profesorul Nedelcu, cunoscut lui Dumitru, lui Ion și Anei, că le fusese uneori oaspete la Binținți. Profesorul învățase carte la Pesta și se împrietenise cu Aurel în anii studenției.

În liniștea apăsătoare care se lăsase, desfăcu cu mare grijă o hîrtie care se vedea a-i fi foarte prețioasă, căci o ținea într-un plic învelit într-o bucată de ziar.

Citi apoi, s-audă cîți se găseau adunați acolo, o telegramă care în aceeași zi chiar îi fusese adusă acasă — un aghiotant de serviciu al palatului îi vestea că „groaznica nenorocire“ ar fi întristat din cale afară pe rege și pe regină.

Dumitru Vlaicu nu scoase nici o vorbă. Își lăsă moale mîna pe care Nedelcu i-o prinsese și i-o scutura, mîndru de sarcina ce o avusese de îndeplinit. Ion însă scăpă printre dinți:

— Fără telegrama asta nici n-au făcut altceva pentru el.

Nici telegrama asta, scrisă în limba franceză, n-ar fi plecat de la palat, dacă guvernul lui Titu Maiorescu n-ar fi socotit-o ca un act politic necesar. Cînd venise Vlaicu „de dincolo“ din ținuturile de peste munți, pe care le țineau habsburgii în stăpînire nedreaptă, la putere se găseau liberalii. Acum guvernau conservatorii, iar liberalii abia așteptau să strige în ziarele lor că, uite, conservatorii nu cinstesc cum se cuvine pe un romîn ardelean, care s-a prăbușit departe de casă, pe aci, unde venise să-și împlinească gîndurile. Un asemenea prilej nu voiau conservatorii să le dea liberalilor. Hotărîră să-i facă lui Vlaicu funeralii naționale, iar regele fu îndemnat să trimită familiei telegrama de condoleanțe.

Se amestecase însă un curtean, Kalinderu, sfetnic de taină al palatului, priceput mai ales să pună la cale petreceri și afaceri domnești. Nu se cuvenea ca regele să scrie unor țărani! Asemenea coborîre nu îngăduiau canoanele protocolului. Să se caute vreun avocat, vreun profesor de prin partea locului, un intelectual, și nici chiar acestuia să nu i se adreseze capul statului. Tele-

grama de condoleanțe s-o trimită și s-o iscălească — din înalt ordin — aghiotantul. A mai scornit Kalinderu și alte temeiuri, pe care le-a înfățișat cu smerită hotărîre, așa cum se cuvenea unui păzitor al bunelor rînduieli regești. Cît trăise la București, Vlaicu avusese pașaport habsburgic. Nu s-ar supăra oare împăratul de la Pesta, rudă și prieten cu regele de la București, dacă acesta ar trimite ștafetă, peste graniță, unei familii de supuși ai împărăției apostolice? Așa, făcute pe ocolite, lucrurile se mai îngăduiau. Alegerea căzu pe Nedelcu. Se găsea la București și se știa că era cunoscut Vlaicilor.

Fiindcă nu-i răspunsese nimeni cînd întrebase „unde este?“, Ion așteptă să se isprăvească citirea telegramei și se înfipse hotărît în fața lui Nedelcu. Acum fierbea în glasul lui o mînie amestecată cu grea amărăciune.

— Unde e avionul? rosti el apăsat, amenințător.

Prins de însemnătatea misiunii lui, Nedelcu răspunse cu gîndul aiurea:

— Pe locul unde a căzut... N-a fost încă ridicat.

— Departe? voi să mai știe Ion.

— Vreo sută de kilometri.

— E vreun tren? M-aș duce... fără zăbavă m-aș duce...

Nedelcu schimbă cîteva cuvinte cu un ofițer:

— Dacă vrei, s-ar putea.

— Vreau! făcu dîrz Ion și se desprinse de grupul care se îndrepta, înconjurînd pe Dumitru și pe Ana, spre ieșire. Luînd-o înainte, urcă singur în mașină. Șoferul primise poruncă să-l ducă pe Ion acolo unde se prăbușise fratele său.

CAPITOLUL V

„CERCETARE S-A FĂCUT?“

De la locul nenorocirii, între Ploiești și Cîmpina, satul Băneşti se lămurea culcat la poalele Carpaților. Peisajul îi era familiar. Privi îndelung grămada de sfărîmături înconjurată de porumbiște și de spini.

„Aici e ca pe la noi“, își zise, gîndindu-se că Aurel, copil de la țară, n-ar fi putut găsi loc mai potrivit unde să-și culce pentru veșnicie capul.

Se apropie de resturile zdrobite ale avionului. Cu mișcări moi, care se sfiau parcă să nu le sporească durerea, ca și cînd ar fi pipăit o făptură vie, se apucă să cerceteze, bucată cu bucată, ceea ce rămăsese din visul lui Aurel. Piesele îi erau cunoscute. Îi vorbise Aurel despre ele încă de pe cînd abia se înfiripau în gîndul lui. La București, unde se dusese de cîteva ori, le cercetase adesea, minunîndu-se ca de un vis care prinde viață adevărată. Dar parcă nu mai erau toate la locul lor. Parcă lipseau unele. Nici pînza nu era toată. Îi era anevoie lui Ion să reconstituie în mintea lui întregul, dar, încetul cu încetul, izbuti să-și închipuie fiecare piesă la locul cuvenit. Pe aci se urca Aurel. Aci, în fața cîrmei de profunzime, era scaunul. Iată roțile care transmiteau comanda. Își trecu mîna peste cablul gros care făcea legătura cu cîrma. Îl atingea ușor, ca o mîngîiere. Și deodată tresări.

— Cercetare s-a făcut? spuse el, aspru, întorcîndu-se spre jandarmul și primarul care-l însoțiseră.

Cei doi își încrucișară privirile, apoi se uitară la grupul de țărani care se adunaseră în jurul lor și priveau

uimiți la omul cu straie ciudate, care sta aplecat peste resturile avionului.

— S-o fi făcut, bîigui jandarmul, luat pe neașteptate. Adause apoi, ca o acoperire: Știu boierii ce fac.

— Dar asta o știu? îi întoarse Ion și trase cablul, aducîndu-i-l dintr-o smucealã pînă sub ochi. Asta au văzut-o?

— Or fi văzut-o, îngăimă iar, într-o doară, jandarmul, fără să vadă ceea ce îi arăta Ion. I se pusese o ceață pe ochi.

— Dacă au văzut-o, trebuie să fi înțeles că sîrma a fost pilită! făcu mînios Ion.

— Adică... pilită... cum vine asta? zise, îngălbenind, jandarmul.

— Le-oi spune eu domnilor de la București cum vine, răspunse aspru Ion. Și înțelegînd că aici nu mai are ce face, nici cu cine vorbi, se îndreptă spre mașina care îl aștepta pe șosea.

Umbla încruntat, silindu-se să pună rînduială în gîndurile care i se zbăteau în minte. Avea acasă scrisorile pe care i le trimitea Aurel, împărtășindu-i amărăciunile. Își amintea de una care-l cutremurase și-l îngrijorase: „Eu, frate, cu tot renumele și zborurile ce le-am făcut, tot o duc rău, sînt niște pezevenghi care din invidie îmi strică foarte mult...“ Se gîndise adeseori la vorbele acestea. Îl neliniștiseră și-i apăruseră ca o prevestire rea. Uneori își zicea că poate n-o fi chiar așa. Poate că Aurel o avea păreri. Așa era el. Nu se încrede în oricine. Acum însă, rîndurile scrisorii îi jucau înaintea ochilor. Parcă auzea glasul lui Aurel repetîndu-i-le: „niște pezevenghi care din invidie îmi strică foarte mult...“

„Niște pezevenghi.“ Dar cine, cine să fie? Trebuia să-i afle. Ei trebuie să știe ceva despre sîrma asta pilită. Cine să fie? Se opri deodată în mijlocul drumului și se lovi cu palma peste frunte...

Răspunsul la această întrebare se găsea într-o scrisoare trimisă lui Vlaicu, de la Sibiu, de Octavian Goga. Își scriau adesea. Poetului, tînăr pe atunci și încă nerătăcit în bălăriile unei politici bicisnice, i se plînsese Aurel de greutățile care i se fac la București. Iar Goga,

răspunzîndu-i, îl îndemna să nu-și piardă cumpătul: „...Ți-am spus cu de atîtea ori, talentul biruiește. Dacă ai pe dracul în tine, el iese la iveală, ori mai curînd ori mai tîrziu, oricît s-ar împotrivi dușmanii, numească-se ei Bibescu, Comitet național, Filipescu etc.“

Nu știa Ion cine era Bibescu și Filipescu. Dar în mintea lui lucrurile se lămureau și nimic n-avea să poată să le schimbe rînduiala în care se așezaseră. Cine ar fi putut să plească cablul ca să provoace prăbușirea decît „pezevenghii“ de care se plîngea Aurel și al căror nume îl aflase din scrisoarea de la Sibiu?

Judecata asta își mai afla și alte temeiuri în amintirea lui Ion. Încă de la Binținți se răscolise în sufletele prietenilor din copilărie ai lui Vlaicu o undă de bănuială. Trebuie să se fi petrecut ceva, își ziceau unii altora. Iar Luca Cranciova, care în răstimp se făcuse impiegat la primărie, dar se îndeletnicea și cu ale scrisului, îi spusese lămurit lui Ion, în gară, la Orăștie, cînd sta să se urce în trenul de București:

— Să-mi scrii, Ioane, că, vezi, nu e lucru curat... Numai să știu ce ai aflat, că îndată public la „Poporul Romîn“.

Se opri la cîrciuma satului, ceru o carte poștală și-i dădu de veste lui Luca Cranciova că a văzut cu ochii lui cum a fost pilită sîrma de la cîrmă.

Puse cartea la cutia poștei și se urcă în mașina care porni, cale întoarsă, spre București.

* * *

Multă vreme șeful postului de jandarmi urmări cu privirea urmele roților pe șosea. Cînd nu se mai văzu nimic, se urni și se îndreptă cu mers legănat spre post. Își lăsase chipiul pe spate, iar brațele îi atîrnau, bălăbănindu-se, de-a lungul corpului. Nu avea să se isprăvească odată cu Vlaicu ăsta? Alt loc să cadă nu găsise? De ce să-i vină tocmai lui pe cap asemenea năpastă? Pînă acum treburile i-au mers din plin. În sectorul de care răspundea era liniște. Și deodată, din senin, trăsnetul! Iar acum, tocmai cînd începuse să creadă că se înseninase, iată că se răscolește din nou.

Își simțea creierul ca o brazdă răsturnată și nu știa cum să facă să pună iar rînduială în toate cîte se răvășiseră.

Că-l bruftuise administratorul de plasă, treacă-meargă. Cu asta era învățat. Numai o dată l-au înjurat superiorii? Înjura și el pe alții mai mici, să-și verse focul și se liniștea. Dar cum rămînea cu răspunderea? Dacă umblă Ion cu reclamații? Dacă îi cerea cineva socoteală? Dacă vine vreo anchetă pe capul lui? Să i se întîmple asemenea necaz tocmai cînd i se încredințase conducerea unui post de jandarmi ca unuia care nu ieșise niciodată din vorba maimarilor? A avut grijă și de el: i se umpluse curtea de orătănii, avea doi porci, o vacă... gospodărie cuprinsă, că doar nu era să stea să se uite cum se pricopsește primarul! Se așează la masa de brad stropită cu cerneală violetă. luă tocul, făcu în aer cîteva rotocoale mari și-l lăsă deasupra hîrtiei, cum se lasă un bărzăune, rotindu-se, peste un grăuncior de zahăr. Încă înainte de venirea lui Ion, încercase de cîteva ori să alcătuiască raportul despre cele întîmplate și tot de atîtea ori se oprise. Nu că nu i se da mîna la scris, nici că nu-și cunoștea datoria. Îndată după căderea avionului raportase verbal, prin telefon, după regulament. Dar de la telefonul ăsta i s-au tras toate relele. Și tocmai de aceea sta cu tocul în aer, deasupra hîrtiei și nu știa cum să se descurce ca să iasă bine la socoteală. Ordinul pe care i-l dase administratorul de plasă îl executase. Despre partea asta era liniștit. Dar acoperire nu avea. Oricînd putea să vină te miri cine și să-i ceară socoteală: „Unde ai învățat dumneata, sergent major, să ridici mortul de la locul accidentului pînă nu vin procurorul și medicul legist să constate cauzele morții?“ Ce-ar putea să răspundă la o asemenea întrebare? Nimic... Vinovat nu era. A făcut cum i s-a poruncit. Dar cine avea să-l creadă fără hîrtie la mînă, fără ordin scris? Dacă vrea să scape cu fața curată, trebuie să încheie actele în așa fel încît să se vadă limpede cum se petrecuseră lucrurile și că el n-avea nici o vină... Dar nici pe domnul administrator de plasă nu se cuvenea să-l supere. Administratorul de

plasă, sau „pretorul“ cum i se mai zicea, venea numaidecît după prefectul de județ. Era șeful lui direct. Cu el avea să-și mănînce amarul...

Își plimbă de cîteva ori limba peste buze, vîrî tocul adînc în călimară, îl lăsă apoi să coboare deasupra hîrtiei și începu să scrie:

„*PROCES-VERBAL*“[1]

„Astăzi, 31 august 1913, orele cinci și jumătate p.m. ...pe la orele cinci și jumătate, din zvon public am fost informat că pe șoseaua națională București-Ploiești ar fi căzut aeroplanul cu domnul aviator Vlaicu, la kilometrul 88, în marginea șoselei, pe teritoriul comunei Bănești. Transportîndu-mă imediat la fața locului...“

...Da, chiar așa fusese. Se odihnea după-masă, că băuse cu primarul — se aveau bine și „lucrau“ mînă în mînă — dar cînd au venit oamenii să-i dea de veste, n-a zăbovit o clipă. Tunica și centironul și le-a pus din mers, iar chipiul i l-a adus un om din urmă, că-l uitase în cancelarie...

„...unde s-a petrecut accidentul, împreună cu mai mulți locuitori din comuna Bănești, am găsit aeroplanul jos sfărîmat, iar cadavrul domnului Aurel Vlaicu, lîngă aparat în poziținea următoare: cadavrul s-a găsit cu fața în sus și cu picioarele la miazăzi, iar brațele întinse în lături, fiind îmbrăcat în cap cu șapcă de piele roșie, îmbrăcat cu haine nemțești și pe deasupra o haină lungă, neagră, de mușama...“

...Că încă a spus: „păcat de el, săracul“, și și-a făcut cruce. Îi aprinseseră oamenii o lumînărică la căpătîi, și o veghea un copil, că sufla vîntul și juca flacăra gata s-o stingă. Iar el a început numaidecît să caute mortul prin buzunare. Dar n-apucase să isprăvească percheziția, că a venit un om din sat, trimis

[1] Document autentic reprodus de presa vremii.

de jandarmul care rămăsese la post, să-i spună că-l cheamă Cîmpina la telefon.

— Unde umbli? l-a luat în primire la telefon administratorul de plasă. De ce nu mi-ai raportat căderea lui Vlaicu?

— Cînd să fi raportat, domnule administrator, să trăiți, s-a apărat el. Abia acum vin de la fața locului. Nu e nici un ceas de cînd a căzut.

N-a fost chip să-l îmbuneze. Urla, să spargă telefonul.

— M-ai făcut de rîs la minister! De la București trebuie să aflu eu ce se întîmplă în plasa mea? De la Ministerul de Interne?

A simțit că îngheață de spaimă și i-a trecut prin minte un gînd: se vede că avionul căzuse mai de mult și oamenii l-au anunțat după ce scotociseră prin buzunarele aviatorului. Dacă o fi așa, or să aibă de-a face cu el. Dar se răzgîndi: nu putea fi așa, că găsise prin buzunarele lui Vlaicu de toate: și ceas, și bani. Erau toate grămadă în fața lui, pe masă, pregătite să le facă inventarul în procesul-verbal.

Administratorul de plasă continuă să tune și să fulgere:

— Domnul ministru Take Ionescu a aflat cel dintîi. Și m-a chemat să-mi spună că nu știu ce se întîmplă în plasa mea. Toată capitala știe, numai eu nu știu! Cum să știu, dacă mi se dau oameni ca de-alde tine?

* * *

Jandarmul din Bănești ar fi înțeles cum s-au întîmplat lucrurile dacă ar fi știut că, îndată după căderea avionului, doi prieteni ai aviatorului, Silișteanu și Magnani, care îi urmăreau zborul alergînd cu automobilul pe șosea, au fost opriți în mijlocul drumului de o mașină în care se găsea prefectul de Buzău, Ferechide.

— Dumneavoastă urmăriți pe Vlaicu? i-a întrebat acesta. Nu vă mai pierdeți timpul. A căzut. E mort.

Și pe cînd prietenii lui Vlaicu alergau îngroziți să se încredințeze, Ferechide, ajuns la București, a po-

vestit unuia și altuia, astfel că zvonul s-a lățit pe străzile capitalei. Edițiile speciale ale ziarelor se smulgeau din mîinile băiețașilor desculți, care strigau să-și spargă pieptul: „Groaznic accident de avion... Moartea lui Aurel Vlaicu!“

Mulți dintre membrii guvernului erau la club. Așezați alene în fotolii moi, ascultau lectura unui articol despre bătaia în armată. „Ofițerii — scria un publicist al vremii — nu numai că îi bat pe ostași, dar îi și ucid.“ Murise unul la Buzău, cu coastele rupte, după două zile de bătăi, pentru că nu lustruise cizmele majurului; murise altul, la Galați, străpuns cu sabia de locotenentul lui, pentru că greșise o mișcare de front.

„...la cazarmă nu se mai bate, ci se ucide. Și în țara noastră n-ar putea să fie altfel. Soldatul, în marea majoritate, este țăranul adus de pe ogoarele boierești și închis în cazarmă ca să fie gata la ordinele stăpînirii spre a păzi avutul celor puternici. Bătut în satul lui de toți logofeții boierești, schingiuit de jandarmi, batjocorit de arendași, cum n-ar fi schingiuit și asasinat tocmai în cazarmă, unde trebuie să se supună orbește...“

Marilor proprietari, așezați în fotoliile clubului, li se părea cu totul nelalocul lui un asemenea articol. Nu e chip să te învoiești cu țăranul, dacă nu te știe de frică, dacă nu-l bați!

Poate că ar fi continuat să comenteze articolul, dar șeful de cabinet al lui Take Ionescu năvăli în salon și, apropiindu-se de ministrul lui, îi șopti la ureche că murise Aurel Vlaicu. Tocmai se primise la minister comunicarea prefectului de Buzău. Aproape în aceeași clipă ministrul fu chemat la telefon. Cîteva secunde mai tîrziu reintră în salon.

— Da. E exact. M-a chemat Valentin. A căzut lîngă Cîmpina. Închipuiți-vă ce s-a apucat să facă! Voia să treacă munții în Ardeal... A plecat pe ascuns, fără știrea nimănui.

„Valentin“ era „principele“ George Valentin Bibescu, socotit de toată lumea ca omul cel mai informat în pro-

blemele tinerei aviații romînești. Cuvintele lui nu puteau fi puse la îndoială.

Ministrul Justiției se ridică să întrebe la minister ce au stabilit procurorul și medicul legist. Dar fu oprit de colegul lui de la Interne. Nu mai era nevoie, știa de la Bibescu tot ce se petrecuse. Vlaicu băuse înainte de a se urca în carlingă. Valentin era de părere să nu se facă nici anchetă, nici autopsie. Mai bine să nu afle lumea de ce a murit... Valentin zice că asta ar compromite memoria lui Vlaicu. Să fie luat și dus la groapă. Repede. Ca să se uite.

Adevărul nenorocirii fu astfel învelit în mantia minciunii. La asta se pricepeau Bibescu și șleahta sa.

Nu se citea pe figurile celor de față nici o împotrivire. Tuturor părea să le fie indiferent dacă avea să se facă anchetă sau nu. Singurul care schițase un gest fusese Nicolae Filipescu, dar nu un gest de împotrivire, ci unul care părea să spună: „Bine că s-a sfîrșit". Nu era nici ciudă, nici ură în gestul acesta. Mai curînd dispreț sau poate semnul plictiselii de care te simți apăsat cînd îți aduci aminte fără plăcere de cineva și ești bucuros să afli că ai scăpat de el.

Încurajat de colegii lui din guvern și de la club, ministrul Justiției se hotărî să telefoneze procurorului de la Ploiești să dea ordin de ridicare a cadavrului.

Dar nici de osteneala asta nu mai era nevoie.

Se și poruncise prefecturii de Prahova. Actele se vor face ulterior... Peste un ceas avea să vină Valentin la minister să discute despre funeralii. Valentin vrea să se ocupe personal. El dă guvernului sprijinul ca să se isprăvească repede.

Străin de toate acestea, jandarmul se căznea să-și scrie raportul, silindu-se să povestească lucrurile în așa fel încît să nu supere pe superiorul său, dar să iasă și el bine la socoteală. Greu lucru! Își cunoaște meseria, iar instrucțiunile le știe ca pe apă: „În caz de moarte prin accident sau crimă, ofițerul de poliție judiciară este dator să se asigure că nimeni și nimic nu se atinge de cadavru înainte de sosirea organelor anchetatoare legale, adică procurorul și medicul legist". Dar pe el nu l-a întrebat nimeni nimic. Nici n-a

știut cînd a venit ambulanța de la Cîmpina. Sanitarii n-au stat să-l aștepte. Aveau poruncă directă de la administratorul de plasă, așa au spus oamenilor care-l vegheau pe Vlaicu. L-au culcat pe brancardă, l-au urcat în ambulanță și au pornit spre Cîmpina.

Jandarmului nu i-a mai rămas decît să raporteze executarea și să întocmească acte, după cum îi era datoria. Dar tocmai aici era marea greutate. Cum să scrie raportul, ca să scape de răspundere? Amînare nu mai încăpea. Ion plecase furios, zicînd că va cere să se deschidă anchetă... Te pomenești că se cercetează. Să răspundă cine a poruncit. El și-a făcut datoria, a executat ordinul. Tocul zbură iar în aer, apoi se lăsă pe birou și începu să umble greoi pe hîrtie:

„...*iar în picioare ghete galbene și jambiere... Examinîndu-l asupra leziunilor, am observat că ambele picioare erau fracturate și o vînătaie la ochiul stîng. Apoi, făcîndu-i percheziție corporală, am găsit următoarele...*“

Înșiră toate cîte le scotocise prin buzunarele mortului: „*aprinzibilul de țigări în formă de revolver, briceagul cu limbi și tirbușon, pașaportul, cele 19 cărți de vizită „Aurel Vlaicu, aviator“, o carte poștală ilustrată nescrisă, un inel, două batiste albe...*

„*și care percheziție s-a făcut fiind de față și domnu' primar al comunei Bănești...*“ Asta o punea de la el. Știa doar că primarul n-o să-l dea de minciună, cînd are să-i arate cele două hîrtii de cîte o sută de lei, pe care le pusese deoparte pentru amîndoi. În buzunarele aviatorului găsise opt, dar în procesul verbal trecuse cinci. Primarului o să-i spună că a oprit numai două. Că primarul, mai greoi, a venit după percheziție.

...Scria, scria mereu, înșirînd ceasul cu lanț, cei opt lei de argint și cei cincisprezece bani de metal, portmoneul de piele colorată și tot felul de hîrtii. Toate acestea avea să le predea, că erau greu de păstrat. Dar cîteva bancnote de o sută nu băteau la ochi... Răsuflă ușurat... Făcuse totul așa cum îi era datoria și nici de sufletul lui nu uitase. Mai rămînea ridicarea cadavrului. Cum să consemneze asta în procesul-verbal? Dar cum ar putea să nu consemneze? Dacă nu arată

lămurit cum s-au petrecut lucrurile, poate să fie tras la răspundere. Dacă arată întocmai, tot rău este, că se supără administratorul de plasă. În cele din urmă se hotărî. Ce-o să-i facă? O să-l mute. N-are decît. Oriunde l-ar muta, tot șef de post rămîne. Mai bine mutarea, decît pușcăria. Își luă inima în dinți și scrise:

„Înapoindu-ne la oficiul primăriei Bănești, spre a anunța autoritățile superioare, în acest timp cadavrul a fost ridicat din ordinul domnului administrator al plășii Cîmpina și pe a dumisale răspundere, iar cadavrul a fost transportat în orașul Cîmpina.“

Își șterse sudoarea care-i spuzise fruntea și iscăli, învăluindu-și numele în covrigi de cerneală din care abia se mai putea citi.

Închise apoi procesul-verbal într-un plic și chemă plantonul.

— E vreun om pe aici, mă?

— E, să trăiți.

— Urgent la Cîmpina. Acu' să se întoarcă cu plicul semnat. S-a întors, mă?

Pentru sergentul major Cotigă Dumitru, șeful postului de jandarmi din comuna Bănești, „cazul Vlaicu“ se încheiase.

CAPITOLUL VI

„...ÎN UNANIMITATE DISPUNE RESTITUIREA PROIECTULUI“

Nedelcu ascultă cu stăpînire de sine ceea ce îi spunea dintr-o răsuflare Ion.

— Să mă duci, domnule profesor, unde știi dumneata. Aci nu e lucru curat. Să se facă cercetări! În glasul lui, durerea și indignarea se amestecau într-un clocot.

Nedelcu afla de la Ion lucruri despre care ziarele nu pomeneau. Reporterii prinseseră un subiect gras. Nu mai conteneau să explice „cum a murit Vlaicu“. Dar despre cele ce se petrecuseră în primele ceasuri după prăbușire nu aminteau. Iar din scrisul lor era greu să alegi ceva. „Una din aripi s-a desprins și a căzut la pămînt, iar aparatul s-a aplecat pe dreapta“ — tălmăcea unul. „A făcut un viraj prea brusc“ — lămurea altul. „Virajul n-avea cum să fie pricina accidentului“, intervenea un al treilea. Și arăta temeiurile pe care își sprijinea afirmația, așa cum le culesese de la alții: „Nu arareori aeroplanul lui Vlaicu a fost văzut înclinîndu-se sub un unghi de cel mult 12 grade, atît de îndrăzneț, încît celor de jos le înghețа inima“. Motorul, aripile? „Aparatul lui Vlaicu era construit pe teoria pendulului și oricîte defecte ar fi avut motorul, acest fapt excludea cu desăvîrșire căderea lui precipitată. Iar aripile neavînd nici o nervură, deteriorarea lui în timpul zborului era cu totul imposibilă.“ Pentru unii nu mai încăpea îndoială că adevărata cauză a nenoro-

cirii nu putea fi decît virajul prea îndrăzneț: „La o înălțime de 500 m, cînd a fost semnalat în zare, aparatul a început să se rotească în cercuri mici atît de îndrăznețe, încît îți făcea impresia că se va frînge în două. În acest moment s-a înclinat sub zero grade și a început să alunece pe aripi în linie perpendiculară, ținînd pînă la o distanță de 50—60 m de la pămînt, cînd, printr-o manevră desperată a cîrmelor, Vlaicu a încercat să-l readucă din nou în poziție normală. Încercarea n-a izbutit și aparatul s-a izbit cu toată puterea, îngropînd pe aviator sub el“

Cu multă răbdare și cu dorința vădită de a-l face să nu mai stăruie în bănuiala lui, Nedelcu îi arătă lui Ion tot ceea ce scriau ziarele despre accident. Un singur lucru îi ascunse, din toată sporovăiala mărunților reporteri care se întreceau să fie bine informați. Nu-i citi notița strecurată în „Seara“ și care lăsa să se vadă destul de lămurit că nenorocirea s-a putut întîmpla numai pentru că „Vlaicu obișnuia să-și caute curajul în fundul sticlei, înaintea fiecărui zbor“ și că „de bună seamă de data aceasta întrecuse măsura, pierzînd stăpînirea de sine“. Niciunul din cei ce îl cunoșteau pe Vlaicu îndeaproape n-ar fi putut sprijini calomnia. Ca s-o spulbere, Magnani și Silișteanu făcură să apară în ziare, după obiceiul vremii, o „scrisoare deschisă“, arătîndu-și indignarea împotriva „...celor care, din nefericire, deși Vlaicu a murit pentru un ideal măreț și pentru gloria neamului nostru, voiesc să facă din această nenorocire un obiect de critică pentru a micșora valoarea creației sale“.

— Dar eu am văzut cablul pilit, stărui cu încăpățînare Ion, drept răspuns la toate cîte le auzea, arătînd în chipul acesta că nimic nu-i poate clinti părerea pe care și-o făcuse despre pricina morții lui Aurel.

— Ți s-o fi părut, încercă Nedelcu. S-o fi rupt cînd a sucit cîrma sau cînd a căzut.

— Bibescu și Filipescu îi erau dușmani. Ți-a arătat vreodată Aurel scrisoarea lui Goga? Acolo spune răspicat: „niște pezevenghi“.

— De Filipescu nici vorbă nu poate fi. N-ai să afli nici un om să te creadă că a pus el mîna să-l ucidă pe Vlaicu.

— A plătit pe careva s-o facă.

— Nici asta n-o s-o creadă nimeni că ar fi făcut-o Filipescu.

— Mai e Bibescu.

— Privitor la el am să-ți arăt ceva, ca să vezi cum stau lucrurile.

Desfăcu „Viitorul“ din ziua aceea și-i puse sub ochi o notiță : „Locul unde a căzut Vlaicu a fost cumpărat de domnul George Valentin Bibescu, spre a ridica acolo un monument neîntrecutului aviator“.

— S-or fi certat, mai zise Nedelcu. Nu s-or fi înțeles. Cîte nu se întîmplă în lume ! Dar Bibescu e om de inimă.

Ar fi voit să adauge : „Vezi deci că nici vorbă să fi tăiat cineva cablul“, dar în conștiința lui ipoteza nu era cu totul înlăturată. Mai bine și mai amănunțit decît Ion, Nedelcu știa cîtă dușmănie avusese de înfruntat Vlaicu. Iar dacă pe Filipescu nu-l putea bănui, altfel stăteau lucrurile cu privire la Bibescu. Numai că gîndul acesta trebuia să rămînă tăinuit. Pornit cum îl vedea, Ion ar fi în stare să strige în gura mare că ține bănuiala chiar de la profesorul Nedelcu. Iar el nu voia să-și ridice în cap dușmănii de care nu se simțea în stare să se apere. Izbutise să-și facă drum pe scările palatului, era unul din profesorii odraslei domnești care avea să ajungă într-o zi al treilea rege al țării. Știa, ca toată lumea, că Bibescu nu se avea bine cu palatul. Dar știa de asemenea că certurile între cei mari sînt trecătoare. Nu e bine să te încurci în hățișul lor. Dacă Bibescu intră totuși odată în vreun guvern ? Și chiar fără să fie ministru, e puternic, are prietenii înalte. Pe unul ca Nedelcu îl poate zdrobi ușor. Își învălui gîndurile într-o ceață de cuvinte din care îi era greu să aleagă...

— La ce bun să vii tocmai dumneata, fratele eroului, cu acuză grea, pe care nici n-ai putea-o dovedi și care n-ar aduce decît zadarnică tulburare ? Lasă-l pe Aurel să odihnească în pace. Va fi dus la groapă cu

cinste, i se vor face funeralii naționale, iar lui Dumitru Vlaicu i se va da pensie să scape de sărăcie și datorii.

Va afla mai tîrziu că locul n-a fost cumpărat și nici n-avea să fie cumpărat vreodată de Bibescu, iar dacă în marginea comunei Băneşti, sub un disc înfățișînd pe Vlaicu, stăruie și azi placa de bronz care amintește că „pe acest loc în ziua de 13 septembrie 1913 s-au frînt aripile zburătorului“ nu lui Bibescu, ci stăruinței anonime a prietenilor lui Vlaicu avea să se datorească piosul omagiu. N-avea să existe nici troița pe care mitropolitul Moldovei se legase s-o ridice „întru amintirea eroului“ și despre care s-a grăbit să dea știre prin ziare. Se va înălța însă, lîngă casa părintească a aviatorului, un bust, dar nici acesta din banul vreunui prinț sau al vreunui mitropolit. Realizarea lui avea să se datorească osîrdiei unui Ion Paulat, care a năzuit și el cîndva să zboare, dar care, lăsat să se zbată singur, și-a părăsit visul.

Multe i-au arătat lui Nedelcu timpul, privitor și la pensia despre care îl asigura pe Ion că o va primi Dumitru Vlaicu.

De-a lungul anilor, în repetate rînduri, tatăl aviatorului arătase celor de la București că nu se mai poate descurca în hățișul datoriilor și dobînzilor ce le avea de plătit încă de pe vremea cînd îl ajutase pe Aurel să-și facă aeroplanul. După multă trecere de vreme, un aviator, rătăcit și el în Parlament, a alcătuit un proiect de lege prin care „se acorda tatălui marelui aviator și inventator Aurel Vlaicu suma de trei milioane lei despăgubire... și pentru restul vieții o pensie alimentară de cinci mii de lei lunar femeii Ana Vlaicu din Binținți, mama aviatorului“, ca unora care... „dînd fiului lor ajutor pentru construirea cunoscutelor avioane cu care țara s-a mîndrit și se mîndrește, au rămas fără mijloace de trai“.

Înscris în registrul adunării deputaților „din inițiativă parlamentară“ pentru ca să se știe că nu guvernului îi trecuse prin gînd o asemenea năstrușnicie — proiectul luă calea „Consiliului legislativ“. Înaltul for juridic, în seama căruia cădea grija să nu lase să ajungă în dezbaterile Parlamentului vreo lege care nu

era alcătuită după toate tipicurile birocrației, veghea cu străşnicie cu osebire atunci cînd proiectele nu veneau de la guvern. Se statornicise o rînduială desăvîrşită. Cînd partidul de la putere era grăbit să treacă o lege, ministrul Justiției îl chema pe preşedintele Consiliului legislativ şi se arăta nemulțumit de felul cum merg lucrurile acolo. Zic unii — şi poate că au dreptate — că s-a cam învechit consiliul acesta, că ar fi timpul să se mai schimbe oamenii, să se aducă tineret, sau chiar să se desființeze... Cîteva pensii fac laolaltă o cheltuială mai mică decît bugetul consiliului, cu grefieri, arhivari, uşieri etc. Să se gîndească domnul preşedinte şi să-şi spună părerea cînd va fi întrebat... Şi fiindcă a venit vorba de părere : Ce părere are domnul preşedinte de cutare proiect, care nu mai iese odată din dezbaterile consiliului legislativ ? Primul ministru e mirat şi nemulțumit de zăbavă. Nu s-ar putea grăbi lucrurile ? Consiliul, firește, e liber să-şi dea avizul cum crede. Să respingă legea, dacă are ceva împotriva ei. Dar să se grăbească. A doua zi „avizul favorabil“ ajungea la Parlament. Şi după o şedință de noapte — cu cîțiva deputați mai de credință care votau pe jumătate adormiți — proiectul se făcea lege.

Se pricepea şi inițiativa parlamentară să stăruie în felul ei, atunci cînd se puneau la cale combinații şi cînd se alcătuiau legi care să sporească beneficiile vreunui industriaş. De data asta lucrurile s-au petrecut altfel. N-a întrebat nici guvernul, nu s-a interesat nici un misit parlamentar. N-a trecut nimeni pe la cabinetele membrilor consiliului legislativ... n-a făgăduit nimeni nimic, nici pachete de acțiuni, nici redevențe, nici vreo casă predată la cheie. Era limpede că nimănui nu-i păsa dacă bătrînilor Vlaicu li se acordă sau nu o pensie. Atunci de ce să se facă atîta cheltuială din bugetul statului ?

După cîteva săptămîni, dosarul s-a întors la cancelaria deputaților, cu mențiunea că... „în unanimitate consiliul dispune restituirea proiectului“. Nu se poate acorda pensie bătrînilor Vlaicu decît „...numai după ce în prealabil s-au îndeplinit formalitățile...“ a căror lipsă nu scăpase vigilenței Consiliului legislativ.

Proiectul s-a îngropat în arhive. N-a mai fost niciodată vorba despre el... Toate astea erau împrejurări cărora Nedelcu avea să le fie martor mai tîrziu. Acum, cînd ostenea să spulbere bănuielile lui Ion, nici nu-și închipuia că vor fi cu putință. Iar Ion, văzîndu-l neclintit în încredințarea că nimănui nu i se putea pune în seamă sfîrșitul lui Aurel, simți clătinîndu-i-se dîrzenia. I s-o fi părut lui că era pilit cablul. Se agăță totuși cu deznădejde de un lucru pe care nu-l putea înțelege.

— Să fie cum zici, domnule profesor. Dar de ce nu s-a făcut cercetare? Mi-a spus jandarmul că l-au ridicat pe Aurel fără să se fi văzut pricinile prăbușirii. Și nici pînă acum n-a urmat anchetă.

— Cînd a fost nevoie de cercetare, s-a făcut. Stai să vezi și să te încredințezi. Despături un ziar și-i citi: „Parchetul de Ilfov a primit azi un denunț cum că Aurel Vlaicu ar fi fost împușcat de o mînă criminală și astfel ar fi intervenit accidentul. Deși denunțul n-a fost crezut de nimeni, totuși parchetul a însărcinat pe domnul dr. Andrei Ionescu cu examinarea cadavrului scumpului nostru dispărut. S-a constatat că denunțul e inexact". Comunicatul nu spunea adevărul decît pe jumătate. Se primise într-adevăr denunțul, dar cadavrul „scumpului dispărut" n-a fost examinat. Se dase în sensul acesta poruncă strașnică.

— I s-au isprăvit zilele și a murit, spuse, ca să încheie, Nedelcu. Toți murim. Ce anchetă să se mai fi făcut?

Ion ar mai fi voit să spună ceva, dar se simțea zdrobit și fără puteri în fața judecății molcome, dar trainice a lui Nedelcu. Cum să nu se încreadă în vorbele lui? Îl știa prieten cu Aurel.

Se făcuse ceasul înmormîntării.

Porniră împreună spre biserica Sfîntul Gheorghe, unde avea să se slujească prohodul.

PARTEA A II-a

FENIX

CAPITOLUL I

„CA SĂ-L CUNOȘTI, TREBUIE SĂ-L VEZI ÎN ATELIER“

Septembrie 1909.

Din trenul care mai patinează încă, suflînd greu din nări de oțel, sare cu ușurință un tînăr uscățiv, cu gîtul neobișnuit de lung, de care capul sta prins parcă fără rost. Călătorii se întorc să-l privească. Totul e ciudat la omul acesta : pălăria cu boruri largi, hainele strînse pe corp, cravata bălțată, înnodată fără grijă între pereții dubli ai gulerului scrobit.

Nu răspunde hamalului care vrea să-i ducă cele două geamantane. Le poartă cu ușurință, străbătînd peronul cu mers apăsat, ostășesc, se îndreaptă spre ieșire, alege din ochi o trăsură cu un cal — cele cu doi sînt mai scumpe — așază cu grijă geamantanele și cere birjarului să-l ducă la hotelul Regal.

Venea de la Orăștie, tîrg ardelenesc, cu gara cît o ladă ceva mai mare și cu călători răzleți. Dar călătorise la Frankfurt, la Budapesta, la München. Gara de Nord a Bucureștilor începutului de veac, cenușie și neîngrijită, i se părea o jucărie de copil pusă pe temelii șubrede.

La Budapesta urmase cursurile Facultății de mecanică a Școlii politehnice, dar le părăsise înainte de a le isprăvi, luînd cu el amintirea lui Yonas Oeden, singurul dintre profesori care se interesa de rîvna lui de a construi o mașină de zburat. Multe îl deosebeau de cei de o seamă cu el de acolo. Mai întîi portul : „Pălăria

lui calabreză, în proporții exagerate, o recunoșteai de departe", avea să noteze cineva care-l cunoscuse în anii studenției. Altul, mergînd cu observațiile mai în adînc, avea să-și aducă aminte de el ca de un „contemplativ și închis". Dacă cercetătorul ar fi căutat încă și mai în adînc, ar fi înțeles că, trăind într-o lume a gîndului, pînă la care nu ajungea niciunul dintre cei din preajma lui, Vlaicu își da seama că ceea ce vrea să facă el nu se poate explica. Trebuia dovedit. Nu vorbele, ci fapta îi vor face pe oameni să se încreadă în el. Cu Oeden se abătea totuși de la această credință. Discutau îndeosebi asupra celor mai bune formule pentru construirea unui motor puternic. Toate celelalte discipline, tot ceea ce nu ținea de construirea motorului, nu-l interesau. Își alesese și aci — ca și la Orăștie, ca și la Sibiu — partea de învățătură care se lega de propriile lui frămîntări. Asupra lor se concentra. Numai despre ele discuta cu Oeden. Voia să zboare. Și ca să zboare avea nevoie de un motor puternic, în stare să biruie tăriile, să înfrîngă împotrivirea multimilenară a firii. Dar din îndelungatele lor schimburi de păreri culesese numai amărăciunea, că de la omul acesta bun, de la învățatul acesta cu mintea luminoasă, nu putea primi decît un îndemn șovăielnic cu privire la dorința lui de a construi o mașină de zbor. Poate că tocmai de aceea singura abatere de la rigoarea preocupărilor sale era de a petrece ore îndelungate pe muntele Gelert, în fața telescopului pe care el însuși și-l construise. Ai fi zis că scruta neantul, spre care știa bine că se va avînta într-o bună zi. Oeden îl cerceta în laborator, dar uneori îl însoțea și în urcușurile lui pe munte.

— Stăruie, dacă crezi, îi spuse sceptic bătrînul profesor, la capătul a două semestre, de-a lungul cărora nu mai rămăsese între el și Vlaicu nimic de împărtășit. Dar eu mă îndoiesc că ai să reușești. Oricum, îți dau un sfat. Du-te la München. De la fabricile și uzinele de acolo ai mai mult de învățat decît de la cursurile de aici. Münchenezii se îndeletnicesc îndeosebi cu construcțiile de mașini. Au început să se gîndească și la zbor. Ai să găsești acolo urme ale strădaniilor lui Lilienthal. Ele îți vor da prilejul să cugeți la ceea ce

trebuie să faci și, mai ales, la ceea ce poate ar fi mai bine să renunți de a face.

Pornise cu inima îndoită pe drumul pe care i-l arătase Oeden. Cu firea lui închisă, care avea să-l îndemne totdeauna să nu se arate nimănui întreg, să dea fiecăruia atîta încredere cît i se părea lui că i se cuvine, se întrebase dacă bătrînul învățat nu era o unealtă a consiliului profesoral. Îl vor fi pus pe el să-l îndemne să părăsească Politehnica din Budapesta, unde dădea exemplul unui nesupus, al unui original purtat de gînduri care nu încăpeau în capitolele programului de studii. Și totuși, fără să-și poată explica de ce, trecuse față de Oeden măsura prudenței lui obișnuite. Îi arătase pe larg cum își închipuia el că trebuie să fie motorul unei mașini de zburat : pe cît de puternic, pe atît de ușor. Motorul cu aburi, încercat de Mojaiski în Rusia, nu i se părea potrivit. Nici cu Lilienthal nu era întru totul de acord. Sigur, exista o lege a zborului, peste care nu se putea trece : aceea de care țin seama păsările. Asta o știa și el, de mult, încă din meditațiile lui pe malul Mureșului. În cartea lui Lilienthal — „Zborul păsărilor ca bază a aviației“ — nu aflase nimic la care să nu se fi gîndit el însuși. Dar Lilienthal s-a prăbușit la cea dintîi bătaie mai aspră a vîntului. Lui n-are să i se întîmple asta, pentru că va avea grijă de echilibrul aripilor. De cînd s-a gîndit el la răul pe care îl pot pricinui fileurile de aer. Depășise faza la care s-a oprit Lilienthal. Acum îl preocupau motorul și carburanții. Benzina i se părea prea grea, deși mașinile-automobile care începuseră să se încrucișeze pe drumurile Europei o întrebuințau cu folos. Dar mașinile acestea se tîrăsc pe pămînt. Pentru a le smulge din această încătușare, pentru a le avînta în înălțimi, omul n-ar trebui oare să folosească forța de propulsie a prafului de pușcă ? Stăruise mult asupra acestui gînd, iar cînd profesorul i se împotrivi, arătîndu-i că un motor acționat de praful de pușcă ar dezvolta o presiune prea ridicată și că deci trebuie să se gîndească în același timp și la un sistem de răcire, Vlaicu îi dovedi că avusese în vedere această dificultate.

Nimănui în afară de Ion nu-i împărtășise vreodată taina întreagă a gîndurilor sale, așa cum o făcuse față de Oeden. „...Îmi plăcea liniștea lui, seninătatea de vizionar cu care își desfășura planurile...“ Uneori se căina. Nu greșise oare așezîndu-l pe profesorul de la Pesta în rîndul oamenilor față de care îți poți deschide inima ?

— Să te gîndești și la calitatea oțelului, îl mai sfătuise bătrînul. Nu știu să se afle pînă acum vreunul destul de puternic ca să reziste presiunii pe care o va dezvolta motorul dumitale, chiar cu măsurile de reglaj la care mi-ai arătat că te gîndești. Ai grijă.

Studentul „...cu ochii vii, mici și negri, chipeș... potrivit de înalt, voinic, brunet și bine făcut“ a strîns voinicește mîna profesorului. Aveau să se mai revadă cîndva, dar atunci Oeden va fi înțeles de mult că greșise...

Și-a strămutat la München mica lui avuție, agonisită încă în satul copilăriei și sporită de-a lungul anilor. O purta după el, cum își poartă melcul casa. „Ceea ce te mira cînd intrai în camera lui era mulțimea de unelte, mecanisme, motoare făcute în miniatură“, își amintește un coleg de studii. Și s-a încredințat încă o dată că dreptatea era de partea lui. Ceea ce vedea aci erau lucruri cunoscute de mult. Colinda sălile lui Deutsches Museum... se oprea îndelung în sala în care se demonstra zborul păsărilor, zăbovea mai ales în fața dispozitivului care imagina porumbelul. „...Vezi cum e spatele acestui porumbel ?... așa am să construiesc eu șira spinării la mașina de zburat care vreau s-o fac“. Asta o spunea tare, iar în gîndul lui ideea se completa : așa am știut încă de acasă că am s-o fac... de pe Mureș... Încă de atunci înțelesese că ciocul și coada serveso păsării să urce, să coboare, să se întoarcă. Încă de atunci observase că centrul de greutate stă dedesubtul aripii și că deci acolo, sub aripi, va trebui să-și așeze motorul. Tehnica zborului îi era clară : cînd bate aripa în jos, penele se suprapun, nelăsînd ca aerul să treacă printre ele, iar la ridicare se resfiră. Prin bătaia aripii se susține pasărea în aer. Tot bătaia aripii determină deplasarea înainte. Își încheie lămurirea ex-

La Blaj ; flăcăii din satul natal urmăresc zborul lui „Orel“.

„Libelula“ — planorul creat de Vlaicu cu care a făcut primele demonstrații practice.

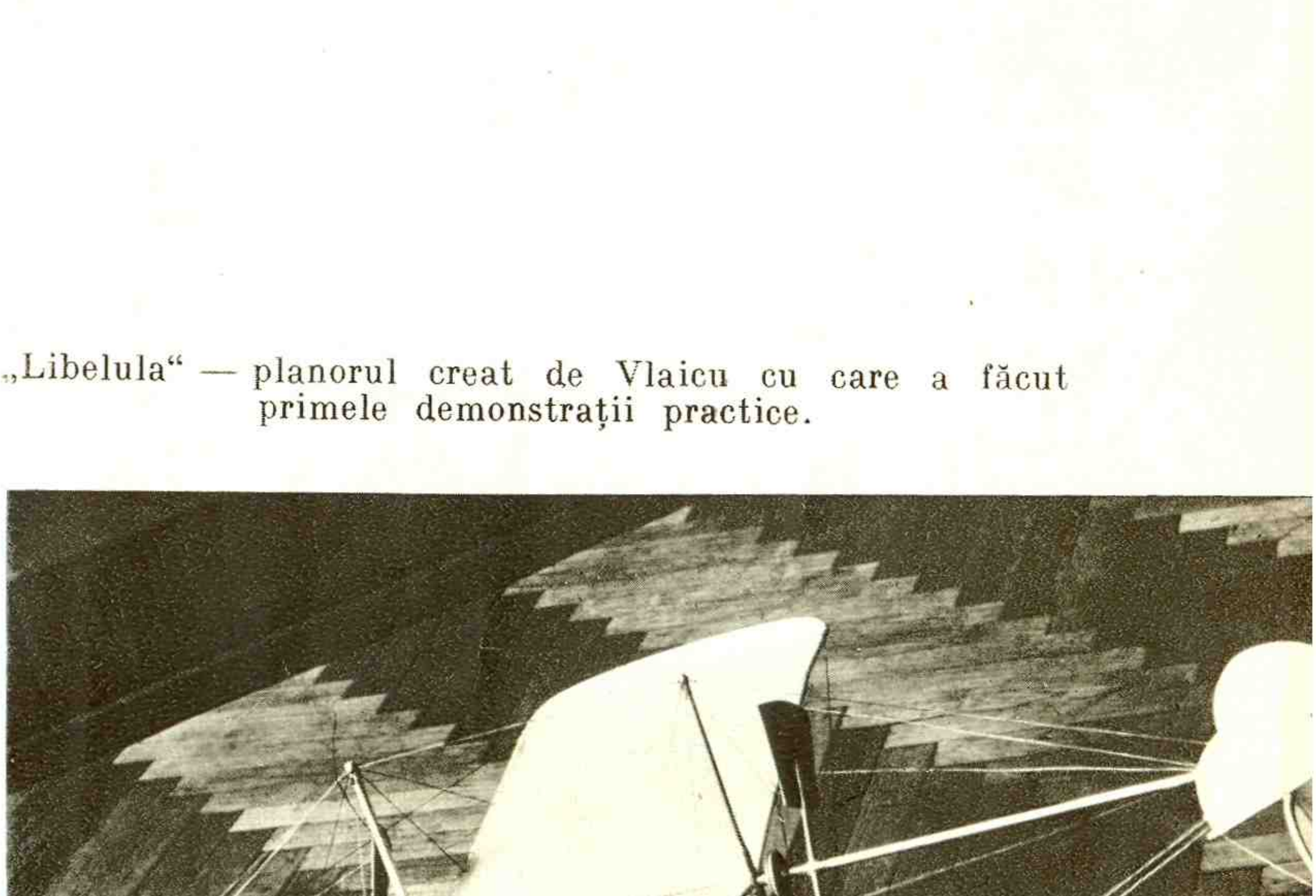

În zbor...

La Blaj „Calul năzdrăvan“ își așteaptă stăpînul.

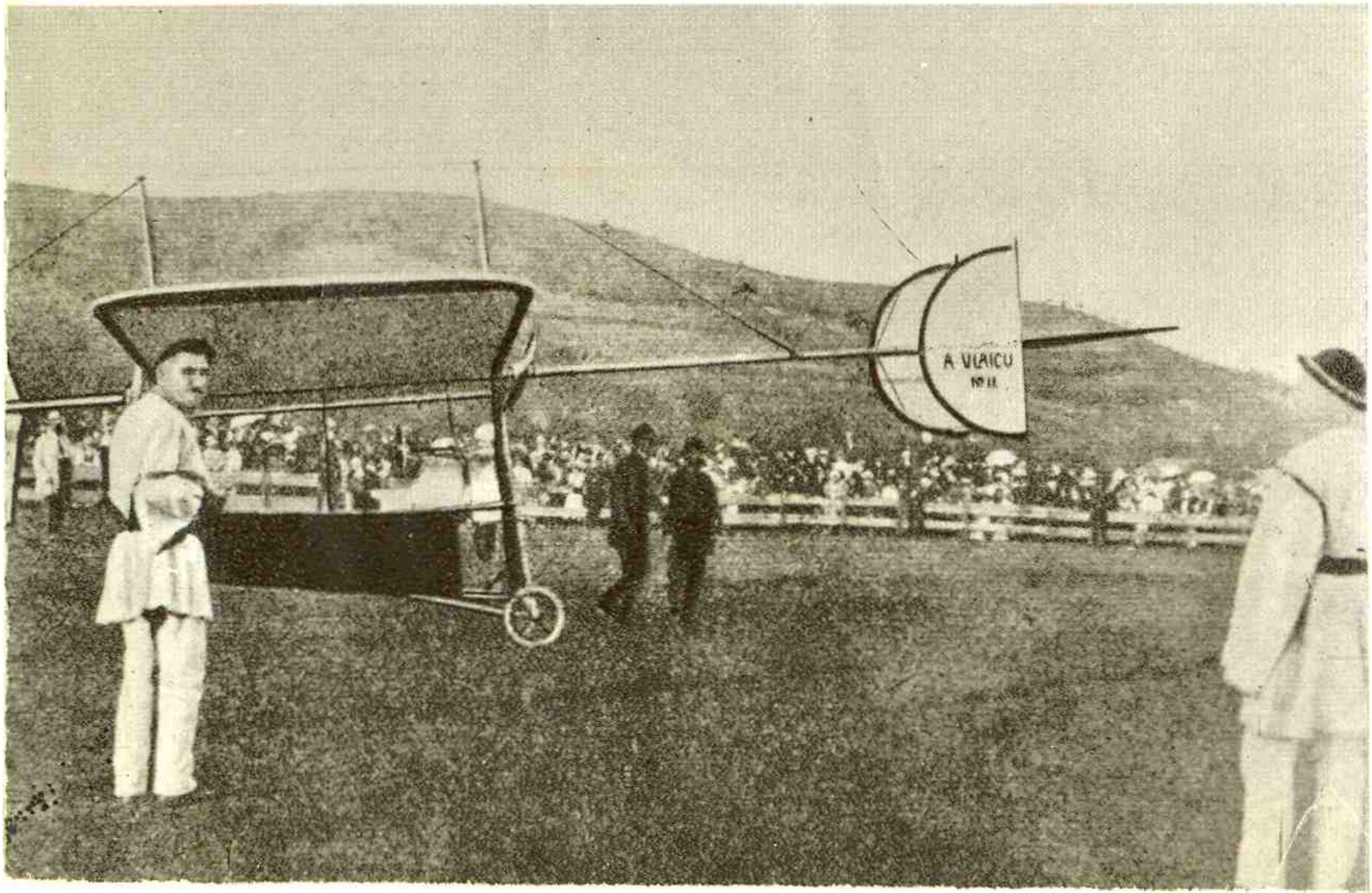

28.IV.1910

Stimate Domnule

Am primit desenele și epistola, vă mulțumesc forte mult pentru ele. Vă rog să stăruiți la fabrică să mi gătească pe 15 april s.v. motorul, că altfel ei nu il fac pe atunci și fiindcă ei în tote zilele găten câte unul mil pot forte ușor trimite al meu la termin, dacă însă nu stați de ei nu mil trimit nici pe mai și eu vreu în tot casul să fie pe 10 mai gata că dacă nu îmi apucă alți nainte. Vă rog forte mult să luați pe inginerul Vuia cu dumneavostră la încercarea motorului acesta este cel dintîi aviator român adresa lui Garches (S. & O.) 7 rue de Toulon. Vă rog să-i scrieți cu o zi înnainte că el are să vie punctuos și ... vedeți amîndoi motorul.

Aeroplanul mi a succes forte bine are numai 90 kg fără motor și e forte solid, acuma numai să nu cad cu el. Am auzit că ați fost și în București dar mi-a părut rău că nu ați venit să vedeți aeroplanul.

Vă rog încă odată fiți binevoitor a urgea trimiterea motorului.

Vă salut cu dragoste

A. Vlaicu

Scrisoarea lui Vlaicu, unde stăruie pentru urgentarea expedierii motorului „Gnôme".

Pe „Cîmpia libertății" de la Blaj — acolo unde s-a cunoscut cu Caragiale.

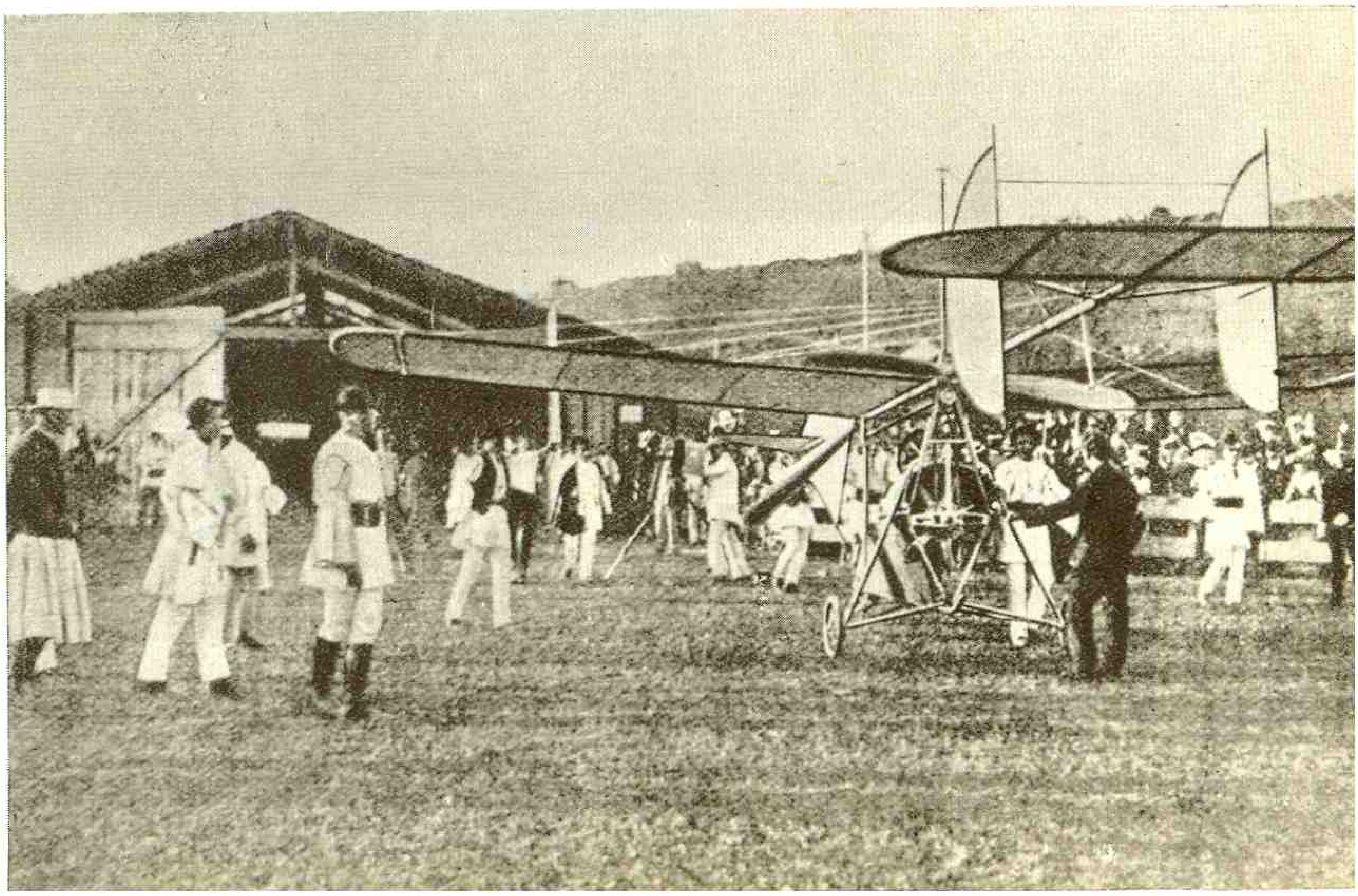

Schița lui Vlaicu pentru executarea unei secțiuni pentru „Vlaicu II“.

Hangarul de la Cotroceni unde Vlaicu își adăpostea „Gîndacul“.

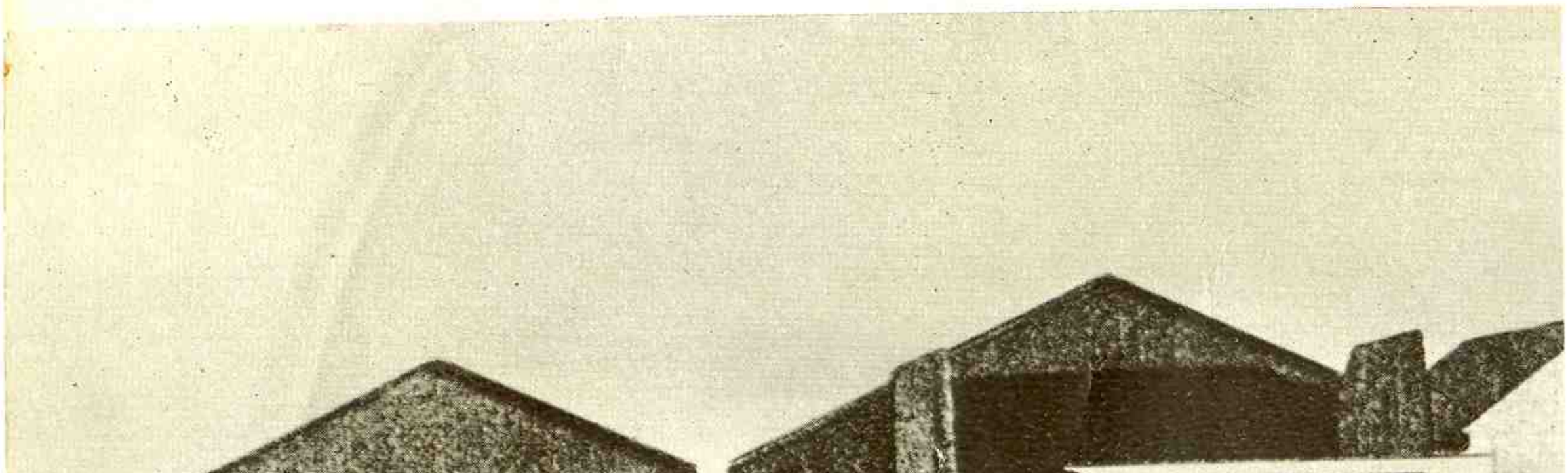

clamînd: „Ce minune a creat natura“. Cu ochii deschiși spre pildele naturii și-a imaginat ceea ce va trebui să facă într-o zi. În fața lor se extazia întocmai așa cum făcuse altădată copilul de pe malul Mureșului. Dar studentul de la München știa acum ceva mai mult: știa că va trebui să înfrîngă legile naturii care îl țineau pe om prizonierul pămîntului. Știa și cum anume va face lucrul acesta. Venise la München să învețe, dar proiectele pe care le imaginase întreceau ceea ce mărturiseau resturile aparatului lui Lilienthal, expuse la muzeul politehnicii: „...Am ajuns la convingerea că problema actuală a aviației nu stă într-atît în corpul mașinii, cît în calitățile de forță, de greutate și de exactitate a motorului... mulți erau de părere că aparatul poate să fie oricît de greu și că aripile trebuie să aibă anumite curburi. Eu am crezut dimpotrivă, că, în ce privește greutatea, cu cît aparatul, în întregimea lui, e mai ușor, cu atît e mai bun și are să se ridice mai repede, întrucît are nevoie de planuri mai restrînse.“

Căuta el însuși argumente potrivnice propriei lui păreri. Voia să se încredințeze cu putere că nu greșise în convingerea la care ajunsese. Dar legile naturii îi dădeau dreptate. Iar în cărți nu găsea lucruri noi. Nu-și va însuși de la München decît teoria lui Lilienthal, de care zburătorul însuși nu ținuse seama: una din condițiile zborului stă în putința pilotului de a reacționa în fața capriciilor atmosferice, de a pîndi stîrnirea vîntului și de a înlătura prin manevre utile neajunsurile pe care i le-ar putea provoca. Dar asta ține mai mult de măiestria pilotului decît de construcția aparatului. Va ține minte...

Prietenul de la Sibiu, poetul, păstra legături statornice cu scriitorii de la București. Lor să li se adreseze, îl îndemnase acesta. Are să le vestească el din vreme sosirea lui. „Te vor aștepta cu brațele deschise și te vor ajuta“ — îi spusese. Îndemnul venise tocmai la timp ca să-l determine s-o rupă cu „domnii“ din Ardeal, la care nu aflase decît o înțelegere măruntă a gîndurilor. Uite, de pildă, Boca. Se arătase prietenos cu el, îl ajutase cu bani, îndemnase și pe alții să facă tot așa. Dar cînd se aștepta mai puțin, imaginea pe care și-o

făcuse despre Boca s-a prăbușit. Sub semnele lui de prietenie se ascundeau mărunte socoteli politice: i-a cerut să facă propagandă electorală, lăsînd să cadă din planorul lui afișe cu îndemnuri mincinoase. Firește, n-a primit tîrgul și s-a hotărît să încerce la București. Acolo, oamenii or fi altfel...

Octavian Goga se ținuse de vorbă. Vestise pe scriitorii ardeleni de la București — Ilarie Chendi, St. O. Iosif — iar aceștia, împreună cu alții, îl așteptau acum în camera de la hotelul Regal, unde i se spusese să tragă. Se afla acolo actorul Petre Liciu și ziaristul Rusu Abrudeanu. Era și Emil Gîrleanu... Știau cîte ceva despre omul pe care-l așteptau și se întreceau să aducă fiecare elemente noi pentru deplina lui cunoaștere.

— Știți ce a spus odată? își aminti St. O. Iosif. A spus așa: „Eu în mașină mă încred. Mașina nu minte. În oameni m-am înșelat. În mașină niciodată".

Se alăturau, unele după altele, culori noi din paletele celor de față și toate îi făceau să înțeleagă că acest Aurel Vlaicu, care peste cîteva minute va trebui să apară în pervazul ușii, nu e un om ca oricare. Și cînd Ilarie Chendi, sceptic din fire, lăsă să plutească o îndoială, întrebînd de ce umblă cu trenul, de ce nu vine zburînd, dacă zice că e aviator, Petre Liciu se grăbi să spună că pe seama lui Vlaicu e mai bine să se glumească atîta timp cît el nu e de față. Că altfel, dacă simte că e judecat cu venin, pleacă și se îngroapă la Binținți. Așa îl prevenise pictorul Ion Simionescu de la Lugoj, care — vrînd să-i arate ce fel de om e Vlaicu — îi trimisese copia unei scrisori primită de la el. Dacă vor cei de față să asculte, actorul este bucuros să le-o citească.

Nu se împotrivi nimeni. Liciu despături scrisoarea, își drese glasul și citi:

„Rüsselsheim, 19 noiembrie 1908.

Frate Simionescule,

Abia m-a găsit epistola ta. Eu sînt de la 1 septembrie în fabrica de automobile a lui Opel de la Rüsselsheim.

Aici e un sat urît; numai fabrica e foarte renumită... Nu mă întrece nimeni în construit. Acum vreau să mă apuc de mașina de zburat. Fabricantul mi-ar da parale să fac mașina, dar eu mai bucuros aș da invenția Țării Romînești. Vezi de-mi recomandă pe cineva cu parale ori fă-mi o legătură, altfel pun nemții mîna pe invenție și tu știi bine că o invenție mai ideală și mai folositoare ca mașina de zburat nu există.

Am făcut gramofonul. Acum îl patentez. Am mai înștiințat două patente, dar sînt cam scumpe și nu le cumpără nimeni.

Trebuie să aibă omul și noroc la invenții. Mi-ar plăcea dacă te-ai ocupa și tu mai mult cu mașina de zburat... Tu știi că eu numai pentru ea trăiesc... Opel m-ar ajuta, dar e neamț, nu vrea să dea nimic pentru invenție fără numai spezele și dacă e bună să fie a lui. Fie, că așa nu o pupă...“

Lectura scrisorii fu ascultată cu emoție. Liciu sublinia cu sinceritate unele pasaje și îndeosebi pe acelea în care răsunau ecourile propriilor lui sentimente: „...eu mai bucuros aș da invenția Țării Romînești...“ Dar se cereau lămurite o sumă de lucruri necunoscute sau prea puțin cunoscute celor de față. Ce-i cu Opel? Despre ce patent e vorba? Și încă multe altele.

Cu trecerea timpului, atunci cînd îl vor cunoaște bine pe Vlaicu, vor afla răspuns la toate aceste nedumeriri.

. . . . . .

Vlaicu își făcuse stagiul militar la Pola. Din liota de oameni de toate națiile care mișunau la bordul naveișcoală — închipuind amalgamul de populații din care se alcătuise milenarul imperiu cesaro-crăiesc — Vlaicu își apropie un mecanic, din care a încercat să facă ceea ce făcuse din Ion. Nu s-au înțeles tot atît de bine. Mecanicul se împotrivea uneori lui Vlaicu, așa cum Ion n-o făcuse niciodată. Dar pînă la urmă a trebuit să i se supună. Se închina unei minți mai puternice ca a lui, unei energii care nu obosea niciodată. Nu l-a văzut stînd degeaba. Cînd nu lucra, citea. Se cufunda în pagini pline de fotografii și de schițe din care numai el

putea să înțeleagă ceva. Cînd Vlaicu i-a propus să construiască împreună un zmeu, din pînză și șipci puternice, n-a fost chip să afle de ce anume i se năzărise gîndul acesta. „Ți-oi spune cînd l-om isprăvi“ — atît a putut scoate de la el. Înțelegerea a fost să lucreze amîndoi în taină. Dar mecanicul n-a ținut secretul. L-a spus în dreapta și în stînga, pînă cînd a prins de veste și comandantul navei. Dar nici lui n-a voit să-i arate Vlaicu ce anume gînduri îl muncesc. Numai cînd totul a fost gata, numai cînd zmeul — după multe migăloase modificări și îmbunătățiri — se ținea în aer, cu un aparat de fotografiat aninat sub el, numai atunci a înțeles comandantul că ostașul de prin părțile Mureșului a scornit cel dintîi mijloc de fotografiere din înălțimi.

Se afla la Pola, printre ofițeri, un oarecare inginer Ursinus, nepot al marelui fabricant de automobile Opel. Ursinus și-a dat seama că Vlaicu merită să primească sprijin, dar și că uzinele Opel de la Rüsselsheim ar putea folosi mult de pe urma lui. A scris la Rüsselsheim, a mijlocit lucrurile și astfel în toamna lui 1908 Vlaicu a început să lucreze la Opel. Nu i-a fost greu acestuia să vadă repede că nu sta în fața lui un inginer oarecare — de aceștia avea puzderie — ci o minte creatoare, de pe urma căreia s-ar putea într-adevăr cîștiga bani mulți. La un singur lucru nu se aștepta: că n-avea să-l poată abate pe Vlaicu de la gîndul de a-și construi mașina de zburat. Vrea Opel să-l ajute? Bine. Nu vrea? Atunci să nici nu se amestece. Să-i dea să muncească, că adună el bani pentru toate cele trebuincioase. Condițiile lui Opel, după cum s-a văzut, nu le-a primit. „Fie, că așa nu o pupă.“ Iar pentru că la Opel — ca la toate marile industrii care se întemeiau pe exploatare — „plata era puțină“, a încercat tot felul de lucruri ca să cîștige bani. A inventat o diafragmă amplificatoare pentru plăcile de gramofon. A și obținut un brevet internațional. Dar bani n-a apucat să vadă. Negustorul se lega să plătească abia tîrziu, după ce el însuși va cîștiga din exploatarea diafragmei. A părăsit Rüsselsheimul, ca și Budapesta. Nu mai avea ce aștepta. Trebuia să se ducă în țară, la ai lui, între ai lui.

Se încredința tot mai mult că va zbura. Experiențele, cu un model miniatură, se dovediseră convingătoare. Dar în mintea lui fierbea aeroplanul cu motor. Iar pentru ca să-și procure motorul îi trebuiau bani...

Se ivi atunci o împrejurare care i-a dat nădejde, dar care pînă la urmă a ieșit bine numai pentru Opel. Umblînd prin ateliere, fabricantul l-a prins odată lucrînd la un motor. Încerca un combustibil închipuit de el: benzină rafinată, amestecată cu uleiuri cumpărate din banii lui. Desfăcuse carburatorul și îi scosese jiglerul. Încerca să rezolve problema sporirii debitului, ca să meargă motorul din plin.

Tradiționalist, ca toți negustorii, și temător de banii lui, Opel i-a interzis experiențele pe motoarele sale. Iar cînd, după o scurtă vreme de la această întîmplare, s-a anunțat că se va ține o întrecere între automobile, Opel, care, firește, ținea să iasă învingător cu mașinile lui, i-a pus la treabă pe toți inginerii, numai lui Vlaicu nu i-a îngăduit să lucreze la nici una din cele cinci mașini care luau parte la cursă. N-avea încredere în el. Îl speriase povestea cu combustibilul. Dar pe Aurel nu-l răbda inima să stea cu brațele încrucișate. Avea, după vorba poetului de la Sibiu, pe dracu' în el. Și — fără știrea patronului — s-a apucat să modifice motorul uneia din mașini, adaptîndu-l la combustibilul inventat de el.

— Și te pomenești — se auzi un glas — că tocmai mașina asta a cîștigat întrecerea.

Da. A cîștigat-o la toate probele. Iar Opel, cînd i s-a spus că Vlaicu „făcuse ceva la motorul mașinii cîștigătoare", s-a trudit de-a surda să afle ce anume făcuse „afurisitul ăla de romîn". Vlaicu n-a vrut să-i spună. Degeaba l-a rugat fabricantul, degeaba l-a amenințat, degeaba i-a oferit bani. Nu s-a lăsat înduplecat...

În scrisoarea către pictorul Simionescu, Vlaicu mai pomenise un nume, Vuia... „*Dacă mergi la Paris, caută pe Vuia, și spune-i de mine. Aș vrea să fac legături cu el, să-l mai întreb despre aeroplanele franțuzești...*"

Vuia ? Cine-i Vuia ?

În regat nu se știa aproape nimic despre ceea ce se petrecuse la Paris încă în primăvara anului 1903. Îna-

inte chiar ca Chanutte să fi venit din America, pentru a povesti Europei la ce rezultate ajunsese elevul său, Wilbur Wright, cu punerea în practică a teoriilor lui și ale fratelui său Orville, despre plutirea omului în văzduh, Academia de științe din Paris primise comunicarea inginerului romîn Traian Vuia asupra unor experiențe asemănătoare, care rezolvau problema dezlipirii omului de pămînt, prin mijlocirea unui aparat cu motor, care să plutească prin propulsiunea elicelor. Zborul care a urmat trei ani mai tîrziu, la 18 martie 1906, cînd Vuia s-a ridicat la doi metri de pămînt, fusese deci cel dintîi în Europa, cu un aparat mai greu decît aerul și primul zbor din lumea întreagă cu un aeroplan care își luase zborul cu mijloace proprii, fără ca în afara structurii lui să existe vreun sistem, fie de împingere, fie de aruncare. Se recunoscuse oficial că *„pentru prima oară domnul Traian Vuia a realizat complet, în adevărata mărime, prin mijloace foarte ingenioase, cu totul personale, combinarea automobilului terestru cu aeroplanul. Plecarea va putea fi efectuată din orice loc și numai prin mijloacele exclusive de care dispune aparatul...“*

Presa ardeleană descrisese pe larg aparatul lui Vuia, de formă bizară, așezat pe patru roți de bicicletă, prefigurare a trenului de aterizat cu roți de cauciuc de mai tîrziu. În „țară“ însă, ziarele aveau alte treburi. Redacțiile erau prea ocupate cu relatarea scandalurilor și afacerilor epocii.

Notița despre experiențele lui Vuia, înecată în atîtea scandaluri și senzații, abia dacă-și găsise loc într-un capăt de pagină, umbrită și acolo de reclama comercială cu portretul cofetarului Niță Ionescu, răsfățat pe două coloane. Invenția lui Vuia, care pentru vremea aceea constituia o izbîndă a omului asupra legilor naturii, trecuse ca un fapt neînsemnat. Puținii care se interesau de aviație știau că actul ei de naștere era îndoielnic. Se atribuia americanilor, frații Wright, gloria primelor zboruri. Dar gloria aceasta s-ar fi cuvenit lui Vuia. Cel dintîi fusese el. Iar Vuia era ignorat.

Emil Gîrleanu, care afla pentru prima dată despre Vuia, a încercat zadarnic să publice ceva privitor la

nedreptățitul bănățean. Redacțiile au socotit că articolul nu era „de actualitate". Cine s-ar mai interesa, în 1909, despre ceea ce se petrecuse, cu ani în urmă, la Paris ? Erau lucruri noi la ordinea zilei. Prefectul poliției avusese ideea grozavă de a angaja în posturi de gardieni publici pe studenții care nu-și puteau plăti cursurile. La răspîntii, în uniforme peticite, viitorii medici și ingineri puteau fi văzuți păzind ordinea publică.

O bătaie în ușă curmă discuțiile. Omul de serviciu al hotelului vesti sosirea lui Vlaicu.

— E în camera de la mansardă care i s-a rezervat.

Grupul se repezi pe scări.

Ca niște obiective de aparate fotografice, ochii scriitorilor se fixară cercetători asupra tînărului care-i aștepta și care avea să rămînă în amintirea lui Emil Gîrleanu „...potrivit de înalt, subțirel, smolit și tras la față, cu ochi vii, mici și negri, ca două picături de păcură. Sprijinit cu coatele de fereastră, privea spre înaltul cerului. «Lumea nu e cît se vede prin fereastră» — îi spusese odată bunicul. Își aminti mereu vorba asta, spre a cărei materializare năzuia".

Ilarie Chendi, cu felul aspru și tăios care i se citea în căutătura ironică a ochilor, îi scruta îmbrăcămintea de mic provincial de peste munți. Zîmbea privindu-i haina strînsă pe corp, pantalonii vîrîți în carîmbii cizmelor, cravata multicoloră atîrnînd peste cămașa cărămizie. Își netezi ciocul și îi șopti lui St. O. Iosif :

— Cum o să se priceapă la ceva unul care se îmbracă așa ?

Iosif îl știa pe Chendi. Răutățile nu-i oglindeau sufletul. Porneau din setea de a pătrunde dincolo de înveliș. Numai să se încredințeze că tînărul e cu adevărat o valoare, și nimeni nu-i va fi apărător mai dîrz.

Vlaicu se simțea stingher în fața atîtor oameni despre care nu știa nimic. Dar era totuși liniștit. Nu-și făcea iluzii. Încerca, atîta tot. Se înclină scurt în fața fiecăruia, lipind cu zgomot călcîiele. Dar nu scoase nici o vorbă. Își îndreptă numai ochii spre pat, apoi spre dulapul din perete. Deasupra lui, învelit într-o pînză liliachie, se ascundea un obiect colțuros ; pe pat, acoperit cu pînză neagră, odihnea o formă identică, de

dimensiuni ceva mai mari. Ce ar fi putut să le spună mai mult decît le-ar putea povesti însăşi invenţia lui? Dezveli modelul cel mic. Părea o jucărie, cu roţi şi rotiţe tăiate meşteşugit cu briceagul. Cele două aripi acoperite cu pînză trandafirie, sforicelele galbene, care aminteau de funiile unei corăbii, jucărie de copil, elicele de carton poleit lucind ca argintul, toate acestea erau lucruri noi pentru scriitorii deprinşi să-şi ducă viaţa aplecaţi peste masa lor de lucru.

— Şi zici că zboară? îl întrebă cineva, dînd glas îndoielii care se citea în ochii tuturor.

Nu răspunse, dar tăcerea lui nu miră pe nimeni. Acum ştiau destule despre el. Ştiau că nu în fluidul cuvintelor era deprins să-şi toarne gîndul, ci în forme materiale, în metal sau în lemn. Ştiau că nu trebuie să se mire dacă le va spune odată te miri ce vorbe nedate la rindea — ca unul pentru care graiul e un joc capricios. Începeau să înţeleagă: Vlaicu era dintre oamenii care nu trebuiesc judecaţi după ceea ce spun şi nici, mai ales, după cum spun. Cine-l cunoştea trebuia să ghicească ce vrea şi ce nu vrea să spună.

Ca să-l facă să se simtă mai puţin stingher, aduseră vorba despre un articol în care Aurel Ciortea îi descrisese modelul de planor. Avusese dreptate publicistul ardelean să-l poreclească „Libelula". Era într-adevăr graţios ca o libelulă.

— De frumos, nimic de zis, strecură sceptic, parcă muşcînd cuvintele, Ilarie Chendi. Mai rămîne să şi zboare.

— Aşa zic şi eu, răspunse, parcă mai mult pentru sine, Vlaicu.

Altceva nici n-ar fi voit să spună. Tot ce i se zbuciuma în minte, tot freamătul de sentimente care îl încercau erau numai ale lui, numai pentru el. Nimic din toate acestea nu avea să le încredinţeze necunoscuţilor din faţa lui. Are să le arate numai că pasărea scornită de el zboară. Pentru asta venise. Luă de pe dulap modelul: era lung de un metru, avea două elice, o cîrmă şi sîrme care fixau planul de arborele principal. Motorul era închipuit din fire paralele de cauciuc, de cîte doi metri. Le răsuci strîns, pentru ca prin elasticitatea

lor să dea aparatului forța necesară menținerii, timp de cîteva secunde, în zbor. Apoi, fără să-și îndemne oaspeții să-l urmeze, ieși pe culoarul hotelului și lăsă să-i scape din mînă „Libelula". Modelul țîșni ca săgeata din arc și se repezi înspre tavan, susurînd ușor.

— Zboară, nici vorbă, se auzi un glas apăsat, care părea să nu îngăduie nimănui să fie de altă părere.

Vlaicu se uită mirat la cel care vorbise. Ce fel de om o mai fi și ăsta care se miră că vede ceea ce vede toată lumea? „Doar l-am făcut ca să zboare" — îi răspunse în minte. Apoi, cu glas tare:

— Și dacă găsesc bani, fac unul mare, să zbor și eu cu el.

Un sfat ținut în grabă, din care Vlaicu nu înțelese mare lucru, puse capăt întîlnirii. Se rostise un nume: Vasile Morțun. Lui aveau să i se adreseze. El va trebui să fie cel dintîi sprijin al lui Vlaicu la București. Îi plăcea să treacă drept prieten al scriitorilor. Avea față de ei dărnicii umilitoare de filantrop. Iar scriitorii, trăind în nesiguranța zilei de mîine, foloseau cum puteau mai bine măruntele lui înclinări de Mecena.

Dar de data aceasta își greșiseră socotelile. Morțun n-a primit invitația de a asista la o experiență de zbor. Nu-i era greu să bănuiască ce se ascundea dedesubtul acestei poftiri. I-o adresau scriitorii, deci aveau să-i ceară bani pentru inventator. Era oricînd gata să ajute un poet, un pictor, o actriță — știa să tragă foloase de pe urma fiecăruia. Dar inventatorii nu-l interesau. Pentru aviație, despre care se vorbea tot mai mult în ziare, nu simțea nici o înclinare.

— Ghicesc ce vreți voi de la mine, dar eu vă spun de la început că nu mă amestec și nici pe alții să nu-mi cereți să-i îndemn să se amestece.

Alexandru Vlahuță, rugat de cei mai tineri din breasla condeierilor, îi însoțise la Morțun. Era deprins cu lipsa de înțelegere a puternicilor zilei față de artiști. Se izbise de ea și atunci cînd încercase să-i facă să vadă ce forță de creație, cît talent arde în făptura firavă a compozitorului Dimitrie Kiriac. „Ce-ți pasă ție de lichelele care-și așternmai devreme și mai moale ca noi? Lasă-i să treacă." Așa-i scrisese compozitorului,

care studia la Paris din banii adunați cu pantahuza de Vlahuță. „Lasă, Kiricâ, nu te lăsăm noi să pieri — îl încuraja el. Ai să mergi greu, ai să mai cazi uneori, cu sprijinul nostru nu tocmai solid, dar ai să învingi și ai să scapi la luminiș... Ah, de ce n-am un milion! Te-aș lega de țara asta frumoasă, de cîntecele ei risipite și stricate, pe care numai tu ai ști să le aduni și să le dregi.“ Întunericul din sufletele puternicilor zilei îl răvășise adeseori pe poetul care venea acum să se roage pentru Vlaicu, așa cum se rugase pentru Kiriac. „Oare totdeauna țara asta are să fie încălecată de impotenți?“ se întrebă el. Iar acum, cînd un asemenea neputincios îi sta în față, ar fi voit să-i azvîrle în obraz toată disperarea de care se simțise răzbit uneori, atunci cînd îi scrisese lui Kiriac. „Am ajuns să nu mai cred nimic din ce s-ar chema dreptatea și răsplata meritelor cuiva.“ Se stăpîni însă. Nu merita ministrul cinstea unor mărturisiri intime. Dar cînd Morțun, ca să-și explice refuzul, îi apostrofă cu superioritate: „Ce știți voi? Voi sînteți scriitori... Poeți! Cu capul în nori! Voi credeți în tot ce vi se năzare. Vedeți și ce nu este“ — Vlahuță îi răspunse potolit și cu un zîmbet amar, abia schițat:

— De data asta ai dreptate dumneata, domnule Morțun. Noi vedem ce nu este încă, dar va fi într-o zi. Atîta privilegiu avem...

Din privirile scriitorilor, unele abătute ca ale unor copii mofluzi, cărora li s-a refuzat o jucărie, altele încruntate și neprevestind nimic bun, Morțun înțelesese că era mai cuminte să le dea satisfacție. Mai bine să arunce cîțiva gologani, decît să riște notițe răutăcioase în ziare. Se învoi să-i dea lui Vlaicu trei sute de lei pe lună. Dar ținu să se știe: „Nu-mi iau nici o răspundere“.

Cînd spunea „am să-i dau“, Morțun nu se gîndea la buzunarul lui, ci la bugetul ministerului. Avea la dispoziție un fond din care cheltuia pentru cumpărarea agenților electorali din provincie, sau pentru ca să se pietruiască șoselele pe porțiunea de drum care ducea de la gară pînă la conacele numeroșilor săi prieteni latifundiari. Are să ciupească ceva și de acolo...

— Fie și trei sute, conchise Vlahuță resemnat.

— Cel puțin o să aibă ce mînca pe pămînt pînă și-o culege hrana din lună — adăugă amar St. O. Iosif.

— Ce mînca avea și acasă, în satul lui, la Binținți, făcu, parcă mușcînd vorbele, Ilarie Chendi. Nu pentru o lipie a venit el aici.

— Să încercăm și la Spiru Haret, propuse cineva.

Propunerea li se păru tuturor foarte nimerită. Haret era un om de bine. Nu se afla printre liberali un al doilea care să trăiască așa cum o făcea Haret, pentru dreptul altora și pentru scopuri folositoare altora... Și totuși a rămas printre „prieteni cu alte gînduri". Nedreptățile lumii în mijlocul căreia trăia și în care „lîngă cel mai obraznic triumf se zbuciuma în adînc și în întuneric o întreagă națiune" îl nemulțumeau, îl dureau. Dar n-a avut tăria să se rupă de aceia care păstrau această stare de lucruri, ca să folosească de pe urma ei. „Și a făcut așa an de an, pînă ce i s-a înălbit părul de muncă, pînă ce bolile ostenelii s-au atins de dînsul și el însuși a căzut în marginea drumului celui greu." [1]

Dar dacă omul fusese bine ales, nu tot atît de bine fusese ales momentul.

---

[1] N. Iorga, „Oameni care au fost".

CAPITOLUL II

„E MAI BUN CĂ NU E CA AL ALTORA“

Umbrele grele ale lui 1907 nu se risipiseră încă, amintirea țăranilor uciși era proaspătă în mai toate gospodăriile mizere ale satelor. După ce-și daseră mîna „pentru salvarea țării“, partidele politice își reluaseră vechea lor cursă nesățioasă după puterea aducătoare de averi. Goana după capitalurile străine se proclamase ca o necesitate de stat. Grîul, petrolul, cheresteaua se concesionau la bursa comisioanelor internaționale. Cumpăra mai ieftin cine plătea comisioane mai mari. Țara saloanelor era prosperă... Dar sub stratul acesta subțire de aparentă înflorire se ascundea o adîncă și mocnită mizerie obștească. Stăruia o apatie care nu vestea a bine. Trebuia să se facă ceva. Atenția liberalilor se concentra asupra preoțimii. Slujitorii altarului puteau fi unelte folositoare. Dar ca să li se ceară servicii politice trebuia să se înceapă prin a li se da ceva în schimb. Dar ce anume? S-ar putea modifica legea consistoriului bisericesc, lărgindu-i-se componența. Nemulțumiți că destinele lor se hotărau de cîțiva episcopi privilegiați, preoții de rînd ar primi bucuroși o asemenea reformă și s-ar da de partea liberalilor. Controalele partidului ar cîștiga dintr-o dată mii de agenți electorali în odăjdii, cîte unul de fiecare sat. Dar tocmai cînd liberalii puteau fi siguri că lucrurile se vor desfășura așa cum doreau ei, un înalt glas bisericesc se ridică împotriva modificării legii. Ce să caute preoțimea de rînd în consistoriu? O asemenea pătrundere în rezervația episcopilor ar fi o siluire

a dogmelor. Dacă se va duce pînă la capăt această blasfemie, înaltul glas bisericesc se lega să afurisească pe oricine va cuteza s-o sprijine și s-o înfăptuiască!

Haret suporta anevoie ridicolul unor astfel de discuții publice. Era abătut, plictisit. Primi totuși cu stăpînire de sine pe scriitori. Iar aceștia îi vorbiră despre Vlaicu, îi povestiră entuziasmați despre experiențele la care asistaseră și nu-și ascunseră dezgustul pentru purtarea lui Morțun, pe care știau că Haret îl disprețuiește. I-a dat trei sute de lei pe lună. De opinci și de lipie, cum s-ar zice. Dar lui Vlaicu îi trebuie un atelier, unelte, materiale. Nădejdea lui — și a prietenilor — e Haret. De la el așteaptă toți...

A ști să nu-și confunde sentimentele, să nu se lase să se suprapună și să-i influențeze judecata era una din calitățile lui Spiru Haret. Citise despre încercările care se făceau în lume și credea în puterea omului de a zbura. În Europa, ca și în America, zburătorii se înmulțeau. Rușii își spuseseră printre cei dintîi cuvîntul. Experiențele erau tot mai numeroase, pretutindeni, chiar dacă pe alocuri plătite cu sacrificii omenești. Începuse să fie limpede că nu mai era departe ziua cînd omul va izbuti să se elibereze de lanțurile care-l țineau legat de pămînt. Problema se mărginea deci numai la atît: să se creeze și unui romîn posibilitatea de a se întrece cu cei de peste hotare.

— Sigur, s-ar putea încerca. Trebuie să se încerce.

Dar cu ceea ce i-ar putea da de la minister nu face lucru mare. Trebuie să stea de vorbă cu Brătianu... Perspectiva nu era dintre cele mai bune. Șeful liberalilor era cunoscut ca unul care se grăbește încet și cîteodată chiar foarte încet. Haret va trebui să fie stăruitor, să revină mereu. O va face? Nu va obosi?

Ca să se asigure de perseverența lui, Vlahuță sublinie:

— E vorba de un romîn „de dincolo"... un frate ardelean... n-ar fi bine să se spună peste munți...

Chipul lui Spiru Haret se lumină. Mare poftă ar fi avut să izbucnească în rîs. Nici nu bănuia solul lui Vlaicu ce bine nimerise cu argumentul „un frate ardelean". Sigur, asta îi trebuia! Are să-i facă pe liberali

să se teamă de primejdia ca Vlaicu să fie luat în brațe de opoziție, de conservatori. Cunoștea bine moravurile politice. Nu dau liberalii opoziției un asemenea prilej de a-i ataca. N-o să lase ei să se scrie în ziarul conservator articole sforăitoare despre epopeea unui romîn de peste munți care a venit să bată la ușa fraților din țară și căruia liberalii i-au trîntit ușa în nas. Hotărîrea lui era luată. Stăruind să-și ducă viața alături de politicieni demagogi care înșelau bună-credința țăranilor, Haret, spirit lucid, era dintre puținii care credeau în forțele latente ale lumii de la țară.

I se ivea prilejul să ajute pe unul dintre ei. Nu va ezita.

* * *

Grupului scriitorilor li se alăturase un ziarist, Ion Russu Abrudeanu, spirit practic, căruia nu i-a trebuit mult ca să întrevadă perspectivele unor combinații productive în jurul lui Vlaicu. Nu zbura oare Blériot, în Franța, în fața a zeci de mii de privitori care-și plăteau biletul ca să asiste la mitingurile lui? Ceva asemănător s-ar putea combina și cu Vlaicu. Își asuma rolul de propagator. Scria notițe, povestea cum s-au desfășurat experiențele de la Binținți și de la Orăștie, plasa, cum zicea el, capital de muncă într-o afacere viitoare. Și chiar acum, cînd Spiru Haret era așteptat în parcul Filaret la demonstrația pe care Vlaicu avea s-o facă pentru el, era nerăbdător să dea fuga pe la diferitele redacții care îl așteptau cu relatările celor ce aveau să se petreacă acolo. Russu Abrudeanu nu-și pierduse vremea. Avea articolele gata scrise. Nu-i rămăsese decît să se încredințeze că demonstrația a avut loc.

Dar ora hotărîtă trecuse de mult și ministrul nu mai venea. Simțind neliniștea care îl zbuciuma pe Vlaicu, ziaristul găsise nimerit să-i înfățișeze, tocmai acum, perspectivele unei străluciri viitoare. Să lase totul pe seama lui. Îi organizează el un miting să nu rămînă om acasă. „N-ai să mai știi unde să pui banii.“

Vlaicu îl privi într-un fel care spunea limpede că nu-i trebuiesc bani să n-aibă unde îi pune. Douăzeci de mii,

atîta îi trebuiesc. Și nici pe aceștia nu-i vrea pentru el. Lui îi ajunge „o bucată de salamă". Banii să fie pentru avion.

Scoase apoi ceasul și își roti întrebător privirile asupra grupului condeierilor. Îi răspunseră cu vorbe încurajatoare. La Haret vorba e vorbă. Să aibă răbdare. Trebuie să vină. Să nu se neliniștească.

Era într-adevăr neliniștit. Încolțise în mintea lui teama că nici la București nu va fi altfel decît la Orăștie și la Rüsselsheim. Are să mai stea o zi, două și are să se întoarcă în sat. Are să-i scrie iar lui Romul Boca. Mai stoarce el ceva de prin pungile avute. Mai are și Dumitru o brumă de pămînt nezălogit la bancă. De zburat, tot o să zboare. Nu-i putere să-i stea împotrivă. O îngrijorare stăruia totuși. Se înmulțeau în lume zburătorii. Blériot se pregătea să treacă în zbor Canalul Mînecii. Cît o să mai dureze pînă o să-și poată face și el un avion?

O trăsură se opri la intrarea parcului.

Haret strînse mîinile care i se întindeau și își explică întîrzierea. Avusese o ședință furtunoasă la senat. Episcopul își îndeplinise amenințarea. Îl anatemizase. Dar înainte ca cineva să fi avut timpul să comenteze cele petrecute, lămuri tot el:

— Astea sînt socoteli care se răfuiesc pe lumea cealaltă. Pînă atunci mai e vreme. Să ne vedem de treabă.

Vorbind, se îndrepta spre Vlaicu. Să știe — îi spuse — că el se cam pricepe la treburile inginerești. Și ca să i-o dovedească, cercetă cu amănuntul modelele rînduite unul lîngă altul și-i puse apoi o întrebare: de ce crede că mașina lui e mai bună decît a altora? „Că dumnealor — cuprinse cu un surîs într-o privire circulară grupul scriitorilor — dumnealor așa zic".

Vlaicu întîrzie răspunsul. Nu se simțea în stare să cerceteze firea oamenilor. Nu se încredea în nimeni, pentru că nu se încredea nici în propria lui capacitate de a ști în cine trebuie să aibă încredere și de cine să se ferească. Dar cîteodată, fără să știe nici el cum, se simțea îndemnat să-și deschidă inima înaintea cuiva. Așa se întîmplase cu Oeden. Așa i se întîmpla acum cu Haret. Dar se stăpîni: să vadă întîi ce fel de om îi sta în

față ? Ca să cîștige timp și să-și lase gîndurile să se depene în voie, răspunse, cu ochii înfipți ca niște săgeți în chipul ministrului :

— E mai bună că nu e ca a altora... n-are greșelile lor.

Cuvinte vagi. Dar le rostise cu o certitudine care îl impresionă pe ministru. Zîmbi. Da... sigur, așa este. El îl crede. Dar — o ușoară ironie fără răutate i se strecoară în glas — ar vrea să și vadă.

— Chiar de aceea vă așteptam, răspunse Vlaicu și sta gata să adauge cuvîntul de mustrare care i se citea în ochi demult.

Pornind cu grupul spre locul hotărît pentru experiență, undeva în fundul parcului, Vlaicu continua să-și depene în minte judecata pe seama lui Spiru Haret. Cum vine vorba asta, că vrea să vadă ? ... Cîteodată curiozitatea tăinuiește gînduri dușmănoase... Vrea să vadă... Să se încredințeze. Drept lucru. Cinstită treabă... Dintr-un pas, îl ajunse.

— ...Dacă nu iei seama bine, se potrivește cu altele, că tot monoplan este. Dar nu e ca altele. Are să se vadă la construcție. Multe au să se vadă cînd o fi gata. E mai ușor, deci poate lua mai multă benzină și să stea mai multă vreme în aer. Îl fac cu două elice. Cîrma i-o pun dinainte. Iar locul pilotului îl așez sub axa centrală, în legătură strînsă cu centrul de greutate, ca să aibă stabilitatea perfectă. Asta e ! Spuse totul dintr-o răsuflare și încheie abrupt cum începuse. Nu-și da seama dacă spusese prea mult, sau poate nu spusese nici cît ar fi fost nevoie. Adause de aceea, cu o umbră de îndoială în glas : Dacă ziceți că vă pricepeți, trebuie să fi înțeles. Nu bănuia, nu-și da seama, ce impresie puternică făcuse asupra lui Haret. Ministrul se opri să-l măsoare din cap pînă în picioare. Îi plăcea tînărul cu ochi fierbinți și cu grai care nu căuta înfloriturі. Și totuși nu-l va judeca după chip și cuvinte, ci după faptă.

Libelula a zburat, s-a învîrtit în aer, a alunecat și s-a lăsat lin la pămînt. În tăcerea plină de așteptări a tuturor, Vlaicu a întors apoi modelul cu fața la pămînt, i-a atîrnat ceasul său de buzunar și i-a dat drumul să zboare răsturnat. Din zbor, libelula și-a recăpătat poziția normală, fără să se lase împiedicată de balastul pe

Sibiu, 21 – Mai 1912.

Dragă Aurel,

Vestile ne cari mi le trimiți mă bucură din toată inima, îmi dau multă satisfacție și mă umplu de mîndrie. Ți-am spus eu deatîtea-ori: Talentul biruiește. Dacă ai în dracul în tine, el iese la iveală, mai curînd, ori mai târziu ori-cît de mulți s'ar împotrivi Dușmanii — numească-se ei Bibescu, Camilescul rațional, Filipescu etc... De-aceea am fost eu sigur dela început de succesul tău și de-aceea am avut încredere în tine cu toată lipsa mea de pricepere mecanică... Talentul nu știu cum se mănîncă, e simte dacă ai ochi buni..

Facsimil din scrisoarea lui Octavian Goga (21 mai 1912)
către Aurel Vlaicu.

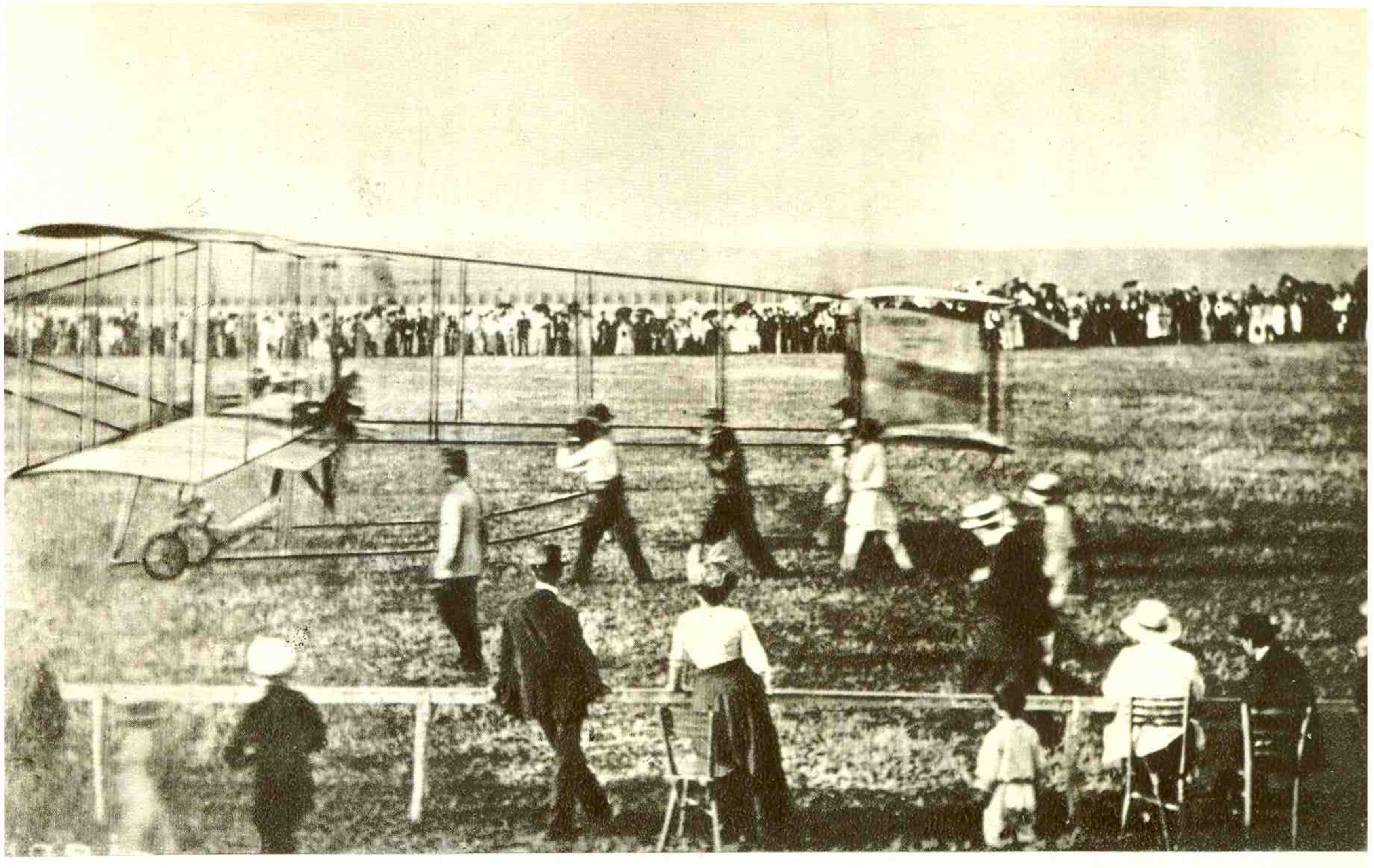

Mitingul de la Cotroceni. Aparatul e dus la locul de zbor.

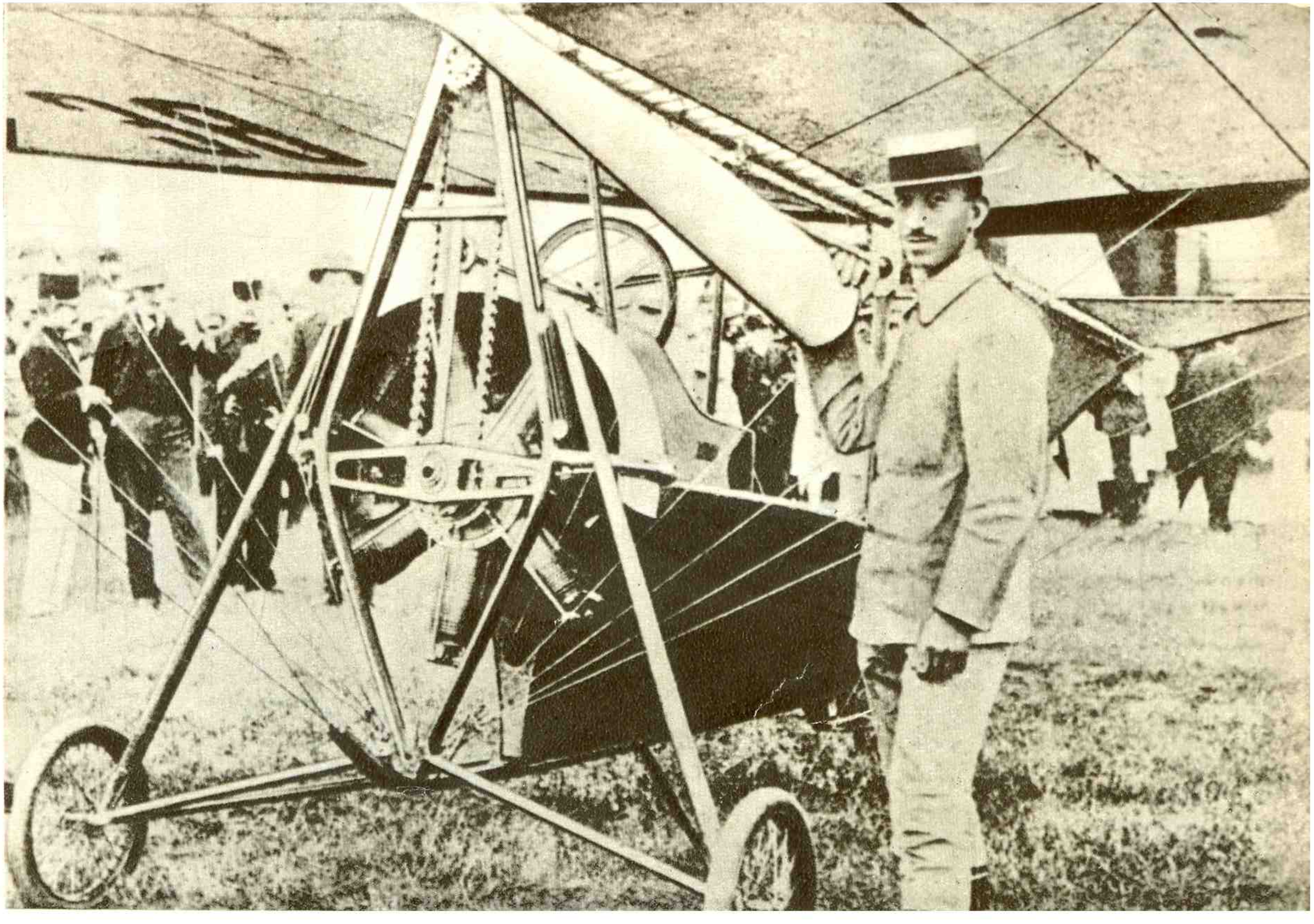

Avionul păzit cu credință de Ion, fratele aviatorului.

Aurel Vlaicu în costumul său de zbor.

care fusese nevoită să-l poarte. Și s-a așternut iar la pămînt, cu o grație plină de siguranță. Ai fi zis, o ființă vie care și-a dovedit virtuțile și e mulțumită de ea.

Haret a rostit atunci cuvinte care prin grija lui Russu Abrudeanu au apărut în ziare și au făcut ocolul țării, punînd prima piatră de temelie la încrederea mulțimii în Vlaicu: „Pentru mine e probant".

Și a plecat, făgăduind să nu uite ce a văzut și să facă tot ceea ce se aștepta de la el.

Nu se îndoia nimeni că așa va fi. Nimeni... afară de Vlaicu.

Prietenii l-au strîns în brațe, l-au felicitat. Acum nu mai încăpea nici o îndoială. Acum a trecut un examen hotărîtor.

Umbra de neîncredere de care se lăsase învăluit se risipi. Simțea și el că se petrecuse ceva însemnat. A spus că zborul libelulei e probant... Vorbe de prisos n-a adăugat... Va să zică nu-și învăluie gîndul în meșteșugul graiului... Se poate pune temei pe făgăduiala lui... Cu atît mai bine. N-are să se mai ducă acasă. Are să aștepte.

Dar după primii pași făcuți pe străzile orașului, temerile îl încolțiră iar și din nou simți mușcătura amară a îndoielii. Zidurile și gardurile vesteau în graiul afișelor multicolore că Blériot va sosi la București și va zbura la Hipodrom.

CAPITOLUL III

HIENELE

Hotărîrea lui Vlaicu de a pleca peste munți i-a mișcat pe ardeleni. Se dezlipea de ei unul de al lor, pe care-l iubeau, dar pentru care nu făcuseră nimic. „Tribuna“ lui Ion Slavici a vestit hotărîrea inventatorului în cuvinte calde, scrise poate chiar de mîna prozatorului:

„Am văzut zilele trecute pe un tînăr inginer romîn plecat din fabrica Opel din Rüsselsheim, lîngă Frankfurt pe Main, căruia după o muncă de uriaș i-a succes să inventeze un aeroplan, care va face epocă în arta aeronautică! Și azi cînd rezultatul acestei munci în plin succes îi stă în palmă, cînd i se deschide lumea pentru a fi primit în mijlocul ei și sărbătorit, are tăria sufletească să se opună strălucirii ei și să întoarcă spatele străinului ademenitor, pentru ca să se întoarcă la poporul din care a răsărit, la poporul pentru care el e în stare să jertfească munca vieții lui întregi și strălucirea pe care noi nu-i vom putea-o da niciodată... Nădăjduim cu tot dreptul că harnicul inventator își va găsi aderenți, care îl vor ajuta la terminarea completă a invenției sale, care va însemna un punct de strălucire în istoria noastră culturală“.

Cînd scria „... să întoarcă spatele străinului ademenitor... “ redactorul „Tribunei“ nu se gîndea numai la Opel de la Rüsselsheim. Cîndva încercase și directorul liceului de la Orăștie să-l ispitească: De ce nu dă celor de la Pesta planurile lui? Autoritățile îl vor primi cu brațele deschise și-l vor ajuta să-și ducă gîndul la înde-

plinire. Uite, dacă vrea Vlaicu, se ocupă chiar el, directorul, de chestiunea aceasta. Trimite el, fără zăbavă, raport la Pesta. Și pentru că tot făcuse fotograful de la Orăștie — adus anume de el — cîteva imagini ale planoruhui, să-i dea voie Vlaicu să le trimită și pe astea. Apoi să aștepte liniștit. Nu va trece mult pînă cînd să fie poftit la Pesta. Îndemnul nu fusese primit. Undeva, în sufletul lui Vlaicu mijea speranța că munții nu vor mai despărți multă vreme pe romîni. Poate că el însuși va zbura peste crestele lor să ducă solia împlinirii visului milenar...

Nu, nu se va duce la Pesta...

În Ardeal, hotărîrea lui Vlaicu s-a răspîndit repede. Se șoptea despre ea, cu mîndrie, în casele plugarilor. Chiar și domnii de la oraș, dintre care nu puțini pîndeau la răspîntiile politice să se dea după cum bate vîntul, au fost mișcați de gestul lui Vlaicu.

Presa romînească nu l-a relevat atunci. Nu era oportun s-o facă. Nu trebuia supărată stăpînirea. Vlaicu nu trebuia expus. Acum însă, „Tribuna“ lui Ion Slavici dădea grai unei bucurii mult timp înăbușită. Părînd că scrie despre Rüsselsheim, scria, de fapt, despre Pesta...

*

* *

Odăița lui Vlaicu de la hotelul din București se transformase repede — ca toate prin care trecea el — într-un atelier de mecanică generală. Adusese lucruri puține, dar cleștii, sîrmele, cuiele, șuruburile, ciocanele mai mici și mai mărișoare le adusese pe toate și le rînduise cu grijă pe masa și pe pervazul ferestrei. Cîte n-au încăput acolo le-a agățat pe pereți. Pe dulapul de haine — în care azvîrlise în neorînduială puțina rufărie — își așezase cu grijă modelele. Alături de ele, vioara. Pe jos, într-o neorînduială căreia numai el îi da de rost, cîteva cărți și reviste însemnate cu sublinieri care mai mult păreau să arate uimirea decît prețuirea cititorului. Numai atîta știu ăștia? El a trecut de mult peste gîndurile astea...

Se zbăteau în sufletul lui neliniști pe care nu le putea împăca. Cui să-i spună tot ce-l frămînta? Lui Ion,

cui alt? „Bucureștiul e oraș foarte mare, aproape ca Pesta. Dar aeroplane, romînii, săracii, n-au, că m-așteaptă pe mine să le dau gîndacu' meu“ ... Așa să fie oare? Îi vor da bani să facă avioane? Poate că are să se întîmple și aici ca la Orăștie. Foc de paie. Mai bine să se asigure el. Mai bine să-i dea tata bani: „Să-mi trimiteți, că eu numai ce fac mașina și trimit înapoi. Că or să-mi cumpere mai multe mașini pentru armată...“ Dar n-are să se supere badea Dumitru că risipește bani la București, stînd la hotel ca domnii? Trebuie să-i explice. E om de înțeles. Are să priceapă: „Eu stau la hotelul Regal care-i cel mai bun. Scump, măi, dar trebuie, că la mine vin „domnii“ chiar și miniștrii...“ Iar miniștrii nu se poate să nu-l înțeleagă. „Ca mîine îmi iau zborul... și am să zbor peste munți, ba chiar și la Pesta mă duc...“ Atunci, da! Atunci se va duce la Pesta. Numai atunci. Numai cînd avionul lui va fi gata fără ajutor străin. Are el o răfuială cu Pesta, de cînd i s-a părut că a fost pus Oeden să-l îndemne să plece din politehnică. Cam fac de astea cei din guvernul Appony cu romînii. Tocmai de aceea se va duce: „...să fac în necaz lui Appony de zice că romînii să nu învețe...“

Dar clipele de iluzii optimiste se umbresc în fața realității: trebuie să ceară bani de acasă. Știe că n-au să-l lase. Dar mai știe cît de greu le este acolo. I se înmoaie inima cînd se gîndește la tatăl și mama sa. Imaginea tristeților de acasă îl muncește, niciodată nu se va putea rupe de amintirea lor: „Săracu tata! — va scrie unui prieten. L-ai văzut? E copleșit de necazuri... Așa, seara, mi se destăinuiește cîteodată... Dar rar... mai mult tace și eu văd că-l muncesc gîndurile... Stă pe laviță într-un colț și abia într-un tîrziu își ridică capul: «Ce s-o alege de capul vostru, măi băieți, mă?» Mama trece-n tindă să nu-i vedem lacrimile. Nu prea este veselie multă la noi... Pe cele cîteva iugăre de pămînt, vreo șase mii datorie la Ardeleana... Pînă m-a purtat pe mine prin străinătăți... Eu niciodată n-am știut să umblu cu bani...“

Da, nu prea e veselie multă în casa lui Dumitru Vlaicu. Iar cererea lui de bani are să le mai sporească necazurile. Dar vor trebui să-i dea. El e sigur de iz-

bîndă. Și iar se însenînează închipuindu-și clipa cînd va întoarce tatălui său, din plin și cu belșug, tot ce a cheltuit pentru el.

. . . . . .

Așezați în jurul unei mese, într-unul din saloanele rezervate ale „Automobil Clubului Regal Romîn“, cinci bărbați se servesc pe rînd din platourile grele pe care un „maître d'hôtel“ și ajutoarele lui le poartă pe dinainte cu seriozitatea gravă a unor chimiști aplecați asupra caietelor deschise, lîngă eprubete și microscop.

Comesenii nu-i iau în seamă pe acești valeți cu mănuși albe și livrele încărcate cu fireturi. Ca și cînd nici n-ar exista, povestesc în fața lor anecdote fară perdea sau comentează cea mai proaspătă datorie „de onoare“ neplătită. „Maître d'hôtel“ și ajutoarele lui aud, dar nici o fibră nu se mișcă pe chipurile lor împietrite. Orice s-ar spune în fața lor, nu le este îngăduit nici să se încrunte, nici să zîmbească.

Masa o oferea George Valentin Bibescu, căruia îi plăcea să i se zică „prințul“. Oamenii de casă, furnizorii, slugile trebuiau să i se adreseze cu apelativul „măria voastră“, ca unui rege. Găsea într-asta consolarea pentru nedreptatea făcută familiei lui, atunci cînd regele importat din Germania uzurpase tronul care — socotea el — în temeiul îndepărtatelor legături de sînge cu domnitorii munteni, s-ar fi cuvenit Bibeștilor. De la părintele său Gheorghe, care se împotrivise — e drept, cu multă prudență — la înscăunare, moștenise o ură neîmpăcată împotriva intrusului. Ca și tatăl său, nu-i rostea numele. Îl poreclise „neamțul“ și nu-i spunea niciodată altfel. Nu cunoștea bucurie mai mare decît aceea de a-i arăta că se socotește egalul lui și chiar de a-l umili. Regele și regina treceau încă pe străzile prăfuite și desfundate ale Bucureștilor în landouri trase de cai, cînd George Valentin Bibescu făcu să răsune trompeta celui dintîi automobil adus în țară. După un timp, cînd și perechea regală se îmbogățise cu un vehicul asemănător, Bibescu n-a voit să cedeze automobilului regal cel dintîi număr de înmatriculare. Zadarnic au stăruit curtenii, explicînd că majestățile lor nu pot să circule

cu mașina nr. 2, atîta vreme cît un particular umblă cu mașina nr. 1. Bibescu ținea să-și păstreze rangul și dreptul de întîietate al primului proprietar romîn de automobil. Cu multă osteneală s-a căzut la învoială. S-a dat totuși mașinii regale întîietate. Mașina lui Bibescu purta însă numărul 0. „L-am învățat minte pe neamț“ se lăuda Bibescu, mîndru că regele nu-i trecuse înainte.

Singurul dintre invitați care cunoștea rostul prînzului oferit de George Valentin Bibescu era omul lui de casă, ziaristul Cosmescu, de care „măria sa“ se folosea după trebuință, fie ca să-i întrețină popularitatea prin notițe binevoitoare, strecurate în ziare, fie pentru diverse afaceri. Cinstea de a sta la masă cu stăpînul nu i se mai făcuse niciodată. De data aceasta însă, prezența lui era trebuincioasă. Afacerist în stil mare, prințului nu-i plăcea să zăbovească asupra detaliilor mărunte. El „combina“, imaginà, crea afacerile, dar nu se ostenea să facă socotelile. Avea, după împrejurări, vechili, contabili, arendași. Iar pentru ceea ce punea acum la cale, omul cel mai potrivit să-i facă și să-i țină socotelile era directorul „Revistei Automobile“.

Se stîrnise în lume un curent puternic pentru aviație. Nu numai cîțiva cutezători credeau în viitorul acestui mijloc de călătorie. Chiar și oamenii de afaceri, în căutarea de plasamente bune pentru capitalul lor, începeau să se intereseze de posibilitatea unor combinații pe seama mașinilor de zbor. În Franța mai ales, lucrurile începeau să se cristalizeze. Franța era prima țară din Europa în care se profilase rezolvarea pe plan industrial a construcției mașinilor de zbor. Piețele mondiale erau încă libere. Nu exista nici o concurență, dar era neîndoielnic că avea să se ivească în curînd — și nu numai una singură. Era limpede că cine va sosi primul la praznic își va asigura locul cel mai bun. Romînia trebuia să deschidă industriei franceze de aviație porțile Balcanilor. Dar pentru ca să se poată pătrunde aici înainte ca Anglia, America și chiar Germania să pună mîna pe pradă, era nevoie de un om cu relații înalte, întreprinzător și cu prestigiu, un misit abil. Alegerea căzu asupra lui George Valentin Bibescu, prieten personal cu Louis Blériot.

Ca să înceapă „a lucra", prințul își alesese bine momentul. Blériot reușise tocmai să se mențină în zbor cincizeci de minute cu al unsprezecelea model al avionului său, un monoplan cu motor de cinci cilindri, în evantai. Tot el trecuse în zbor Canalul Mînecii, atingînd țărmul englez după douăzeci și trei de minute de zbor, la cincizeci de metri deasupra valurilor. Nu se vorbea decît de fantastica lui performanță.

Iar el, Bibescu, s-a gîndit să-l determine pe gloriosul zburător să facă o demonstrație la București. Comesenii aflară că nu i-a fost ușor să-l convingă. Dar pînă la urmă a reușit. Fabrica de avioane a lui Blériot e instalată chiar pe proprietatea de la Pau a prințului. Are deci cu acesta nu numai relații prietenești, ci și unele legături de afaceri. Astfel, datorită lui, Blériot e dispus să ofere un miting bucureștenilor. Iar comesenii au datoria patriotică să-l organizeze. Trebuie să-l vadă romînii, să se obișnuiască cu necesitatea înzestrării armatei cu avioane. De aceea i-a chemat la masă; ca să le vorbească despre această sfîntă datorie patriotică.

Glasul lui devenise grav, aproape solemn. Figurile comesenilor aprobau, dar gîndurile li se încîlceau. Înțelegeau acum de ce-i poftise Bibescu. Avea nevoie de bani. Dar cum își închipuie amfitrionul lucrurile? Oaspeții să-și ia asupra lor riscurile și el să culeagă beneficiile? Erau nerăbdători să se lămurească. Dar nu puneau întrebări. În practica saloanelor, afacerile se discută spre sfîrșitul prînzului, „între brînză și pere". Încă puțin și vor afla. Pînă atunci se înfruptau cu poftă din felurile rafinate care li se ofereau. Iar gazda pregătea cu abilitate atmosfera, povestind despre ultimele noutăți culese în călătoria în Franța. Nu se liniștiră decît după ce Cosmescu le înfățișă socotelile. Măria sa fixase lui Blériot un onorar de 80 000 lei. Cheltuielile de organizare aveau să se ridice la încă 40.000. Dar la miting vor participa zeci de mii de bucureșteni. Și dacă s-ar putea obține o reducere pe calea ferată, alte mii de cetățeni vor veni din provincie. După calculele lui estimative, se poate conta pe o încasare de peste o sută de mii de lei.

Bibescu se grăbi să adauge că este dispus să subscrie un sfert din capital. Comesenilor le propunea o participare în părți egale. De fapt ar putea să acopere singur tot ceea ce era necesar, dar se gîndise la ei ca la niște prieteni. Trebuie oare să le mai spună ce perspective interesante le deschidea? Dacă pornesc la drum împreună, tot împreună vor fi și mai tîrziu. Nu-și lua angajamente formale, dar strecura mirajul unor combinații bănești, din care cei de față se vor împărtăși din plin. Dar, firește, nu la beneficii se gîndise cînd îi propusese lui Blériot să zboare la București. Desigur că nu gîndul acesta îi stăpînește în clipa de față nici pe comeseni. Este vorba în primul rînd de datoria patriotică de a deschide aviației o pîrtie în țară...

Înainte ca vreunul dintre cei de față să fi avut răgazul de a-și spune cuvîntul, bancherul Aristide anunță că dă singur toți banii trebuincioși. Cine va veni să-i ridice de la bancă? Domnul Cosmescu? Să poftească.

Hotărîndu-se să pună singur banii, Aristide adulmecase o pradă bună. De vreme ce Bibescu va importa avioane din Franța, el nu va avea decît de cîștigat din transferul care se va face, desigur, prin banca lui. Aceasta era cea mai modestă dintre perspective. Altele mai mari îi rămîneau deschise. Avea încredere în combinațiile lui Bibescu. Dacă-l ajută acum, dreptul lui de a participa la orice afaceri viitoare, de aviație, era asigurat.

Mai sta la masă Cămărășescu, președintele „Automobil Clubului Regal Romîn". Îl invitase Bibescu, cu gîndul să facă din el președintele Consiliului de administrație al unei viitoare combinații cu avioane de import. Cămărășescu era omul ideal pentru asemenea loc de cinste: semna tot ce i se punea înainte și nu cerea decît să aibă și el partea lui de cîștig. Aristide avea nevoie de votul lui. Era președintele clubului, merită să-i azvîrle cîteva zeci de mii de lei ca să-l aibă de partea lui, și să-și poată tipări în sfîrșit cărți de vizită: „Membru al Automobil Clubului Regal Romîn".

Nici darul pe care i-l oferea lui Morțun nu era sămînță aruncată în vînt. Era omul care trădase pe socialiști și îndemnase și pe alții s-o facă, deschizîndu-le,

sub masca „mișcării generoșilor", drumul spre partidul liberal. Întărise aripa așa-zisă de stînga a acestora, îi ajutase să atragă pe intelectuali, să dea partidului o coloratură mai mult burgheză decît moșierească, pentru a-l putea opune latifundiarilor conservatori. Nu i-a fost greu lui Morțun să trădeze. Instinctul de clasă îi spunea că avalanșa țăranilor spre clubul socialist din Piața Amzei era un semn primejdios pentru marii proprietari, din a căror obîrșie se trăgea el însuși. Liberalii îi erau îndatorați. Prietenia cu el era folositoare unui bancher.

Avea și Bibescu de ce fi mulțumit. Combinase bine lucrurile. Poftise la masă tocmai pe cine trebuia. Aristide da banii. Rolul lui Cămărășescu era dinainte rezervat. Cosmescu avea să alerge, să organizeze, să muncească. Se mulțumește cu puțin: un bacșiș. Cît despre Morțun — el era piesa de rezistență în jocul pe care-l combinase. Se aștepta ca regele să se împotrivească importului de avioane din Franța. „Neamțul" avea să-și apere rudele. Va pretinde, va impune să se cadă la o înțelegere cu nemții lui. Așa făcuse și cu contractul executării celei dintîi linii ferate. Îl concesionase firmei germane Strussberg cu preț întreit față de alte oferte.

Va trebui să lupte cu regele. Nu va fi ușor. E drept că în problemele aviației Germania rămăsese în urma Franței. Dar era neîndoielnic că va ști să cîștige timpul pierdut și nu va trece mult pînă cînd Berlinul avea să opună Parisului o concurență serioasă. Singurul care se va putea împotrivi regelui era Brătianu. Iar ca să se asigure de bunăvoința acestuia, avea nevoie de Morțun. Potrivise bine lucrurile. Era mulțumit. Își pofti oaspeții să ciocnească pentru izbînda acțiunii lor patriotice și sorbi îndelung, ca să nu i se poată citi încîntarea de sine care-i strălucea pe față.

Fiindcă se discuta despre aviație, Vasile Morțun găsi potrivit să spună că tocmai i se vorbise zilele trecute despre unul care vrea să facă un aeroplan.

— O fi caraghiosul de Brumărescu, răspunse plin de voie bună Bibescu. Se rîde cu lacrimi la Paris cînd vine vorba despre el.

„Caraghiosul“ era un om talentat, plin de imaginație, îndrăgostit de frumusețile artei populare, pe care a ostenit atît cît s-a priceput s-o introducă în casele orășenilor, sub forma elementară a mobilei pirogravate cu incrustațiile stilului național. Încercase să construiască și un aparat de zbor. Îl făcuse din hîrtie colorată, avînd drept motor un fir elastic răsucit, care prin destindere învîrtea o elice de carton. Era o jucărie ingenioasă, ca multe altele pe care le scornise și care au făcut bucuria copiilor multor generații. Dar era totodată o prefigurare, o modestă contribuție a creierului omenesc la zbuciumul pentru crearea mașinii de zbor. Brumărescu s-a alăturat apoi creatorilor de avioane adevărate. Al lui se numea „Columb“. Avea cîteva dispozitive ingenioase, dar multe inadvertențe, datorite lipsei de cunoștințe și de pregătire tehnică a inventatorului. „Aeroplanul helicopter Brumărescu“ s-a prăbușit, zdrobind sub el entuziasmul creatorului care n-a mai stăruit în încercările sale. Aflase și Bibescu la Paris despre el, dar nu s-a dus să vadă. Nu-l interesa acest Brumărescu. Îl ura fără să-l cunoască, de vreme ce cutezase să vină de la București să-i învețe pe francezi cum se fac avioanele.

— Nu, nu Brumărescu îl chema pe omul despre care i se vorbise — lămuri Morțun. De altcineva e vorba. Unul de prin Ardeal, Vlaicu. Au venit niște scriitori să-l roage să-l ajute, dar el le-a spus de la început că nu vrea să se amestece. Purtarea socialistului transfug găsi aprobarea comesenilor și mai ales a lui Bibescu.

— Bine ai făcut, spuse el, luînd din tava pe care i-o înfățișa feciorul o bucată de „Fricassée de volailles à l'ancienne“. Își susținea părerea cu argumente care comesenilor li se păreau temeinice. E ridicol să se amestece în treburi de felul acesta un popor care nu s-a dezvățat încă de a se hrăni cu mămăligă. Patria noastră are o prietenă mare: Franța. Trebuie să i se ceară să ne ajute și în problemele aviației.

* *

Așteptînd împlinirea făgăduielilor lui Haret, Vlaicu citea înfrigurat tot ce se scria în ziare privitor la apropiata sosire în țară a lui Blériot. Cosmescu se pricepuse să-și facă bine treaba. Povestea pe larg despre zborul de la 25 iulie 1909 : 33 minute peste Canalul Mînecii. Sublinia gestul de prietenie al gloriosului zburător, care primise invitația prietenilor lui din Romînia de a veni să-și arate măiestria la București. Fără intervenția prințului Bibescu, bucureștenilor nu le-ar fi fost hărăzit acest spectacol unic — pentru care de altfel Blériot nu va primi decît suma de 80 000 lei.

Lui Vlaicu nu-i venea să creadă. Optzeci de mii de lei ? Dar lui îi trebuiește mult mai puțin. Pe sfert... Cu optzeci de mii face patru avioane și le dă țării. De ce se grăbesc să-l aducă pe Blériot ? De ce n-au răbdare cîteva săptămîni ? Ungurii se rugaseră de el... Opel atît aștepta, să-i vîndă el invenția. Ciudate lucruri se petrec în țară. De neînțeles... De s-ar grăbi odată ministrul... Las' să zboare Blériot, că pînă la urmă tot se duce între ai lui. Iar el, Vlaicu, rămîne... Cunoaște bine, din descrierea ziarelor, cum e avionul lui Blériot. Dar nu se mulțumește numai cu atît. Zăbovește ore de-a rîndul în sala „Prager", unde avionul francez a stat expus trei zile. Nu-i place. I se pare prea greoi, șubred... Al lui are să fie altfel. Are să fie mai bun... Eh, de-ar zbura odată Blériot, să se ducă, să-i dea pace... Și ziarele care nu mai contenesc cu laudele. Și afișele astea mari... Bani prăpădiți fără folos. Închide ochii și i se pare că pe imensele placarde de pe zidurile orașului nu scrie „Blériot", ci „Vlaicu". Așa să fi făcut cei de la Orăștie cînd l-au pus să plutească în fața mulțimii cu planorul lui fără motor. Nu s-au priceput, sau poate n-au vrut. Abia dacă s-au strîns cîteva sute de oameni. I-au aruncat un pumn de bani să scape de el. N-au avut încredere. Nu venea de la Paris... Se duse zbuciumat la miting.

Simțind furtuna care îl frămînta, Russu Abrudeanu încercă să-l liniștească. Blériot e ca apa. Trece. El,

Vlaicu, e piatra care rămîne. Să aştepte cu răbdare şi să aibă încredere. Îi pune el la cale într-o zi un miting pe lîngă care al lui Blériot n-o să mai însemneze nimic. Are să-l umple de bani. Numai să-şi facă avionul.

Nu-i răspunse. Ce să-i fi răspuns unuia care vorbeşte fără noimă?! Să-şi facă avionul? Cum să-l facă, dacă n-are bani. Cum să aibă bani, fără miting? Şi mitingul cum să-l facă fără avion? Lui Ion i-ar fi împărtăşit zbuciumul acesta al minţii lui. Dar Russu Abrudeanu nu l-ar înţelege. Îi făgăduia să-l umple de bani. Lui nu-i trebuiesc bani. Lui îi trebuie un atelier şi un motor.

Dar ce se întîmplă? De ce freamătă mulţimea? Ce vesteşte crainicul?... Mitingul nu se poate ţine. Demonstraţiile se amînă pe timp de o săptămînă. Una din cele patru pale ale elicei s-a rupt de la primele rotaţii ale motorului, înainte ca avionul să fi izbutit să se desprindă de pămînt. Blériot nu adusese piese de rezervă. Trebuie să se trimită tocmai la Constantinopol după o nouă elice.

Îl cuprinse o linişte deplină, o mare siguranţă de sine. Aşadar avusese dreptate. Şubredă maşină. N-a spus nimănui — cine l-ar fi crezut? Nici motorul, un „Anzani", nu i-a plăcut. Pilotul însuşi, inventatorul francez, nu-i inspiră încredere. Îl preţuieşte cu măsura aspră, dar sigură, a ţăranului de la Binţinţi. Dacă nu este în stare să-şi facă o elice singur... O făcea şi Ion să fi fost aici. Numai să-i fi spus cum. Cînd s-a rupt roata planorului, la Binţinţi, n-a trimis la turci să-i facă alta. La Braşov, unde se oprise, a strîns lumea în curtea liceului şi a făcut nu mai puţin de zece ascensiuni cu planorul: „...La prima vedere te cîştigă, a scris atunci „Tribuna", e atît de delicat şi simetric, încît şi laicul primeşte impresia că are în faţa sa un instrument cu garanţii serioase pentru cucerirea aerului... două elici, cîrma e de o simplitate şi practicitate convingătoare... la întreg aparatul, sîrmele prin care se fixează planul de arborele principal are un rol de ordine primă..." Şi tot „Tribuna" a povestit că în timpul celei de a şasea ascensiuni „din cauza poziţiei prea piezişe

a cîrmei, aparatul se izbi în stîlpi și își rupse arborele (osia), sucindu-se și mai multe sîrme. Cu o uimitoare ușurință și destoinicie, Vlaicu a reparat modelul și jumătate de osie, dîndu-l apoi din nou de patru ori în zbor".

Iar Blériot trimite la turci!

Cîteva cuvinte zgîriate cu năduf pe o carte poștală dădeau de veste lui Ion, pe înțelesul lui, cum că „s-a făcut de rîs Blériotul vost'! L-or primit la gară cu alai ca pe împăratu'. Da' numai ce-a dat drumul la „Anzani" și i-a crăpat șrauba. Acu' cică zboară mai tîrziu, dar miniștrii or văzut."

Iar dacă au văzut — își zicea — nu se poate să nu fi înțeles. Știa că lucrurile merg greu. Aflase că Morțun abia se învoise să-i dea trei sute de lei pe lună. Îi povestise bădia Vlahuță cîte piedici se așternu în calea lui Haret, care încerca să-i înduplece pe liberali. Dar acum toate astea trebuiau să se schimbe. Acum miniștrii văzuseră că au prăpădit banii pe Blériot. Acum se vor întoarce cu fața spre el. Altfel nu poate fi. De aceea era voios. De aceea îi scrisese lui Ion glumind pe seama elicei căreia i-a zis „șraubă" — (Ion așa le zice la toate cîte se răsucesc: „șraubă", de la cuvîntul german „Schraube", care însemnează șurub). Să aibă Ion de ce rîde, așa cum și lui îi rîde acum inima.

„Miniștrii or văzut." Iar dacă vor mai sta mult pe gînduri, cu atît mai rău pentru ei. Are să-i lase cum i-a lăsat și pe cei de la Orăștie. Are să se întoarcă acasă, pe malul Mureșului, să-i asculte susurul și să chibzuiască în ce fel se poate construi un avion, chiar și dacă n-ai bani. Răzbește el pînă la urmă. Nu e putere să-i stea împotrivă.

Peste cîteva zile, Blériot și-a reluat mitingul. S-a ridicat de trei ori la cîte cincizeci de metri înălțime, zburînd în total patruzeci de minute. Vlaicu citea ziarele care se extaziau în fața triumfului aviatorului francez și se minuna de atîta nepricepere. Nu-și fac socoteala

că optzeci de mii de lei pentru patruzeci de minute de zbor vine la două mii de lei minutul? Și nu e în stare să dreagă singur o elice! Proști! Așa i-a scris și lui Ion. Să afle și el, să afle flăcăii de la Binținți, să afle satul tot că rînduielile domnilor de peste munți nu-s mai bune decît ale celor din partea cealaltă a Carpaților și că trebuie „odată scuturate năravurile astea... de ce se ploconesc în fața acestui aviator? Ei nu văd, nu înțeleg că Blériot... nu face doi bani... ce fel de inginer e dacă nu se pricepe să-l dreagă singur?“

CAPITOLUL IV

„SĂ SPUNĂ DACĂ POATE SĂ ARUNCE BOMBE“

În fața cîtorva generali și ingineri însărcinați să se încredințeze de seriozitatea experiențelor lui Vlaicu, despre care Spiru Haret vorbise cu atîta încredere, libelula trecu un nou examen. Iar Haret, mulțumit că bunele lui impresii se dovediseră întemeiate, îl luă pe Vlaicu deoparte.

— Am auzit că ești supărat pe Blériot.

— Nu mai sînt. Dacă nu știe să-și facă singur o elice...

— Nu te mai gîndi la el. Gîndește-te la avionul dumitale. Acum ai să ți-l faci. Caută să-l întreci pe Blériot. El a zburat peste Canalul Mînecii. Dumneata să zbori peste Mediterană.

— Așa fac, domnule ministru, răspunse Vlaicu, cu glasul fierbinte al copilului de sub salcia de pe malul Mureșului. Numai să-mi dați cele de trebuință.

*
* *

Dimineață de toamnă, cu cer cenușiu.

Locotenentul Manolescu intră în atelierul de mecanică al arsenalului. Lucrătorii, vreo șapte-opt, deprinși cu inspecțiile, își văd de treabă la locurile lor de muncă. Știu că îl trimite colonelul Miclescu, directorul arsenalului, să vadă cum merg lucrurile în atelier. Dar loco-

tenentul Manolescu nu vede nimic. Cînd intră el pe ușă, lucrătorii se fac ca și cînd nu l-ar simți. Schimbă repede vorba sau se arată adînciți în lucrul lor și stau tăcuți, aplecați asupra bancurilor. Degeaba îl sfătuise colonelul Miclescu, degeaba îl învățase să deschidă ochii bine, să intre repede, ca să n-aibă timp lucrătorii să prindă de veste cînd dă buzna peste ei. „Ăștia sînt bolșevici. Am primit rapoarte că umblă pe la clubul socialiștilor" — îi spusese colonelul. Iscoada ar fi dat mult să prindă pe careva. Avea poruncă să cheme garda și să-l ducă pe vinovat la comandant, cu manifest cu tot.

Pentru ca să știe că lucrătorii arsenalului umblau pe la clubul socialiștilor, directorul arsenalului n-ar mai fi avut nevoie să primească rapoartele Siguranței. Era cunoscut de toată lumea că mișcarea socialistă punea mult temei pe conștiința de clasă a muncitorilor de la arsenal. Toți metalurgiștii celor cîteva fabrici din capitală — Haug, Wolf, Vulcan — erau socialiști. Dar cei mai îndîrjiți, cei mai revoluționari, mereu în fruntea luptei sindicale, erau arsenaliștii: „...mulți la număr, au o conștiință de clasă mai dezvoltată. Vin la club și duc o bătălie curajoasă împotriva comandantului militar care nu le îngăduie să-și aleagă delegați pe secțiuni" [1]. Colonelul îi ținea sub observație. Era la arsenal un batalion al trupei în termen. „Trebuiesc feriți de contaminare", hotărîse colonelul, atrăgînd atenția aghiotantului asupra deosebitei griji cu care trebuia să urmărească mișcările lucrătorilor. Iar locotenentul Manolescu făcea cît se pricepea și cît îl tăia capul. Mai nimic...

— Dumnealui e domnul Vlaicu, se adresă el lucrătorilor, arătînd spre tînărul uscățiv, care se oprise în pragul ușii și adulmeca atelierul. Pupilele, ca niște lampioane vîrîte în orbite, i se dilataseră ca să cuprindă tot ceea ce li se înfățișa.

Bancurile, sculele aveau să fie în curînd ale lui. Oamenii aceștia vor lucra cu el, alături de el... ce-și mai putea dori?

---

[1] Ion Pas, „Zilele vieții tale".

— Domnul Vlaicu e inventator — continuă locotenentul. Zice că are un avion. Adică o să-l aibă, adăugă el. în glas cu o palidă ironie. S-a aprobat să se execute aici. Veți lucra sub comanda dumnealui. Îi datorați supunere. Se întoarse apoi către Vlaicu : Dumnealor sînt puși la dispoziția dumitale. Bună ziua, își încheie discursul și ieși trîntind ușa. Nu surprinsese nimic suspect. Nu avea cu ce să se laude. N-avea nimic de raportat colonelului.

„La dispoziția dumitale“... Cuvintele îi sunau ca și cînd ar veni de departe. E adevărat ? Avea un atelier ? Cu oameni de meserie... cu scule.

Îl trezi din visare un glas cald, prietenos :

— Am auzit de dumneavoastră, domnule inginer. Am citit și în ziare. Cine nu vă știe ?

Omul care vorbea era înalt, negricios. Îi arătă din ochi pe lucrătorii care, unul după altul, își părăsiseră bancurile și se apropiaseră de el :

— Noi... ăștia sîntem. Pe mine mă cheamă Dobrică Stoiculescu și sînt fierar. Dumnealui e Iancu Iordănescu, montator. Uite și pe moș Nicolau, tîmplarul, și pe Milică Ionescu, strungar în fier. El e cel mai bătrîn, dar noi tot lui Nicolau îi zicem «moșu». Continuă prezentările, numind pe rînd oamenii, iar Vlaicu îi saluta după obiceiul lui, printr-o înclinare scurtă și prin lipirea în același timp. cu zgomot, a călcîielor. Iar ăsta, zise mai departe Dobrică Stoiculescu, arătînd un băietan de vreo 16 ani..., ăsta e prîslea atelierului. Spune, mă, cum te cheamă.

— Să trăiți, făcu băiatul luînd poziția de drepți și strîngînd mîna oaspetelui care se înclinase în fața lui, întocmai ca și în fața celorlalți. Mă numesc Ciulu Ion.

— Pe Ciulu o să vi-l dăm dumneavoastră, hotărî Dobrică Stoiculescu. Aghiotant, cum s-ar zice. Tot ce vă trebuie îi cereți lui și el vă cumpără. Pîine, un vinișor, brînză, mă rog, ce vă poftește inima. Și acum eu vă zic bine-ați venit sănătos între noi.

* * *

Primirea deschisă a lucrătorilor, cuvintele din inimă ale lui Dobrică Stoiculescu, atelierul, toate acestea îl

răscoliseră. Ar fi voit să cînte, să se dea peste cap, așa cum făcuse altădată la Binținți, după primul zbor cu planorul tras de flăcăi. „Dacă vrei să-l înțelegi, trebuie să-l vezi în atelier...“ spusese odată despre el unul dintre scriitori.

Și nu trecuse decît un sfert de oră de cînd se simțise atît de nefericit. Se și hotărîse să se ducă de-a dreptul la gară, și de acolo la Binținți, la Ion. Cum ar fi putut să îndure primirea aspră a lui Miclescu?

Colonelul nu putea suferi pe civili: nu stau smirnă cînd le vorbești, nu execută orbește ordinele. Ce-i venise ministrului de Război să-i trimită pe cap pe civilul ăsta, cu avionul lui? Avea și așa destulă bătaie de cap cu lucrătorii civili. Nu știa că ordinul plecase direct de la primul ministru, căruia i se sugerase de la palat că ar fi bine să se ia în considerare problema avionului ca armă de război. Se aflase la palat de Vlaicu, despre succesul demonstrațiilor lui. Regele nu citea ziarele. Nu știa să citească în limba țării peste care domnea. Dar omul lui de încredere, Kalinderu, îl informase că opinia publică ține cu libelula lui Vlaicu. În audiențele de lucru, miniștrii erau întrebați pe neașteptate ce știau și ce credeau despre inventatorul ardelean. Și pentru că citeau în ochii suveranului un oarecare interes față de acesta, se grăbeau să i se arate și ei binevoitori, deși unii nu știau nimic, iar alții erau împotriva încurajării lui. Dar dacă „majestatea sa binevoiește a crede... s-ar putea încerca“.

La hotărîrea aceasta contribuise și principele Ferdinand. Asistase la mitingul lui Blériot și îl felicitase. Iar zburătorul francez, pregătit de Bibescu, nu pierduse prilejul să-i strecoare cîteva cuvinte despre utilizarea avionului ca armă de război. Îi împărtăși, abil, și cîteva confidențe. La Pau se vor face avioane pentru armată... Unele ambasade l-au întrebat dacă ar fi dispus să vîndă avioane țărilor respective. În principiu cei de la Pau nu aveau nimic împotrivă, deși sînt de-abia la început și capacitatea de producție e mică. Este sigur totuși că în momentul cînd industria lor se va dezvolta — și asta se va întîmpla repede — vor acorda întîietate puterilor de care Franța se simte legată... Romîniei, de

pildă. Cu condiția, bineînțeles, să se semneze contractele la timp. Adică repede, pînă nu vin alții...

Cuvintele lui Blériot fuseseră repetate lui Carol de Hohenzollern, care ar fi fost bucuros să le fi rostit un german. Dar lucrurile se pot aranja. Va ști el să dozeze comenzile, pînă cînd Germania va putea furniza avioane. Romînia va fi primul ei client. În așteptare, o încercare făcută în țară va arăta că problema aviației stă în atenția palatului. Să se încerce... De ce nu? Opinia publică îl iubea pe Vlaicu. Va fi satisfăcută că i se arăta bunăvoință. Și poate că semnele neliniștitoare care se iveau mereu vor începe să dispară. S-au găsit unii să pună pe ferestrele palatului regal bilete „de închiriat", iar un ziarist se apucase să scrie că „dorința manifestată de popor este să plece avarul, cămătarul străin, jecmănitorul poporului". Da, e bine să se încerce cu Vlaicu... Dar ar voi să știe adevărul despre el. De la cine să-l afle? Miniștrii erau afaceriști. Se pricepeau tot atît de bine ca și regele să pună la cale tot felul de combinații „productive". Ar fi în stare să se înțeleagă cu Vlaicu, să ia bani de la el. Lui Ferdinand îi putea mărturisi socoteala pe care și-o făcuse: să arunce praf în ochii poporului pînă cînd va veni ceasul comenzilor de avioane pentru Berlin.

Pe terasa palatului de la Cotroceni, Vlaicu repetă experiența pe care o făcuse de atîtea ori. Ascultătoare, libelula evoluă fără greș. Dar Ferdinand voia să știe dacă din avion se pot lua fotografii. Pusese întrebarea în limba germană, adresînd-o aghiotantului care îl însoțea, ca s-o transmită, tradusă, lui Vlaicu. Era în această comunicare indirectă nu numai o mărturie a incapacității moștenitorului de a se exprima în limba țării pe al cărui tron aștepta să vină într-o zi, ci și o reminiscență a canoanelor străvechi, care nu îngăduiau prinților să se adreseze cu viu grai decît celor de sînge nobil. De data aceasta canoanele erau cu atît mai ușor de respectat, cu cît nici n-ar fi putut vorbi decît prin traducătorul în fireturi și cu decorații, care se ținea respectuos la un pas de el.

— Dintr-al lui Blériot nu se poate, răspunse Vlaicu, aducîndu-și aminte că încă de la Pola se gîndise la

asta : de aceea aninase un aparat fotografic de zmeul pe care-l înălțase de pe puntea de comandă a navei militare. Dar dintr-al meu se poate. La aeroplanul lui Blériot scaunul pilotului este deasupra aripii. Pilotul nu vede în jos. Eu am pus scaunul sub cîrmă. Privesc fără piedică. Cu o mînă țin cîrma, iar cu cealaltă fotografiez cît îmi place !

Vorbise în felul lui, simplu, aspru, neocolit. Luciul protocolar care lipsea cuvintelor lui îl da aghiotantul traducînd. Dar gazda împărătească de la Cotroceni mai avea de pus o întrebare. Voia să știe dacă din avionul lui Vlaicu se vor putea arunca bombe.

Tot felul de oameni îi puseseră pînă acum nenumărate întrebări. Dar nu se gîndise nimeni să-l întrebe una ca asta. Nici n-ar fi știut ce să răspundă. Nu-și închipuise niciodată că aeroplanul va fi mai mult decît — cum a și scris cîndva — „...un foarte frumos sport pentru vreme frumoasă". Îl atrăgea măreția biruinței omului care „trebuia să cucerească regiuni ce nu-i sînt destinate, cu mijloace ce nu-i aparțin". Frumoasă biruință să plutești în văzduh, să sfidezi crestele munților, să te întreci cu vulturii, să trăiești — așa cum arată publicistul ardelean Al. Ciurcu că i-ar fi mărturisit odată Vlaicu „...visînd la vremea cînd circulația interplanetară va fi un lucru tot așa de realizabil ca și trecerea oceanului cu vaporul". De ce să întineze un asemenea vis frumos ? De ce să arunce bombe ? Nu pentru asta trudea... Dar gîndurile acestea erau numai ale lui, numai pentru el. De prisos să le spună prințului. Nu l-ar înțelege.

— Dacă o trebui, se poate, răspunse într-o doară.

Ministrul de Război primi ordin să-l instaleze pe Vlaicu la Arsenal. La sugestia „din înalt loc" se adăugaseră argumentele lui Haret. Liberalii trebuie să înțeleagă că merită să cheltuiești cîteva mii de lei ca să scapi de neplăcerea unei campanii a opoziției.

L-au chemat la Ministerul de Război :

— O să-ți dăm oameni și materiale. Dar mi s-a spus că vrei și bani. Ce-ți mai trebuiesc bani, dacă-ți dăm noi materiale ? se mirase ministrul.

— Nu-mi trebuiesc pentru mine, îi răspunsese Vlaicu. Frămînta în mintea lui o nemulțumire: ce-și închipuie despre el? Că a venit să-i fure? Rosti apoi cu glas tare: Sînt unele care nu se găsesc aici... Trebuiesc aduse din străinătate.

— Bine! Am să dau ordin să ți se dea și ceva parale. Cinci mii ajung?

Răspunsul zăbovea. Vlaicu sta încruntat, cu pumnii strînși. Tăcerea se prelungea.

— Vorbește, domnule Vlaicu, îl îndemnă Vlahuță, care-l însoțea. Domnul general... domnul ministru vrea să-ți dea cinci mii. Ajung?

— Ajung, făcu în silă Vlaicu, ca să isprăvească o dată. Și adause: Dar să zboare cine îi dă.

Nu i-a fost ușor lui Vlahuță să explice că Vlaicu nu vorbise așa anume ca să-l supere pe ministru... Scăpase și el o vorbă, ca omul obosit de așteptare...

*

* *

— Dumneata ești ăla cu avionul? îl întîmpinase Miclescu, în loc de bună ziua. Cum ai zis că te cheamă?

— Vlaicu. Aurel Vlaicu.

— Ce grad ai în armată?

— Grad n-am. Soldat.

— Soldat? Și vrei să faci un avion? Știi dumneata că eu am vrut să fac un obuz de tun și nu mi-a ieșit? Și sînt colonel plin!

Vlaïcu nu aflase încă de epopeea tragi-comică a acestui inventator ratat. Răspunse liniștit:

— Eu avionul îl fac. Numai să-mi dați dumneavoastră atelierul, sculele, oamenii și materialele.

— Ce materiale? se încruntă Miclescu răuvoitor. De unde să-ți dau eu materiale? Eu sînt arsenal, nu fabrică de avioane. Am citit lista alcătuită de dumneata. Lemn de rezonanță n-am, corzi de pian n-am.

— Cu bani, se găsește.

— Sigur, se înfoie colonelul. Bani dă ministerul, dar cine răspunde? Ministerul? Colonelul Miclescu răspunde! Ia să vedem, unde sînt planurile?

— Alea nu se pot vedea, răspunse întunecat Vlaicu.

Îndurase vorba aspră a ministrului, dar nu se simțea în stare să-l rabde și pe Miclescu. Prietenii lui, scriitorii, îl îndemnaseră să-i vorbească frumos. Fie — dar să nu-i ceară planurile, că afară de Ion nu le-a arătat nimănui. Și nici nu le arată!

— Ce vorbă e asta? De ce nu se pot vedea? se miră colonelul.

— Pentru că nu le arăt.

— Nu le a-ră-ți? făcu Miclescu, uluit, apăsînd asupra fiecărei silabe. Trebuie să mi le arăți! Altfel nu-ți dau nici un ban, înțelegi? Și nici un om, înțelegi? Și nici nu te primesc în arsenal, înțelegi? Unde sînt planurile? întrebă iar cu ton poruncitor.

— Aici! răspunse simplu Vlaicu și duse la frunte degetul arătător.

— Și crezi — făcu batjocoritor comandantul arsenalului — că dau eu bani, oameni și materiale pentru ce ai dumneata în cap? Crezi că răspund eu pentru ce-ți trece dumitale prin cap?

Răspunsul sună apăsat:

— Dumneavoastră nu răspundeți, că nu vă cere nimeni să faceți nimic. Eu răspund, că eu fac.

Cum să se poarte frumos? Nu știe să se prefacă. Răspunde cum i se vorbește.

— Și ce garanții am eu? urla iar Miclescu. Ai mai făcut avioane?

— Da' dumneavoastră ați mai făcut?

— Aci numai eu pun întrebări! Să-mi dai o listă exactă de materiale. Cît îți trebuie din fiecare și pentru ce. Cu plan, cu preț și analiza prețului. Am să numesc o comisie, am să cer referate. Să nu crezi dumneata că mă duci pe mine. Ai înțeles?

— N-am înțeles, răspunse răspicat Vlaicu, că mie nu mi-a spus domnul ministru să viu aici să vă dau socoteală, ci să fac un avion. Arătați-mi atelierul și lăsați-mă să lucrez. Altfel mă sui în tren și mă duc acasă.

Miclescu își ieși din fire:

— Aici să fii disciplinat, înțelegi? Altfel te dau afară!

Îl cuprinse o adîncă mîhnire. Își dădu seama că era de prisos să mai zăbovească la vorbă. Nu mai era supărat. Era trist.

— Nu e nevoie, zise abătut, că eu tot plec. Îl fac în sat. Cu Ion și cu flăcăii. Că flăcăii mă cred.

Directorul arsenalului l-ar fi lăsat bucuros să plece, dar asta ar fi însemnat că n-a executat ordinul ministerului. Încercă să ia lucrurile în glumă.

— Bine, bine. Am spus și eu, ca să te încerc. Acum să te văd la treabă. Că de gură ești bun.

Sună să vie locotenentul Manolescu.

— Dumnealui e omul pentru care s-a primit ordinul cu avionul. Du-l la atelierul de mecanică. Acolo o să lucreze. Dă-i oameni în primire și să ai grijă să meargă treaba. Făcu din ochi un semn care voia să însemneze: vezi ce mai pun la cale bolșevicii de socialiști!

Vlaicu îl urmă pe Manolescu. Pășea fără tragere de inimă. De ce l-au adus la București? De ce l-au luat de acasă? Ce necazuri, ce umilinți îl mai așteaptă? Și cît avea să mai dureze?

Dar atelierul și oamenii pe care îi află acolo îi risipiră gîndurile negre. Aici e altfel... Parcă e aerul mai curat...

După plecarea locotenentului, Milică Ionescu i se adresă jumătate în glumă, jumătate în serios:

— Să trăiți, domnule inginer. Atelierul de mecanică e la ordinele dumneavoastră. Porunciți, că noi executăm.

Vlaicu își roti privirea. Oamenilor le rîdeau ochii... Citește pe chipul lor ceva care îi spune că se poate bizui pe ei.. așa cum se poate bizui pe Ion și pe Marin Valer. Dar dacă n-or fi ca ei? Trebuie să ia seama bine. Omul nu e ca mașina. Mai minte cîteodată.

— Păi, eu nu poruncesc — zise cu glas tare — că nu-s domn, nici ofițer... Aveți careva o foaie de hîrtie? Ia vezi! se adresă el lui Ciulu, dîndu-i astfel prima însărcinare în calitatea lui de aghiotant.

Ucenicul se repezi să desfacă pachetul în care-și adusese de acasă o gustare și o bucată de pîine, și îi întinse lui Vlaicu un petec de hîrtie. Se scotoci și Vlaicu prin buzunare, găsi un cap de creion tîmplăresc, trase cîteva linii și se adresă lui Milică Ionescu, strungarul.

— S-o faci mai întîi pe asta. E o piesă de alamă, un cîrlig. Rostul cîrligului era lămurit în mintea lui, dar nu-l spuse lucrătorului. Numai el știa că avea să-l așeze la coada avionului ca să-l țină priponit pînă se încălzește motorul și capătă rotațiile necesare ca să zboare: S-o faci întocmai, îi mai spuse meșterului și-i întinse schița. Iar dumneata — se adresă acum tîmplarului — croiește din lemn fusul acesta.

Pe alte petice de hîrtie schiță cîteva desene, frînturi din ceea ce avea să fie odată avionul lui. Le avea în minte: forme și dimensiuni bine hotărîte. Lucrătorii îl priveau nedumeriți. Nu lucraseră niciodată piese izolate, al căror rost nu-l înțelegeau. Privirile uimite pe care le schimbau între ei se prelungeau. Dar meșterul Dobrică Stoiculescu, fierarul, curmă îndoielile.

— Hai, fraților, să facem avionul și să iasă bine, că ne rîd străinii și ne mustră domnul inginer.

* * *

Desena pe genunchi. Ar fi vrut să aibă o planșetă, dar îi venea greu să i-o ceară colonelului. Îl judecase, îl cîntărise. Era mîndru ca un curcan. Și rău, și necinstit. Cînd s-a dus să-i ceară bani ca să plece la Paris să-și cumpere motorul, l-a îndemnat să ia un „Hotkins" de ocazie. I-l recomandase un misit de la care primea cadouri după fiecare învoială. Vlaicu nici n-a voit să audă de „Hotkins". Nu cumpără motoare de ocazie. El trebuie să plece la Paris. Acolo e Vuia. Are să se ducă la el, să-i ceară sfat. Să umble împreună, să caute, să aleagă.

De atunci, Miclescu îi face tot felul de mizerii. Odată a intrat în atelier și s-a oprit la strungul lui Milică Ionescu.

— Ce faci dumneata aici?

— Pentru aeroplanul lui dumnu' inginer... un șurub.

— După ce lucrezi? Unde e modelul?

— Model n-am, că nu mi-a dat. Mi-a explicat cum să-l fac și-l fac! răspunse strungarul, apăsînd pe ultimele cuvinte.

— Fără model? Am dat ordin să nu se execute nici o piesă fără model aprobat. Am dat ordin! Te amendez cu leafa pe trei zile pentru insubordonare! Și te mut de aici! Iar dacă te mai prind și altă dată, te dau afară!

Vlaicu nu se ridicase cînd a intrat Miclescu, așa cum i-ar fi plăcut acestuia. Îl lăsa să treacă pe lîngă el, fără să-l ia în seamă. Dacă nu-l întreba, nici el nu-i vorbea. Acum însă se răsuci în scaun și spuse cu glas hotărît, care nu îngăduie împotrivirea:

— Ba să nu-l amendați, că n-aveți de ce. A făcut ce i-am spus. Și nici să nu-l mutați, că am nevoie de el.

Lui Miclescu i se urcase sîngele la cap. Nu cutezase nimeni pînă atunci să-i discute ordinele și încă față de martori. Strigă ca ieșit din minți:

— Să nu-mi spui dumneata mie ce să fac și ce să nu fac! Eu comand aici!

— Ba eu, răspunse tot atît de liniștit Vlaicu. Că eu fac avionul. Adause a batjocură: Dumneavoastră vă pricepeți la obuze.

Miclescu nu se mai putu stăpîni:

— Am să te dau afară!

Vlaicu se ridică. Mai mult sări de pe scaun decît se ridică. Pumnii i se strînseră ca altă dată, mai de mult, la Orăștie, cînd îl înfruntase feciorul contelui Benczy. Puținul care a lipsit să se întîmple întocmai ca atunci și să rămînă curcanul fără pene s-a datorat lucrătorilor. Se îngrămădiseră în jurul lui, făcuseră între el și Miclescu un zid.

Vlaicu a înțeles că nu pe colonel săriseră să-l apere. Îl apărau pe el împotriva lui însuși. Și au stat în jurul lui tocmai clipa care ajunge ca să se stingă o furie răscolită. În răgazul acesta a auzit glasul molcom, dar hotărît, al lui Milică Ionescu:

— Dacă mă amendați, domnule colonel, nu mai lucrez. Pentru executare de ordin nu se amendează.

Trecu ca o undă de curent electric printre lucrători. Miclescu o simțea îndreptîndu-se amenințătoare spre el. Îi sta pe buze un discurs despre devotament, patriotism și disciplină. Dar nu era sigur că un asemenea discurs ar fi primit bine în momentul acesta. Își da seama că stă să se dezlănțuie un conflict care nu l-ar pune într-o

lumină bună la minister. Își înghiți trufia și se adresă lui Vlaicu, vorbind și pentru lucrători:

— Am să trec cu vederea cele întîmplate. Să vii la mine peste o jumătate de oră. Avem de discutat.

— Ce să mai vin, făcu încruntat Vlaicu. Spuneți acum, că e totuna.

Glasul i se muiase, dar tot a înfruntare suna.

Miclescu ar fi voit să-i vorbească iar despre „Hotkinsul" misitului. Își făcuse un plan: se va preface că nu-i dă bani pentru motor. Vlaicu va stărui, iar el se va arăta binevoitor: Fie și motor, dar cu o condiție, „Hotkins" sau nimic. Cînd va avea de ales între nici un motor sau motorul pe care i-l aprobă el, Vlaicu se va da bătut. Venise în atelier să-i caute pricină ca să se arate pe urmă generos și iertător. Așa spera el să-l înmoaie pe Vlaicu.

— Fie. Putem vorbi și aci. Mi s-a cerut la minister un raport în chestia motorului. Și mi s-a spus că te-ai plîns că insist pentru „Hotkins". Nu-ți dai seama, omul lui Dumnezeu, că eu îți vreau binele? Nu vezi că te învăț ca un părinte? De ce umbli cu protecții?

Vlaicu nu s-a clintit. Cine o să zboare? Miclescu? Atunci de ce nu-l lasă pe el să facă așa cum știe?

Pînă la urmă Miclescu a simulat că se dă bătut. Dacă Vlaicu nu vrea să asculte de sfatul lui, el se spală pe mîini. Are să raporteze ministrului. Să hotărască. Era sigur dinainte — dar asta o ținea numai pentru el — că din felul cum va prezenta lucrurile în raport, Vlaicu va ieși înfrînt. Și tot motorul misitului are să fie cumpărat.

Dar dacă Miclescu stăruise pentru un anumit motor, ministrul de Război nu pricepea de loc ce caută motorul în toată afacerea asta. I se poruncise să pună la dispoziția lui Vlaicu un atelier, oameni și cîteva mii de lei pentru materiale care nu se găsesc în țară și trebuiesc aduse din Germania: corzi de pian, pînză pentru aripi, țevi de duraluminiu. Dar n-a fost niciodată vorba de motorul acesta, care apărea din senin și trebuia să coste douăzeci de mii de lei. Nu știa că Vlaicu ceruse numai douăsprezece și că Miclescu adăugase cheltuieli de transport, de vamă, de ambalare. Urcase

înadins cifra, știind că aprobarea se va obține cu atît mai greu cu cît suma cerută va fi mai mare. Era neîndoios că generalul va prefera un motor „Hotkins“, chiar și vechi, care se găsea la București și costa numai nouă mii de lei (misitul îl vindea cu șase, „restul e pentru dumneavoastră“) unuia care trebuia să fie adus tocmai de la Paris și care avea să coste de două ori mai mult.

— Mi-am aprins paie în cap cu Vlaicu ăsta al dumitale, se plînse generalul lui Vlahuță. Am să-l trimit acasă. Să mă lase în pace cu nebuniile lui.

— E un om de geniu, îl apără Vlahuță. Datorită lui Romînia e a treia țară din Europa care dă lumii un tip de avion.

Da, se poate, dar ministrul știe că Vlaicu e un om fără căpătîi și un instigator. Să nu mai audă de el. Să se întoarcă la plug. Bine a făcut directorul arsenalului că n-a aprobat. Nici el nu aprobă. Nu mai aprobă nimic. Nu mai dă nici un ban. N-are nevoie de Vlaicu și de avionul lui. Găsește cîte vrea la Paris, gata construite. Bibescu tocmai a făgăduit că dăruiește unul gratis.

Povestind scriitorilor cele întîmplate, Vlahuță le spusese :

— Dar să nu vă apucați să scrieți la gazete. Mi-am adus aminte de prima mea convorbire cu Haret și am făcut „politică a la Meternicu“. Faceți cum credeți, domnule general, i-am spus, dar să știți că opoziția abia așteaptă să pună mîna pe Vlaicu. Conservatorii i-au și trimis vorbă să aibă răbdare pînă vin la putere, că-i fac ei cîte avioane vrea. Dacă nu mă credeți, întrebați-l pe domnul ministru Haret.

— Așa ai spus ? întrebă îngrozit St. O. Iosif. Ce te făceai dacă îl întreba ?

— Cum era să-l întrebe, dacă îl trimiteam chiar eu la el ? răspunse cu un zîmbet Vlahuță.

— Și ? voise să știe mai departe Ilarie Chendi.

— Și i-a dat. A aprobat banii pentru motor. Dar n-a vrut în ruptul capului să-l trimită la Paris. „Să comande

prin corespondență.“ N-am mai stăruit. Astea cîteva sute de lei le scot eu de la Haret.

Vestea bună i-au adus-o prietenii la hotel. Era bolnav. Îl chinuiau rinichii, dar își ascundea suferința. „N-au încredere în mine, sănătos, dar dacă m-ar ști bolnav?“ N-a aflat niciodată că pentru a-l hotărî pe șeful guvernului să aprobe cheltuiala călătoriei, ministrul școlilor a trebuit să-i înfățișeze un memoriu alcătuit de grupul scriitorilor și semnat cu numele inventatorului care „...se obligă să întoarcă statului toți banii cheltuiți de Ministerul de Război cu salariul său și construirea aeroplanului...“ Și, ca și cînd atît n-ar fi fost de ajuns, se încheie un tîrg cămătăresc: „...dacă statul va voi să-i cumpere invenția, Vlaicu se obligă s-o vîndă cu 30% mai ieftin decît i-ar oferi alții“.

Așadar, va pleca la Paris! Bucuria asta nu trebuie să fie numai a lui. Cei de acasă erau îngrijorați. Nu le-a mai dat vești de mult. „...Neica Dumitru mă întreabă de am oarece nuvelă din parte-ți“, îi scrisese Boca, arătîndu-se și el îngrijorat. Nu cumva a greșit atunci, judecîndu-l prea aspru, numai pentru că i-a cerut să facă propagandă cu planorul lui? Boca se arăta statornic în prietenie. Îi scria mereu. Ținea legătura cu părinții. Chiar acum îi cere pentru „Tribuna“ „...un articol și un plan așa cum crezi, ca să fie oglindă fidelă invenției tale. Noi vom publica pe loc, căci e nevoie să pornim la luptă...“ Zîmbește. Mai „luptase“ Boca și altădată... Oricum, el îi vrea binele. Are să-i scrie, dar articol nu-i dă. Plan, nici atît. Boca trebuie să-l înțeleagă: „Plan n-am făcut întreg din precauție. Numai părțile sînt desenate, așa că nu ți-l pot trimite... Eu am fost bolnav și mi-s tare slab. În trei zile plec la Paris. Aeroplanul este aproape gata. Las' că-ți scriu eu să vii la primele încercări“.

CAPITOLUL V

VRAJA UNUI CÎNTEC

S-a întors împăcat din Parisul care „e de zece ori mai frumos ca Viena“, așa i-a scris lui Ion, ca să știe și el cum e lumea. Se abătuse și pe la Politehnica din München. Cîte amintiri i se răscolesc în minte! Iată moara romînească — moara lui din cartea de citire, expusă aci, în văzul studenților, ca mărturie a folosirii cu ingeniozitate a celor mai elementare mijloace de a pune în mișcare o mașină. Studenților, care o cercetau, n-a putut să nu le spună: „Vedeți ce e în stare să făurească mintea țăranului romîn?“ Iată în laboratorul muzeului modelul construit de el acolo, în anii studenției.

Și se mai îndoiesc unii că el va zbura? Îndoiască-se! El știe că așa va fi, și nu altfel. Citea și recitea tăblița cu numele lui. Se simțea ca și cum ar afla pentru întîia dată că a trăit pe aci, cîndva, truditorul acestei grațioase închipuiri, materializare a unui vis în care n-a crezut nimeni. El însă a crezut. Încă de pe cînd era copil a fost încredințat că va zbura. Nu s-a clintit niciodată în această credință. Și iată că se apropie clipa cînd mașina de zbor socotită de el pe hîrtie, trasă de flăcăii bințințeni, apoi de Șargu, Roibu și Pintenogu, va porni spre culmi cu un motor adevărat. Avea acest motor. Un „Gnôme“ comandat la Paris. Era bucuros că nu cedase stăruințelor lui Miclescu. Era sigur de izbîndă.

La Paris l-a văzut pe Vuia. A stat îndelung de vorbă. Vuia i-a povestit că atunci cînd i se prăbușise aparatul, după prima încercare, nu el îl pilotase. A avut nenorocul să dea peste unul care nu s-a priceput să folosească manșa de coborîre și a venit cu botul avionului în pămînt.

— Mă gîndesc și eu să învăț pe cineva să-mi piloteze avionul, îi mărturisise Vlaicu. Spunea asta fără credință, mai mult ca să-l iscodească pe Vuia, să afle dezlegarea unei frămîntări care îl mistuia; cum e mai bine: să zboare el sau să pună pe altul?

— Bine te-ai gîndit, i-a răspuns Vuia. Nu poți fi în același timp inginerul, constructorul și pilotul avionului pe care îl construiești. Te compromiți ca inventator pentru că nu ești bun pilot. Să zboare altul. În orice caz, zborul de încercare să-l facă altul.

Răspunsul pe care ar fi voit să i-l dea lui Vuia a rămas în cugetul său: de ce și-a dat mașina pe mînă străină? Cui să-i fie mai dragă, cine s-o cunoască mai bine, decît acela care a creat-o?

Glasul abătut al lui Vuia, tristețea care se oglindea în privirea lui l-au întărit în hotărîrea de la care nu avea să se mai abată. N-are să-și lase avionul pe mîna altuia... a nimănuia... nici chiar pe mîna lui Ion, sau a vărului Miron, la care se gîndise uneori, zicîndu-și că ar trebui să-l învețe meșteșugul pilotatului. Nu! N-are să-i mai cheme la București decît ca să-l vadă pe el zburînd. Pe urmă, mai tîrziu, poate. Dar la început va zbura el, numai el.

— Eu am venit pentru motor, îi spuse lui Vuia. Unii m-au îndemnat să iau un „Hotkins". Blériot, la București, a zburat cu un „Anzani". Dumneavoastră ce mă învățați?

Răspunsul lui Vuia n-a zăbovit: A ieșit acum un motor nou: „Gnôme". E bun. Să meargă să-l vadă. Merge, dar să vină și Vuia cu el... Vuia nu prea mai ieșea din casă. Nu voia să mai vadă motoare. „Fie", făcu în cele din urmă, zicîndu-și că trebuie să-l ajute pe Vlaicu. Dar părerea i-o spune de pe acum. Lui îi trebuie un „Gnôme". Șapte cilindri, cincizeci cai putere. A auzit de recordul lui Farman de la Reims, din au-

gust? O sută optzeci de kilometri în trei ore, patru minute și 56 secunde. Farman e cel dintîi care a zburat cu un „Gnôme".

La fabrică s-a dus cu Vuia și cu atașatul militar de la legația Romîniei, care primise instrucțiuni să verifice felul în care se vor cheltui banii aprobați la București. Motorul a răspuns bine întrebărilor pe care, migălos, neiertător, i le punea Vlaicu. L-a supus la toate probele. L-a demontat și l-a montat cu mîna lui, ca să-i cunoască tainele. Nu mai încăpea îndoială. Nu cu un „Hotkins" are să se întoarcă acasă, ci cu un „Gnôme". Așa îl sfătuiește Vuia. Așa s-a încredințat el însuși că este bine. Dar motorul „Gnôme" costa patrusprezece mii, iar lui i se aprobaseră douăsprezece. De unde să ia două mii? Să scrie la București? Pînă scrie, pînă ajunge scrisoarea, pînă aleargă prietenii de la unul la altul, pînă vin banii, dacă vin — cu ce să trăiască în țară străină? Plecase cu bani numărați. Cele două salarii, de la arsenal și de la ministerul lui Morțun, adunate cu cei cinci sute de lei pe care Vlahuță îi dobîndise de la Haret, aproape se măcinaseră.

— Vorbește cu ministrul de Război, îl sfătui atașatul militar, zicîndu-și că în felul acesta lucrurile se vor isprăvi mai repede și Vlaicu are să se întoarcă în țară.

— Ministrul? se miră Vlaicu.

— Sigur. Care altul?

I s-a părut că atașatul militar își bate joc de el.

— Cum să vorbesc cu el? făcu înciudat. La telefon?

— Vorbește personal cu el, stărui atașatul fără să priceapă înțelesul cuvintelor lui Vlaicu. E aici, la Paris, în concediu.

Ministrul la Paris? Iată o veste la care nu s-ar fi așteptat. Ar socoti că e un noroc, dacă nu și-ar aduce aminte că generalul era să-l dea afară din cabinet. Îi povesti lui Vuia toate cîte se întîmplaseră. Ce să facă? Să se ducă, îl sfătui acesta. Altcum nu se poate. Da, Vuia avea dreptate. Altcum nu se poate. Dacă nu scoate de la Crăiniceanu cele două mii de lei, se întoarce acasă fără motor.

Ministrul l-a primit în apartamentul ce i se rezervase la un mare hotel parizian. Știa pentru ce venea. Îl prevenise atașatul militar.

— E vorba de motor, îi spusese acesta. Vrea să ia un „Gnôme“, dar îi mai trebuiesc două mii de lei.

— Mai ieftine nu se găsesc? replică generalul, ridicînd singura obiecțiune de care era în stare, ca unul a cărui competență în problema motoarelor se reducea la deosebirea dintre mai ieftin și mai scump.

— Se găsesc și mai ieftine, domnule general.

— Atunci de ce să luăm unul mai scump? Și așa am prăpădit o groază de bani cu Vlaicu.

— Cum ordonați, făcu atașatul militar. Cutează totuși să adauge: Dar „Gnôme“ e mai bun. Mult mai bun...

Cum adică mai bun? Zboară mai sus? s-a mirat în sinea lui generalul. Și l-a primit pe Vlaicu fără bunăvoință. Venise în concediu. De ce nu-l lasă să se odihnească? Nici aici nu scapă de el. Este în stare să-l găsească și pe lumea cealaltă. Ce mai vrea?

Știe ce vrea. Știe ce trebuie să-i răspundă generalului. Dar nu-i vin vorbele pe buze. „Cum știți voi să spuneți tot ce vreți!“ a exclamat odată în fața lui Gîrleanu. Să fi fost Vlahuță aici... Scriitorii știu să umble cu domnii. El însă e mai bucuros să n-aibă treabă cu ei. Flăcăii de la Binținți sau cei de la arsenal sînt altfel... Cu ei se înțelege chiar și fără vorbe.

— Nu vreau nimic pentru mine, domnule general, făcu în cele din urmă abătut. Se simțea fără puteri în fața îndărătniciei acestui puternic al zilei. Dar gîndul că s-ar putea întoarce acasă fără motor îl înfricoșa. Trebuia să găsească cuvintele... să-i spună... dar ce să-i spună... Dacă nu credeți — știe și domnul inginer Vuia... vorbiți cu atașatul militar...

— Să nu mă trimiți dumneata pe mine să vorbesc cu unul și cu altul, îi întoarse aspru generalul. Vorbesc cu dumneata, că dumneata ai bătut la ușa mea și ai dat buzna peste mine. Ce vrei?

— Franțuzul nu lasă nici o lețcaie. Fără patrusprezece mii nu dă...

— Ce să dea, domnule? Care franțuz? îl chinui înaltul demnitar, prefăcîndu-se că n-ar ști despre ce e vorba.

— Séguin, așa îl cheamă. Dacă îl știți, rugați-l dumneavoastră, că de mine nu ascultă. Dar motorul e bun... face banii...

— Caută și dumneata un motor mai ieftin. Să fie paguba mai mică. Că de căzut, tot cazi.

Se așezase pe scaunul pe care i-l arătase generalul. Se ținea stingher pe marginea lui și nu-și afla astîmpăr și odihnă. Dar la vorbele astea s-a ridicat în picioare, ca altădată, pe Mureș, cînd badea Dumitru îi spusese același lucru, dar cu alt glas și alt gînd:

— Nu cad, domnule general...! Nu cad!

Căldura și credința pe care le pusese în cuvintele acestea pătrunseră prin platoșa aspră de pe sufletul uscat al generalului. Se uită lung la el... Poate că totuși băiatul ăsta...

— Ce vorbești, domnule? îi răspunse cu un zîmbet ironic. Va să zică nu cazi? Atunci se schimbă situația. Înțelegi și dumneata: o pagubă de douăsprezece mii, treacă-meargă. Dar paisprezece mii dați pe apa sîmbetei, nu se poate! Dacă ești sigur că nu cazi, îți aprob banii. Du-te și cumpără-ți motorul. Am să telefonez legației să plătească. Dar nu uita ce mi-ai făgăduit, încheie glumind cazon și rîzînd el însuși de gluma lui, care i se păruse foarte bună: Să nu cumva să cazi, că te bag la carceră!

N-a știut cînd a ieșit, nici cînd a ajuns la fabrică. A semnat contractul și a plecat de la Paris luînd cu el făgăduiala că motorul îl va urma după șase săptămîni. Vuia îi făgăduise să-l recepționeze înainte de a fi ambalat.

O asemenea bucurie se cere împărtășită. Nu are răbdare să aștepte pînă ajunge acasă. Trebuie să afle Boca — și prin el toți cîți n-au crezut în el și nu l-au ajutat cît ar fi meritat — ce treabă bună a făcut el! „Sînt de cinci zile la Paris. Am văzut toate mașinile de zburat... nu vezi una cumsecade... aci a lui Blériot e încă cea mai perfectă. A lui Lathman e frumoasă, dar scumpă, a lui Santos ca pe apă de ușoară.

Eu tot mai tare mă conving că a mea e mai bună cu mult. Am ales și motorul. ...un motor Gnôme, are șapte cilindri, osia stă și se învîrtește motorul. E lucrat tot din oțel ca briciul, cilindrii sînt strunjiți dintr-o bucată de oțel foarte tare... e un lucru solid și fin... cum îl pun în aeroplan, cum se ridică și nu ți-e frică că se rupe și cazi din cer cu el. Alte lucruri nu mă prea interesează în Paris."

Abia îi ajung banii să se întoarcă acasă. Dar tot își rupe de la gură și trimite o carte poștală celor de la Binținți: „...Blériot tot zboară și lumea tot pe el îl crede... motorul trebuie să vie și eu îl pun la aeroplan... și pe Vuia l-am văzut... El și-a lăsat aeroplanul pe mîna altuia și acela a căzut din prostie. Eu am să zbor toată vara și voi chema pe Ion și pe Miron și am să-i învăț și pe ei".

Sigur că așa are să facă. În Ion și în Miron se poate încrede. Dar în greșeala lui Vuia n-are să cadă. N-o să-și dea aparatul pe mîini străine.

Rezuma în cîteva cuvinte fraza lui Vuia, despre care istoriografii aviației, ca să „repare o nedreptate", s-au mulțumit să spună că era un „spirit original, inventiv și cu cunoștințe mecanice foarte serioase... ale cărui eforturi, în aceste vremuri anevoioase, făcute cu mijloace restrînse sînt demne de toată lauda... Vuia a fost un slujitor al marei cauze, dar în istoria aviației el va ocupa un mic colț pe care l-a cucerit vitejește".

Peste bucuria care-i inunda sufletul, cînd se gîndea la „Gnôme"-ul lui, stăruia amintirea omului învins și nedreptățit, cu ochii triști, cu glasul stins, cu mersul greoi. „Un mic colț"... Atît îi îngăduiau străinii lui Vuia, după ce ei înșiși au trebuit să-i recunoască meritul de a fi imaginat un aparat „bogat în dispozitive ingenioase, ceea ce dovedește că inventatorul este un spirit original, inventiv și cu cunoștințe mecanice foarte serioase!"

„Un mic colț" în istoria pe care el o începuse... Se pomeni strîngînd pumnii și vorbind singur: „Cum să nu-l uite străinii, dacă ai lui l-au uitat?" Nu se găsea în vagon nici un călător care să știe romînește. Altfel Vlaicu ar fi răspuns mirării lor, povestindu-le despre

țara care l-a dat pe Vuia, dar care umblă după Blériot.

Trenul zbura, perindînd pe dinaintea ochilor peisajul fantastic al unei ierni întroienite. Acoperind tumultul din sufletul lui Vlaicu, zgomotul roților alergînd pe șine se transforma în cuvinte care îi răsunau în creier: am un „Gnôme"... am să zbor... am un „Gnôme"...

Nu era nimic pe lume care să treacă înaintea imensei fericiri care i se zbătea în piept.

*

* *

S-a înapoiat la București plin de voie bună. Pe lîngă bucuria de a-l fi vizitat pe Vuia și de a fi comandat motorul, îi mai fusese dată una. În drum spre țară se oprise la Frankfurt. Avea acolo un prieten, Ursinus, care se arătase binevoitor și-i mijlocise să lucreze la Opel. Merita să știe că mai este puțin pînă cînd gîndul lui Vlaicu, în care el a crezut, o să se facă faptă. Prin el are să afle și Opel. Să vadă ce a pierdut din lăcomie... Tot Ursinus îi înlesnise să vîndă patenta unei membrane de gramofon. Se trudise s-o inventeze ca să facă rost de parale încă pe cînd lucra la Opel. Dar negustorul, șiret, n-a primit s-o plătească decît tîrziu, după ce o va fi folosit și va fi scos bani buni pe ea. Îl plătea, cum s-ar zice, din banii pe care el însuși i-i da. N-a avut încotro și a primit. Dar n-a mai așteptat. S-a întors în țară. Abia acum avea prilejul să se aleagă și el cu ceva de pe urma invenției sale. A luat banii ce i s-au cuvenit și acum se grăbește să-și ridice o piatră de pe inimă. Îl apăsa gîndul că ai lui de acasă își zălogiseră pămîntul ca să-l ajute să stea prin străinătăți și să se ocupe de mașina lui de zburat. Le trimite cinci mii de coroane, „să mai plătiți din amanet la Ardeleana". E drept că încă nu-s bani cîștigați cu avionul, dar să n-aibă nici o grijă badea Dumitru și lelea Ana: „...Blériot tot zboară și lumea numai pe el îl vede, dar eu vreau să vadă și gîndacul meu care-i mai bun". A văzut el însuși că „francujii au cîrmă proastă, de aceea în toată ziua își frînge gîtu' cîte unul, săracu", dar ai lui să fie liniștiți: „la mine va fi altfel... La Paris am învățat cum merge cu condusul aeroplanului..." El știe

însă că nu învățase nimic la Paris. Abia la București, după ce va monta motorul la avion, va începe să deprindă rînduiala zborului, pe care deocamdată și-o închipuie numai în planurile și visurile lui. Din călătoria la Paris a cules numai certitudinea valorii propriei sale mașini și hotărîrea de a nu cădea în greșeala lui Vuia: „El și-a lăsat aeroplanul pe mîna altuia și acela a căzut din prostie... Eu nu fac așa...“

Dar zilele hotărîte pentru sosirea motorului trecuseră de mult. Ce se întîmplă? De ce nu vine? Nu cumva ministrul și-a bătut joc de el? Nu cumva n-a trimis fabricantului banii? Nu mai doarme. Cînd totuși ațipește, se închipuie în vis trecînd munții în zbor. Se lasă la Binținți. Lelea Ana îi iese înainte cu pîine și sare și cu un ulcior cu apă proaspătă.

— Ești cel dintîi romîn care a trecut munții în zbor.

Lelea Ana îi cuprinde capul în mîinile aspre, îl sărută, apoi îl închină, așa cum făcea seara, cînd se apropia în vîrful picioarelor de patul lui și el sta cu ochii închiși, prefăcîndu-se că doarme. Iată-l pe groful Benczy cel mic. A îmbătrînit, dar tot mic este. Își aduce mîinile pîlnie la gură și parcă ar chema pe cineva. Mîclescu aleargă într-un suflet la chemarea lui, se agață de o aripă a avionului și trage de el, trage cît poate. Vlaicu smucește maneta și avionul se săgetează în aer... Miclescu se prăbușește peste Benczy. De sus, Benczy și Miclescu par mici... mici... tot mai mici... pînă nu se mai văd, pînă nu mai rămîne nimic din ei...

Primește în sfîrșit vestea cea mare. Motorul a sosit. Trebuie să înceapă numaidecît montarea. Chiar de mîine.

Încă o noapte. Ar fi voit să nu se culce, să umble pe străzi pînă dimineața. Dar prietenii îl sfătuiesc să se odihnească. Mîine e zi grea. Să ia în primire piesele motorului, să le asambleze. În minte i se schițează limpede fiecare la locul ei. Cunoaște motorul cu ochii închiși. Adoarme cîteva minute și se trezește. Două noaptea... trei... iar ațipește. Dar se trezește din nou, scăldat în sudoare. Ceasul arată abia patru ore de dimineață. Pînă la șapte n-are voie nimeni să pătrundă la arsenal. Să mai doarmă... Dar e fulgerat de o bănuială.

Miclescu poate să intre oricînd. Sare din pat, se îmbracă repede și aleargă pe străzi. Sub lumina galbenă a lunii chipul lui alb de nesomn pare încă și mai străveziu.

— Stai! îl somează santinela de la poarta arsenalului.

— Sînt Vlaicu, flăcăule. N-ai teamă.

Ostașul își simte inima moale.

— Mă bagă la carceră, domn' Vlaicu, dacă mă prinde. Nu e voie să vorbesc în post.

— Apoi nici să nu vorbești. Dar n-am somn. Mi-a venit motorul. Azi îl scoatem din lăzi și-l montăm. Stau aici pînă la șapte...

Ostașul se uită temător la dreapta și la stînga.

— Și eu aș zbura... Zice un băiat de la noi din companie că o să zboare tot omul. Așa o fi?

— Așa, vezi bine.

— Și e greu?

— Nu e greu... dar să fie motor bun.

S-a luminat de zi. Porțile arsenalului se deschid. Vlaicu năvălește în atelier. Cea dintîi lovitură de ciocan în ferecătura ambalajului o dă el. Acum e liniștit. S-a încredințat că nimeni înaintea lui n-a umblat la chingile de fier care strîng ca într-o îmbrățișare lada.

Prins de voia bună a lui Vlaicu, unul dintre lucrători fluieră, abia auzit, o melodie... ceilalți întorc capul... Dacă se aude afară? Dacă prinde de veste Miclescu? Ciulu se duce la ușă să vadă: e vreo iscoadă pe-aproape?

Face din cap un semn: nu e nimeni. Și numaidecît, ca un susur, cîteva voci se alătură, îngînînd melodia. Ca să acopere zvonul de glasuri, ciocanele izbesc încă și mai puternic în ferecătura lăzilor. Lui Vlaicu melodia i se pare cunoscută. Parcă a mai auzit-o el cîndva.

— Ce cîntec e ăsta? vrea să știe.

— E un cîntec de-al nostru, îi răspunde într-o doară Iordănescu, montatorul. lămurindu-l și nu prea.

Unde a mai auzit Vlaicu melodia asta?... Da, știe acum, știe. La Opel, la Rüsselsheim!

Era acolo un meșter, Otto... și Herr Franz frezorul... și Dietrich montatorul... și alții. S-au strîns toți în jurul lui și l-au ajutat în taină să-și facă experiențele la

motorul lui Opel. După concurs, cînd a venit fabricantul să afle dacă schimbase vreo piesă, dacă introdusese vreo modificare, s-au făcut toți că nu știu nimic. Nu văzuseră, nu auziseră. Opel tuna și fulgera, dar n-a scos o vorbă nici de la Otto, nici de la Franz, nici de la Dietrich. Vlaicu i-a simțit atunci pe toți aproape de inima lui, cum îi simte acum pe Milică Ionescu, pe Stoiculescu, pe bătrînul Nicolau, pe Iancu Iordănescu. Cîntau și ei cîntecul acesta. Arsenaliștii vorbesc altă limbă, cîntă alt vers decît Otto. Franz și Dietrich, dar sînt toți de un fel... oameni de nădejde. Întocmai ca și flăcăii din Binținți... același aluat. Altul decît cel din care sînt făcuți Miclescu și Opel, Bibescu și Benczy... „Rob cu rob să ne unim." Ce vrajă poartă cîntecul acesta, care adună laolaltă în sufletul lui pe lucrătorii lui Opel de la Rüsselsheim, pe cei ai lui Miclescu de la arsenal... și pe flăcăii din Binținți? Nu avusese niciodată timp să stea mai mult de vorbă cu oamenii aceștia... Nici cu Otto, nici cu Milică... A muncit alături de ei, dar n-a stat cu ei de vorbă. N-a avut niciodată timp și nici acum nu are. Întîi să zboare... vede el pe urmă.

Pînă la amiază lăzile sînt desfăcute, piesele motorului puse în rînduială. Acum poate să înceapă asamblarea.

— Le știu ca pe „tatăl nostru", face Vlaicu înfrigurat, alăturînd piesele disparate ale motorului. Le-am judecat la Paris una cîte una. De două ori am demontat motorul și iar l-am făcut la loc. Zicea Séguin că-mi trimite un specialist de-al lor să mi-l monteze. Lasă, i-am răspuns, că or fi și ai noștri atît de isteți.

După cîteva zile, cînd avionul și motorul fac un singur trup, Vlaicu se desparte de lucrătorii de la arsenal.

— Să ne vedem sănătoși la Cotroceni, fraților.

— Noi ne zicem tovarăși, strecoară ca să-l încerce Milică Ionescu.

— Bună vorbă, aprobă Vlaicu. Tovarăși mi-ați fost.

— Și ți-om mai fi, că doar nu ne despărțim.

— Cum să ne despărțim? Să veniți să-l vedeți zburînd, că voi l-ați făcut.

. . . . . .

Seara, după lucru, Nicolau, tîmplarul, stă la o bere cu Stoiculescu.

— Ăsta e om, tovarășe Dobrică, face Nicolau.

Tîmplarul își șterge cu dosul palmei spuma de pe mustăți.

— Să nu ne grăbim. De unde știi că e om? Acum e bucuros că l-am ajutat. Dar cînd o da de bine, cînd i-or face fabrică și l-or pune pe el director... atunci să-l vedem.

Celălalt lasă să treacă o vreme. Apoi:

— Ai fost vreodată la stînă?

— N-am fost.

— Eu am fost... Baciul, ca să știe cum e brînza, nu mînîncă tot burduful. Scoate cu briceagul un boț și-l pune pe limbă. Apoi după o pauză, ștergîndu-și iar gura: Eu tot zic că Vlaicu e om...

CAPITOLUL VI

„EU LA BALURI NU UMBLU“

Se hotărîse ca de la arsenal avionul lui Vlaicu să fie transportat pe cîmpia Cotrocenilor și adăpostit într-unul din hangarele aerostatelor armatei. Ca să se poată duce în fiecare zi, și chiar de două ori pe zi acolo, Vlaicu se gîndise să-și cumpere o bicicletă. Magnani, negustorul de specialitate al Bucureștilor, îl întîmpină cu surîsul pe buze, cu ochi sclipitori și frecîndu-și mîinile. De cînd voia el să aibă prilejul de a sta de vorbă cu Aurel Vlaicu.

...Nu era împăcat cu soarta. Adeseori seara după ce trăgea obloanele și-și făcea socoteala vînzării de peste zi, se întreba cît timp are să mai lîncezească și să-și irosească energia, cîrpind pneuri și reparînd ghidoane. Își amintea cu nostalgie că încercase și el odată să construiască o mașină de zburat. Vis spulberat, despre care nu vorbea nimănui. Cine ar mai avea încredere într-un negustor în mintea căruia se zbat asemenea gînduri nesăbuite? Renunțase. Viața îl supusese. Umbla cu picioarele pe pămînt. Dar de la o vreme, de cînd citise mereu în ziare despre Vlaicu, se răscolise ceva în sufletul lui. De sub zgura potolită începură iar să scapere scîntei. Aștepta nerăbdător să-l cunoască. Băiatul ăsta, despre care ziarele povesteau atîtea lucruri, trebuie să fie un naiv. Îi făceau greutăți autoritățile? De ce nu venea să-l învețe cum se umblă cu ele? De cînd făcea negustorie avusese prilejul să afle că totul e de vînzare, de la micul impiegat de percepție, care te

ajută să furi statul de impozite dacă împarți folosul cu el, pînă la înaltul funcționar care aprobă exportul și importul, dacă îl interesezi și pe el la cîștig. Magnani ar fi fost bucuros să-i pună lui Vlaicu la dispoziție experiența sa și chiar „cîteva parale“ ca să încropească împreună o afacere cu avioane. S-ar putea organiza plimbări cu ora în avion, deasupra Bucureștilor, cum se fac pe lacul Cișmigiu plimbări cu barca. Și cîte altele nu s-ar putea face! La șosea, bătăile cu flori aveau mult succes. Conduse de birjari muscali, treceau în amîndouă sensurile trăsuri cu cai împodobiți și cu roțile ornate cu flori. Stînd în picioare în trăsură sau urcați pe pernă, doamnele și domnii din „lumea bună“ se întîmpinau cu zîmbete și saluturi, și se „băteau“ cu buchete din coșurile încărcate cu flori, unele aduse chiar în aceeași zi, cu trenurile, din Italia. Nu s-ar putea arunca flori și din avioane? se întrebă Magnani. Dar pentru ca să ai asemenea idei, nu ajunge să fii inventator. Trebuie să fii și negustor. Dacă se va încredința că este în adevăr ceva de capul lui Vlaicu, are să se gîndească în ce fel s-ar putea înțelege cu el. Ziarele îl lăudau, iar oamenii cu pricepere se arătaseră încredințați că planurile lui sînt temeinice. Mai erau puține zile pînă cînd Vlaicu avea să facă primul său zbor. Trebuie să se grăbească să pună mîna pe el, pînă nu se aruncă cine știe ce bancă asupra lui. Magnani se simțea tocmai omul potrivit să împlinească latura practică de care inventatorul, după cum se vedea, ducea lipsă. Și iată că întîmplarea i-l aduce în prăvălie, dîndu-i prilejul nu numai să-l cunoască, dar chiar să-i fie folositor.

Ce vrea Vlaicu? O bicicletă? Se poate, cum să nu se poată. Dar Magnani nu este de părere să-și cumpere o bicicletă. Unui om ca el îi trebuie altceva. Firește, dacă vrea numaidecît, are un „Diamant“ de prima calitate. Dar mai bine să-și ia o motocicletă. Un „Motorêve“, i-o dă în preț de cost. De la unul ca Vlaicu nu vrea să cîștige nimic.

Cîteva tururi în jurul prăvăliei și o cercetare amănunțită, pe care o făcu demontînd bucată cu bucată și montînd la loc motocicleta, cu o precizie care impuse

respect negustorului, îl convinse pe Vlaicu că Magnani îl sfătuise bine. Cumpără motocicleta.

— Am citit în ziar că ai comandat un motor la Paris, pentru avion... Văd că te pricepi la motoare. Ce marcă?

— Gnôme, răspunse Vlaicu, mîndru de alegerea pe care o făcuse. Ai auzit de marca asta?

— Nu, dar dacă ai ales-o dumneata, trebuie să fie bună. Și pe cînd primul zbor?

— Apoi nu știu nici eu. Întîi să pun totul la punct.

— Și acum ce faci? Stai degeaba?

— Cum să stau degeaba? Ieri am făcut proba elicelor.

— Aș fi voit să văd și eu... strecură într-o doară Magnani, apropiindu-se cu pași prudenți de obiectivul spre care voia să ducă discuția.

— Să poftești... numai să te lase. La arsenal nu intră decît cine lucrează acolo. Alții n-au voie.

Știa bine că Miclescu n-are să îngăduie niciodată unui civil să pătrundă în atelierele arsenalului. Dar ar fi voit ca Magnani să izbutească să intre. Se arătase cinstit față de el și-i cîștigase repede încrederea. I-ar plăcea să-i arate ce lucra. Așa i se întîmpla lui: un cuvînt spus fără ocolișuri îl cîștiga. Bănuitor și neîncrezător se arăta față de cei despre care i se părea că vor să-l învăluie în ceața cuvintelor. Cîteodată se descurca și cu ei. Îi purta cu vorbe îndoielnice, spuse numai din gură. Iar cu gîndul îi cîntărea cu măsura dreaptă a judecății lui țărănești. Dacă ieșeau rău la cîntar, se închidea în el și nu mai scotea o vorbă. Dacă ieșeau bine, vorba lui curgea limpede, presărată cu frînturi de înțelepciune de la țară. Cu asemenea oameni era vesel, comunicativ. Așa se purtase cu cei de la arsenal, așa cu flăcăii de la Binținți. Așa se purta acum cu Magnani. Lui poate să-i spună nu numai că nu stă degeaba, cum își închipuie, ci dimpotrivă, muncește cu spor și are de ce fi mulțumit. Îi povesti despre elice. Le construise din aluminiu, lungi de un metru și jumătate și neobișnuit de late. Ca să facă proba de rezistență, a montat o elice la un vagon și s-a încredințat că prin învîrtirea ei vagonul poate fi pus în mișcare.

— Dacă am văzut așa, am cerut o locomotivă de opt

cai putere și am pus cureaua pe osia elicei. Mi se făcuse inima atîta. Am numărat două sute de învîrtituri pe minut. Elicea rezista. I-am dat trei sute, apoi patru. Dacă nu legam vagonul cu funii, praf se făcea. Cureaua se rupsese și am înlocuit-o, dar elicele tot întregi erau. La patru sute cincizeci de rotații, curentul a repezit buturuga și a îndoit aripa elicei la vîrf. Dar coada rămăsese neatinsă. E tare, că e din frasin. Atunci i-am dat cinci sute de rotații și i-am măsurat tracțiunea: o sută douăzeci de kilograme. Te pricepi la tabla lui Welmer?

— Cum să nu? minți Magnani ca să cîștige prestigiu în ochii lui Vlaicu.

— Atunci știi: după tabla lui Welmer, la o elice de trei metri, cu zece cai putere, tracțiunea este de patruzeci și unu de kilograme. Va să zică dacă modific lățimea elicei și îndoitura lopeții, fac cu ea ce vreau. Cu două elice de ale mele și cu un motor de treizeci de cai putere, o să am o tracțiune de două sute de kilograme.

— Teribil! făcu admirativ Magnani.

— Dar nici cu atît nu m-am mulțumit. I-am dat cinci sute douăzeci de rotații. S-a strîmbat lopata, că se rupsese cureaua și izbise elicea...

— Să mi-o fi trimis mie, că ți-o reparam, strecură repede Magnani, ca să-i atragă atenția asupra foloaselor pe care le-ar putea avea dintr-o înțelegere cu el.

— Te pricepi? se miră Vlaicu.

— Ba bine că nu... Mai vorbim noi, făcu el ca și cum ar fi spus: nici nu știi ce noroc a dat peste dumneata. Să-mi fi trimis elicea și te-ai fi încredințat, repetă el.

— Ba s-o fi trimis Blériot, rîse Vlaicu. Că erai mai aproape decît turcii. Eu am reparat-o singur. Acum sînt lămurit. Nici nu cred să-mi trebuiască șase sute de rotații. Fac o sută opt kilometri numai cu cinci sute...

...Da' dacă nu s-a rupt la cinci sute sînt sigur că ține și la opt.

Tot vorbind, parcă-l uitase pe Magnani. Își făcea cu glas tare socotelile pe care de atîtea ori le frămîntase în minte.

— Pe cît știu eu, făcu negustorul, proba se face de obicei la o sută de rotații.

Reflecția lui Magnani îl nemulțumi. „Nici ăsta nu pricepe“ — își zise. Sau poate că n-are încredere. Lasă că o să vadă el. Și se închise în sinea lui. De ce să mai vorbească, dacă n-a priceput sau n-are încredere? Parcă el nu știe că pînă acum cea mai mare tracțiune la un motor de cincizeci de cai putere este de o sută douăzeci și opt de kilograme? Dar motorul lui, deși n-o să aibă decît treizeci de cai putere, va avea o tracțiune de două sute de kilograme. Se adîncise în gînduri. Nu mai scotea o vorbă. La ce bun ar vorbi?

Va veni o zi cînd va spune el tuturor cum s-a născut în mintea lui aparatul, cum a cumpănit totul, cum s-a pregătit, cum a visat: „Mi-aduc aminte cu uimire de epoca în care am fost preocupat pentru întîiași dată de ideea zborului artificial... Voiam să citesc tot ce se scrie despe aparatul de zburat, dar e ușor de înțeles că într-un orășel din Transilvania cărțile și mai ales cele speciale se găsesc greu... Pe atunci, ca și astăzi, mulți erau de părere că aparatul poate să fie cît de greu și aripile trebuie să aibă anumite curburi. Eu am crezut dimpotrivă că în ce privește greutatea, cu cît aparatul în întregimea lui e mai ușor, cu atît e mai bun și are să se ridice mai repede, întrucît are nevoie de planuri mai restrînse... chiar în natură observăm că, de pildă, aripile liliacului sînt cu totul deosebite de ale altor păsări, precum la rîndul lor păsările se deosebesc cu desăvîrșire, prin aripi, de insecte. Călăuzit de aceste principii, mi-am construit un planor în primăvara anului 1909... Deosebirea aparatului construit de mine e că partea cea mai esențială, anume elicele, prezintă suprafețe cu mult mai mari și are două elice care se învîrtesc în sens contrar, astfel că nimicesc reacțiunea motorului“.

Și cîte altele nu mai sînt pe care le știe bine!... Lui nu i se poate întîmpla ca lui Wright, care s-a prăbușit pentru că i s-a rupt o elice în aer; sau ca lui Voisin, căruia, după ce a rulat cîțiva metri pe pămînt, i s-a prăpădit avionul. Aștia au greșit că s-au grăbit. Au pornit-o în zbor fără a se încredința că piesele rezistă. Dar el

n-are să facă așa. Fiecare piesă are s-o pună la probă grea. Și numai cînd va fi sigur că face față unor sarcini mai mari decît acelea la care, în mod obișnuit, va fi supusă — numai atunci o va folosi la aparatul său.

— Va să zică, gata de zbor? făcu Magnani.

— Încă nu — să-mi sosească de la Berlin spinarea de la mijloc. Vine ea zilele astea.

— Să-mi spui și mie cînd faci prima încercare de zbor, îi ceru Magnani, socotind că venise momentul să încerce un asalt direct. Viu cu un prieten, Silișteanu, maistru la Școala pentru arte și meserii. Vorbim mereu de dumneata. Îți stă la dispoziție oricînd, cu toată priceperea lui. Eu, de asemenea... dacă ai vreo nevoie, vreo lipsă... ceva bani... o vorbă să-mi spui. Poate că mai treci pe aici deseară. Mergem cu toții să luăm un vin.

— Mulțumesc. Eu la baluri nu umblu. Stau cu gîndurile tot la mașină.

— Nu e vorba de bal, rîse Magnani, zicîndu-și că sobrietatea acestui om atît de tînăr era o garanție mai mult că se poate avea încredere în el. Cît despre motocicletă, dacă nu te înlesnești acum, lasă că o plătești dumneata.

Fără să asculte și fără să înțeleagă tîlcurile ascunse ale îndemnului lui Magnani, Vlaicu puse pe masă prețul motocicletei. În aceeași seară, așezat între Magnani și Silișteanu, le povesti despre Miclescu, despre necazurile pe care i le făcuse ministrul de Război, și pomeni înciudat de banii cheltuiți cu Blériot.

Magnani îi vorbi fără înconjur:

— Eu m-am înțeles cu Silișteanu. Isprăvește dumneata modelul nr. 1 și să dea Dumnezeu noroc. Pe urmă modelul nr. 2 îl faci la Școala pentru arte și meserii.

— Tot ce avem noi acolo îți stă la dispoziție, întări Silișteanu, un bărbat bine legat, negricios la față, cu glas puternic, cu privire adîncă.

— De bani să nu duci grijă, întregi Magnani. Cît o trebui, pun eu.

Ca bun negustor, își zicea că făgăduiala avea s-o îndeplinească prudent și numai după ce va fi sigur că fiecare ban se va întoarce cu folos în punga lui.

Vlaicu se despărți de noii lui prieteni, bucuros cum nu mai fusese de mult. Ce-și mai putea dori? Nu isprăvise încă primul model și i se înfățișau propuneri pentru al doilea. Începeau oamenii să aibă încredere în el.

* * *

O dată cu zilele de sfîrșit de mai ale anului 1910, care risipeau ultimele ploi de primăvară și vesteau apropiatele canicule bucureștene, ceasul hotărîtor al primei încercări se apropia. Nu lăsase nimic la voia întîmplării. Fiecare piesă fusese chibzuită, probele grele la care le supusese dovediseră că nu se înșelase în calcule. Motorul era bun. În curînd are să zboare. Așa i-a scris și lui Ion: „Motorul e aici... cu el nu ți-e frică să zbori. Eu de mîine încep proba la Cotroceni. Întîi îmi port gîndacul pe jos, două, trei zile... miniștrii au zis că nu zbor, dar eu știu. Ai să vezi tu".

Mîine o să vadă și Ion și miniștrii și toți domnii din Ardeal.

Încă o noapte.

Ca altădată, de mult, în „casa din față" de la Binți, ca pe vremea cînd mașina de zburat începuse să se închipuie în imagini naive, sub forma zmeului care ridică o piatră sau a planorului cu care a zburat Valeria, își petrece noaptea întins pe pat, cu ochii închiși, dar nu doarme. „Miniștrii au zis că nu zbor." Gîndul acesta îl chinuie și-i tulbură liniștea de care acum, mai mult ca oricînd, ar avea nevoie. De ce nu se încred în el? De ce-i tot trimit vorbă să zboare mai repede, arătîndu-se nemulțumiți că prea durează mult povestea cu avionul lui care se face, se tot face și nu se mai isprăvește. De ce n-au răbdare? Fie, n-au decît să nu-l creadă. O să vadă ei. Și n-au decît să se grăbească. El nu se grăbește. Știe bine ce are de făcut: „Eu de mîine încep probele la Cotroceni". Din rînduielile pe care le-a hotărît, n-are să-l clintească nici neîncrederea unora, nici nerăbdarea altora.

Se închipuie față în față cu mașina pe care a născocit-o. Parcă ar întreba-o: „Gata?" Și parcă mașina i-ar

răspunde: „Gata, stăpîne“. Zîmbește închipuirii și din toropeala care l-a cuprins o clipă se trezește vorbind tare: „Gata, gata, dar întîi să te încerc“.

Mai sînt cîteva ceasuri pînă la ziuă. Ațipește iar, apoi se cufundă într-un somn adînc, liniștitor.

Nu știe că se adună nori negri în jurul lui, nu știe că hienele au început să lucreze. Nu încap în mintea lui gînduri rele și nu poate bănui josniciile pînă la care se pot coborî unii oameni.

Apăruse pe seama lui și a mașinii pe care o inventase un articol: „Am văzut acest aparat la arsenal“, arăta autorul articolului, și după ce lăsa să se strecoare unele îndoieli nelămurite, din care cititorul trebuia să se aleagă cu un vag sentiment de neîncredere, recunoștea totuși că... „Așa cum este avionul Vlaicu I prezintă avantaje asupra monoplanurilor construite și experimentate cu succes pînă astăzi“. Articolul îl scrisese ziaristul Cosmescu, dar inspiratorul lui fusese George Valentin Bibescu. Acesta începuse tratativele cu atelierele lui Blériot de la Pau. Se dusese în Franța, urmase școala de pilotaj, pusese la cale expedierea unui „Blériot“ pe care el însuși va trebui să facă unele demonstrații. Își pregătise un hangar la Cotroceni. Îi asigurase pe francezi că merită să investească valoarea unui „Blériot“ în afacerea pe care o punea el la cale. Iar francezii se hotărîseră să-i dăruiască unul ca să poată spune că l-a cumpărat din banii lui și apoi să facă gestul generos de a-l dărui, la rîndul lui, statului romîn. Asta va face impresie... Comenzile care vor urma vor întoarce cu vîrf și îndesat prețul cadoului....

Toate le ticluise cum nu se poate mai bine. Dar francezii întîrziau trimiterea „Blériot“-ului. De ce se lasă greu? Trebuie scuturați. Trebuie să fie făcuți să înțeleagă că în curînd nu va mai fi nevoie de ei. Dacă izbutesc romînii să aibă un avion propriu, n-au să mai umble după francezi... „Viitoarele probe ale aparatului complet montat vor arăta competența inventatorului său și în același timp vor face dovadă că spiritul creator romîn a mers întotdeauna în ritmul popoarelor civi-

lizate, pe calea progresului“, scrisese Cosmescu, ca să înțeleagă cei de la Pau. Să se grăbească deci. Să încheie mai repede înțelegerea cu Bibescu. Să nu-i strice „combinația“ de la care aștepta foloase mari. Articolul nu apăruse în nici unul din ziarele scrise și tipărite în limba romînă, ci în „L'Indépendence Roumaine“, ziarul romînesc al saloanelor bucureștene și al legațiilor, scris și tipărit în limba franceză. Nu se poate, își spunea Bibescu — nu se poate ca atașatul comercial al Franței să nu trimită articolul la Paris și să nu atragă atenția asupra primejdiei care începea să mijească.

Dar nu era acesta singurul nor care începea să-i întunece orizontul lui Vlaicu și pe care el — dăruit cu totul gîndurilor și planurilor sale — nu-l vedea îngroșîndu-se. De cîteva zile cerul Bucureștilor era brăzdat de zborurile pilotului Guillemin, angajat ca instructor la școala de aviație pe care avocatul Cerchez tocmai se pregătea să o deschidă la Chitila. Se plictisise de avocatura făcută la Brăila. O practicase fără cinste și cîștigase bani mulți. „Pledez ca să mă audă clienții, cu magistrații mă aranjez la o beție“ — se lăuda el. Nu lua onorarii fixe. Se tocmea „la parte“ din ceea ce va cîștiga împricinatul. Avea prieteni printre magistrații în fața cărora își judeca procesele. De succes era dinainte sigur. Tot așa ca și clienții, care-și făceau socoteala că este mai bine să se aleagă cu jumătate, decît să piardă tot.

Reușise astfel să agonisească o stare care îi îngăduia să călătorească mult. Dintr-o asemenea călătorie s-a întors captivat de „miracolul secolului“. Întocmai ca și Bibescu, își dădea seama că Romînia nu va rămîne în afara ispitei de a avea o flotă aeriană și că importul de avioane ar putea să aducă cîștiguri mari aceluia care s-ar ocupa de el. Știa și el, ca și Bibescu, că afacerile de soiul acesta trebuie îmbrăcate în mantia patriotismului, a dragostei de țară. Avea un prieten puternic, pe Nicolae Filipescu, căruia îi făcuse servicii politice. Și tocmai se apropia momentul cînd protectorul lui — „omul meu“, cum îi zicea — avea să fie ministru de Război în guvernul conservator care trebuia să urmeze liberalilor. Nu se va întîlni niciodată cu un moment mai prielnic. N-are să-l lase să-i scape. Îl cunoștea

Aeroplanul „Vlaicu I“ în zbor.

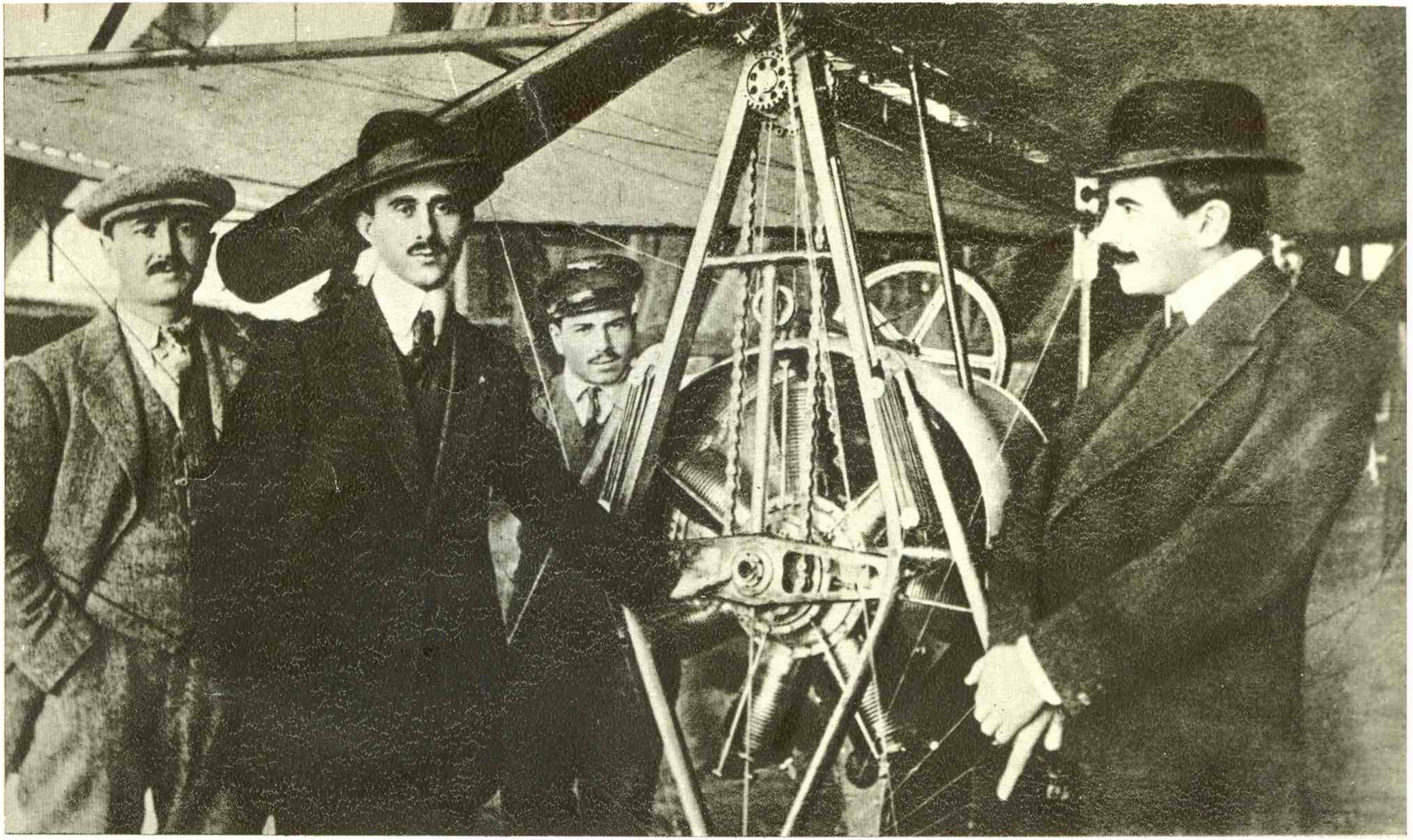

Aviatorul cu prietenii săi lîngă „Vlaicu II".

Aurel Vlaicu văzut de Isser
în 1911.

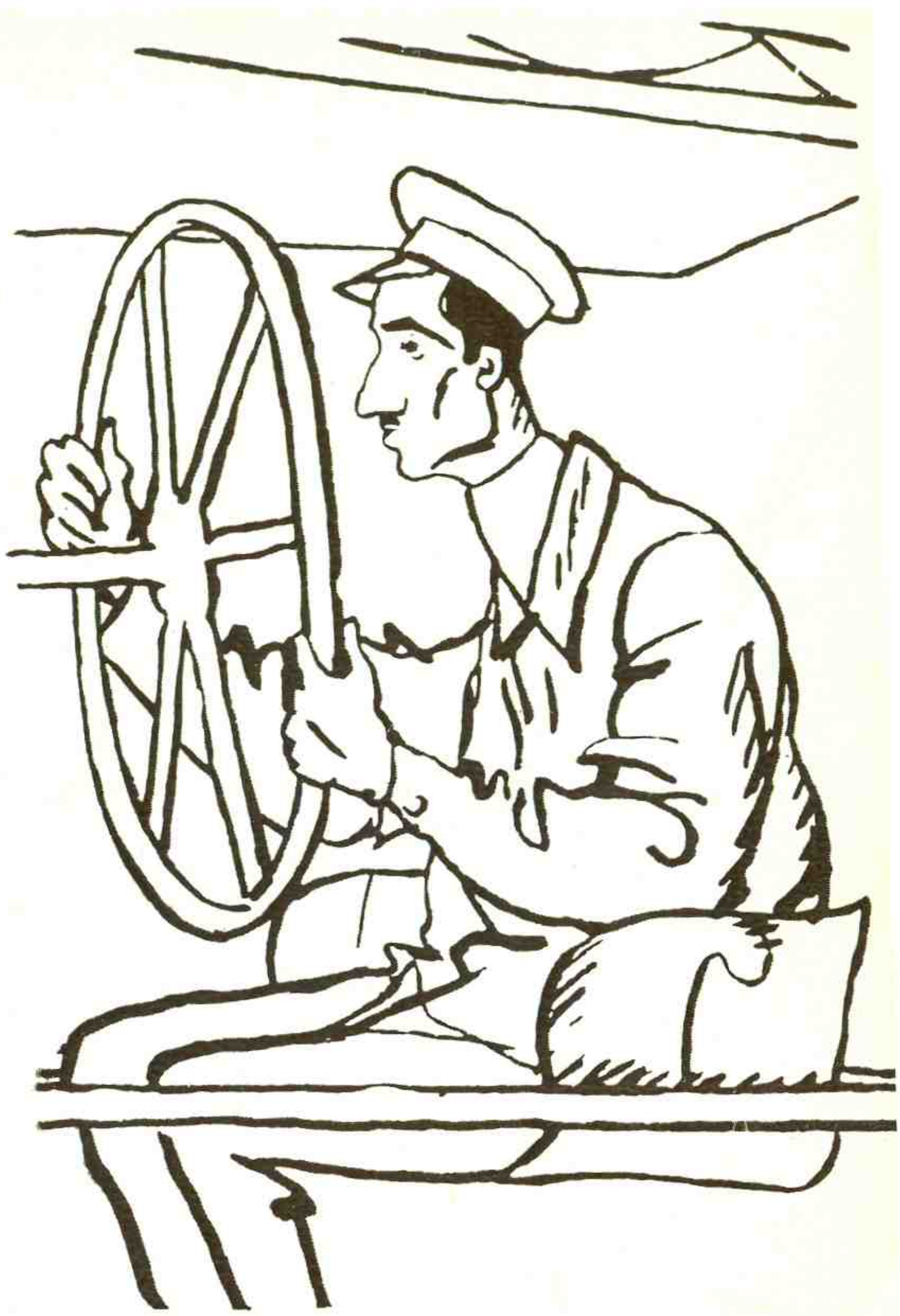

Carte poștală cu fotografia aeroplanului Vlaicu, primită de Aurel de la părinți.

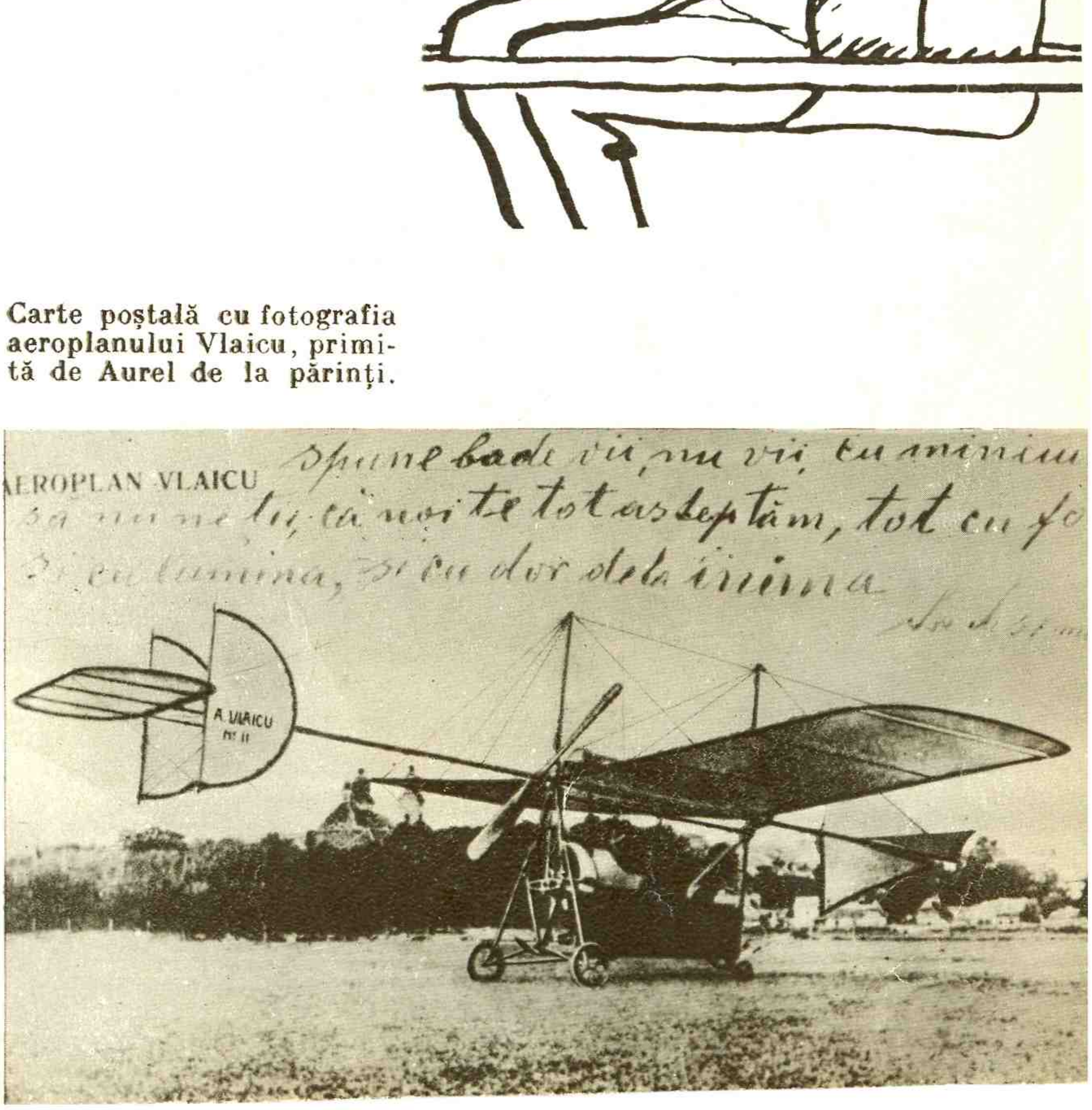

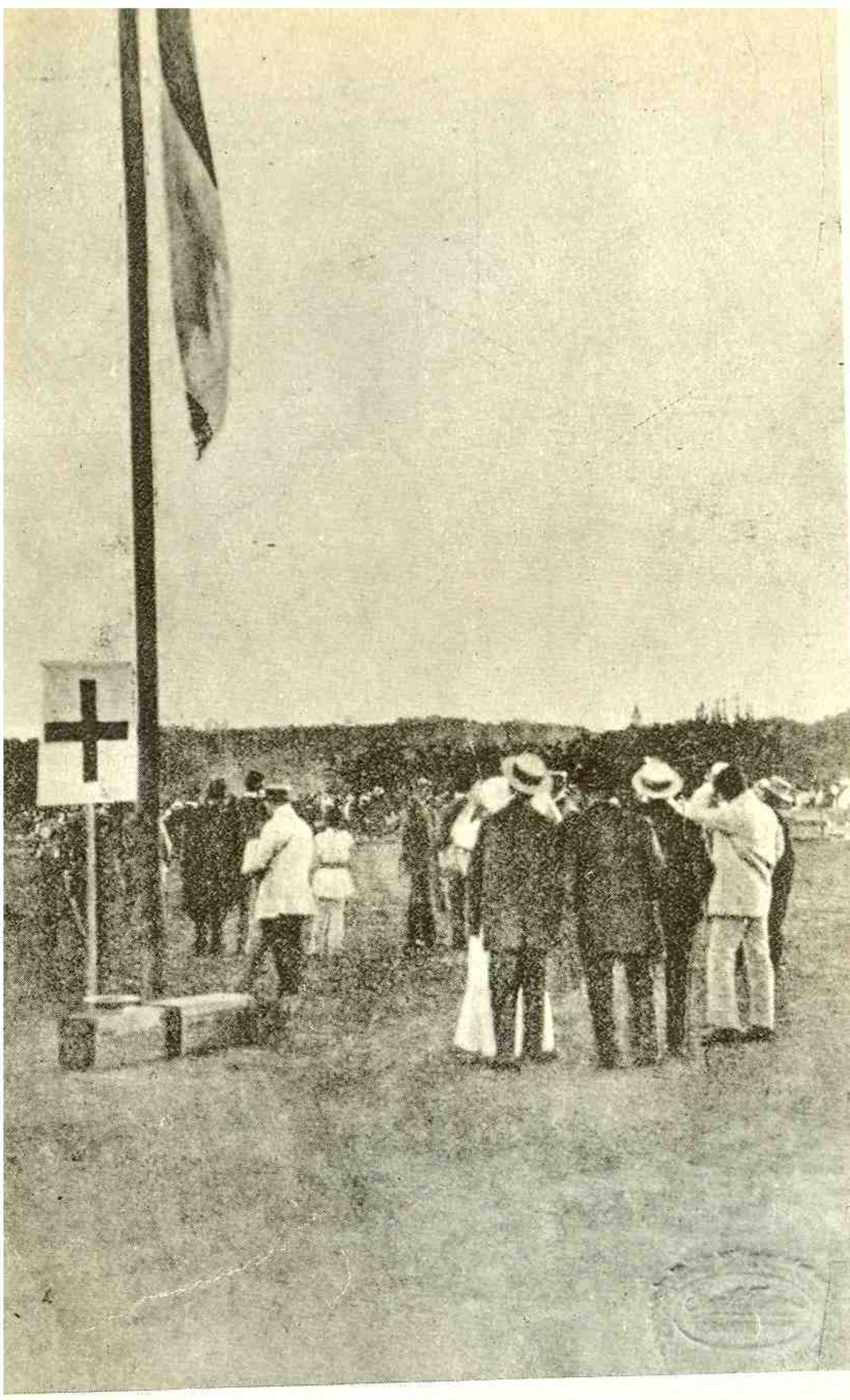

Juriul concursului de la Aspernn urmărind zborul lui Vlaicu.

Avionul lui Vlaicu expus la concursul de la Aspernn.

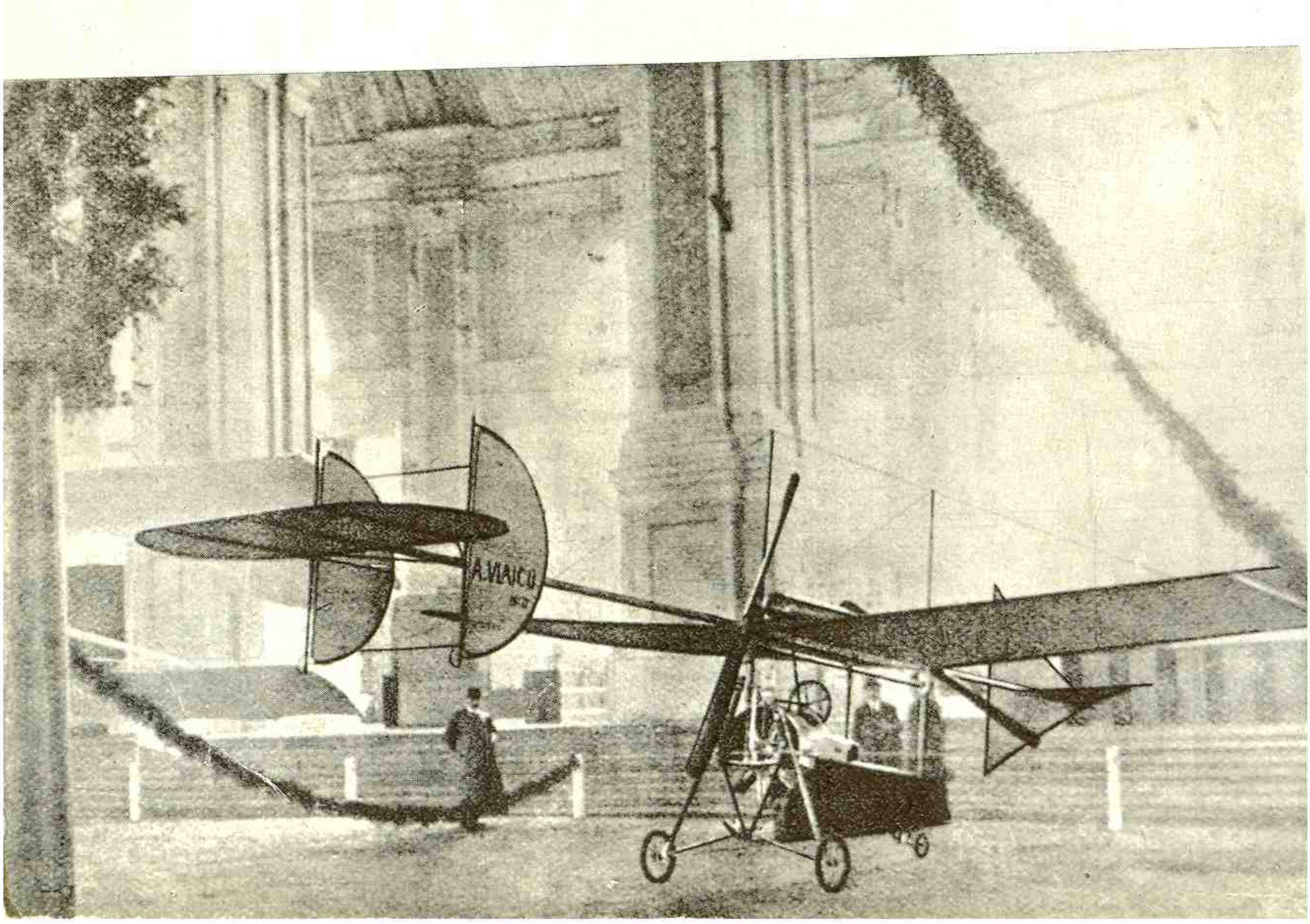

pe Filipescu. Ca majoritatea oamenilor politici ai vremii — dar poate mai mult ca alții — confunda patriotismul cu șovinismul: Ca să-ți iubești țara și poporul, trebuie să urăști vecinii. Pe fiecare în parte și pe toți laolaltă. Se mai adăuga la firea lui Nicolae Filipescu o trăsătură pe care de asemenea Cerchez o cunoștea: era părtașul războaielor. Să-și însemneze viața cu un război, acesta era visul lui.

Cu un asemenea om știe bine Cerchez cum trebuie să umble: are să-i arate ce armă puternică va fi aviația într-o viitoare încăierare. Filipescu nu va sta pe gînduri. Are să-i aprobe tot ce-i va cere. Dar ca să folosească aceste căi de acces spre bunăvoința lui Filipescu, lucrurile trebuiau pregătite cu chibzuială. Cerchez trebuia să apară ca un patriot care făcuse el însuși sacrificii personale. Cumpără un loc la Chitila și instală acolo un aerodrom. Cu „banii lui" — banii negustorilor din Brăila, pe care se pricepuse să-i facă să ducă mîna la chimir, asigurîndu-i că vor cîștiga înzecit și însutit, așa cum le plăcea lor, fără muncă. Îi mințise spunîndu-le că-l amestecase și pe Filipescu în combinație. Să dea banii și să aștepte cu încredere cîștigul. Cînd va sosi momentul, casieria Ministerului de Război își va deschide larg porțile pentru „Cerchez & Co societate în comandită". Și să se grăbească. Trebuie lucrat repede. Dacă apucă Vlaicu să zboare, s-ar putea să pună alții la cale o industrie de avioane, o industrie românească. Atunci n-ar mai fi nevoie de import. Totul s-ar duce de rîpă.

Vlaicu nu descifrează tîlcurile ascunse ale urzelilor ce se țes în jurul lui. Știe doar atît: că Bibescu se pregătește să aducă „Blériot"-uri și că lui Cerchez, care l-a adus pe aviatorul Guillemin ca instructor la școala de pilotaj pe care o va deschide în curînd, i-a sosit un „Farman". Îl întristează gîndul că alții vor zbura înaintea lui pe cerul patriei și că se găsesc în țară unii să arunce banii pe încercări despre care el este sigur dinainte că nu vor folosi țării. De ce nu vin la el să-l întrebe? Știe cît prețuiește „Blériot"-ul. A văzut un „Farman" la Paris, iar acum s-a dus să-l vadă și pe acela adus de Cerchez. L-a cercetat îndelung. Judecata lui e

aspră, dar dreaptă. Judecată de tehnician. Cum nu-și dau seama că „Vlaicu I“ este superior și lui „Blériot“, și lui „Farman“ ? Cîte ar putea să facă el cu banii care curg pe aparatele străine ? Ei nu văd că „Vlaicu I“ stă gata să-și ia zborul ? Dar amărăciunea care-l năpădește uneori se risipește repede. O să vadă ei. N-au decît să-și arunce banii. N-are nevoie de banii lor ! Comparația cu „Blériot“ și „Farman“ îl face să se simtă puternic, de neînvins. Trebuie să împărtășească și altora bucuria că nici de „Farman“ nu i-e teamă, cum nu-i este nici de „Blériot“. Îi scrie lui Boca febril, în cuvinte necăutate, fără meșteșug, de la inimă, lapidare : „Elicea are cu 50 cai numai 120 tracțiune și precum știi a mea are una 120 kg cu 8 cai, apoi 2 motoare de 50 cai. Mi-e că nu mă mai văd coborît“.

. . . . . .

S-a luminat de zi. E timpul să se ducă la Cotroceni. Îl așteaptă avionul și, culcat lîngă el, pe o velință, în hangar, îl așteaptă Ion. Anume l-a chemat de la Binținți. În cine altul să aibă încredere ? E drept, hangarul e păzit de ostași, iar ostașii — fii de țăran — îl iubesc pe Vlaicu, ca pe unul de-ai lor. Cu ei poate fi liniștit. Dar ca Ion nu e nimeni. Și apoi s-ar putea să aibă nevoie de el. Lucrătorii de la arsenal sînt gata oricînd să intervină, dacă s-ar ivi vreo defecțiune. Îl are și pe Ciulu, care a părăsit arsenalul și l-a urmat ca mecanic al avionului. Dar tot e bine să fie și Ion. Cînd îl vede, i se pare că vede satul, flăcăii, pe Valeria care a crescut mare, pe Dumitru și pe lelea Ana. Imagini scumpe, care-i dau puteri. E lucru hotărît : de Ion nu se poate lipsi. Cu Ciulu de o parte, cu Ion de alta, e asigurat. Lui Ion i-a și făgăduit că are să-l învețe să zboare. Întîi pe el, apoi pe Miron, vărul lor. Are să-și țină făgăduiala, neapărat are să și-o țină. Mai tîrziu, firește. După ce el însuși va fi încercat avionul în aer și se va fi încredințat că se înțelege cu el în zbor, cum s-au înțeles în gîndurile lui, apoi în schițe și la bancurile de lucru unde s-au executat piesele.

Are toate pricinile să fie liniștit.

Şi totuşi nu este. Astăzi pentru prima dată îşi va încerca avionul în zbor. Nu dintr-o dată, se înţelege! Întîi îl va pune să alerge la sol. Îşi are planul bine ticluit... Dar probele vor fi anevoioase? Cum se vor desfăşura? Nu prea ştie. Cum ar putea să ştie? N-a mai zburat niciodată. E drept că fiecare piesă în parte şi maşina în întregul ei au fost supuse la încercări grele. Dar nu în aer. Niciodată încă în aer. Parcă abia acum îşi dă seama de adevărul acesta. Parcă abia acum conştiinţa faptului că totul depinde de prima încercare i se înfige adînc în minte. Oare ce se va întîmpla? Ipoteza unui accident îl îngrijorează. Nu pentru el. Nu-i este frică. Nu la el se gîndeşte. La avion. Pentru avion se teme, pentru libelulă, pentru gîndacul lui. Dacă se prăbuşeşte? Cine are să-i mai dea bani să facă altul? Cine are să mai aibă încredere în el?

Dar numaidecît temerile se risipesc. Retrăieşte clipe din copilărie de pe malul Mureşului şi-i sună în minte cuvintele pe care le-a spus atunci, ca un legămînt, lui Dumitru Vlaicu: „Cînd am să zbor eu, n-are să cadă".

Sigur! Cum să cadă? Doar îşi cunoaşte maşina. O ştie echilibrată, puternică...

Nu, n-are să cadă!

La poarta hotelului îl aşteaptă Magnani. Îşi strîng mîna în tăcere şi pornesc cu motocicletele spre Cotroceni. Magnani venise anume să-l întîmpine. Ar fi voit să-i vorbească. Prietenii lui Vlaicu, scriitorii, îi cer-u-seră să mai stăruie o dată, acum, în ultimul moment, să-l convingă să nu încerce el maşina în zbor.

— Nu s-a mai petrecut niciodată, nicăieri în lume, pînă acum, ca un inventator să înveţe să şi zboare pe cel dintîi model al avionului lui — le spusese Silişteanu, în ajun, stînd cu ei de vorbă despre cele ce trebuiau să se petreacă.

Iar Emil Gîrleanu, înfiorat de înţelesul acestor cuvinte, voi să ştie mai mult.

— Dar cum se obişnuieşte în asemenea împrejurări?

— Judecaţi după Blériot, lămurise Silişteanu. Abia la al noulea model a zburat el însuşi. Primele opt au fost încercate de alţii.

— Oameni plătiți să moară, cum s-ar zice, murmură înfiorat Alexandru Vlahuță.

— Am dat deunăzi întîmplător într-o revistă de o vorbă a aviatorului Farberg de la Viena — făcu St. O. Iosif: „A concepe un avion e ceva; a-l construi nu e puțin; a-l încerca e totul".

Dacă „a încerca e totul", ce se va întîmpla acum? Se va sfîrși povestea aceasta înainte chiar de a începe? Să încerce altcineva. Nu trebuie lăsat să se dăruiască morții.

Și pentru că Magnani se arătase dispus să dea banii pentru aducerea unui pilot străin, lui îi căzu sarcina de a purta cuvîntul de îngrijorare, sfatul și îndemnul prietenilor. Nu și-a putut îndeplini sarcina. Cînd l-a văzut liniștit și cu o lumină de fericire în priviri, n-a cutezat să-i zdruncine încrederea. De ce să afle tocmai acum, în clipa hotărîtoare, că pînă și prietenii se îndoiesc de el?

Vlaicu s-a bucurat cînd i-a văzut adunați în fața hangarului de la Cotroceni. Nu le-a simțit neliniștea, nici nu l-a văzut pe Magnani răspunzînd cu o înălțare din umeri întrebării care li se putea citi în ochi. Au înțeles că nu mai este nimic de făcut. Vlaicu va zbura. Astăzi, acum, vor ști dacă n-au fost cu toții victimele unei amăgiri.

Se adunase pe cîmpia Cotrocenilor o sumedenie de curioși. Aflaseră din ziare că „Vlaicu va zbura azi" și veniseră să se încredințeze că într-adevăr așa va fi. L-au primit cu aplauze. Cîte unii, mai îndrăzneți, i-au tăiat calea, să-i strîngă mîna. Zîmbește tuturor, mîngîie părul vîlvoi al copiilor mahalalelor Cotrocenilor, care fugiseră de acasă să vadă „Vlaicul". Așa-i spuneau ei aeroplanului, așa vor continua să spună multă vreme tuturor păsărilor de fier, chiar și celor străine, care se zămisliseră în zilele lor: „Uite, mă, un Vlaic". Febra nerăbdării care se citea în privirile lor încinse îi dădea imbold. „Lăsați-i să vadă, că pentru ei l-am făcut!" — spunea ostașilor care îi îndepărtau pe copii din preajma avionului. Cînd s-a putut în sfîrșit face o oarecare rînduială, cînd mulțimea curioșilor mari și mici a fost îndepărtată, Vlaicu s-a urcat în carlingă, și-a rotit privirile

și i-a dat poruncă lui Ciulu — care avea să conducă manevra de punere în mișcare:

— Gata!

Numaidecît Ciulu a început să învîrtească elicele, iar ostașii, instruiți din vreme, s-au opintit cu puteri încordate să întindă sîrmele de la coada aparatului. Sub soarele de vară se lăsase o tăcere grea. Toți cei care se adunaseră la Cotroceni așteptau cu emoție clipa cînd libelula va începe să se legene pe undele văzduhului. Dar Vlaicu avea să le pricinuiască o mare dezamăgire. Nu-și va lua zborul... El nu se grăbește. Nu va zbura nici azi, nici mîine. Întîi să se deprindă, să stăpînească aparatul, să-și facă reflexele, să simtă și să înțeleagă bine ce vrea să spună fiecare vibrație a motorului. Nu se va avînta în aer înainte de a fi învățat toate acestea. Întîi va rula pe pămînt. După aceea, peste o zi, sau poate peste două, va zbura. N-au decît să se grăbească alții. El nu se grăbește. Mai ales acum, cînd mai are de făcut un pas, nu se grăbește.

A ieșit din carlingă în mijlocul unei tăceri care nu voia să ascundă nemulțumirea curioșilor. Atîta tot? Nu zboară? Nu, nu zboară, lămurește Ciulu și vorbele lui trec din gură în gură. Nu zboară încă. Mîine, mîine va zbura. Pe chipurile cîte unora se putea citi îndoiala. Hm! mîine... Bine, fie și mîine. Vom vedea.

Ziarele de a doua zi au povestit cum s-a petrecut prima întîlnire adevărată a lui Vlaicu cu mașina lui și au purtat pretutindeni vestea: Astăzi! Astăzi zboară.

A doua zi, mulțimea sporise, iar încordarea era încă și mai mare. Ce va face Vlaicu — se întrebau oamenii. Va zbura? Va putea, va fi în stare să zboare?

— Astăzi încerc — îi spuse lui Ion care sta departe învăluindu-l într-o privire caldă. Dar să nu le spuneți. Tu să iei seama.

Lui Ion nu trebuie să-i explice. Ion știe, înțelege de ce Aurel n-a zburat ieri. Și chiar dacă nu va zbura nici astăzi, el nu se îndoiește. Dacă a amînat și dacă o să mai amîne, înseamnă că așa trebuie, așa e bine. Știe Aurel ce face.

Poruncise lui Ciulu să pună soldații să tragă dungi de vopsea albă în dreptul amortizoarelor de cauciuc ale

avionului. S-au tras de asemenea linii pe coloana din față a aparatului. Fiecare linie corespundea socotirii în kilograme a ponderei pe care o pierde aparatul atunci cînd greutatea lui trece pe seama văzduhului.

Cînd toate pregătirile au fost gata, avionul a pornit să alunece pe roți spre liziera cîmpului... dar tot nu și-a luat zborul. Fremătau curioșii de nerăbdare. O undă tremurîndă de neliniște străbătea conștiințele, dar nimeni nu știa că se întîmpla ceva cum nu trebuie să se întîmple, că omul și mașina lui nu se înțeleg. Numai Ciulu și Ion pricep asta, dar nu le este lămurit ce anume se petrece acolo, departe, în marginea cîmpului, unde s-a oprit din goană avionul.

Nici Vlaicu nu știe mai mult. Ca altădată pe dealul Pemului, cînd zmeul se lăsase fără vlagă la pămînt, stă îngîndurat în fața avionului care nu-l ascultă... nu-l ascultă. „Dacă a căzut, are el o pricină", spusese atunci. Și s-a frămîntat o noapte întreagă pînă a aflat-o. Noaptea i-a fost dintotdeauna prietenă. L-a învăluit în liniștea și singurătatea ei și l-a ajutat să-și descifreze gîndurile. Află el la noapte... Dar pînă atunci să mai încerce o dată. Are să dea motorului o viteză maximă, să vadă, nici așa coada aparatului nu se va înălța ? În condiții normale, așa ar trebui să se petreacă. Întîi să se ridice partea de la urmă, apoi, după o bucată alergată de pămînt, aparatul întreg să se desprindă și să-și ia zborul. Atunci de ce nu izbutește să impună avionului aceste mișcări, în ciuda faptului că presiunea pe roți a scăzut pînă la zero ? Nu știe... Nu știe încă... Dar află el. Trebuie să afle !

Vestea că nici astăzi, într-a doua zi a încercărilor la sol, Vlaicu nu-și poate lua zborul adîncește neîncrederea care începuse să-și facă drum. Vlaicu simte lucrul acesta din tăcerea care-l înconjoară, din privirea îndoioșată a lui St. O. Iosif, din mușcătura ochilor lui Chendi. Unde-i Ion ? Îl caută și se uită lung la el. Ion crede... Atunci e bine. O să vadă ei. Își dă totuși seama că trebuie să se grăbească. Nu numai mulțimea, ci și oficialitățile dau semne de nerăbdare. A venit un aghiotant al ministrului de Război, l-a salutat foarte ceremonios și l-a întrebat din ordin cînd are de gînd să zboare

în sfîrșit. În ciuda graiului său respectuos, trimisul are totuși în priviri o undă de ironie, care exprimă atmosfera creată în cancelariile ministerului. Pînă și Spiru Haret l-a întrebat pe Vlahuță cum stau lucrurile. Se arătase încrezător, îi dăduse bani, își pusese în joc prestigiul personal. Nu cumva se înșelase?

Întrebarea a rămas fără răspuns. Scriitorii ar fi voit și ei să știe, dar pe Vlaicu nu cutezau să-l întrebe neocolit. Lucrurile încep oricum să fie limpezi. Chendi le-a spus pe nume: cine știe să facă un lucru, îl face.

Simțea neîncrederea care flutura tot mai aproape de el. Și peste zbuciumul la care îl supuneau întrebările chinuitoare, privitoare la pricinile pentru care gîndacul lui nu vrea să-l mai asculte, se așezau, ca o lespede, alte frămîntări: De ce se grăbesc? De ce-i tulbură liniștea de care are atîta nevoie, acum mai mult ca oricînd? De ce aduc pe străini peste el? De ce nu-i dau răgaz să afle în tihnă, ca de atîtea ori, cum este bine să facă? De ce n-au încredere? De ce... de ce... Ion se apropie de el, îi pune mîna pe umăr și-l privește adînc în ochi. Înțelege ce vrea să spună Ion. Sigur... S-au mai îndoit și alții și nu s-a lăsat copleșit. N-au decît să se grăbească. N-au decît să nu creadă. O să vadă ei...

Se îndreaptă din nou spre carlinga aparatului. Privirile care îl întîmpină îi cer parcă o vorbă hotărîtă. Să spună, să spună o dată ce are de gînd.

— Astăzi zbor! rostește fără să vrea.

Știrea se lărgește pe cîmp, crește ca un val, dar nu poate împiedica pe clevetitori să dea glas îndoielilor. Să-l vedem și astăzi. Și încă o dată motorul pornește bine, avionul aleargă pe cîmp, dar nu se ridică... nu se ridică. Ceea ce se întîmplă acum, cînd motorul e pus în cea mai mare viteză, crește nedumerirea lui Vlaicu. Acum se ridică roțile din față, parcă ar sta gata să pornească spre înălțimi. Dar roata de la urmă, tocmai aceea care s-ar cuveni să se elibereze cea dintîi din robia pămîntului, nu se dezlipește, priponind aparatul și pe omul din carlingă. Și-ar da viața să se isprăvească odată chinul acesta ale cărui pricini nu le poate explica.

— Ce să fie, Ciulule? i se adresează mecanicului.

Ciulu ridică din umeri. Nu știe, dar buzele lui rostesc cu încredere :

— Afli dumneata...

— Nici nu plec pînă nu aflu. Am să dorm aci, pe o pătură. Mă odihnesc puțin și m-apuc să lucrez. Trebuie să-i dau de rost.

Ostașii începuseră tocmai să împingă aparatul spre hangar cînd din zare se aude un zumzet care crește. Și numaidecît se ivește pe cer un avion. E „Farmanul“ lui Cerchez, pilotat de Guillemin. Aviatorul francez aflase că Vlaicu va zbura și venise pe calea aerului să fie de față la primul zbor al romînului. Dar înainte de a ateriza, vrea să-și arate măiestria.

Din sute de piepturi izbucnesc urale. Guillemin e în adevăr un meșter. În grupul scriitorilor, Chendi, cu ochii pe cer, lasă să cadă iar vorba lui grea, aspră :

— Cine știe să facă un lucru, îl face.

Ca un ecou, mulțimea alătură încercările nereușite ale lui Vlaicu de zborul semeț, curajos al francezului.

Se petrecea însă în văzduh ceva care nu semăna a zbor liniștit. Parcă dîra de fum lăsată de „Farman“-ul pilotului francez nu vestea a bine. Parcă virajele erau nesigure. Parcă aminteau mersul unui om amețit de băutură. Dar ce face Guillemin? De ce se angajează atît de vertiginos spre pămînt?

— Strașnice acrobații! apreciază cineva.

Aproape în același moment, „Farman“-ul se izbește de pămînt, zdrobind pilotul sub el.

Vlaicu urmărește încrîncenat tragedia care se desfășoară sub ochii lui... Cînd a zburat Blériot, s-a rupt o elice, Guillemin s-a prăbușit... Și totuși de ei nu s-a îndoit nimeni. Pentru ei s-au găsit bani... Are să zboare! Zborul lui va pălmui neîncrederea de care se simte înconjurat. N-au decît să nu-l creadă. N-au decît să cîrtească. O să vadă ei!

Grupul prietenilor s-a strîns în tăcere împrejurul lui. Grozăvia căreia i-au fost martori îi face să-și dea seama că sînt datori să-l împiedice pe Vlaicu să facă un act necugetat. Acum Magnani nu se mai codește.

— Eu zic să pui pe altul să încerce. Așa zicem cu toții — mai spune el, rotindu-și privirea peste grupul

scriitorilor, cărora li s-a alăturat și Silișteanu. Adăugă apoi: Aduc eu pilot din străinătate. Pe cheltuiala mea. Să încerce altul...!

Să încerce altul? Își aduce aminte de Vuia și se cutremură. Nu! Nimeni altul decît el! Numai el are să facă zborul de încercare al avionului său.

— Unde-i Ion? întrebă, lăsînd cuvintele lui Magnani fără răspuns. Aproape în aceeași clipă și înainte ca cineva să fi avut timpul să rostească vreun cuvînt, chipul lui — întunecat pînă acum sub impresia nenorocirii la care fusese martor — se luminează și ochii scapără. Asta e! spune răspicat.

Aflase! Știa. Știa de ce nu se urnește roata de la spate. Un gînd, ca o fulgerare, i-a adus în sfîrșit răspunsul la întrebarea care-l mistuia. Asta e! A lui e vina, nu a mașinii. Nu s-a priceput. Cînd s-au ridicat roțile din față, ar fi trebuit să coboare profundorul. Asta e toată vina! Mașina mai zburdă uneori, dar dacă omul o stăpînește, i se supune, că n-are încotro! Acum zboară, neapărat zboară.

— Acum mă ridic! îi spune lui Ion, care-și făcuse drum prin pîlcul prietenilor și se apropiase de el. Numai să ne uităm la roata din spate, că trage nițel la stînga. Restul îl știu eu. Ai să vezi!

N-a plecat nimeni de pe cîmp. Nu s-a clintit niciunul din sutele de curioși.

Au așteptat pînă cînd Ciulu, ajutat de Ion, a înlăturat defecțiunea semnalată de Vlaicu. Acum, în sfîrșit, se va ști dacă poate să se ridice în aer cu avionul lui.

Vlaicu se urcă voios în carlingă, dă semnalul, pornește cu motorul în toată viteza pe cîmp, roțile aleargă biciuite... Ce se va întîmpla acum? Parcă s-a smucit roata de la urmă. Parcă și cele din față se dezlipesc. Să fie o părere? Nu, nu e o părere. Nu e amăgire. Vlaicu zboră! Zboară! Plutește la cîțiva metri înălțime și se lasă apoi la pămînt. A zburat! Vlaicu a zburat!

Zgomotul motorului care se stinge încet e înăbușit de uralele mulțimii care năvălește nestăpînită să-l întîmpine. Aleargă și ostașii și nu știu ce să facă mai

întîi: să-i strîngă mîna, sau să stea zid în jurul lui, ca să-l ferească de bucuria tumultuoasă a mulțimii?

Vlaicu vine către ei în tumbe, chiuind. E tot ce poate face ca să-și descarce plinul de fericire care nu mai încape în el. Oamenii îi împărtășesc bucuria, rîd, aplaudă, se strîng tot mai tare în jurul lui, îl însoțesc în urale pînă la porțile hangarului. Cu chipul răvășit de fericire se oprește uneori din mers, ridică în brațe și sărută pe cîte un copil care-i stă în drum sau strînge mîinile ce i se întind — dar ochii lui îl caută pe Ion, care se ține liniștit la o parte și-l așteaptă. Avea atîtea să-i spună lui Ion. Dar nu-i vin vorbele pe buze. Nu s-a ridicat mai sus de patru metri... nici Alpii nu și-i închipuia mai înalți... patru metri erau atunci un record formidabil... Zburase... se menținuse singur în aer... Așa ar vrea să-i spună lui Ion, dar nu poate. Și nici nu este nevoie. Parcă Ion nu știe, nu simte? Parcă el n-a văzut? Ion îl înțelege... n-au nevoie să-și vorbească. Oameni ca ei nu risipesc cuvinte de prisos. De ce și-ar mai spune ceea ce fiecare știe, ceea ce simte și gîndește celălalt.

CAPITOLUL VII

17 IUNIE 1910

Luminos, cum îl va fi dorit Constantin Brîncoveanu, ctitorul lui, palatul de la Mogoșoaia păstrează imaginea formelor arhitectonice originale. Cerdacul dinspre răsărit, logia centrală dinspre apus, ca și bolțile din mijlocul palatului au fost martorii tragediei lui Brîncoveanu Constantin, „boier vechi și domn creștin". Parcul replantat cu o infinită varietate de esențe creează castelului un cadru îmbietor de caldă frumusețe naturală. De cînd a poruncit unor arhitecți să refacă vechiul edificiu, care a mai fost supus de-a lungul vremii și altor modificări, George Valentin Bibescu se simte cu adevărat stăpîn aici. Contrastele rezultate din amestecul de stiluri nu adumbresc orgoliul cu care îi place să-l înfățișeze oaspeților și să asculte cuvintele de laudă care i se adresează. În amurgul care se lasă, aducînd cu el o liniște mîngîietoare, căreia parcul, împădurit cu generozitate, îi dăruiește din plin aromele sale, stă lungit pe un șezlong, pe terasa de la răsărit, scăldată de răsfrîngerile generoase ale soarelui.

Ar fi putut fi mulțumit de felul cum începeau să se desfășoare combinațiile lui aviatice. Mitingul lui Blériot fusese o afacere bună. În contul lui, la banca lui Aristide, se înscrisese o sumă de care n-avea pricină să se plîngă. Mitingul însuși însemnase o mișcare de învăluire, în jocul lui strategic de om versat în montarea marilor afaceri. Acum putea să urmeze

atacul frontal. Acum putea să se ducă la ministru, să ofere „Blériot"-uri ieftine și bune.

...Se iviseră însă în planurile lui unele piedici neprevăzute, care îl îngrijorau. Pe ceea ce începuse el să numească „piața aviatică romînă", apariția lui Vlaicu, experiențele și încercările lui de zbor se arătau ca semne neliniștitoare. Este drept că articolul din „L'Indépendence Roumaine" nu rămăsese fără ecou. Francezii s-au mișcat. L-au anunțat că va primi neîntîrziat aparatul. Dar nu numai în străinătate răsunaseră ecourile articolului din ziarul în limba franceză. El se adăugase laudelor tot mai numeroase care apăreau în celelalte ziare pe seama lui Vlaicu și sporiseră încrederea în el. Nu numai poporul, dar și saloanele vorbeau despre Vlaicu. Firește, cînd și-a dat seama cum stau lucrurile, n-a așteptat cu brațele încrucișate. L-a pus numaidecît pe omul lui de casă să strecoare în presa bucureșteană rînduri veninoase la adresa inventatorului. I se făcea lui Vlaicu „un exces de reclamă înainte de a se ști dacă într-adevăr este ceva de capul lui și dacă oferă garanții serioase! Și la urma urmei, ce rost au aceste experiențe, ale căror succese, în cazul cel mai bun, n-ar putea să fie culese decît tîrziu? Cerul Europei începuse să fie brăzdat de tipuri avansate de avioane, făcute în Franța. La București, Blériot a zburat pe tipul IX al mașinii sale. Pînă cînd Vlaicu ar ajunge să se ridice de la pămînt — dacă o va face vreodată! — Blériot va fi introdus noi îmbunătățiri aeroplanului său. Atunci cînd Franța va înfățișa lumii modelul desăvîrșirii tehnice, noi vom apare cu un «Vlaicu I» de construcție elementară. Cine va răspunde de banii cheltuiți pe asemenea fantezii, în momentul în care vom înțelege că e mult mai bine să comandăm în Occident modele avansate, decît să risipim timp și bani pentru a satisface ambițiile nemăsurate ale unui diletant care are despre propriile sale puteri o părere cel puțin exagerată?" Așa scrisese „Epoca". Nici alegerea ziarului nu fusese făcută la întîmplare. „Epoca", ziarul oficios al conservatorilor, avea ecou în lumea cluburilor și saloanelor. Nu mulțimea, nu poporul îi interesa pe conservatori. „Curentele de opinie publică nu mă intere-

seză“, proclamase cîndva unul dintre ei. Bibescu era de aceeași părere. N-au decît să-l aplaude pe Vlaicu atunci cînd trece pe străzile orașului. Ce-i pasă lui că oamenii de pe stradă îl opresc în drum și-i strîng mîna. Că nu este casă de om muncitor, de funcționar, de învățător unde să nu se vorbească despre Vlaicu și să nu se aștepte cu o nerăbdare plină de devotament succesul lui deplin? Toate astea n-au nici o importanță dacă «lumea bună», din care se aleg conducătorii țării, n-are încredere în el.

Dinspre partea lui Vlaicu poate fi liniștit. Nu unul ca el are să-i răstoarne lui planurile.

Dar ca și cînd numai Vlaicu n-ar fi de ajuns, apăruse Cerchez, care, de asemenea, se pregătea să pună la cale un import de avioane. Afacerile sînt ca războiul. Ca să zădărnicești loviturile adversarului, trebuie să-i cunoști planurile. Va trebui să știe deci nu numai cum stau lucrurile cu Vlaicu, dar și ce este cu acest Cerchez, ivit, cînd se aștepta mai puțin, parcă anume ca să-i încurce socotelile. Trimisese după Cosmescu. De la el avea să afle tot ccea ce îl interesa. Și tot de el se va folosi dacă va fi nevoit să se apere sau să lovească.

— Frumos, domnule, făcu drept răspuns la salutul adînc al ziaristului. Te culci pe laurii mitingului. Nu știi nimic, nu vezi nimic, nu auzi nimic!

— Despre ce anume e vorba, măria voastră? bîigui speriat ziaristul. Nu se așteptase la o asemenea primire. Doar îl slujise cu credință. Organizase mitingul lui Blériot. Scrisese despre Vlaicu și bine, și rău. Ce mai voia? Despre ce e vorba? repetă el.

— Întîi de argatul ăla... de Vlaicu. Ce atîta gălăgie prin ziare? Vlaicu, și Vlaicu, și iar Vlaicu!

Ziaristul se liniști. Atîta tot? Răspunse cu un zîmbet mieros:

— Cum se poate, măria voastră, să vă pierdeți timpul cu astfel de griji? Un cioban din Ardeal! O să mănînce și el o bucată de mămăligă la București și o să se întoarcă la stîna lui.

I se pare lui Bibescu că omul lui de casă ia lucrurile prea ușor. Parcă nu știe ce păcătoasă e țara asta! Este

în stare să prefere pe cioban numai pentru că s-a născut în grajd. Dacă i-ar lăsa de capul lor, ar fi în stare să facă o fabrică romînească de aeroplane!

— O fabrică de aeroplane, răspunde surîzînd ziaristul. Cine s-o facă? Cine s-o conducă? „Un caraghios ca Brumărescu?“ Repeta întocmai cuvintele lui Bibescu ca să fie sigur că va fi crezut lesne. Și cine să pună capitalul? Dacă s-ar găsi vreunul destul de prost să subscrie o para chioară, și-ar pierde și pantalonii înainte ca primul avion romînesc să înceapă a zbura.

O clipă, Bibescu se liniști. Da, sigur, așa este... Ziaristul are dreptate. Se speriase peste măsură... Trebuie totuși să vegheze. E păcat de țărișoara asta... De aceea l-a chemat. Are legături cu presa. Să vorbească cu ziariștii lui. Să le explice. Cosmescu a dovedit că se pricepe. Are încredere în el, să facă lucru bun și n-are să-i pară rău.

— Mulțumesc, măria voastră. Puteți fi sigur că n-am să vă dezamăgesc.

— În curînd îmi sosește un „Blériot“. L-am cumpărat. Am dat ordin bancherului meu de la Paris să-l plătească. Intenționez să zbor chiar eu, cîtva timp, cu el. Apoi am să-l dăruiesc țării... Fă-i să înțeleagă... să vadă cu cine au de-a face...

— Gestul măriei voastre va emoționa țara, făcu ziaristul, deși știa bine că mărinimiile patriotice ale lui Bibescu tot lui îi aduc foloase.

— Să sperăm... să sperăm...

Dar mai are ceva de discutat cu el. A auzit de un oarecare Grigore Cerchez?

— Sigur că am auzit. Ce fel de ziarist cu relații întinse aș fi dacă n-aș fi auzit de Grigore Cerchez? E omul lui Nicolae Filipescu, practică avocatura la Brăila. Dar de fel e bîrlădean.

— Omul lui Nicolae Filipescu? — făcu, îngrijorat, Bibescu. În ce fel?

— Face politică cu el. E agentul lui electoral.

Neliniștea prințului spori. Filipescu avea să fie ministru în guvernul conservator, despre care se știa de pe acum că va urma liberalilor, în sistemul roții care aducea la putere cele două partide. Dacă Cerchez are într-a-

devăr de gînd să facă afaceri cu aeroplane și dacă nu se înșală Cosmescu cînd spune că este omul lui Nicolae Filipescu, atunci lucrurile sînt mai serioase decît își închipuise. Cerchez va dispune de bugetul armatei, comenzile de avioane vor fi în mîna lui, șansele lui Cerchez vor crește.

— N-ai să-mi spui acum că zboară și Cerchez?

— Nu, măria voastră. El nu vrea să zboare. Dar a făcut o societate în nume colectiv, ca să aducă avioane. Capitalul l-au subscris armatorii și angrosiștii de coloniale din Brăila. Le-a spus tuturora că liberalii au zilele numărate și că va face afaceri cu Filipescu cînd va fi ministru de Război.

Cutele care brăzdaseră fruntea lui Bibescu se adîncină. Parcă niciodată n-a avut de înfruntat atîtea greutăți.

— Ți-am poruncit să-mi aduci informații, nu să-mi povestești ce știu și eu de la club. Ai pus mîna pe ceva scris de mîna lui? Ceva compromițător? Dacă îmi stă în cale, îl zdrobesc!

Sărise în picioare. Contrastul dintre chipul lui bolnăvicios, cu pielea gălbejită de nopțile pierdute la masa de joc și cuvintele amenințătoare pornite dintr-o ură neputincioasă, în care ambiția și vanitatea se amestecau cu pofta nesățioasă de cîștig ușor, ar fi putut servi ca model unui caricaturist.

Ca orice om de casă, ziaristul Cosmescu cîștiga prea bine în preajma prințului ca să se supere pentru cîteva vorbe urîte. Făgădui să-i aducă în curînd ceea ce dorea. Știa însă că nu-i va fi ușor. Cerchez era șiret, prudent, chibzuit. „Miracolul aviatic“ îl atrăsese pentru că putea să aducă bani. Oricare alt „miracol“ l-ar fi atras deopotrivă dacă de pe urma lui ar fi întrevăzut posibilitatea de a se îmbogăți fără muncă... Cu un astfel de om nu e ușor să te încerci. În sfîrșit, are să se descurce el.

— Nu vă temeți, măria voastră. Pot oricînd să stau de vorbă cu Cerchez. În aviația românească veți fi mai puternic decît Minos.

— Nu înțeleg, recunoscu prințul, care nu-și pierdea niciodată vremea să citească altceva decît ziarele și revistele de umor de la Paris.

— Un personaj din metamorfozele lui Ovidiu. „Minos pe pămînt mă oprește și marea mi-o închide ; dar cerul desigur îmi rămîne deschis. Pe acolo să mergem. El stăpînește tot, dar nu stăpînește văzduhul...“, recită ziaristul. Apoi cu glasul lui obișnuit și slugarnic : Văzduhul romînesc îl va stăpîni măria voastră, sînt sigur de asta.

— Sper... așa ar fi drept... Dar oricum, ai grijă... Urmărește mișcările lui Cerchez și informează-mă ce se mai întîmplă cu Vlaicu.

Se liniștise. Imaginea lui Minos îi plăcuse. Își va aduce mereu aminte de ea, de cîte ori îl va cuprinde îngrijorarea. Se închipuie Minos și se mustră că se înfățișase temător în fața lui Cosmescu. Cine să se împotrivească lui Minos ? Cerchez ? N-are decît să încerce ! Va găsi el prilejul să-i încurce socotelile ! Cît despre Vlaicu, nici nu face să-și piardă timpul cu el. Aviația e sportul oamenilor de lume. Cum o să zboare un cioban ?

Și iată că totuși „ciobanul“ se pregătea să zboare. Cosmescu însuși îi aducea vestea. A asistat la ultimele lui încercări de rulare pe pămînt, l-a văzut plutind la patru metri înălțime și l-a auzit vestindu-și prietenii că astăzi, chiar astăzi, în amurg, va zbura.

Bibescu însă nu voia să creadă.

— Te-a sugestionat și pe tine, spune batjocoritor.

— Nu e vorba de sugestie, măria voastră. Duceți-vă să vedeți... Veniți la Cotroceni diseară la șapte.

Îi vine greu să-și ascundă neliniștea plină de ură de care se simte năpădit.

— Așadar, zboară ? Așa crezi dumneata ?

— Personal, nu cred, îl asigură prudent ziaristul, simțind după cutele care se adîncesc pe fruntea lui Bibescu și după ochii care scapără că se apropie furtuna. Personal se îndoiește... Dar toată lumea vorbește... Se va duce diseară să vadă cum se descurcă Vlaicu și are să-l înștiințeze numaidecît pe Bibescu.

Rămas singur, prințul izbuti totuși să-și risipească îngrijorarea de care se lăsase învăluit o clipă. Avea legături, se simțea puternic. Stăpînul văzduhului romînesc va fi el, nu Vlaicu.

Dar cu cît se scurgeau orele și se apropia amurgul, neliniștea îl cuprindea iar. Minos dispărea, lăsînd în locul lui un biet om, întunecat la față. Cuvintele ziaristului: „...Veniți la Cotroceni la ora șapte... La șapte Vlaicu decolează...“ îi sună în urechi. La șapte... Peste cîteva ore... N-ar fi mai bine să se ducă să vadă? La club îl întrebau mereu de Vlaicu. „Un caraghios“, le spunea el. Acum caraghiosul se pregătea să zboare. Are să cadă, asta e sigur. Tocmai de aceea trebuie să fie de față. Să vadă. Să aibă ce povesti... În ochi i se citește bucuria satisfacției pe care o va culege. Dar dacă totuși... mai bine să nu se ducă... mai bine să aștepte... sigur... așa e mai bine... N-are să se ducă acolo... Și totuși trebuie... Trebuie.

În mașină, în drumul spre Cotroceni, își studiază chipul, asemenea unui actor care stă să intre în scenă. Să nu se vadă că e îngrijorat. Un zîmbet să-i acopere tulburarea. Așa, acum e bine. Dar dacă Vlaicu va zbura? Dacă va trebui să se ducă la el să-l felicite? O grimasă dă chipului expresia cuiva căruia primul zbor al lui Vlaicu îi face cu adevărat plăcere.

...Dar asta nu se va întîmpla! Cum o să zboare un cioban?

* * *

Cîmpia Cotrocenilor freamătă. Oameni înfrigurați își aruncă în treacăt cuvinte, gesticulează. De departe, din locul spre care aleargă mulțimea, ajunge pînă la el un zvon de aclamații.

Grimasa pregătită cu atîta grijă se spulberă.

— A zburat? întreabă Bibescu pe primul om care îi iese în cale.

Zeci de glasuri se amestecă într-un răspuns. I se pare că aude: „A căzut... S-a prăbușit“.

— A căzut! Așadar, totuși... în sfîrșit...

Simte nevoia să afle asta încă o dată... mereu...

— Cine? Cine a căzut?

— Vlaicu! Cine altul?

Acum nu mai încape nici o îndoială. A căzut! Sigur! Nici nu se putea altfel. Cu Vlaicu a isprăvit! A căzut. E mort. Ochii îi sticlesc cuprinși de febră.

— Nu ți-am spus eu? se adresează șoferului, simțind nevoia să-și împărtășească bucuria, biruința.

— Da, măria voastră, face supus șoferul.

Bibescu nu-i spune niciodată nimic, dar șoferul știe că nu se cuvine să se împotrivească stăpînului.

Cosmescu se apropie alergînd de mașină. Aflase că Bibescu e pe cîmp.

— A căzut...

— Știu! rînjește prințul. Dumneata îmi aduci întotdeauna știri vechi. Ochii au străfulgerări ironice. Sînt numai cîteva ceasuri de cînd Cosmescu se arătase sigur că Vlaicu va zbura.

— Dar nu i s-a întîmplat nimic — îngîna cu glas scăzut, parcă cerîndu-și scuze, ziaristul. Știe că-l dezamăgește, dar trebuie să-i povestească. Îl văzuse pe Vlaicu purtat pe sus. Mulțimea era în delir. Nu-și mai țineau firea nici scriitorii. Se amestecaseră în puhoi, luau parte la bucuria tuturor, care era și a lor. Nu s-au înșelat. N-au fost victimele unei amăgiri. Vlaicu zburase! Venise de la Iași, cu treburi scriitoricești, Mihail Sadoveanu. L-au adus și pe el să vadă. Emil Gîrleanu îi povestea tot ce văzuse în lunile acestea petrecute lîngă Vlaicu, iar prozatorul de la Iași nu-și mai lua ochii de la feciorul de țăran, unul din mulțimea în ale cărei puteri el a crezut întotdeauna.

În răstimp se apropiase de Vlaicu un reporter să-l întrebe dacă o să mai încerce să zboare. „Vezi bine, i-a răspuns — că doar l-am făcut să zbor". Sigur că va mai zbura. Roata stricată o drege cu Ion și cu Ciulu. Nu aduce alta de la turci, ca Blériot. Acum au văzut toți că zboară. De ce-l mai întreabă? Cine mai cutează să se îndoiască?

. . . . . .

Se așezase în carlingă și pornise motorul. Era senin și liniștit ca cerul peste care razele soarelui presărau pulbere de aur și spre care năzuia în amurgul acesta luminos de vară. Sporise învîrtiturile elicei și deodată...

i se pare numai, sau cu adevărat cele două roți din față s-au desprins de la pămînt! Și parcă o dată cu ele s-a smucit și buclucașa de roată de la urmă? Nu, nu e o părere, chiar așa s-a întîmplat. Se simte plutind! Zboară! Zboară! Judecase bine cînd îi hotărîse lui Ion și lui Ciulu să nu dea drumul elicelor pînă cînd nu va fi pus el motorul la viteza maximă. Avusese dreptate. Și acum zbura! Ar vrea să aibă lîngă el vioara, să-i mîngîie corzile într-un cîntec al bucuriei care i se revărsa în toată făptura. A făcut bine că l-a adus aici pe Ion, să spună satului ce a văzut. Se simte contopit cu pasărea lui dragă. O aude vorbindu-i. Parcă-l îndeamnă: Hai! Sus! Mai sus! Așteptase clipa aceasta. Numai pentru ea trăise. O visase pe malul Mureșului și în orele de școală de la Orăștie, de la Sibiu. Cu gîndul la ea a stat în sălile de cursuri de la Budapesta și de la München. O pregătise în uzinele lui Opel și la arsenal... Se simte biruitor. Acum totul depinde de el. Numai de el. Dacă vrea, poate să se urce mai sus. O singură mișcare... Dar nu o face. Încă nu. Ajunge pentru azi. Are să coboare. Trage maneta... O izbitură puternică. Ce s-a întîmplat?... Mulțimea aleargă. Prietenii se așteaptă să-l găsească zdrobit sub sfărîmături... Expresia ironică de pe chipul lui Chendi s-a transformat într-o mască a groazei. Mihail Sadoveanu strînge cu putere brațul lui Gîrleanu. Ochii lui Magnani sînt umezi... Dar Vlaicu se desprinde din carlingă și iese în întîmpinarea acelora care aleargă spre el, rostogolindu-se în tumbe.

— Știu de ce, spune el, răspunzînd unei întrebări pe care nu i-o pusese nimeni.

Știe de ce. Știe că trăsese prea puternic de manetă. Știe că învățase să zboare, dar nu învățase să aterizeze. Știe — abia acum aflase — că este mai greu să iei contact cu pămîntul, decît să te desprinzi de el.

Îi caută din ochi pe Ciulu, pe Ion.

— Mîine îi facem revizia.

Se adresează apoi prietenilor, care îl privesc uluiți ca și cînd în fața lor ar sta un întors de la groapă.

— Altă dată nu cad.

. . . . . .

— Așa s-au întîmplat lucrurile, își încheie ziaristul relatarea celor întîmplate.

Dar Bibescu își mușcă buzele... Așadar, n-a murit...

— Cheamă-l la mine, poruncește el.

— Pe Vlaicu?

— Da, pe Vlaicu. Trebuie să spun de două ori?

Ziaristul ezită. Este mai bine să se ducă Bibescu la el.

— Vizita măriei voastre l-ar onora pe Vlaicu. Se va scrie și în ziare. Asta ar face impresie, adaugă repede, ca să-și scuze propunerea. Își cunoștea bine omul. Dacă se va scrie în ziare...

— Poate că ai dreptate... Du-mă la el.

— Uite, domnule Vlaicu, face Cosmescu, după ce mulțimea îngrămădită în jurul aviatorului se dă în lături. A venit prințul Bibescu.

Îl vede pentru prima oară. Auzise atîtea despre el... Omul care l-a adus pe Blériot. De ce l-a adus? De ce n-a venit niciodată să stea de vorbă cu el? Și de ce a venit acum? Îi pare bine că l-a văzut căzînd, sau se bucură că avionul lui s-a ridicat de pe pămînt? Dacă ar fi om drept și bun ar trebui să se bucure... Dar nu-i place privirea lui. L-a judecat: nu e om drept. Nici bun.

— Știi că sîntem vecini de hangar? îi spune Bibescu. O să zburăm împreună.

Nu crede ceea ce spune. Dacă a căzut după prima ridicare, și a scăpat teafăr, nu va mai îndrăzni să încerce încă o dată.

Vlaicu își înalță semeț capul. Parcă în fața lui s-ar afla feciorul contelui Benczy. Același glas... același rînjet... O clipă, dar numai una, sîngele îi fuge din obraji!... Sub sprîncenele arcuite, ochii îi scapără. Și-i vin pe buze cuvinte mușcătoare.

— Dumneavoastră și zburați? Sau puneți numai pe alții să zboare? Că nici avioane nu faceți. Le cumpărați făcute de alții.

A vorbit liniștit, dar liniștea lui biciuia înfumurarea prințului.

— Asta se va vedea! răspunde Bibescu plesnind carîmbii cizmei cu biciușca. Șuieră apoi, ca o amenințare: Numai să mi se monteze avionul.

Vlaicu e tot mai stăpîn pe el. Ochii lui parcă rîd. Se răsfrîng în lumina lor priviri șirete, pline de umorul și de înțelepciunea țăranului. Se preface mirat:

— Apoi cine să vi-l monteze? Nici atîta nu faceți singur?

Castelanul de la Mogoșoaia nu se mai poate stăpîni. L-ar izbi cu cravașa peste obraz, dar este lume multă de față. Stau ziariștii la pîndă. Parcă așteaptă să vadă cum se va isprăvi înfruntarea asta între doi oameni, între două lumi.

Șuieră printre dinți: „Sang de berger“ [1], se răsucește pe călcîie și se îndreaptă spre mașină.

În club s-a aflat că Vlaicu a căzut de la prima încercare. Nu se vorbește decît de accident.

— Am fost acolo și am văzut. Aparatul n-are stabilitate. Nu i-a asigurat forța ascensională necesară. Dacă mai încearcă o dată, își frînge gîtul.

Dar nu e atît de sigur cît vrea să pară. Și nici nu e mulțumit de felul cum se purtase la Cotroceni. Ar fi trebuit să se stăpînească, mai ales de față cu atîta lume. Nu e bine să se spună că prințul Bibescu a avut un incident cu Vlaicu... un argat! Trebuie să facă ceva, să îndrepte lucrurile. Nu știi niciodată ce se poate întîmpla în țara asta păcătoasă...

---

[1] Sînge de cioban, în limba franceză are înțeles peiorativ.

CAPITOLUL VIII

CE SE PETRECE LA BUCUREȘTI ?

Vlaicu e singur în hangar, întins pe o velință, lîngă avion. A părăsit hotelul. Stă greu cu banii. Lucrurile le-a lăsat acolo, să le scoată cînd o putea. Nu-i pasă de ele. Nu-i este gîndul la ele. Își simte capul greu. A dormit puțin. Ar vrea să se odihnească. Are atîta nevoie de odihnă, de somn... Dar nu i se lipesc genele. Cînd ațipește, se trezește brusc, cu gîndul la avion. Îl simte lîngă el și se liniștește. Dar nu poate dormi. Oboseala îl apasă ca o povară grea. A muncit mult la arsenal, să pună avionul în stare de zbor. Vechii lui prieteni, muncitorii, i-au dovedit încă o dată dragostea și devotamentul. Credeau că se teme pentru ceea ce i s-ar putea întîmpla la o nouă încercare și se străduiau să-i risipească îngîndurarea glumind, cîntînd, povestind snoave. Dar nu grija aceasta îl tulbură. Își lămurise bine cauzele accidentului. Nu inventatorul purta vina, ci pilotul. Mașina se dovedise bună. Cîrmele funcționau fără greș. Motorul era cum nu se poate mai desăvîrșit. Omul greșise. Iar omul acesta era el. S-a lăsat deodată cuprins de o teamă pe care nu și-o poate lămuri. Cînd a văzut că avionul sta gata să se avînte spre înălțimi, i s-a pus împotrivă. Dar a făcut-o cu stîngăcie, a smucit prea tare pîrghia de coborîre. Nu s-a priceput. Acum înțelege ceea ce îi rămîne de făcut : trebuie să învețe, să ia de la capăt alfabetul zborului. Literă cu literă. Să știe cîte i se pot întîmpla pilotului în zbor, să știe cum să ocolească surprizele, sau dacă nu le-a ocolit,

cum să se apere de urmări. Să descifreze fiecare șoaptă a motorului, să simtă tîlcul fiecărei înclinări a planurilor, să intervină la cea mai ușoară întîrziere în transmiterea comenzilor.

Dar nu s-a ținut de legămînt. Cînd după trei zile a zburat iar, cu avionul reparat, s-a prăbușit pentru a doua oară. A scăpat și atunci, dar avionul a avut mai mult de suferit. Inima de lemn s-a sfărîmat. Au mai fost și alte stricăciuni. Ca și la primul accident, tot pilotul greșise. N-a fost în stare să-și păstreze stăpînirea de sine. După ce motorul ajunsese la turația maximă, avionul a țîșnit în aer. Comanda de redresare s-a transmis cînd era prea tîrziu. N-a mai fost chip să oprească prăbușirea.

De ce nu se stăpînește? De ce, în aer, pierde controlul de sine? De ce uită tot ceea ce își făgăduiește? De ce face imprudențe? Dar cum ar putea fi altfel? Cine în locul lui n-ar greși... Nu i se dă pace. Nu e lăsat să se pregătească liniștit, să învețe. Nici acum n-aveau încredere. După ce au văzut, încă de la primul zbor, că avionul se poate ridica de la pămînt, nu mai au răbdare. „Asta însemnează că zborurile tale îi interesează“ — îl liniștește Russu Abrudeanu. Dar cînd a venit aghiotantul ministrului de Război să se informeze cît va dura reparatul, parcă a citit în ochii lui un zîmbet ironic și a înțeles că cei de la minister tot se mai îndoiesc. Gîndul acesta îl obsedează. Nu se poate despărți de el. Cînd se urcă în carlingă și pune mîna pe cîrmă, simte îndemnul de a le spulbera neîncrederea. Să se isprăvească odată. Să le arate ce e în stare. Să audă și el o vorbă bună. Să-i spună că nu se mai îndoiesc de el. De aceea face imprudențe. Din nevoia de a risipi neîncrederea. Pilotul le face. Inventatorul a fost mai înțelept. Nu s-a grăbit... Trebuie să pună capăt stării febrile de care se lasă cuprins în aer. N-au decît să se grăbească. N-are decît să se îndoiască și Boca, de la care tocmai a primit o scrisoare plină de întrebări neliniștite. Are să-i scrie. Are să-i arate că a tras învățăminte din cele întîmplate: „...m-am ridicat la zece metri dintr-o dată, dar mi-a fost cam frică că mă ridic prea sus și așa, coborîndu-mă prea repede, am

rupt scheletul. Acum e de mult reparat, dar învăț încet și nu las absolut pe nimeni... pînă nu fac barem 2 km. Aseară iar am zburat cam 200 metri. Fac numai sărituri, ca nu cumva să mai stric mașina, căci aceștia mă rîd..."

Ceruse și i se aprobase pază militară în spațiul experiențelor. Soldații au primit consemn să nu mai lase să se apropie nimeni. Nu vrea ovații și aplauze. Vrea liniște. Să fie singur, numai cu mașina lui. Să învețe. Să învețe încet, ca un elev silitor.

Îl întrerupe din scris omul lui Bibescu. Vine să-i aducă un dar din partea acestuia. O medalie brîncovenească, cu imaginea Sfîntului Gheorghe ucigînd balaurul.

— Uite ce-ți trimite prințul — îi spune Cosmescu și-i întinde, o dată cu medalia, o carte de vizită : „Sperînd că această medalie îți va aduce și mai mult noroc, ți-o trimit cu sincere felicitări și cu deviza strămoșilor mei : înainte cu Dumnezeu".

Vlaicu citește de două ori, să priceapă bine. Se uită apoi îndelung la medalie... Nu înțelege tîlcul acestui gest. Nu-și dă seama că Bibescu, vrînd să îndrepte lucrurile după incidentul de pe cîmp, încearcă să-și ascundă ura după perdeaua unei atenții măgulitoare. Asemenea mlădieri nesincere nu găsesc ecou în firea lui simplă și cinstită de om de la țară. E greu cu prinții... își zice. Ciulu l-a auzit spunînd oamenilor că avionul lui n-are stabilitate. De ce vorbește dacă nu se pricepe ? N-are stabilitate ? Dar tocmai accidentul a dovedit contrariul ! Ce alta se poate înțelege din ușurința cu care mașina își luase viteza de plutire, atunci cînd a făcut el mișcarea greșită care l-a repezit la pămînt ? Oameni de nimic. Azi spun una, mîine alta. Ieri îl vorbea de rău, azi îi trimite un dar. Dă-i încolo, că nu-s oameni...

Pune deoparte medalia și se apleacă să isprăvească ce începuse să-i scrie lui Boca.

„E drept că am foarte mulți inamici care-mi fac rău — așa au făcut de nu mai am leafă, dar puțin îmi pasă, că la urmă ți-i fac de rîs pe toți"... Cînd scrie «pe toți» i se încrîncenează fața. „Pe toți" însemnează Miclescu și Crăiniceanu. Cel dintîi făcuse un raport în

care, ca să se răzbune pentru „Hotkins", arată că „...lucrările fiind terminate, iar aeroplanul furnizat, activitatea domnului inginer Vlaicu încetează, drept care și salariul de trei sute lei lunar, aprobat pe durata lucrărilor de construcție, urmează a nu se mai plăti. Vă rugăm a aproba desființarea din listele de plată a postului respectiv, cu începere din 31 mai 1910". Crăiniceanu aprobase raportul și-i tăiase leafa. „Pe toți" înseamnă Bibescu, de al cărui dar a și uitat. Are să-i facă de rîs pe toți. O să vadă ei. Să-l lase în pace, să nu-l zorească, să-i dea răgaz: „Vreau numai să fac acum barem o lună experimente... ca să mă obicinuiesc bine..."

Omul lui Bibescu părăsește stingherit hangarul. Are să-i povestească prințului că Vlaicu a fost foarte mișcat de darul lui...

În zilele următoare ziarele vestesc că „principele George Valentin Bibescu, ctitorul aviației romînești, înțelegînd însemnătatea națională a experiențelor lui Vlaicu, l-a felicitat și i-a trimis o medalie..." Ziaristul își făcuse datoria. Măria sa putea fi mulțumit de slugă.

Și totuși, pe fruntea prințului se adînceau cutele. Ochii îi scăpărau scîntei. Succesele lui Vlaicu, popularitatea lui tot mai mare îl obsedau. Nu numai interesele, dar și orgoliul îi este pălmuit. Vlaicu zboară în fiecare zi. Zborurile lui au răscolit o adevărată emoție națională. E aplaudat pe stradă. Trecătorii îl opresc să-i strîngă mîna. Chiar și oficiosul liberalilor a înserat articolul pe care îl citește acum cu ciudă.

„...Bucuria și laudele tuturor se îndreaptă în același timp către inventatorul romîn plin de merite și către acei care, gata întotdeauna să sprijine progresul și faima țării noastre, n-au șovăit să dea inginerului Vlaicu toate mijloacele pentru înfăptuirea proiectelor sale."

Prințul citește înciudat. Știe cine sînt cei care „n-au șovăit". Se pricep liberalii să facă politică. Va povesti el la club cîtă minciună se ascunde în lauda asta de sine. Poate că și de data asta ziaristul ar putea să-i fie de folos. Are să stea de vorbă cu el. Are să-i poruncească să strecoare undeva o notiță care să-i pună la punct pe fanfaronii ăștia de liberali. Nu știa că arti-

colul din „Viitorul“ e scris chiar de omul lui de casă, care începea să simtă că pînă în cele din urmă Vlaicu va trebui să fie luat în seamă. Învățase să zboare. Își simțea aripile puternice.

. . . . . .

Cea dintîi mare bucurie, întreagă și neadumbrită, Vlaicu o va avea peste puține zile, către sfîrșitul verii anului 1910. Asprimea consemnului dat ostașilor care, la cererea lui, nu îngăduiau nimănui să se apropie de avion și de hangar mai slăbise. Copii și oameni în toată firea se buluceau iar, tot mai numeroși și mai nepăsători de opreliște, în jurul lui. El însuși nu prea mai stăruia să fie îndepărtați. Iar ostașii, eliberați de răspundere, erau bucuroși să se amestece cu mulțimea și să privească cu ochi mari cum zboară „domnu' inginer“, cum zboară Vlaicu al lor, fiu de plugar, ca și ei.

A zburat de două ori, străbătînd șase kilometri la 50 metri înălțime. Se simțea tot mai stăpîn pe el. Învățase. Îi luaseră leafa, dar i-au lăsat liniștea. Acum își cunoștea bine mașina. Simte că este un pilot adevărat. Nu i se mai pot întîmpla surprize în aer. E pregătit să le întîmpine. Ovațiile care salută cele două zboruri îi fac plăcere. Acum da... Zborurile se repetă zilnic, tot mai temerare. Ajunge să străbată 16 kilometri și vrea mai mult, tot mai mult, tot mai greu. Își prescrie singur temele și le îndeplinește întocmai... Face zboruri de precizie, încearcă și izbutește viraje, coboară cu elicele oprite, cu motorul tăiat și pune avionul pe pămînt fără greș, pe punctul fix dinainte hotărît.

Învățase încet, învățase bine... Puiul de vultur se depărta tot mai mult de cuib. La 3 iulie s-a ridicat la cincizeci de metri. La 12 august a făcut trei zboruri de cîte cincisprezece, douăzeci și patruzeci de minute. „Scrie la gazetă că are și Romînia un Blériot“, i-a spus cu ochii în flăcări lui Cosmescu. Și nu-i este greu ziaristului să tălmăcească înțelesul cuvintelor lui: cele trei zboruri reprezintă întocmai programul mitingului lui Blériot, plătit cu optzeci de mii de lei. Hotărît lucru, peste Vlaicu nu se va mai putea trece multă vreme. De ce să nu-și rezerve și el un loc în viitoarea industrie a

avioanelor? Avea faimă de specialist. Trebuie să și-o consolideze. Și pentru că liberalii erau bucuroși să se facă zgomot în jurul lui Vlaicu, găsise prilejul să slujească la doi stăpîni. Îl servea pe Bibescu, înjurîndu-l pe Vlaicu în „Epoca“ partidului conservator, dar dădea spre publicare, fără să le semneze, articole în care îl lăuda în „Viitorul“ liberal.

Și iată că prințul îl cheamă și-i cere să-l atace iar pe Vlaicu. Nu bănuia ce planuri se băteau în mintea lui Bibescu, nici că nu numai popularitatea lui Vlaicu începuse să-l neliniștească tot mai mult. La Paris se vorbea stăruitor de „afacerea aviatică de la Chitila“. Bibescu e sfătuit să deschidă ochii. Se pare că Cerchez lucrează bine. A comandat două biplane — unul „Wright“ și unul „Farman“ — un monoplan „Demoiselle“, fără motor și un avioplan. După accidentul lui Guillemin, l-a angajat pe Molla ca instructor. Are cont la bancă. Plătește cu cecuri... Ce se petrece la București?

Da, se petrec la București lucruri care puteau să-i neliniștească pe francezi. Conservatorii se pregăteau de succesiune. Nicolae Filipescu nu lipsea de pe niciuna din listele membrilor viitorului guvern, puse în circulație de ziare și de lumea cafenelelor bucureștene. Îi era limpede lui Bibescu — acum cînd cunoștea legăturile avocatului de la Brăila cu viitorul ministru de Război — că Cerchez nu-și va pierde timpul. Își luase obligații mari cu instalarea școlii de aviație. Apăruseră în ziare reclame comerciale, care vesteau ca pe un spectacol de circ „deschiderea aerodromului București-Chitila Cerchez & Co. Intrarea lei trei, abonamente 100 (ofițeri 20)“. Se făgăduia spectatorilor o expoziție permanentă de aeroplane, aerogaraje, o școală de piloți. Bine că cel puțin nu-l punea și pe Vlaicu să zboare! Nu, Cerchez nu îl chemase pe Vlaicu la școala lui. Deși îl vedea zburînd în fiecare zi, deși zborurile lui smulgeau admirație, deși uimea cu măiestria sa de pilot, care acum nu era cu nimic mai prejos decît geniul inventatorului, Cerchez nu voia să-l amestece în treburile lui. Așa îi spusese lui Gîrleanu, care încercase să stăruie pentru Vlaicu. Știe el ce face. N-are să se apuce

să dea banii pe mîna lui Vlaicu. Un pilot străin, ehei, asta e altceva! Pilotul străin vine cu prestigiu, inspiră încredere. „Da, dar Guillemin a căzut“ — încearcă Gîrleanu. „Se întîmplă să cadă cîte unul“ — se apără Cerchez. Atunci de ce n-are încredere în Vlaicu? De ce, de ce... N-are încredere şi gata! Conştiinţa lui de romîn e liniştită. El dă ţării, pe cheltuială proprie, o serie întreagă de piloţi. Cine a făcut, cine face mai mult?

Ceruse într-adevăr şi i se detaşaseră de la diverse unităţi militare tineri sublocotenenţi, inimoşi, dornici să fie pionierii aviaţiei militare. „Au făcut-o — cum avea să spună unul dintre ei, tîrziu, după ce vor fi trecut ani mulţi de la aceste începuturi — bazaţi pe voinţa noastră şi pe ştiinţa mecanicului rus Nikita“ [1].

Nu ştia nimeni, nimeni n-ar fi putut spune de unde venise acest Nikita Paşev. Bătuse într-o zi la poarta şcolii de la Chitila şi ceruse să stea de vorbă cu cine e mai mare pe acolo. „Puneţi-mă la probă“ — i-a spus lui Cerchez. A mai lucrat pe aerodroame. Dacă n-o fi bun, să nu-l angajeze. Specialişti în construcţii de avioane nu prea se găseau. De ce nu l-ar încerca? şi-a zis Cerchez.

N-avea să treacă mult pînă cînd să se vadă că Nikita nu minţise. Era în adevăr un om priceput. Avea parcă al şaselea simţ — al maşinilor de zbor. Cuvîntul lui căpătase autoritate. Oricînd se ivea cîte o dificultate în montarea pieselor aduse de Cerchez, cel care dezlega lucrurile era Nikita Paşev. O făcea cu modestie, cu simplitate, ca pe ceva de la sine înţeles. Punea urechea să audă motorul, cum o pune doctorul la inima bolnavului. „Simţea“ unde e lipsa şi numaidecît sfatul lui se dovedea de folos. Avea mîinile de aur — dar nu numai mîinile. Se făcuse iubit de toţi, pentru că era — aşa cum avea să şi-l amintească un tînăr sublocotenent de aviaţie atunci cînd părul lui va fi încărunţit — „...un om bun la inimă, care ştie cum trebuie făcut“ [2]. Ştia cum trebuie făcut nu numai cu piesele avioanelor, dar

---

[1] C. Negrescu, „Un sfert de veac de aviaţie romînească“.
[2] Op. cit.

și cu oamenii. Cerchez era dur cu elevii școlii. Își închipuia că le face educația pentru zbor, arătîndu-le târgile pregătite să-i culeagă zdrobiți de sub mașinile cu care vor zbura. Cînd îi vedea înfiorați de groază, Nikita se apropia de ei și le aducea aminte că omul e stăpîn pe mașină, nu mașina pe om. Dacă vor ști să umble cu ea, nu li se poate întîmpla nimic. Să n-aibă grijă, să învețe — atît. Cînd le vorbea așa, privirile lui albastre parcă se adînceau și se putea citi în ele o nesfîrșită bunătate și dragoste de semenii lui „...un om plin de inimă...“ [1] Nimic nu se făcea fără Nikita. Îl iubeau și aviatorii și lucrătorii tocmiți să asambleze modelele aduse din străinătate. Îl simțeau aproape. Veneau la el să-i povestească necazurile, grijile, amărăciunile. Fiecăruia îi da un sfat, pentru fiecare avea o vorbă bună. Să aibă răbdare, să spere, să creadă în ziua de mîine. Iar Cerchez era mulțumit de Nikita. Se folosea de el ca de un om priceput la toate, cum și era. Și-l plătea puțin, atît de puțin...

De la Cosmescu, care, ca ziarist, avea acces la Chitila, Bibescu aflase tot ce se petrecea acolo. Cum nu se gîndise să încropească și el ceva asemănător? Încă nu e prea tîrziu. Trebuie să născocească și el o combinație. Cerchez lucrează cu două sute de mii de lei. El va lucra cu două milioane, poate chiar și cu mai mult. E drept că nu-i place să dea socoteală, dar există atîtea mijloace de a fi stăpîn într-o întreprindere făcută cu banii altora. Să aștepte Cerchez. Îl învață minte! Dar pînă atunci n-ar fi rău să se apropie de el. Strategia calului troian dă rezultate bune în afaceri. Are să-l facă să creadă că privește cu ochi prietenoși întreprinderea lui. Ba chiar dorește o colaborare.

— Aranjează-te cu Bogdan-Pitești, îi poruncise ziaristului. Să-l scuture nițel pe Vlaicu. Cred că-ți dai seama că nu el mă interesează. Dar vreau să le deschid capul imbecililor care fac atîta caz de el. Lovitura trebuie să ricoșeze în liberali, care i-au dat bani și acum se laudă pe toate cărările.

— Da, măria voastră.

---

[1] Op. cit.

— Acum bagă de seamă: Vlaicu nu trebuie să știe că eu am pus la cale atacul. Trebuie să iasă ca și cum totul pornește de la Cerchez. E clar?

— Da, măria voastră.

— Bun. Am încredere în dumneata. Cît crezi că o să ne ia pungașul?

— O să stau de vorbă cu el. O să mă tocmesc la sînge.

* * *

Prin cultură și inteligență, ca și prin cinism, directorul ziarului „Seara", Alexandru Bogdan-Pitești, se ridicase deasupra verminei ziariștilor care colcăia în cetatea presei. Arma lui era șantajul. Platoșa lui, calomnia. Nu-l speria nimic. Nu se da înapoi de la nimic. În ziarul lui se putea scrie orice, despre oricine, cu o condiție: să se plătească bine. La interval de o zi, se putea scrie în două feluri, dacă cel atacat plătea mai bine decît cel care plătise în ajun atacul. „Oricît îmi dau ăștia mie, tot lor le rămîne mai mult. Eu mă mulțumesc să ciupesc, dar cît mai adînc. Dacă aș încerca să-i distrug, m-ar distruge ei pe mine. Sînt mai puternici. Așa că-i ajut și trăim cu toții..." Practica sistemul remizei, obișnuit în toate redacțiile. Cine îi aducea „o afacere" lua un sfert din încasare. Roiau în jurul lui tot felul de apași, care-și ziceau ziariști, a căror grijă era să afle despre cine se poate scrie ceva care să-i încurce socotelile și să-l oblige să plătească tăcerea ziarului. Bogdan-Pitești „ciupea adînc", dar nici mărunții lui informatori nu-și pierdeau timpul degeaba. Omul prințului avea deci de pe acum în buzunar o parte din banii pe care Bibescu îi va plăti directorului ziarului „Seara". Nu se va tocmi la sînge, ci îl va face pe măria sa să sîngereze cît mai mult.

Tîrgul s-a făcut ușor. De ce n-ar fi primit Bogdan-Pitești să-i facă prințului serviciul care i-l cerea? Era cu atît mai bucuros, cu cît propunerea lui Cosmescu îi sugera ideea unor combinații viitoare. Dacă Bibescu vrea să-l atace pe Vlaicu, nu era greu de înțeles că punea la cale o afacere aviatică și voia să rămînă singur. Pînă acum prințul fusese unul din puținii care

scăpase de capcanele ziarului „Seara“. Cu atît mai bine că îi venise și lui rîndul.

„Seara“ atacă. „Cine este Vlaicu? Orice băiat de la țară care spune că se pricepe la avioane este pus să lucreze pe cheltuiala statului? Să ia seama cei care irosesc fără rost banii publici. Nu e departe ziua cînd vor fi puși să-i dea înapoi... Să se uite în jurul lor. Un particular, un om cinstit, un jurist luminat — Cerchez — n-a recurs la tezaurul statului. A pus banii lui și aduce avioane străine, verificate temeinic, cu care formează zburători tineri. N-o face pe inventatorul ca Vlaicu...“ De Bibescu, „Seara“ nu amintea. Așa fusese învoiala. Vlaicu trebuia să creadă că Cerchez pusese la cale campania. „Cu atît mai bine“, își zicea Bogdan-Pitești. Văzîndu-se pe neașteptate sprijinit de „Seara“, Cerchez va înțelege că trebuie să treacă pe la casieria ziarului, dacă nu vrea ca laudele să se schimbe în înjurături.

Cu articolul din „Seara“ omul prințului s-a dus la Vlaicu.

— Ai văzut ce ți-a făcut Cerchez? Ai văzut cum te înjură „Seara“?

Da, văzuse. Se petreceau lucruri pe care nu le înțelegea. Aceeași întrebare revenea mereu în mintea lui: De ce? Cîtă vreme mașina lui de zburat trăise numai în taina minții, în crîmpeiele de planuri schițate pe foi de hîrtie, puteau să nu aibă încredere în el. Dar acum zburase. Acum dovedise... Ce au cu el? De ce... de ce?

Nu și-a putut explica această atitudine. Îl stăpînea un singur gînd: să-și transforme visul în realitate. Dar îi stătea împotrivă politicianismul epocii. Necinstea celor care stăpîneau țara îi lăsa un gust amar. Nu se pricepea să se strecoare în hățișurile junglei capitaliste. Pentru a se apăra nu avea decît platoșa suspiciunii. Trăia închis în sinea lui, chinuit de neliniști, de temeri. Nu avea încredere decît în lumea lui. Numai aceștia credeau cu adevărat în el. Numai simțindu-i alături își înfrîngea alunecările sterile, își regăsea tenacitatea.

Ca un Iago modern, ziaristul urca treptele insinuării.

— Nu-ți face sînge rău, domnule Vlaicu. Așa merg lucrurile la noi. Ne mîncăm unii pe alții. Lui Cerchez îi

este teamă să nu i-o iei înainte. Dar prințul îți vrea binele. S-a bucurat că zbori, te-a felicitat, ți-a trimis un dar.

Rămase îngîndurat. Poate că într-adevăr Bibescu îi era voitor de bine... Dar de ce cumpără de la francezi? De ce nu-l ajută pe el să facă aeroplane romînești? Pentru Blériot a găsit optzeci de mii de lei... De ce nu-l cheamă și pe el, de ce nu-l ajută?

— Știu la ce te gîndești, făcu Cosmescu. La Blériot. Judeci rău pe prinț. L-a pus să zboare o dată și l-a trimis acasă. A făcut-o ca să vadă ai noștri. Să le deschidă ochii. Să știe și ei ce e pe lume, să înțeleagă și să creadă că omul poate zbura. A cumpărat cu banii lui un aeroplan, ca să se încredințeze ai noștri că se poate. Dacă nu făcea el așa, ai fi găsit dumneata bani la miniștri? Ai fi lucrat la arsenal?

Era prea multă ceață în aceste cuvinte. Ar fi voit să vadă limpede... Ce să creadă? Ce să nu creadă?...

— Din patriotism le-a făcut pe toate. Nu și-a deschis o tarabă, nu face afaceri, nu umblă după subvenții, ca Cerchez, care mai și pune să te înjure la gazetă... Vrei să-ți mai dau o dovadă de prietenia prințului? Simțea schimbarea care se petrecea în cugetul lui Vlaicu și bătea fierul cît era cald. M-a trimis la dumneata să-ți propun să zburați împreună, dumneata, el și Molla.

— Cum vine asta? Nu înțeleg.

— Să vă luați la întrecere. Bibescu pe „Blériot", Molla pe „Demoiselle" și dumneata pe aparatul dumitale. Prințul e sigur că dumneata îl întreci pe Molla.

Chipul lui Vlaicu se lumină. În ochi i se aprinseră scîntei:

— Îl întrec și pe Bibescu, nu numai pe Molla.

„A țintit bine prințul", gîndi ziaristul. „Ciobanul" reacționase întocmai așa cum prevăzuse el. Primea provocarea. Va zbura fără chibzuință și se va prăbuși. Îi era greu, îi era ca și cum s-ar fi făcut complice la o crimă... sau cel puțin ca și cînd l-ar fi îndemnat pe Vlaicu să se sinucidă. Știa bine cum se vor desfășura lucrurile. Bibescu va simula. Nici nu va încerca să ia înălțime. Iar Molla nu numai că este un pilot încercat, dar zboară cu un avion nou. Ce să facă împotriva lui

un „Vlaicu I“, care începuse să dea semne de oboseală? Cine se poate îndoi de sfîrșitul unei lupte între Molla și Vlaicu? Cum nu-și dă seama? De ce primește provocarea? Acum îi părea rău că purtase vorba lui Bibescu. Dar n-a avut de ales. Fără Bibescu, el n-ar fi nimic...

— N-are să se supere prințul dacă o să-l întreci. Dorința lui e să nu iasă Molla, că e străin. Cu dumneata n-are nimic.

Vlaicu era hotărît. Va zbura. Se va încumeta. El știe ceea ce Cosmescu nici nu bănuiește: că „Demoiselle“ e un model greoi, față de care avionul lui, suplu, ușor, puternic, este neîndoios superior. Mai știe că și „Blériot“ îi este inferior. Nimeni nu voia să vadă acest adevăr, nimeni nu voia să-l recunoască. Acum are să iasă totul la iveală. Are să zboare mai sus decît „Demoiselle“ și decît „Blériot“. Nu-i este teamă. Poate să-i întreacă. Trebuie să-i întreacă. Nu-i era ciudă pe Molla. Francezul se poartă frumos cu el. Zburase de la Chitila la Cotroceni și ținuse să se știe că a făcut zborul acesta în cinstea lui Vlaicu. Nici el nu s-a lăsat pînă nu i-a întors vizita, tot pe calea aerului, anunțîndu-l pe Molla să-l aștepte că vine să-i dea bună ziua. Sufla un vînt puternic și n-ar fi fost cuminte să riște. Dar nu putea da înapoi. Ce ar fi zis francezul? Acum se ia cu el la întrecere. Cu el și cu Bibescu. Trîntă dreaptă, luptă cinstită. Sigur, se va duce, cum să nu se ducă!

Provocarea venea la timp. Îl smulgea din apatia pe care i-o provocase atacul din „Seara“. Prietenii îl observau cu neliniște. Își dădeau seama că în hotărîrea lui de a se întrece cu Molla și cu Bibescu nu era o nemăsurată încredere în sine, ci siguranța omului care-și cunoaște bine puterile. Și totuși le era teamă. Molla e un pilot temerar... N-ar trebui să-l lase să se întreacă cu el.

— Nu e chip să-l oprim, raționa Vlahuță. Și nici nu trebuie s-o facem. Ce argumente am avea? Sîntem singurii care pînă acum nu i-am arătat că ne îndoim de el. Încrederea noastră este unicul lui suport moral. Dacă-l pierde și pe acesta, se dă la fund.

— Să-l lăsăm să-și încerce aripile, adause Iosif. Ori sînt de oțel și vor străbate tăriile, ori nu sînt, și atunci...

— Atunci, pe pomelnicul de pînă acum al victimelor aviației se va înscrie și numele unui romîn, încheie nemulțumit Chendi. Asta vreți! Fie, dacă așa vă este voia. O să ziceți că sînt cobe. Nu sînt. Dar îmi place adevărul rostit pe nume. Ce mi-a fost drag la Vlaicu a fost liniștea lui. Am simțit ce fier tare stă sub liniștea asta. N-am să uit niciodată stăpînirea de sine pe care a arătat-o la lecțiile de zbor pe care și le dădea singur. Îmi spuneam: îl îndeamnă ambiția. Dar ambiția nu e totuna cu orgoliul. Voia să dovedească tuturora și șieși în primul rînd că nu greșise calculele, proiectele, construcția, că știe să zboare și să aterizeze, deși nu-l învățase nimeni. Nici nu ne vedea. Sta de vorbă cu cîrma, cu aripile, cu motorul. Pe ele le întreba. Avea îndoieli. Acum nu le mai are. Acum se ia la întrecere. Acum alunecă spre orgoliu. Își pierde liniștea. Mie nu-mi place. Dar dacă ziceți voi că trebuie...

*
* *

Cerchez ieși în întîmpinarea prințului care decolase de la Băneasa și ateriza la Cotroceni.

— Bun sosit la noi, domnule Bibescu. Așteptam de mult vizita dumneavoastră.

Nu se văzuseră pînă atunci. Nici nu se cunoșteau. Se pîndeau din umbră. Primirea l-a nemulțumit. Nu-i plăcea să i se spună „domnule“, ci „principe“.

— Cînd vrei să primești vizita cuiva, îl poftești, sună răspunsul mușcător. Așa fac oamenii subțiri.

— Oamenii subțiri sînt aici ca la ei acasă, făcu fostul avocat, deprins cu riposta neîntîrziată.

Urale și ovații curmară dialogul acesta, care filtra venin printre zîmbete. Apăruse la orizont „Vlaicu I“ și după cîteva viraje se așternuse la pămînt, ușor, grațios. Pe el îl aștepta mulțimea. Pentru el băteau toate inimile... Rupînd cordoanele, un pîlc de oameni s-au repezit să-i strîngă mîna. Prilej nimerit pentru Cerchez

să părăsească pe Bibescu. Avea îndatoriri de gazdă. Trebuie să facă ordine. Dar nu se duce să-l întîmpine pe Vlaicu. Nu-l interesa.

Cele trei avioane stau gata să-și ia zborul.

— Îmi pare bine că o să zburăm alături, face Bibescu întinzînd lui Vlaicu o mînă fără vlagă, care se pierde în palma lui mare, cu degete lungi, nervoase.

Vlaicu vrea să răspundă... dar nu știe ce anume. De ce zice că-i pare bine? Își închipuie că o să-l întreacă și se bucură de pe acum? Are să vadă el!

— Alături n-o să zburăm, răspunde cu ciudă. Că eu zbor mai sus.

— Crezi? se prefăcu mirat Bibescu. Răspunsul îl satisfăcea. Asta urmărise. Să-l ambiționeze pe Vlaicu. Eu nu cred pînă nu văd, stărui el, arătîndu-se sceptic. Ca să zbori mai sus ca Molla și ca mine îți trebuiesc aparate ca ale noastre și experiență.

Vlaicu nu mai avu timp să răspundă. Se dase semnalul de decolare. Agitat, Cerchez făcea o rînduială de care nu se simțea lipsă.

Molla se ridică cel dintîi. După el decolează Bibescu. Ultimul, cu o mișcare hotărîtă, Vlaicu declanșează maneta. Cele trei avioane sînt în aer...

Întrebarea „Cine cîștigă?“ stăruie doar cîteva minute, căci după puține ocoluri date aeroportului și după unele viraje cutezătoare, Vlaicu se săgetează în văzduh și se ridică deasupra plafonului pe care și-l disputau, într-o luptă anevoioasă, Bibescu și Molla.

Uralele nu ajungeau pînă la el. Zbura la cîteva sute de metri, repetînd cu îndîrjire cuvintele sfidătoare ale prințului. „Aparate ca ale noastre... experiență... O să vezi tu“. Privi în jur: era singur. Gîndul îi alerga de la Vuia, un învins, un nedreptățit, la badea Stoica din Zarand, alt învins... El nu va fi un învins. Lui trebuie să i se facă dreptate!... Îi povestise St. O. Iosif despre călătoria fantastică, în lună, a lui Cyrano de Bergerac [1], care s-ar fi întors pe pămînt „pe ochi cu praf de stele...“

---

[1] „Cyrano de Bergerac“ (1619—1655), scriitor francez, creator al unei beletristici interesante cu anticipări ştiinţifice. Numele lui e folosit de alt scriitor francez, Edmond Rostand, pentru a scrie piesa cu acest titlu.

Zîmbi. Frumoase vorbe spun poeții. Dar ei scriu cu pene de gîscă. Astea nu zboară... Ce scria „Epoca“ ? „Orice băiat de la țară...“ Păi sigur ! Tot un băiat de la țară făcuse moara romînească a cărei ingeniozitate o admirau studenții la muzeul Politehnicii din München. Puțini știu ce poate mintea unui băiat de la țară ! De ce le-o fi plăcînd unor oameni să vorbească despre ceea ce nu știu și nu pricep ?!...

Își prelungi zborul ca pe o beție din care n-ar fi voit să se trezească. Nu-l ispitea pămîntul. Acolo e Miclescu și Crăiniceanu, Bibescu și Niculae Filipescu... Nu se pricepe să le vorbească. N-are ce le spune. Cînd e pe pămînt, mai bucuros își lasă vioara să grăiască în locul lui. Aici sus se simte bine... Îi este ca și cînd el însuși ar fi o vioară... De ce le-o fi plăcînd unora să se coboare atît de jos, cînd pot să ajungă atît de sus ?!

Nu știe că Molla și Bibescu aterizaseră. Nu știe că Cerchez se retrăsese într-un hangar și se sfătuia cu angajatul lui despre pricinile pentru care „Demoiselle“ fusese învins. Nu auzea vorbele prințului de la Mogoșoaia, care încerca să clintească încrederea tot mai mare în Vlaicu, a acelora care îi urmăreau zborul.

— Uitați-vă bine... Nu vă lăsați furați de aparențe. N-are stabilitate...

Luați de torentul vorbelor, cîte unii își ridicau privirile în văzduh. Fulgi răvășiți de păpădie se vînzoleau în adierile calme ale amurgului. Sus, deasupra lor, în lumina ștearsă a amurgului peste care soarele, culcîndu-se, presărase fantastice umbre, avionul lui Vlaicu căpătase parcă irădieri portocalii. Cu legănările largi ale virajelor sale, părea că răspunde jocului plin de farmec cu care păpădiile îl așteptau să coboare cu el... Zboară frumos... Și parcă toarnă în sufletele mulțimilor mîndrie, liniște, bucurie.

Așteptînd aterizarea, Bibescu tot mai nădăjduia că Vlaicu va face o imprudență și se va prăbuși zdrobit la pămînt. Își pregătea cuvintele pe care nădăjduia să le poată rosti în curînd : „Ce vă spuneam ? Era fatal, n-are stabilitate“.

Vlaicu nu i-a dat prilejul să rostească aceste cuvinte. A aterizat cu măiestrie, liniștit, abia atingînd pămîntul, tot atît de grațios cum zburase.

Nu mai erau aplauze, nici ovații. Se dezlănțuise, ca o furtună, entuziasmul mulțimii. Niciunui romîn nu-i mai fusese dat vreodată să fie eroul unei asemenea sărbătoriri. Se simțea zguduit, emoționat. Cînd s-a apropiat Spiru Haret să-l felicite și să-i spună că-i acordă un premiu de trei mii de lei pentru isprava lui de azi, i-a mulțumit înclinîndu-se scurt, și a spus numai atît:

— Cred că nu v-am înșelat... Gîndul l-a purtat apoi acasă, la Binținți. Venise în sfîrșit clipa pe care o dorise cel mai mult: aceea cînd va putea să înceapă a-i întoarce lui badea Dumitru din banii luați cu dobîndă grea de la banca lui Mihu. De multe ori oftatul înăbușit al mamei și chipul întunecat de griji al tatălui îi veneau în minte, răscolind mustrări amare. Dar numaidecît le îndepărta ca pe niște piedici care l-ar fi făcut să se oprească din drumul lui. „O să vadă ei“ — își zicea și se lega să le trimită banii înapoi înzecit. Acum, în sfîrșit, putea să-și țină făgăduiala. I se lua o lespede grea de pe inimă. Săracul tata și biata mamă! Cît i-a făcut el să sufere. Și cît au să se bucure de acum înainte!

Dar praful de stele avea să se scuture repede de pe ochii zburătorului. Cel dintîi lucru pe care avea să-l afle, după ce se va fi smuls din mulțimea care-l purtase în triumf pînă la hangar, avea să i-l spună Ciulu:

— Știți ce zicea Bibescu? Îi tot da zor că n-aveți stabilitate. Dar nici eu nu l-am iertat. Cît e de prinț, i-am spus să facă și el din capul lui un avion ca al nostru, și pe urmă să le judece pe ale altora.

Așadar, nici acum... De ce?... De ce nu vine Molla să-i spună un cuvînt de laudă? De ce Bibescu și Cerchez s-au făcut nevăzuți?

Ilarie Chendi se îndreptă spre el cu mîna întinsă:

— Iartă-mă, Vlaicu... N-am crezut... Acuma cred.

Nimeni, niciodată n-avusese prilejul să-i audă glasul sunînd altfel decît tăios, ca adevărul. Acum glasul lui tremura... Dar dacă Chendi își mărturisise sentimentele

prin viu grai, Gîrleanu a încredințat hîrtiei gîndurile și emoțiile sale :

„... Încet, fără să se pripească, tăcînd și făcînd, a lucrat Vlaicu singur aeroplanul său, deosebit mai în totul de cele aflătoare astăzi. Pe prietenii neliniștiți îi îndeamnă potolit să aibă răbdare... Și s-a ținut de cuvînt... și-n seara aceea, istorică pentru noi, în care și-a încununat izbînda — izbîndă care în orice parte a lumii l-ar fi făcut celebru — Vlaicu s-a bucurat numai de strălucirea unui fermecător apus de soare, ale cărui raze l-au încins, sub cer, ca o apoteoză !“

A surprins și Zaharia Bîrsan, actorul-poet, o trăsătură a firii lui Vlaicu : dragostea pentru copii. Cu cîtă dragoste îi vorbea Vlaicu despre ei :

„— Hei, să-i fi văzut. Cum m-am lăsat jos erau acolo... parcă ar fi mașina lor. Să-i fi văzut cum mi-o duceau toți, cum se împingeau și cădeau unii peste alții, ca niște snopi. Mă țineau de haine, de mîini...

— Nu le zici cîteodată ceva ? Nu se supără ?

— Le zic să se ducă acasă, mă răstesc la ei, dar n-am ce le face, că numai vezi că plîng.

Și Vlaicu rîdea ca un copil cînd își aducea aminte de toate acestea.“

. . . . . .

O vreme a fost voios și mulțumit. Dar începeau să se îngrămădească griji noi. Cînd se lăsau pe pămînt pînzele nopții, Vlaicu, singur numai cu gîndacul lui, depăna aceste griji și le împărtășea mașinii, vorbindu-i ca unui om. Parcă-i auzea glasul : „Am obosit“. Venise vremea unui „Vlaicu II“, căruia să-i aducă îmbunătățirile la care se gîndise, culegînd din experiența zborurilor de pînă acum și din știința care nu sta în loc.

Dar „Vlaicu II“ însemna să pornească încă o dată lupta. Să întîmpine iar umilințele, răutatea, neîncrederea care se deghizau în indiferență. Nu mai poate. Simte că nu mai poate.

Și totuși trebuie !

Trebuie să-și facă un avion nou și puternic. „Eu numai pentru el trăiesc“, îi scrisese lui Ion.

CAPITOLUL IX

„NATURA NU PĂSTREAZĂ NIMIC DE PRISOS“

Întrecerea de la Cotroceni a readus în mintea lui Russu Abrudeanu ideea mitingului. Nu renunțase nici-odată la proiect, nu uitase făgăduiala dată lui Vlaicu. Știa cîți bani a adus mitingul lui Blériot și nu se îndoia că de pe urma lui Vlaicu se va cîștiga încă și mai mult. Dar așteptase momentul prielnic și își spunea că unul mai bun ca acum nu se va ivi niciodată.

Cînd da soarele în asfințit, bucureștenii ieșeau de prin case și stăteau cu ochii la cer. Cîte unii își așezau din vreme scăunelele în fața ulucilor și se pregăteau ca pentru un spectacol. Se ivise ceva nou în viața lor ce-nușie, mereu aceeași. De cînd se ținea minte, ceasul amurgului era al taclalelor. Bărbații făceau și desfă-ceau politica, în vreme ce femeile se forfecau între ele. Aveau acum, în sfîrșit, ceva nou. Se schimba lumea. Zburau oamenii. Dar zbura și Vlaicu. Iar privirile tu-turora către el, mai ales, erau ațintite. Lui i se adresau uralele, pe el îl aplaudau bucureștenii, uimiți de vira-jele tot mai îndrăznețe pe care le scria, parcă, pe cer. Ai fi zis că-i un pui de cocor care se vînzolește în văzduh tot mai stăpîn pe aripile lui. Vlaicu zburda în aer, ne-păsător de legile firii, nepăsător de viața lui. Lua înăl-țime, se cobora vertiginos pînă la jumătatea drumului, se răsucea ca un burghiu și, cu o smucitură, zvîcnea iar înspre culmi. Băteau cu putere inimile privitorilor și se zbuciuma în pieptul lor un freamăt de mîndrie pe care simțeau nevoia să și-l împărtășească în cuvinte

naive de admirație sinceră : „Ai văzut, domnule, romînașul nostru ? L-a bătut pe Molla... Sînt buni la ceva și-ai noștri la o adică...“ Rosteau un adevăr ținut sub obroc și pe care timpul îl va scoate la iveală cu puterea de neînvins a adevărului.

Oficiosul liberalilor sesizase valul de admirație care se ridica tot mai puternic spre Vlaicu și îl înregistrase în coloanele sale. Avusese, firește, grijă să-și ia măsuri de precauție. Nu se știe niciodată ce se poate întîmpla : „Nu este una din acele performanțe extraordinare cu care se bat recordurile — scrisese „Viitorul“ după întrecerea de la Cotroceni. Este totuși un record și mai scump patriei noastre cu cît este vorba de o invenție romînească, constituind un pas înainte și pentru progresul omenirii...“

Se mai adăugase ceva la faima lui Vlaicu. Se desfășuraseră manevrele cărora li se zicea „regale“. Nici nu se puteau denumi altfel, de vreme ce moștenitorul tronului Romîniei lua parte la bețiile puse la cale cu acest prilej în bivuacurile aghiotanților. Vlaicu nu fusese chemat la manevre. Pe el nu se gîndise nimeni să-l pună la vreo treabă. Dar n-a lăsat lucrurile așa. S-a zbătut, a stăruit. Vrea să arate ce-i în stare. Să fie chemat, să i se dea o misiune. Dacă trece și acest examen, își zicea, pungile miniștrilor se vor deschide în sfîrșit și pentru el. Căci vrînd, nevrînd, tot de ei depind fondurile pentru „Vlaicu II“.

Ca să scape de stăruința lui, conducătorii de oști i-au poruncit să-și ducă avionul la Slatina și să zboare de acolo pînă la Piatra Olt, purtînd asupra lui un ordin de operațiuni. Cînd a ajuns cu trenul la Slatina, timpul se încrîncenase. Nu era prielnic zborului. S-ar fi cuvenit să nu-și expună aparatul la o asemenea încercare. Dar simțea — sau poate i se părea că simte — mușcătura ironiei din rînjetul ofițerilor, cînd l-au văzut gata de zbor. Parcă-l sfidau, parcă-l provocau : Hai, încearcă, zboară, dacă-ți dă mîna ! Să le spună că nu poate zbura ? Atîta ar mai lipsi. S-ar răspîndi numaidecît vestea, ar ajunge la București și l-ar face de ocară. Are să zboare. O să vadă ei !

Și a zburat, stăpînindu-și, cu măiestrie de pilot desăvîrșit, mașina, strecurînd-o printre șuierăturile vîntului potrivnic. Ofițerii care-l așteptau la Slatina nu s-au putut opri să nu-l aplaude cînd a aterizat cu precizie la cîțiva metri de locul unde se înșiraseră să vadă în ce chip se va isprăvi povestea asta. Iar ziarele povestiseră pe larg întîmplarea, subliniind priceperea aviatorului. Cum să nu-l iubească mulțimea, cum să nu dea fuga, pînă la ultimul om, la mitingul lui, cînd ziarele arătau că numai în Franța se mai încercase pînă atunci folosirea avionului în ansamblul operațiilor militare?

Russu Abrudeanu putea fi sigur că nu va lipsi nimeni de la mitingul celui mai iubit dintre zburători. Dar cînd a venit să-i spună ce pregătește, ce pune la cale, nu l-a aflat dispus să zboare la miting. De ce ar face-o? Ca să arate ce-i în stare? Dar pînă acum ce făcuse? Construise un avion, învățase singur să zboare cu el, biruise pe Molla, uimea lumea cu virajele lui, luase parte la manevre, fusese decorat. Ce mai voiau de la el? Tot nu le ajunge? Nu dovedise destul? Ce-i propune Russu Abrudeanu? Un miting, un spectacol de bîlci! Nu, n-are să dea acest spectacol. Nu e de la circ. Nu face tumbe pe parale, ca Blériot! E drept, îi trebuiesc bani. Avionul lui s-a învechit. Motorul începe să dea semne de oboseală. Cine o știe mai bine, cine o simte mai bine decît el? Să i se dea comenzi, să i se dea bani, să facă altul, altele. Pentru Cerchez se găsesc, pentru Bibescu de asemenea. Aduc mereu avioane străine. De ce nu-l lasă să facă avioane romînești? Ce au cu el? Ce au cu el? Și vine Russu Abrudeanu să-i propună un miting! Asta să i-o fi propus la început, nu acum, cînd zboară zilnic sub ochii bucureștenilor. Acum nu vrea. N-a plecat de la Binținți ca să se dea în spectacol pe bani. Nu face negustorie. Are să se întoarcă la Binținți. Are să-i lase cu Cerchez și cu Bibescu. A lor are să fie rușinea. Cît despre al doilea tip de avion îl face el... Mai adună Boca, mai dă tata. O să vadă ei!

Se răzvrătea o demnitate de prea multă vreme călcată în picioare. Groful Benczy, cînd avea chef să petreacă, poruncea să i se adune de prin sate oamenii care știau să joace sau să cînte și-i silea să-l înveselească, pe el și

pe alții de teapa lui. Se gîndise adesea, cînd era la țară, că nu s-ar fi dus în ruptul capului să facă pe giumbuș-lucarul. Și acum Russu Abrudeanu îi cere același lucru. Pe Bibescu nu l-a pus nimeni să facă tumbe, nici pe Cerchez. Dar pentru ei s-au găsit bani. Sigur, cu mitingul s-ar putea scoate... Da, dar de ce așa, de ce în felul acesta ? De ce ? De ce ?

Au sărit și scriitorii să-l îndemne, să-l asculte pe Russu Abrudeanu.

Simțeau nedreptatea care i se făcea și-l ajutau după puteri, strecurînd mereu notițe în ziare și silindu-se în chipul acesta — singurul care le sta la îndemînă — să-l apere de uitare. Nici nu știe el cît le este de greu, din ce în ce mai greu. Secretarii redacțiilor nu mai credeau în actualitatea lui Vlaicu. Notițele treceau greu prin sita lor. Începuseră să-l privească pe Vlaicu ca o amintire a trecutului. Să dea mitingul, nu numai pentru bani, dar ca să le prilejuiască lor să scrie iar despre el. Și apoi ce, poate el, pot ei să schimbe năravurile țării ? Li se scurg mai marilor ochii după străini. Să dea mitingul. Numai în felul acesta va mai atrage atenția asupra lui. Altfel rămîne cît o trăi cu „Vlaicu I“. Și să nu-și facă griji pentru cheltuielile de organizare. Bani se găsesc.

— Pun eu tot ce trebuie — sare Magnani. Și nu cer nimic în schimb. Îmi întorci numai cheltuielile. Cîștigul să fie al dumitale. Cu el ai să-ți faci al doilea model la Școala pentru arte și meserii.

— Nu vreau nimic pentru mine, asigura Abrudeanu. Muncesc pe gratis ca să-ți fac rost de bani pentru „Vlaicu II“. Și în loc să asculți de sfat bun, te încăpățînezi. Să te înțeleagă cine poate ! Mă rog, vrei sau nu vrei un al doilea model ? Vrei ?...

— Și o să-l facem, revenea Magnani. Mi-a spus Silișteanu că a vorbit cu directorul școlii. Iar acesta i-a mărturisit că și domnul Spiru Haret l-a rugat să-ți dea tot concursul. Să fie gata „Vlaicu II“ și să vezi atunci cum o să curgă comenzile. Nu lăsa să treacă lună de lună. Cine o să se mai uite la avionul dumitale, cînd Blériot va ajunge la al paisprezecelea și al cincisprezecelea model ?

Îi asculta și se mira. Ce-și închipuie? Că el nu vrea? Știe bine cum are să arate „Vlaicu II“. Din seara aceea îndepărtată, cînd Magnani și Silișteanu îi vorbiseră despre perspectiva de a-și construi noul lui model la Școala pentru arte și meserii, nu mai avusese liniște. Schițele de plan erau gata. Nu vorbise nimănui despre ele, nu le arătase nimănui. Dar poate să înceapă oricînd să construiască. Are să-l facă în întregime din metal. Cînd „Vlaicu II“ are să fie gata, n-o să se mai apuce nimeni să zboare cu avioane de lemn. Îi comandase lui Magnani un măsurător de viteză. Nu-i spusese nici lui pentru ce-i trebuiește. „Vitezometrul“ — așa se numea. Îl va ține în mare taină în carlingă. Cu el și cu altimetrul pe care îl va aduce de la Frankfurt are să știe în tot momentul ce să ceară motorului. Mai are și alte gînduri... o să vadă ei...

— Și zici că scoatem cît e nevoie? se înclină el, copleșit de stăruințele prietenilor și biruit de propriile lui visuri.

— Cum să nu scoatem? se repezi Russu Abrudeanu. Îi înfățișa înfierbîntat proiectele, socotelile. Se vor vinde cel puțin zece mii de bilete. Zece lei de cap de om. Pentru militari și copii numai doi lei. Face loji. A și vorbit cu un cherestegiu să-i împrumute lemnăria. După miting i-o dă înapoi. Ce se strică, îi plătește. Dar are el grijă să nu se strice lucru mare. Pune taxe pentru automobile sau trăsuri. Obține trenuri speciale cu 50% reducere. Desfundă provincia. Îi arată lui Vlaicu schița de afiș: „Mare miting de aviațiune pentru experiențele celui dintîi avion romînesc, inventat, construit și pilotat de inginerul romîn Aurel Vlaicu“. Fixase și data: duminică 17 octombrie 1910. A doua zi după miting îi numără banii în palmă, bani cît n-a avut de cînd e. Să nu mai stea la îndoială. Să primească propunerea...

...Tot un „Gnôme“ are să ia... Dar nu se va mai multumi cu unul de treizeci de cai. Acum vrea unul mai mare... cincizeci de cai... Ce spune Russu Abrudeanu? Că va veni și prințul la miting? Care prinț? Bibescu, sau celălalt, care-l întrebase dacă se pot arunca bombe din avionul lui? N-au decît să vie... sau pot sta acasă.

Nu-i pasă lui de prinți. Ce să facă... ce să facă? Dacă altfel nu e chip să adune bani, fie și cu miting. Dar o să se mai gîndească.

Abrudeanu simțea că Vlaicu începe să cedeze și nu voia să piardă clipa prielnică. Nu-i mai da răgaz. Îi turuia gura. El aranjează totul. El face programul. S-a și gîndit la o serie de zboruri: de îndemînare, de înălțime, de durată.

— În astea nu te întrece nimeni, îl măguli negustorul de biciclete, temîndu-se și el să nu dea Vlaicu înapoi. Se înțelesese în taină cu Russu Abrudeanu în privința unei împărțeli despre care Vlaicu nu trebuia să știe. Magnani avea să dea banii trebuincioși pentru organizare, iar Russu Abrudeanu se lega să-i întoarcă tot ce înaintase, cu ceva pe deasupra. Și nu cu puțin...

— Va să zică are să fie „șanticler" — vorbi Vlaicu folosind o vorbă care pătrunsese în graiul de fiecare zi al bucureștenilor. O scornise actorul Niculescu-Buzău și o pusese într-un cuplet cîntat tot de el la un teatru de vară. „Și Aurel Vlaicu folosea expresia asta cînd se întîlnea cu Iosif, Trivale, Chendi, Gîrleanu și alți scriitori cu care marele aviator era prieten".[1] Șanticler avea înțelesuri multe. Însemna „bine", „frumos", „reușit" or „nimicitor".

— Șanticler, vezi bine... Șanticler de tot.

— Și scoatem cît ne trebuie ca să facem unul nou? întrebă iar Vlaicu.

— Cu vîrf și îndesat.

— De zece ori mai mult.

— Să fie cît e nevoie. Mai mult nu trebuie... Apoi, după o clipă de gîndire: Dacă ziceți așa, fie.

* * *

De cînd se hotărîse pentru miting, Vlaicu nu-și mai lua gîndul de la Blériot. De cîte ori zburase francezul? Cît durase mitingul lui? De atîtea ori are să zboare și el. Are să facă întocmai ca Blériot... Ba chiar mai mult ca el. Trebuie să li se deschidă odată ochii, să vadă,

[1] N. Niculescu-Buzău, „Suveniruri teatrale",

să înțeleagă. Să nu mai tot caute aiurea, cu cheltuială îndoită și întreită ceea ce le poate da el pe bani puțini. Da, merită să dea mitingul. Acum e încredințat că merită. Știe pentru ce va zbura.

Are Russu Abrudeanu dreptate. Va cîștiga bani și are să se vadă că nu s-a oprit pe loc, că este în stare să scoată din mintea lui modele din ce în ce mai bune. Așa a făcut Blériot, așa fac toți constructorii de avioane al căror nume a început să circule prin Europa. Atît numai că ei găsesc bani în țara lor, găsesc oameni să-i creadă și să-i ajute. Eh...

...A zburat la miting. Și a făcut întocmai ca Blériot. A decolat din același loc, a aterizat în fața tribunelor, a executat trei zboruri. Numai că viteza lui de zbor era de două ori mai mare ca a francezului, iar înălțimile pînă la care a ajuns de asemenea îndoite.

Satisfacțiile, de data aceasta, nu i-au lipsit. Satisfacții de o clipă, dar atît de trebuincioase firii lui zbuciumate. Ajungeau pînă la el uralele zecilor de mii de oameni. Veniseră și din provincie, cu trenul redus la jumătate preț, căci nici Russu Abrudeanu nu voise să se lase mai prejos decît celălalt ziarist care organizase mitingul lui Blériot. De cîte ori ateriza, jandarmii, puși din belșug la dispoziția organizatorului, abia pridideau să oprească valul mulțimilor care se năpusteau să-l cuprindă în brațe. Repeta figurile pe care le făcea zilnic pe cerul Bucureștilor. Se înșuruba pe cer, se arunca spre înălțimi ca o săgeată scăpată din arc, apoi se lăsa și trecea vifornic prin fața tribunelor. O clipă mulțimea se îngrozea, i se părea că avionul nu mai este stăpînit, că se prăbușește. Dar numaidecît Vlaicu îl redresa și punînd aripa pe verticală se făcea că se pregătește să aterizeze. Oamenii răsuflau ușurați. Bine că se isprăvește, bine că aterizează. Dar, cu o smucitură, avionul se avînta iarăși, ca un vultur cutezător, spre înălțimi. Uralele care însoțeau aceste curajoase acrobații spărgeau văzduhul. Ceasuri întregi a zăbovit mulțimea pe cîmp, nimeni nu voia să plece. Sperau oamenii că are să mai zboare o dată. Voiau să-l vadă la plecare, să-l însoțească în triumf pe străzile capitalei, să-l sărbătorească.

A stat ascuns în hangar cu Ciulu și Ion. Nu scotea o vorbă. Era, firește, mulțumit, dar nu-și lua gîndul de la „Vlaicu II“. S-au strîns bani? Ajung?

Da, s-au strîns... Dar au fost cheltuieli multe. Și mari.

Șapte mii de lei. Asta e partea lui. Cu asta se alege după miting.

N-a cerut socotelile. Nu s-ar fi priceput să le facă. Nici nu-i era gîndul la socoteli. Devizul Școlii pentru arte și meserii se urca la douăzeci și cinci de mii de lei. Mai trebuia să se ducă și la Paris după motor. Ar fi voit să trimită ceva și acasă... Ce să facă mai întîi, numai cu șapte mii? Mitingul fusese degeaba. Nu se alesese nici cu jumătate din cît ar fi avut nevoie! Blériot cîștigase înzecit, cu toate că se făcuse de rîs, trimițînd la turci să-i dreagă elicea. Iar Blériot zboară mereu, construiește mereu. Pe cînd el, cu „Vlaicu I“, nu mai poate zbura. Adevărul acesta îl știe mai bine ca oricine. L-a simțit cu putere chiar cu prilejul mitingului. E drept că libelula, gîndacul lui drag, l-a ascultat. Dar zbîrnîitul motorului, greutatea transmiterii comenzilor — toate erau semne de care nu se putea să nu țină seama.

— Tot Haret ne scoate și din încurcătura asta, făcu Vlahuță cînd află cum s-a rezolvat partea financiară a mitingului.

— Mai dă și tata, întregi Vlaicu. Mai scoate el ceva de la Mihu.

Se amestecă Magnani în vorbă. Nu făgăduise el odată că-l va ajuta cînd va fi nevoie? Se ține de vorbă. Dacă trebuie, n-are să lase lucrurile neisprăvite. O mie, două se mai găsesc la el. De data asta făgăduia fără grijă. Își scosese banii înaintați pentru miting, și cîștigase binișor pe deasupra. Ceea ce ar mai da acum venea, de fapt, tot de la Vlaicu. Chiar dacă i-ar pierde — nu dintr-ai lui ar fi paguba. Dar de pierdere nici nu mai putea fi vorba. Toate îndoielile, cîte se vor fi zbătut în mintea lui de negustor care-și ținea banii în batistă cu nouă noduri, se risipiseră. Cu Vlaicu nu se putea pierde. Cu el se putea numai cîștiga. Nu se înșelase, adulmecase

bine, avusese dreptate cînd își pusese în gînd să și-l apropie.

— Atunci să începem lucrul, a hotărît Panaitescu, fluturînd în mînă o hîrtie pe care tocmai o primise de la minister și prin care se poruncea Școlii de arte și meserii „...a pune în lucru aeroplanul domnului inginer Vlaicu în limita sumei de 7 000 lei cît s-a acordat pentru acest scop".

Mai primise Panaitescu o scrisoare cu cîteva zile mai devreme. Venea de la Haret, și se vedea că-i scrie cu amar: „Cel cu care trebuie să vorbesc a găsit că suma de 20 000—25 000 lei este prea mare. Eu însă repet: sînt foarte dispus s-o dau. Stă în mîna dumitale să ne împaci pe toți".

Era limpede. Panaitescu știa că cel cu care trebuise să vorbească Haret era Brătianu, șeful liberalilor și al guvernului. Înțelegea de ce făcea apelul „să ne împaci pe toți". Nu voia ca insuccesul lui să se răsfrîngă asupra lui Vlaicu. Panaitescu să facă într-un fel, să pună de acord calicia, lipsa de înțelegere a primului ministru cu dorința lui de a-l ajuta pe Vlaicu și cu convingerea lui că ar fi păcat să se ducă la fund un asemenea om. Nici el nu se oprește la jumătatea drumului. Se leagă să mai dea pe parcurs cît va mai putea.

Panaitescu n-a mai stat pe gînduri. Ca și Haret, se simțea aproape de Vlaicu, de năzuințele lui, și vedea cît de adîncă era nedreptatea care-l năpăstuia. Avusese și Silișteanu un cuvînt greu. Îl asigurase că în ateliere se vor lucra ore suplimentare, fără plată. Meșterii școlii, Flencheș și Dragomir, se legau să facă ce-or face, ca s-o scoată cu „Vlaicu II" la capăt. Doar sînt oameni... Cîteva ore de la ei, fără plată... n-are să se facă gaură în cer. Făgăduiau și cei de la arsenal să dea o mînă de ajutor, la nevoie, după-amiezile, duminicile. Le părea rău că al doilea model nu se făcea tot la arsenal și înțelegeau că aci se amestecase Miclescu. Dar nu lasă ei să rămînă lucrurile cum vrea colonelul. Nu-l lasă ei pe domnul inginer. Numai să-i cheme, că vin!

Cînd i s-a spus cum stau lucrurile și că se poate duce fără grijă la Paris, să aleagă și să comande un motor nou, s-a înseninat și a pornit numaidecît să deseneze

schițele pieselor care vor trebui să se lucreze în lipsa lui. Explicații n-a dat. Asamblarea se va face la înapoiere. Numai să fie totul gata și să nu se schimbe nimic. Materialele să fie acelea pe care le hotărăște; de la dimensiuni nu îngăduie nici cea mai mică abatere. Ce n-o fi bun, se mai face încă o dată — dar el de două ori nu plătește...

* * *

A plecat la Paris, spre sfîrșitul anului 1910, liniștit. Își știa „gîndacul" în mîini bune. La Școala pentru arte și meserii nu e ca la arsenal. Panaitescu e altfel decît Miclescu.

...Strîmbe sînt rînduielile lumii ăsteia — se miră el. Sau poate numai soarta lui, a lui Vlaicu, să fie așa? În drumul spre Paris se oprise o zi la Budapesta. Oeden i-a strîns mîna îndelung. „Ai avut dreptate și sînt mîndru că mi-ai fost student, chiar dacă n-ai învățat nimic de la mine", așa i-a spus. Mîndri de el s-au arătat și cei de la München. Foștii lui colegi de politehnică erau acum în fruntea fabricilor și uzinelor. S-au întrecut toți să-i facă înlesniri, să-i procure cu preț mic piesele și materialele care trebuiau să fie trimise la București: corzi de pian, tuburi de aluminiu, pînză tare, specială... Séquin l-a primit cu brațele deschise și i-a propus să zboare pentru recorduri internaționale, ca să lanseze motorul lui. „Am încredere în dumneata", i-a spus francezul. Cît ar da să audă vorba asta de la unul din maimarii țării lui! Séquin vrea să-i dea pe mînă toate averea, iar acasă i se drămuiește și trebuie să se zbată pentru fiecare gologan. N-a primit propunerea industriașului de la Paris și totuși acesta i-a scăzut la 8 000 de lei prețul motorului și s-a învoit să i-l facă nu numai mai ieftin, dar și mai puternic ca cel dintîi. „Știu că ai bani puțini, domnule Vlaicu... Nu te neliniști. Spune cum să fie motorul. Pentru dumneata fac orice, cu dragă inimă. Am citit cu bucurie cît de reușit e „Vlaicu I" și am fost mîndru să știu că și numele meu e amestecat în izbînda dumitale...!"

Toți, în toată lumea, îl ajută, îl iubesc, îl înțeleg. Numai puternicii zilei din țara lui îl țin de rău. Nu

pricepe... nu pricepe... Iar cînd îi spune ce simte și gîndește, Vuia se face a nu-l auzi. Ce să-i răspundă? Parcă el nu știe? De ce a plecat din țară, de ce s-a dus între străini... Îi făgăduiește, firește, să recepționeze tot el motorul cel nou — așa cum făcuse și cu primul, și să se îngrijească de expedierea lui, cît mai grabnic, la București.

Apoi drumurile lor s-au despărțit pentru totdeauna. N-aveau să se mai întîlnească în viață. Vor sta alături, în nemurire.

* * *

Guvernul, între timp, se schimbase. Haret nu mai era ministru. La Război venise Nicolae Filipescu. Numaidecît i-a dat bani lui Cerchez să aducă avioane „Farman" și să le asambleze la București. Nici pe Bibescu nu l-a uitat. Să-și facă fără grijă o școală de piloți, că el îl va ajuta cu subvenții și comenzi de „Blériot"-uri. La Vlaicu nu i s-a dus gîndul. Vlaicu nu-l interesa.

— Îl cunosc eu pe ministrul de Interne, se oferi inimos Emil Gîrleanu. Mă duc să vorbesc cu el să stăruie pe lîngă Filipescu.

Voia să joace pe lîngă Lahovari rolul pe care-l jucase Vlahuță pe lîngă Spiru Haret. Dar l-a găsit în dispoziție rea, citind oficiosul liberalilor, care relata pe larg, mai punînd și de la el, despre „Marele scandal din gara Sinaia".

La Sinaia, unde Lahovari se dusese să se odihnească, a trebuit să sufere o întîlnire neplăcută cu un mărunt partizan politic, Cassian, de la Rîmnicul Sărat, care îi făcuse servicii de agent electoral. Acum își cerea răsplata. Nu procedează tot așa și cei mari, cînd ajung la putere? Nu avea pretenții nemăsurate. Nu voia să intre în Parlament, nici în consilii de administrație. Vrea numai să deschidă un cazinou la Lacul Sărat.

— Nu se poate, i-a răspuns, neocolit, ministrul de Interne.

— De ce să nu se poată? Aici, la Sinaia, de ce s-a putut?

Cazinoul din Sinaia fusese concesionat unui afacerist internațional, care-și zicea baron: Baronul de Marçay.

— Nu-ți dau socoteală dumitale de ce s-a putut la Sinaia și nu se poate la Lacul Sărat, se supără ministrul. Nu discut cu dumneata hotărîrile guvernului.

— Așa, care va să zică, făcu furios agentul electoral. Nu discutați cu mine! Dar eu discut cu dumneavoastră. Că și eu sînt pungaș, nu numai baronul. Adică pungașii romîni n-au voie să mănînce o pîine în țara romînească? Am să cer audiență la rege. Să vedem, așa merge?

Pînă la plecarea trenului, Lahovari a stat închis în biroul șefului de gară, cu ușa păzită. Agentul electoral tuna și fulgera pe peron. Degeaba mîncase el bătaie în alegeri?

Întîmplarea de la Sinaia îl înfuriase pe Lahovary Și cînd se supăra, se supăra pe toată lumea! Să-l lase în pace. Să nu vie la el cu scamatori din ăștia care vor să zboare. El e mulțumit cu lipițanii lui focoși de la trăsură. E bun avionul la război? Atunci să se ducă la Nicu Filipescu. Nicu e cu războaiele, nu el.

La Filipescu era de prisos să se ducă. Zadarnic i-ar vorbi despre țăranul din Binținți acestui „boier pînă în vîrful unghiilor", care „nu iubea prea mult și stima încă și mai puțin... lumea satelor"[1]. Cînd a aflat cum stau lucrurile, Vlaicu a înțeles că sperase degeaba. Conservatorii nu vor face nici cît au făcut liberalii. Nu-i mai rămîne decît să se întoarcă la Binținți. Avusese dreptate Marin Valer cînd îl sfătuise să nu se ducă dintre ei. Aici, printre domni, era singur...

. . . . . .

Prietenii țin sfat. „Vlaicu II" era gata. Asistaseră la un zbor de încercare și rămăseseră uimiți de perfecțiunea acestei păsări mecanice. Vlaicu însuși și-a mărturisit încîntarea. Nici chiar el nu se aștepta ca al doilea tip al avionului său să întreacă în așa măsură pe cel dintîi. Cînd s-a suit să-l încerce, n-avea de gînd să ia înălțime. Își propunea să înceapă de la capăt, așa cum făcuse altădată: cu alergarea la sol... Dar totul s-a petrecut altfel. Virajele, aterizarea la punctul fix — abia cîțiva metri de locul unde-l așteptau prietenii —

[1] N. Iorga, „Oameni care au fost".

se desfășuraseră uluitor. Mașina era desăvîrșită. Bucuria lui era atît de mare, încît, pentru a o exprima, a exclamat: „Mă mir că omul nu înnebunește cînd zboară". Iar scriitorii... Ei îi înțeleg bucuria, care este și a lor, și ar vrea să facă ceva pentru el. Dar ce pot să facă? Țin sfat. Ce ar mai putea să facă? Cum să-l ajute? Încep să-și dea seama că ar trebui încercate alte mijloace. Trebuiește arătat limpede ce reprezintă avionul lui Vlaicu. Dar ei nu se pricep să explice. Ei scriu vorbe frumoase, imagini. Încearcă să emoționeze, aleargă cu petițiile, fac intervenții, parcă cerșesc milă. Nu de milă are nevoie Vlaicu, ci de încredere. Ar trebui să fie arătate calitățile tehnice ale mașinii lui. Superioritatea ei. Ar trebui să se scrie despre Vlaicu altfel decît o făcuseră pînă acum? Dar cine să scrie altfel? Iosif e poet, Chendi critic literar, Minulescu cioplește romanțe pentru mai tîrziu, Emil Gîrleanu tălmăcește simțirea lumii care nu cuvîntă. Dar el se oferi totuși să scrie. Să-i vorbească o dată deschis Vlaicu despre avionul lui. Să-l ajute ca să-l poată descrie. Și apoi mai este o problemă: Ce se va face cu ceea ce ar scrie? Care ziar va da atîta spațiu?

— Publicarea rămîne în seama mea, se legă Chendi. Vorbesc cu Cocea. Îl publică el în „Viața socială". Da... puteau fi siguri că „Viața socială" se va alătura lui Vlaicu. Nicolae Cocea, cu inima lui caldă, cu scrisul lui care ardea ca fierul roșu, era oricînd gata să se ridice împotriva nedreptății. Nu publicarea în „Viața socială" era cea mai mare greutate. Mai greu era să-l convingă pe Vlaicu să explice în termeni tehnici, și totuși pe înțeles, în ce fel avionul lui se deosebea de altele, de ce le era superior.

— Trebuie să ne asculți. Dacă arătăm în ziare care sînt temeiurile invenției dumitale, presa străină are să reproducă articolul. Poate primești vreo ofertă să zbori în Franța, sau altundeva. Dacă reușești într-o țară străină, ai noștri numaidecît îți dau bani.

Să zboare în fața francezilor! Să le arate că „Vlaicu II" e mai bun decît „Blériot IX"... Ar fi ceva...

Dar dacă nu-l cred oamenii cînd îi pipăie mașina, și o văd zburînd, de ce l-ar crede după vorbe? Încă de la

Budapesta, pe cînd se străduia să-l facă pe Oeden să se încreadă în el, îl sfătuise un coleg să caute un ziar care să-i publice conceptul despre avion... „Nici nu încerc, îi răspunsese, lumea tot nu m-ar înțelege. Mi-e și teamă. De ce să-mi divulg gîndurile?“ Trecuseră ani de la Budapesta, el arătase, dovedise, dar oamenii nu-l înțeleg... nu-l cred. Nu, n-are să scrie nimic.

Dar prietenii nu-i dau pace... Fie și cum zic ei.

Se așează la o masă la cafeneaua Kuebler. Erau toți în jurul lui. Emil Gîrleanu lua zelos notițe.

— Să scrii dumneata așa: că aparatul meu a dezlegat problemele vitezei, care e o condiție a stabilității și ajută pe om să învingă împotrivirea vîntului și să zboare pe orice timp. Mă ridic și aterizez cu șaizeci de kilometri pe oră. În plin zbor, pot să măresc viteza pînă la o sută de kilometri. Nu mă credea nimeni cînd le spuneam că se poate, dar acum le-am dovedit.

Într-adevăr, lucrul fusese dovedit. Avioanele aduse de Cerchez și de Bibescu nu puteau lua viteza lui „Vlaicu II“.

— Ar fi bine să explicăm cum ai ajuns dumneata la această convingere.

— Și asta o pot spune, că nu-i lucru mare! Am observat păsările. Încă de mic le cercetam. Să te uiți și dumneata! Ca să-și păstreze echilibrul, pasărea mută capul la dreapta sau la stînga, în sus sau în jos, mișcînd totodată coada, extremitățile și aripile. Dar sînt și păsări fără coadă. Acestea au gîtul atît de lung, încît echilibrul le este influențat de mișcările capului. Păsările care zboară foarte repede, cum e lăstunul și eretele, au gîtul scurt. Așadar, natura a recunoscut că pentru vitezele mari e mai de folos să modifice atît poziția centrului de presiune, cît și pe a celui de greutate.

— Iar dumneata ai imitat natura.

— Vezi bine. Unde aș fi putut afla meșter mai bun? Natura nu păstrează nimic de prisos. Cu minimum de organe posibile, păsările fac față împrejurărilor celor mai variate... Avionul are două mase importante: pilotul și motorul. M-am gîndit să înfrîng dificultatea de construcție și de manevră care ar împiedica deplasarea

lor și am adăugat planurile mobile auxiliare care se numesc „Cîrme“ și al căror rost este să modifice centrul de greutate. Iar cîrmele sînt cu atît mai puternice cu cît sînt mai depărtate de centrul de greutate al aparatului, deci cu cît brațul de pîrghie e mai lung.

Pe hîrtia care-i sta în față creșteau, în timp ce vorbea, imaginile principiilor pe care le elaborase în nopțile lui de veghe. Principii noi la timpul lor. Unele păstrate încă și azi și care aveau să-i dea lui Aurel Vlaicu gloria unui deschizător de drumuri. Rostea pentru prima oară, cu glas tare, gînduri care pînă atunci fuseseră numai ale lui. Și i se părea că încearcă o senzație nouă, pe care nu o mai cunoscuse niciodată și care-i făcea bine. Se elibera din sihăstria chinuitoare a tăcerii. Vorbind, își asculta propriile lui gînduri. Uneori își rotea ochii asupra prietenilor din jurul mesei.

— Ați înțeles ? îi întreba.

Pentru ei totul fusese dovedit, înainte de a li se explica. Își spuneau că omului care a izbutit să înfăptuiască asemenea gînduri îndrăznețe i s-ar fi cuvenit în țara asta mai mult decît o simbrie.

— Aș vrea să fiu lîngă Lovinescu cînd va citi articolul — făcu, frecîndu-și mîinile, St. O. Iosif. Se adresase lui Chendi.

Criticul sta cu capul în palme, adîncit în gînduri pe care i le răscoleau în minte toate cîte le afla. Îl cuprinse pe Vlaicu într-o privire în care, peste săgețile reci care le deosebeau de ale altora, trecea o fîșie de lumină caldă și amară.

— Știu ce vrei să spui. M-am gîndit și eu că dintre toate avioanele construite pînă azi, cel mai simplu, cel mai ușor și cel mai lesne de condus este al omului „incapabil de orice speculație intelectuală“.

Cuvintele îi aparțineau lui Eugen Lovinescu. Dintre condeierii vremii, fusese singurul care-l disprețuia pe Vlaicu. Nu izbutise și nici nu încercase să-l înțeleagă. Neputîndu-l judeca după tăcerile lui, îl judecase după vorbele puține și nemeșteșugite pe care le rostea. Ori de cîte ori avea prilejul, Lovinescu își arăta lipsa de prețuire față de Vlaicu. S-a și ținut dator s-o scrie. Judecată nedreaptă, care avea să se întoarcă împotriva

celui care o rostise: „Nu e de competența mea de a aprecia invenția lui Vlaicu în elementul ei de ingeniozitate și de cronologie, dar n-aș putea să nu consemnez că oricare ar fi fost valoarea acestei invenții, ea nu poate fi raportată în nici un fel la impresia lăsată de om... Vlaicu exprimă, ce e drept, o încredere nemăsurată în invenția lui, pe care n-o poate comunica prin niciuna din acele punți aeriene aruncate de la suflet la suflet, pe calea cuvîntului solubil. De a convins totuși pe unii și a răspîndit lumina străvezie din preajma celor chemați, ea s-a împrăștiat probabil din jurul mîinilor dibace, și nu din jurul frunții, incapabilă de orice speculație intelectuală sau a limbii grele pe care pășteau toate turmele Ardealului“.

— La alte avioane, corpul aparatului este compus din trei, patru sau mai multe lonjeroane, menținute de traverse, care la rîndul lor sînt fixate prin piese metalice și încrucișate prin sîrme de oțel...

— Pe cînd al dumitale...

— Avionul meu e format dintr-un singur tub de aluminiu lung de zece metri, care poartă cîrmele, elicele, planurile purtătoare, cabina și planurile axiale cruciforme care formează coada. L-am făcut din aluminiu. Se opri o clipă să-și adune gîndurile și reluă: este cel mai ușor dintre metale și rezistă la compresiune. Anume i-am dat forma de tub, fiindcă aceasta este cea mai rezistentă. Mai scrie că avionul meu este singurul dintre monoplane care are cîrma de înălțare în față.

— Aci ar trebui să tălmăcești de ce te-ai gîndit s-o pui acolo... spuse cineva.

— D-apoi asta o pricepe și un copil! rîse Vlaicu. Ca să dau aparatului încă un punct de reazem care să-l împiedice să capoteze! Efectul cîrmelor așezate înapoia planurilor purtătoare e regresiv, pe cînd al celor așezate înaintea planurilor e progresiv. Am socotit că e mai bine să dispun de o forță latentă, pe care în momentele critice să o pot întrebuința pînă la extrem, decît să fiu redus la neputința de a lupta prin degresivitatea efectului.

— E totuși greu de înțeles cum funcționează cîrma de înălțime.

— Greu? se miră Vlaicu. Schițase cu creionul imaginile pe care le explica: Nu e greu. Cum o să fie greu? Cînd vreau ca aparatul să se ridice, dau cîrmei o ușoară înclinare spre zenit. Aerul lovește cu putere dedesubtul ei, brațul de pîrghie pe care-l formează depărtarea dintre ea și planurile purtătoare înzecește această forță și mărește unghiul cu care planurile înaintează în aer. Cînd forța portantă devine superioară gravității, avionul se desprinde de pămînt, și ia înălțime. Ca să coboar, fac manevra inversă. Nu e greu... S-a înțeles?

Zadarnic ar fi așteptat răspunsul. Nu ar fi avut cine să i-l dea. Gîndurile tuturor erau împrăștiate. Căutau forme, imagini. Cum ar putea să scrie, fiecare în felul lui, o pagină de literatură despre omul acesta, cu intuiție genială, cu voința de fier, pe cît de dăruit, pe atît de nedreptățit?

— Acum să spun ceva și despre planurile purtătoare, continuă Vlaicu. Sînt formate dintr-o bară de brad îmbrăcate într-o pînză impermeabilă. Puteți să scrieți că sînt cele mai simple și mai ușoare aripi construite pînă acum. De rama de brad sînt legate două serii de sîrme orizontale, care se pot încorda după voință, cu ajutorul unor manșoane ghiventate, către care converg toate. Răsucirea acestor manșoane dă o tensiune atît de mare pînzei, încît orice nervură sau traversă e inutilă. Sistemul acesta, pe lîngă că dă aripii cea mai mare ușurință, îi mai dă și cea mai mică rezistență la înaintare... Profilul ei e redus numai la grosimea barei. S-a înțeles?

— Asta însemnează că aripa e ușor de construit și foarte ieftină, sugeră St. O. Iosif, cu gîndul că o frază despre economii ar putea să fie de folos.

— Chiar așa... Văd că s-a înțeles... Aripa mea nu are nici o curbură transversală. La alte aeroplane, această curbură este dată prin construcția nervurii, a cărei săgeată e așezată cam la o primă treime a coardei, cînd pînza e bine întinsă. La aparatul meu se formează o curbură acordată riguros cu centrul de presiune, iar folosul ei este optim, deoarece este situată acolo unde în realitate se află centrul. Printr-o construcție rigidă

nu se poate niciodată ajunge la astfel de rezultat, știut fiind că centrul de presiune se apropie de marginea anterioară a aripii cu cît unghiul acestuia e mai mic, și se depărtează către mijloc cu cît unghiul se mărește.

— Dar cum se menține echilibrul?

— Aparatele altor inventatori își mențin echilibrul transversal prin planuri purtătoare, care au o mobilitate sau deformare helicoidală. Eu am coborît foarte jos centrul de greutate care readuce avionul la orizontală, oricare ar fi perturbările curenților aerieni. Am înlăturat deci orice alt sistem complicat pentru menținerea echilibrului în zbor. De ce să fi căutat pe căi complicate stabilitatea automată, cînd cea mai simplă lege a mecanicii ne-o dă prin coborîrea centrului de greutate? S-a înțeles?

— Dar propulsia cum o dobîndești? voi să știe Gîrleanu ca să poată la rîndul lui să explice pe înțelesul tuturor.

— Uite cum: aici unde însemnez eu tubul de aluminiu, înaintea și înapoia aripilor, am pus două elice de propulsie, montate pe lagăre imobile. Ele se învîrtesc în sens contrar, anulîndu-și reciproc așa-zisul „cuplu de torsiune". Nici un alt avion, din cîte se cunosc pînă acum, nu are un asemenea dispozitiv ce ușurează mult echilibrul și mai ales ocolurile. Elicele se mișcă cu un număr redus de învîrtituri. Ele utilizează deci forța motorului în cele mai bune condiții. Primejdia de a se rupe din cauza forței centrifuge e mult mai mică. Am socotit că cea mai bună soluție a problemei vitezelor variate, de care zborul omenesc nu se poate lipsi, e aceea de a pune axul lor de învîrtire în chiar axul planurilor de plutire.

Îl priveau ca și cînd îl vedeau pentru prima dată. Parcă era altul. Se dezlănțuise ca un torent de gînduri pînă acum zăgăzuite, care se cereau știute, trîmbițate.

— Axul elicelor se află în chiar axul planurilor... inversiunea sensului de rotație se face cu ajutorul unei axe longitudinale. Cabina pilotului, fixată rigid de cele două coloane de frasin, e suspendată sub tubul de aluminiu... Are forma unei bărci și îl apără foarte bine pe pilot, pentru că în partea dinainte are un semitorpedo

din tablă de aluminiu și un ecran semicircular de asemenea de aluminiu, care îl ferește de proiecțiunile de gaz și de ulei... Contactul cu solul e lipsit de orice pericol. Toate piesele lucrează astfel, încît rezistența la orice lovitură să fie absorbită de un amortizor... Ceea ce ar mai rămîne într-un caz extrem ar fi suportat de partida mediană al cărei rost e mai mult un fel de siguranță pentru cei ce încep să învețe mecanica aparatului...

Se opri. Foaia de hîrtie din fața lui se înnegrise de semne. Avionul se născuse pentru a doua oară, din linii, cercuri și pătrate. Emil Gîrleanu continua să scrie ultimele fraze, rostind în același timp, cu glas tare, ceea ce așternea pe hîrtie :

— Din cele arătate reiese în mod vădit superioritatea aparatului Vlaicu față de celelalte sisteme construite pînă în momentul de față. Sintetizînd toate calitățile pentru a le putea învedera mai lămurit, putem spune că :

1 — Aparatul are un echilibru perfect și e lipsit de orice pericol de răsturnare datorită centrului de greutate coborît. Tot grație acestui mod de construcție, oricît de brutal și fără pricepere s-ar întrebuința cîrmele, pendulul format de centrul de gravitate va readuce aparatul în poziția normală, împiedicîndu-l să se angajeze pe un arc de parabolă care conduce la catastrofă, cum se întîmplă cu toate celelalte aparate. De aci, o altă concluzie.

2 — Pilotajul cu aparatul „Vlaicu“ e mai ușor de învățat și lipsit de orice pericol.

3 — Întrebuințarea a două elice, învîrtindu-se în sens contrar, pe același ax, anulează cuplul de torsiune produs de o singură elice și care s-a dovedit a fi atît de periculos, prin dezechilibrarea transversală a aparatului în caz de oprire intempestivă a motorului în zbor.

4 — Aparatul are o greutate minimă. Această calitate a fost dobîndită nu prin sacrificarea soliditătii, ci prin suprimarea și înlocuirea corpului cu un singur tub, ca și prin suprimarea nervurilor aripilor, a pînzei duble etc., prin reducerea căruciorului de pornire la un strict necesar, bine studiat și adaptat cu grijă oricărei

împrejurări. Datorită acestor condiții, aparatul cîntărește abia două sute kilograme, pe cînd orice alte aparate similare cîntăresc între trei sute și cinci sute kilograme.

5 — Rezolvarea problemei vitezelor variabile prin confruntarea centrului de presiune cu cel de tracțiune în același punct și în același plan dau avionului Vlaicu capacitatea de a se ridica și coborî cu viteza de 60 km pe oră, putînd trece în plin zbor la o sută de kilometri.

— Pînă aici e foarte bine, făcu Vlahuță cu gîndul la Filipescu. Nimic de zis ! Dar... scrie ceva și de război...

Învățase atîtea de cînd se găsea la București...

— Dacă o trebui, se poate, făcu el nedumerit că pînă și scriitorilor le trec prin cap gînduri la care nu se oprise niciodată. I-am spus-o și prințului de la Cotroceni. Direcția redusă la două simple mișcări simultane ce nu se pot confunda niciodată constituie un sistem de conducere care permite aviatorului menținerea cîrmei cu o singură mînă. Cu cealaltă poate desfășura o hartă, poate fotografia. Pilotul, fiind așezat dedesubtul planurilor, vede în toate direcțiile. Zburînd cu viteză foarte mică, el poate observa terenul, și după ce a făcut recunoașterea, se poate întoarce cu cea mai mare viteză să raporteze. Fiind ușor, se poate ridica în cîteva minute la peste o mie de metri, evitînd focul inamicului sau atacul altor avioane dușmane. Avionul meu se poate ridica pe un unghi mai mare de treizeci de grade, ceea ce nici un alt aparat pînă azi nu o poate face. Fiind ușor demontabil, poate fi legat de un automobil sau de un furgon militar și transportat acolo de unde trebuie să-și ia zborul.

...Acum e bine. Acum Vlahuță e mulțumit. Dar să mai adauge Gîrleanu ceva, ca să fie și mai lămurit, căci lucrurile care se înțeleg de la sine sînt mai lesne de priceput cînd le explici : „Toate aceste calități fac din avionul «Vlaicu» cel mai bun instrument de recunoaștere pe care l-ar putea avea o armată“. A scris ? Bun ! Acum să stăm de vorbă cu domnul Filipescu.

CAPITOLUL X

„DE CE SĂ NU SE VADĂ ȘI UN ROMÎN“

Articolul din „Viața socială“ n-a fost luat în seamă la Ministerul de Război. Filipescu nu-l citise. Nu citea decît ce i se semnala de către șeful de cabinet. Iar acesta nici nu a încercat să-i atragă atenția. Știa că ministrul lui îl judeca pe Vlaicu așa cum îl descrisese Bibescu. Și nu o dată l-a auzit repetînd cuvintele prințului: „Un diletant isteț. A luat cîte ceva din toate modelele văzute la Paris și o face pe inventatorul“.

Dar dacă la București articolul a trecut neobservat, în Ardeal a stîrnit entuziasm. Presa ardeleană, care încercase de repetate ori să capete un rînd de la Vlaicu, despre avionul lui, a reprodus fragmente din „Viața socială“. Și pentru că tocmai se apropiau serbările tradiționale ale „Astrei“, care aveau să se țină la Blaj, o chemare a răsunat de pretutindeni: „Să vină Vlaicu. Să zboare Vlaicu la Blaj“.

Cum ar fi putut să nu se ducă acolo unde avea să răsune încă o dată strigătul milenar „Libertate“ și unde se va aduna poporul să-și zăngăne lanțurile? Cum să nu se ducă la ai lui? „Toți înstăriții Ardealului vor fi acolo“ — îi spusese St. O. Iosif. Se va duce și el, și Ilarie Chendi. Vor veni deputați, bancheri. Să zboare, ca să-l vadă, să le meargă la inimă, și să-și deschidă pungile. De la Blaj se va întoarce cu bani. Și nu numai pentru un avion, ci pentru mai multe. „Anunțăm cititorilor noștri o mare bucurie — vestea la 23 august 1911 «Unirea» care apărea la Blaj, Vlaicu, vestitul avia-

tor romîn care și pînă acum și-a asigurat un renume statornic între triumfătorii aviațiunii... are de gînd să-și încerce la Blaj noul său aparat monoplan pe care l-a terminat acum.“

* * *

La 29 august, sub soarele care frigea, se adunaseră încă de dimineață zeci de mii de oameni de prin toate părțile Ardealului. Erau împrăștiați pe Cîmpia Libertății, dar către ceasul amurgului, cînd se știa că avea să se desfășoare în fața lor spectacolul abia așteptat. s-au strîns cu toții în fața hangarului ridicat cu o zi înainte. Vlaicu știa, i se spusese, se aștepta să fie popor mult. Dar nu și-ar fi închipuit că vor veni zeci de mii. I-a cuprins într-o privire și a răspuns cu un gest larg la uralele care l-au întîmpinat.

Cînd s-a urcat în carlingă, s-a făcut pe dată tăcere. Mulți se descoperiseră. Erau în așteptarea a ceva măreț, care va trebui să se petreacă sub ochii lor. Se simțeau legați între ei prin firul aceleiași emoții. Parcă bătea o singură inimă. Cum se vor desfășura lucrurile?... Ce se va întîmpla?... Nu se va prăbuși sub ochii lor?

Răspunsul a venit neîntîrziat. „Biruitorul — notează publicistul Alexandru Ciura — plutește în aer, se rotește de două, trei ori, deasupra noastră, trece înspre oraș, înconjoară dintr-o rotire omagială turnurile catedralei, apoi o ia înspre apus, îndepărtîndu-se din ce în ce mai mult, pînă abia îl mai deslușim, ca pe o rîndunică ce se răsfață în baia de purpură a asfințitului...“

* * *

Cu scriitorii de la București venise și Caragiale. Cînd zbura Vlaicu, se nimerise lîngă Ion Agîrbiceanu, care pleca rar de la Orlat, dar în zile ca acestea n-ar fi putut să nu se urnească de acasă. Asistau alăturați la virajele, zborurile razante și la plutirile la douăzeci de metri. „Caragiale mi-a luat mîna și mi-a dus-o la piept

să văd cum îi bate inima. Dar ochii nu și-i lua de la avionul din văzduh". [1]

Se adunaseră în jurul lui scriitorii, să-l asculte vorbind și-i sorbeau cuvintele:

— Așa aș vrea să plece lumea de la teatru, cum plec eu de aci... Vlaicu ăsta e un artist. Ce n-aș da să fie artiștii mei ca el. Să zguduie pe spectatori, să-i amețească, să-i farmece.

— Numai că avionul se face mai greu ca teatrul, maestre, obiectă Gîrleanu, jumătate în glumă, jumătate în serios. De cînd scrisese articolul din „Viața socială" și se străduise să-l facă pe înțeles, păstrîndu-i totodată caracterul de expunere tehnică, se credea îndreptățit să discute nu numai despre teatru, ci și despre aviație.

— Ce vorbești, domnule? se preface mirat Caragiale. Zi, așa: se face greu? Dar ce e bun și nu se face greu? Dumitale ți-e ușor să scrii? Mie nu-mi este. Scriu greu. Întîi observ adînc, pe urmă șterg și iar scriu și iar șterg. Dacă mai rămîne ceva, bine de bine, dacă nu, arunc! Nici o pagubă. Dacă m-aș încăpățîna să păstrez ceea ce nu rămîne, este ca și cînd aș păstra golul într-o cutie de aur. Tot gol.

— Am să-l rog pe Vlaicu să vă dea explicații, se oferi Gîrleanu, încercînd să se strecoare de sub focul în care-l cuprinsese Caragiale și în care ironia și înțelepciunea se amestecau deopotrivă.

— Mulțumesc... nu-i nevoie... Arta, frumosul nu se explică... atît cît am văzut îmi ajunge.

Prinsese, ca la teatru, „un moment din viața care palpită". Mai mult nici nu-i trebuia acestui „îndrăgostit al vieții expresive".

. . . . . .

„...Într-un tîrziu vedem cum pasărea de oțel se distinge tot mai mult din învălmășeala norilor însîngerați, coborînd deasupra noastră. Deslușim iarăși vuietul elicelor și răpăitul motorului. Vlaicu salută cu mîna și lumea izbucnește iarăși în chiote prelungi. Aeroplanul trece în ondulări sigure în susul Tîrnavei Mari, ridi-

[1] Dintr-o scrisoare inedită adresată autorului.

cîndu-se la înălțimi tot mai mari, pînă îl pierdem din vedere. «Să știi că are de gînd să treacă munții», îmi spune un prieten. Presupunerea nu era cu totul lipsită de temei. Ispita de a trece munții îl mușcase de mult pe Vlaicu. Dar nu era el omul care să facă lucrurile pe nepregătite. În mintea lui gîndul trecerii munților se legase de Sibiu. Pe acolo va trece într-o zi... Dar va trebui să aibă benzină destulă și să fie îmbrăcat mai gros. În mantaua de mușama neagră pe care obișnuia s-o poarte cînd zbura ar degera de frig.

...Dar iată că Vlaicu apare iarăși, coborînd din slavă, în serpentine, aterizînd în apropierea țărmului Tîrnavei. Aparatul saltă ușor, de două ori... publicul rupe barierele, năpustindu-se asupra biruitorului. Ion și bințințenii se postează în fața aparatului spre a-l apăra... e ridicat în triumf într-o învălmășeală nemaiîntîlnită, în care ne rostogolim unul peste altul. Mulțimea se îmbulzea într-una, fericită de a atinge măcar hainele zburătorului. El zîmbea, fluturîndu-și casca de piele, palid de beția triumfului. Mulțimea aclamă tot mai impetuoasă la poarta hangarului. „Vlaicu... Vlaicu... să vină afară...“ El zîmbea întrebîndu-se cu un fel de ciudă. „Cum să scap de aci? Mi-e groază să ies afară. Oamenii îmi sfîrtecă hainele...“ Ar mai fi voit să zboare o dată, bucuros să răsplătească astfel mulțimea care-l aclama. Dar prietenii nu l-au lăsat: au trebuit să lupte cu el vreme îndelungată, pînă să-l convingă că prea era zdrobit pentru a se avînta iarăși în înălțimi.“

Așa cum își pusese în gînd, Gîrleanu se pregăti să se ducă să-l cheme pe Vlaicu, în jurul căruia se adunaseră flăcăii din Binținți. Voia să-l prezinte lui Caragiale.

— Ba să-l lași să stea între ai lui — îi hotărî acesta. Nu-l vezi cît este de fericit?

Ca altădată, pe izlaz sau în șură, Ion, Miron Valer, Luca Cranciova, Mihai Sîrbă, nu se dezlipeau de Vlaicu. Făcuseră cordon viu în jurul lui, să-l apere de entuziasmul mulțimii. Se simte bine, se simte în siguranță sub pavăza lor. După zbor, Ciulu, mecanicul, care îl însoțise de la București, adăpostise avionul în hangar. Tre-

buie să se smulgă dintre ai lui, să-și cerceteze mașina cum făcea întotdeauna, după ficcare aterizare. Și totuși nu e chip să-și vadă liniștit de treabă. Notabilii vor să-l felicite. Este silit să iasă, să strîngă zecile de mîini care i se întind.

— Bravo, frate Vlaicule! răsună puternic glasul deputatului de Blaj. Ești mîndria noastră. Ai dovedit tuturor că romînii...

— Acum o să-mi construiesc alt avion, face Vlaicu și inima îi bate să-i spargă pieptul. Rostea vorbele pe care și le pregătise dinainte ca să știe ce să le spună domnilor... „Așa să le spui și să-i vezi cum îți dau bani“, îl învățase Russu Abrudeanu. Repeta ca pe o lecție cuvintele învățate: „Blériot a ajuns la al patrusprezecelea model, iar eu tot la ăsta mă țin... Dacă s-ar strînge bani, aș face și eu încă unul, mai bun ca cele două de pînă acum“. Printre cuvintele lui Russu Abrudeanu amesteca strigăte smulse din inimă: „Nu-s pentru mine, mie nu-mi trebuie, nici plată nu cer... Numai să cumpărați dumneavoastră toate cele cîte sînt de trebuință“.

— Bani... zice deputatul și parcă glasul lui nu mai răsună atît de puternic. Sigur, trebuiesc și bani. Dar nu banii sînt principalul. Totul este că s-a făcut dovada că romînul...

Se apropie de Vlaicu alt notabil. Pe abdomenul bine împlinit odihnește un triplu lanț de aur, care conduce spre buzunarul de la vestă, umflat de ceasornicul greu, de asemenea de aur.

— Te felicit din toată inima. Ca romîn și ca ardelean sînt mîndru...

— Și dumneavoastră sînteți deputat?

— Eu sînt directorul băncii.

Deputatul, care se retrăsese un pas, se apropie iar:

— Tocmai îmi spunea fratele Vlaicu că vrea să facă un avion mai bun ca ăsta. Domniile voastre, de la bancă, trebuie să-l ajutați cu bani.

— Cu bani? se miră și bancherul și se dă un pas înapoi. Sigur, sigur. Și numaidecît adăugă moale: Trebuie făcut ceva... Apoi, deodată, inspirat: Să vorbești dumneata, frate Vlaicu, cu domnii din țară, de

la București. La noi la bancă e greu... noi avem consiliu... facem numai operații sigure, pe gaj sau pe ipotecă...

Încă un notabil. E gras, cu fața stacojie. Cu o batistă vărgată, mare cît o basma, își șterge șiroaiele de apă care îi inundă pielea capului și se preling pe ceafă.

— Foarte onorat de cunoștință, onorate frate Vlaicu, și te rog să ne faci cinstea să poftești la noi. Doamna mea și domnișoara, ca și mine, vom fi mîndri să guste marele Vlaicu din modesta noastră cină.

Deputatul sare iar:

— Vine. Cum să nu vie? Poate că vorbiți și de o subscriere de bani. Să-și facă un avion mai bun.

Glasul exportatorului de vite nu mai răsună. Se stinge ca un capăt isprăvit de lumînare.

— Apoi de asta om mai vorbi altă dată. Acum broboanele de sudoare s-au lăsat pe frunte și de acolo șiroiesc pe fălcile groase, apoi pătrund pe sub gulerul scrobit, muindu-l. Am să pertractez cu prietenii... Vom face un comitet aviatic...

— Nu uitați să puneți și un președinte, intervine Caragiale, apropiindu-se.

Urmărise scena și nu-și lua ochii de la domnii care se zbăteau să scape de apelurile lui Vlaicu. Iar ce se petrecea în sufletul acestuia putea citi ușor în privirile lui, întunecate de norii dezamăgirii.

— Președinte? făcu negustorul. Ochii îi sticlesc. Nu e greu să vezi că se gîndește la el: sigur. Nici nu se poate fără președinte, dacă e comitet.

— Și să fie gras, că așa îi stă bine președintelui, mai spune Caragiale. Dar să vă gîndiți și la un casier. O să vă trebuiască. Pentru că o să vă deschideți băierile pungilor ca să-și construiască băiatul ăsta un avion — nu e așa?

Balonul se dezumflă. Și se face gol în jurul lui Vlaicu. Deputatul, bancherul și exportatorul, parcă s-ar fi înțeles, se duc spre masa întinsă, unde se va da un banchet în cinstea zburătorului. În jurul lui au rămas numai flăcăii din Binținți, care se strînseseră roată și ascultau, fără cuvînt.

Macheta lui „Vlaicu II“.

La bordul „Gîndacului“.

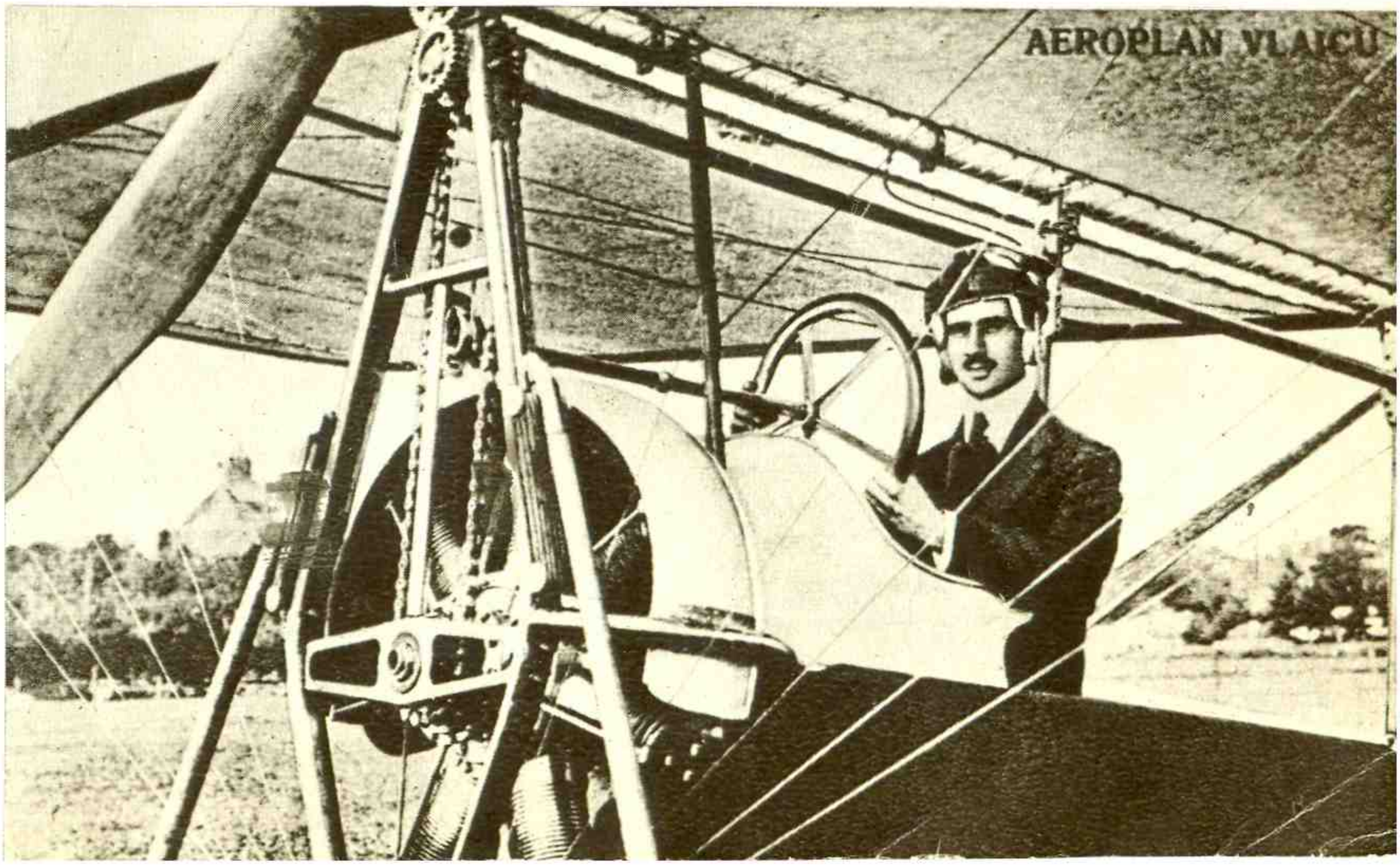

Macheta aeroplanului „Vuia I“

Aeroplanul „Vuia I“ pilotat de constructorul lui.

Friză omagială — *Aurel Vlaicu* — Vulturul Carpaților — constructorul avioanelor romînești: „Vlaicu I“ și „Vlaicu II“.

Resturile avionului prăbușit.

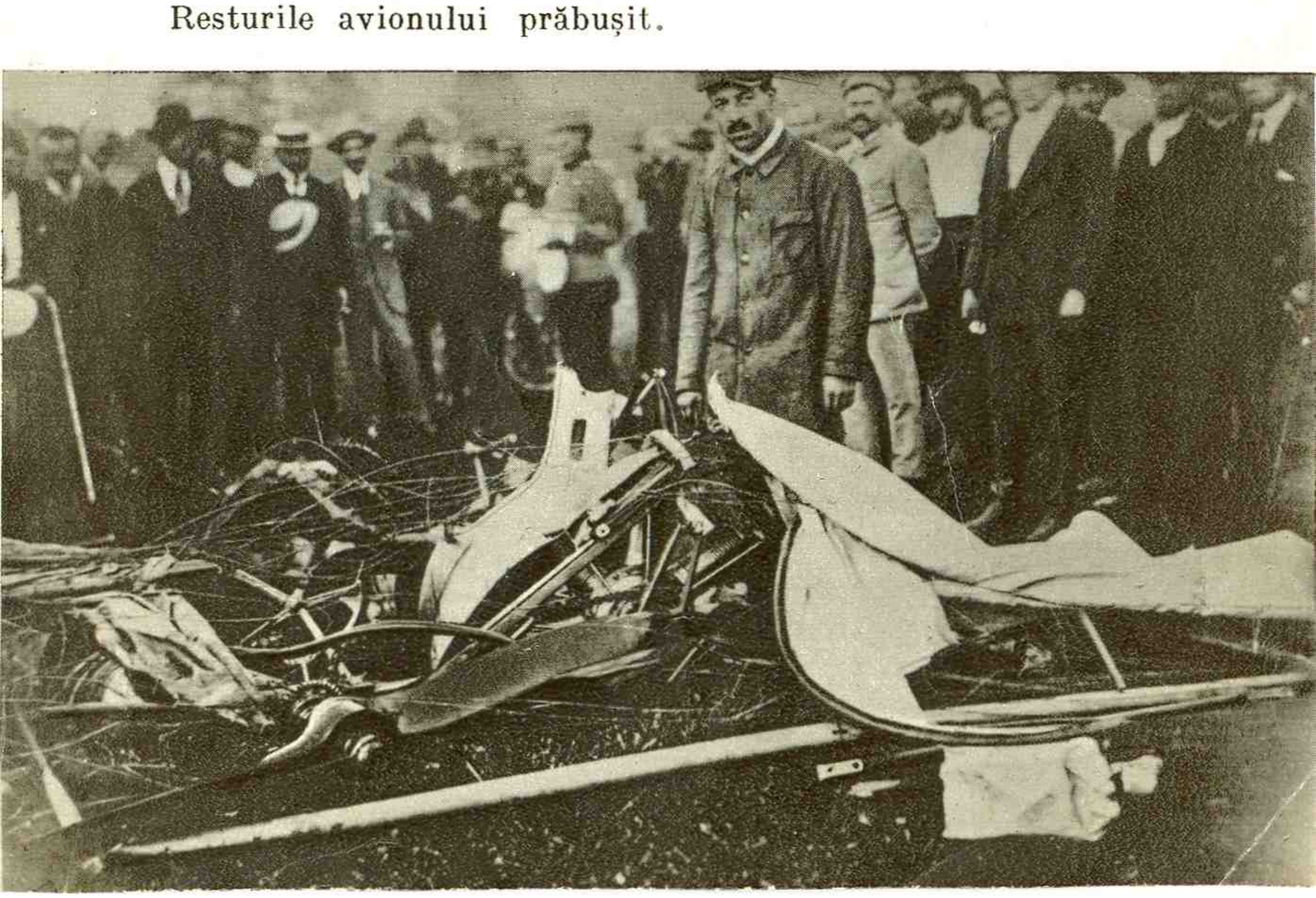

Friză omagială.

Colțul dedicat *pionierilor aviației românești* (Muzeul Militar Central).

TRAIAN VUIA SI AUREL VLAICU AU FOST PIONIERI AI AVIATIEI ROMINESTI SI MONDIALE

TRAIAN VUIA A FOST PRIMUL AVIATOR DIN LUME CARE S-A RIDICAT DE LA PAMINT CU MIJLOACE PROPRII DE BORD; IAR AUREL VLAICU A FOST PRIMUL CONSTRUCTOR DE AVIOANE DIN TARA NOASTRA

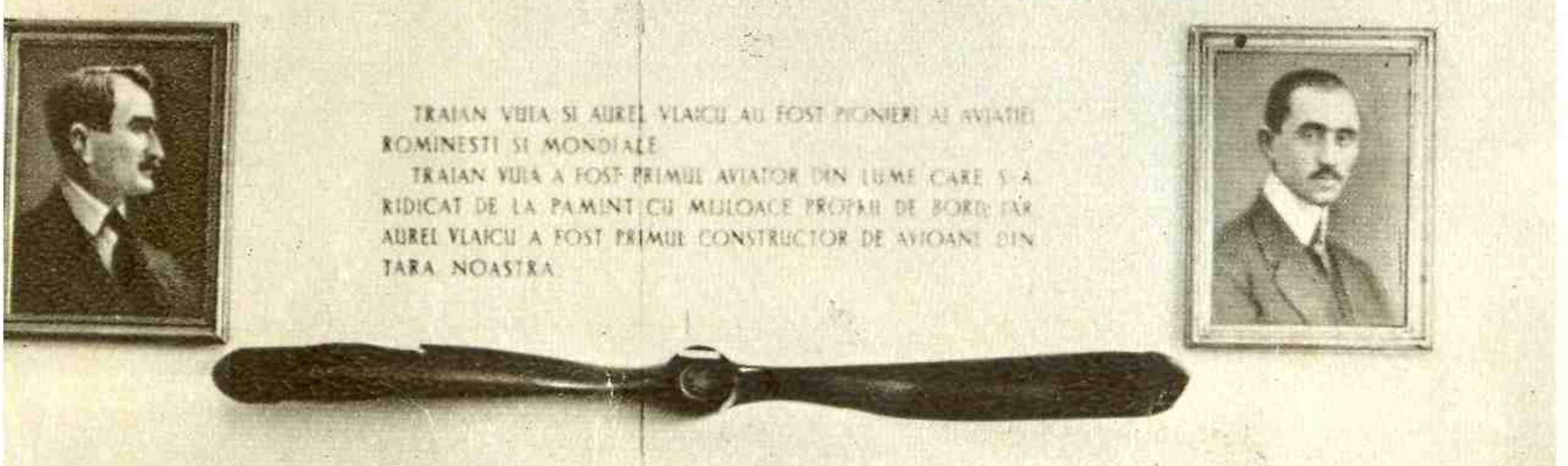

Amestecați printre bințințeni, sprijinindu-se unul de altul, Dumitru Vlaicu și Ana, nevastă-sa, nu-și cred ochilor. Pentru prima dată îl văzuseră atunci zburînd pe Aurel. Nu s-au îndoit niciodată, dar ceea ce se petrecuse sub ochii lor depășea tot ceea ce ar fi cutezat să-și închipuie. Zburase la opt sute de metri și dase motorului o viteză care trecea de 90 kilometri pe oră!

Răsună de undeva o chemare: Să poftească toată lumea la masă.

Dumitru, Ana și flăcăii din Binținți pornesc cuviincios cu Aurel în mijlocul lor, fără grabă, spre locul cu mese întinse.

Vlaicu se lasă așezat la loc de cinste, între deputat și bancher. E abătut. Înțelege că nu-i e îngăduită nici o speranță. Caragiale e în fața lui și nu-l scapă din ochi. Tristețea lui îl doare. Cînd se pornesc cu discursurile, se ridică, îi face semn să vină după el, și-l trage sub un stejar bătrîn, care-i cuprinde, sub coroana lui uriașă, ca o pavăză.

— Ești supărat, băiatule... îi spune, așezîndu-se și silindu-l să stea alături de el.

Auzise pe scriitori spunîndu-i „maestre". I se adresează și el tot așa.

— Supărat, domnule maestru. Nici ăștia nu fac nimic. Iar la București, domnii de la guvern, nici atît.

Caragiale își potrivește ochelarii cu o mînă, iar cu cealaltă îl prinde de braț:

— Ce simți tu, băiatule, cînd ești acolo sus? Ți-e frică?

Frică? O asemenea întrebare nu i se mai pusese...

Nici el nu s-a gîndit vreodată dacă-i este frică. Se temea uneori, dar niciodată pentru el. Pentru mașină. Să nu se strice. Să nu rămînă fără ea. Și iată, Caragiale îl pune dintr-o dată în fața unei întrebări omenești: „Ți-e frică?" Auzise de Caragiale. Dar nu-l cunoscuse pînă atunci. Îl cercetează amănunțit: „...potrivit de stat, adus puțin de spate, cu fața luminată de strălucirea ochilor vioi și isteți, ca doi strengari pitiți la pîndă sub borurile pălăriei lăsate veșnic pe spate". Îi place omul acesta. Poate avea încredere în el. Îi poate împărtăși gîndul întreg:

— Nu, nu mi-e frică. Dacă ți-e frică, nu te încurci cu mașini de zburat... Se oprește o clipă să-și rînduiască senzațiile, amintirile: Cînd privesc în jos, mă uit întotdeauna oblic. Simt că sînt la înălțime mare și că la cîteva palme de mine începe nimicul. Dar nu privesc spre pămînt, am senzația că stau pe loc, deși motorul funcționează cu maximul puterii. Plutesc ca pe șine nevăzute... Ici, colo cîte o mică legănare, cînd dedesubtul meu e un rîu, chiar și un drum de țară... Curenții de aer ce se formează deasupra lor se întind pînă sus, în straturile cele mai înalte... Au mult haz păsările ce se dau speriate din calea mea, ascunzîndu-se care încotro. Ele cred, de bună seama, că mașina mea e un vultur uriaș, și are să le prăpădească într-o clipă, dacă nu se ascund de cu bună vreme... Aclamările publicului se aud foarte lămurit și-mi servesc ca busolă de înălțime și distanță... De două, trei ori trec în revistă șuruburile mașinii. Nu vă puteți închipui cu cîtă siguranță îmi dau seama, acolo sus, chiar și de cel din urmă șurub... Le cumpănesc și cînd am isprăvit socoata asta mintală, trec vesel înainte, pe deplin convins că orice accident, cît de neînsemnat ar fi el, este cu totul exclus. Altceva nu mi se poate întîmpla. Motorul fiind dedesubt, o răsturnare a aparatului nu e cu putință, iar dacă motorul ar înceta să funcționeze, mașina are destulă energie ca să mai zboare vreo douăzeci de minute. În vremea asta îmi aflu eu loc acomodat pentru aterizare. Ce s-ar mai putea întîmpla? O explozie a motorului? Asta este cu putință, dar pereții motorului sînt așa de groși și construcția lui atît de perfectă, încît nu mă gîndesc la așa ceva. Cu aceeași posibilitate m-aș putea gîndi la explozia lămpii de pe masă, la un cutremur de pămînt, la un trăsnet. Dar cine se gîndește la piedici așa de copilărești, cînd e vorba să se ia de piept cu văzduhul și să cucerească o parte a lumii pe unde picior de pămîntean n-a călcat încă?... Nu, nu mi-e teamă... Cîteodată mi se pare că cei de jos abia așteaptă să cobor ca să se strîngă în jurul meu. Dar cînd cobor, tot singur sînt. Singur ca și sus... Dar sus mi-e mai bine.

Ascultîndu-l, Caragiale îl cercetează îndelung. Cum îl înțelege! Și el se simte singur, de cîte ori coboară

din înălțimile inspirației... și lui îi e mai bine cu gîndurile lui, cu replicile care trebuie să ardă ca fierul roșu.

— Sus ți-e mai bine... — îi răspunde, ștergîndu-și ochelarii care se aburiseră — fiindcă ești făcut să trăiești în înălțimi, ca Eminescu... Dar ăștia — și arătă cu o privire spre mesele unde benchetuia „intelighenția“ — ăștia nu pricep. Nu-i nimic, băiatule... Străduiește-te. Și să ții minte de la mine: cît muncești, atît durează. Timpul nu păstrează nimic din ceea ce se face fără el. Tu caută, caută mereu. Îndreaptă mereu. Nu te mulțumi niciodată... Ai citit „Hanul lui Mînjoală“? Nu l-ai citit? Să-l citești... Ce crezi tu, în cîte ape nu l-am scăldat! Melodia frazei, ferecătura, interpuncția... puțini înțeleg că interpuncția e gesticulația gîndirii... Cum vezi, avem și noi șuruburile noastre... Nu se poate fără migală. Îi vezi pe ăștia? Nici praful n-o să se aleagă de ei! Muncește și dă-i dracului cu vorbele lor late. Crezi că mie îmi plac? Cînd scriu, parcă mi-e ciudă că nu-i pot încondeia îndeajuns, să-i vadă lumea așa cum sînt, nu cum vor să pară. Or să rîdă generațiile viitoare de ei, or să-i hulească prin scrisul meu, prin amintirea ta... a lui Eminescu... N-o să-i ierte! N-o să-i ierte!

Răzbate pînă la ei glasul unui orator din sala banchetului:

— Fraților, gloria Ardealului și a romînimii de pretutindeni, marele nostru Aurel Vlaicu...

Caragiale îl ia de braț să-l ducă departe, să nu-i mai audă:

— Negustori de vorbe late... Caracude! Dă-i dracului!

* * *

Se întoarce la București dezamăgit, abătut. Nici de data asta nu l-au ajutat domnii din Ardeal. Prietenii, care-l îndemnaseră să se ducă la Blaj, își simt plumb în aripi. Ce să-i spună? Că au crezut și s-au înșelat? Că nu trebuie să deznădăjduiască? Nu de vorbe are nevoie

Vlaicu. Să-l lase cîteva zile singur. Timpul are să-i lecuiască și rana asta nouă, ca pe atîtea altele.

Recitește — pentru a cîta oară? — laudele pe care i le aduc ziarele, povestind despre zborurile din Ardeal. La Sibiu trebuise să aștepte cîteva zile înainte de a-și lua zborul. Vremea nu era prielnică, iar încercarea de la Slatina nu mai voise s-o repete. Însoțit de un prieten, făcea plimbări lungi și se oprea să privească desfășurarea panoramei: Valea Oltului îl ispitea. I se părea că e tocmai bună ca să-l ducă... „Avea și el un vis care nu-l părăsea niciodată. De cîte ori ieșeam afară din Sibiu la plimbare, cum se iveau în zare crestele munților, Vlaicu părea schimbat. Vorbea mai puțin, își curma glumele, rărea pasul. Punea stăpînire pe el un calm pe care nu-l cunoșteam. Fruntea, senină de obicei, se învăluia într-o umbră de seriozitate. Îl vedeam apoi strîngînd buzele, clipind din gene și uitîndu-se departe. Se uita și mă prindea de braț: „Pe acolo, vezi, s-ar putea trece Carpații. Mă tot gîndesc care vale ar putea fi mai bună? A Oltului? A Prahovei? Ce zici?“

Nu mai zboară. Își petrece zilele în atelierul lui Magnani, ajutîndu-l și uimindu-l cu priceperea lui. În mirosul de uleiuri, printre unelte și crîmpeie de motoare, între clești și ciocane, uită. „Vine și ceasul nostru“, îl asigură Magnani. Nu mai crede. Cum să mai creadă? Ceasurile trec, se fac zile, săptămîni, luni. Și nu se schimbă nimic.

Tot de la Bibescu și Cerchez cumpără ministerul avioane.

Îi este dată totuși o clipă de bucurie. Poștașul îi aduce o scrisoare de la Ursinus.

Ursinus... Pola... Rüsselsheim...

Mulți oameni îi încrucișaseră căile vieții, dar toți, sau mai toți, îl uitaseră. Ursinus nu este dintre aceștia. Parcă-l vede la despărțire. Ursinus a înțeles că în fața lui Opel, industriaș hrăpăreț, stă un om dintr-o bucată, un om dîrz. Numai la el acasă, numai între ai lui se va simți bine omul acesta, legat cu toate fibrele ființei sale de locul natal. N-a mai stăruit să-l oprească la Rüsselsheim. I-a strîns mîna îndelung.

— Să-ți aduci aminte de mine cînd vei fi celebru. Nici eu n-am să te uit.

Și s-a ținut de cuvînt. L-a urmărit pe Vlaicu, de departe, și cînd a aflat din ziare că și-a construit avionul și va zbura în țara lui, a publicat în revista de specialitate „Flugspost“ rînduri de caldă prețuire: „Despre monoplanul construit la București de către inginerul Aurel Vlaicu, ca și despre succesele obținute de acest avion s-a vorbit relativ puțin. Vlaicu a fost primul care a zburat în Romînia cu un avion construit în țară. El a executat cu acest aparat zboruri de durată de peste o oră... Se poate aștepta cu certitudine că tehnicienii din domeniul aviației vor acorda mai multă atenție acestei inovații și vor scoate pe baza acestui principiu noi construcții“.

Și acum, ca un nou semn de grijă prietenească, Ursinus îi dă de veste că la Aspern, lîngă Viena, se va desfășura o întrecere aviatică și-l îndemna să se ducă acolo. Va fi singurul pilot-inventator, pentru că la Aspern nu zboară constructorii de avioane, ci piloți tocmiți să prezinte modelele. Este încredințat că Vlaicu va birui. Să nu stea pe gînduri.

După obiceiul lui, citește și recitește scrisoarea.

...Ursinus nu știe prin ce trece el aci. Își închipuiește că îi este ușor să se urce în tren și să plece la Aspern. Nu știe că n-are bani. Ceea ce a adunat cu zborurile din Ardeal abia îi ajunge să trăiască o vreme. Pe urmă ce va face? Bunăvoința pe care o aflase la Școala pentru arte și meserii începea să pălească. Panaitescu nu mai avea curaj să înfrunte încă o dată greutățile pe care le întîmpinase cu „Vlaicu II“. Ce putea face el, cu Magnani, cu Silișteanu și cu cei cîțiva scriitori, tot atît de săraci ca și inventatorul? Dacă punga statului nu se deschide, el, simplu director de școală, cum să-l ajute pe Vlaicu?

...Nu, nu se va duce la Aspern. N-are bani. Și chiar dacă ar avea, tot nu s-ar duce. Nu mai vrea să se amăgească. E obosit... obosit...

Împăturește scrisoarea și o pune în buzunarul de la piept. N-are să spună nimănui nimic despre ea.

Dar, dintr-o notiță strecurată într-un colț de ziar, a aflat și Magnani despre concurs. Stăruie și el. E un moment prielnic. Să nu-l scape. Încep industriașii de avioane să folosească procedeele fabricanților de automobile. Cine cîștigă întrecerea va avea multe comenzi. Nu-și mai aduce aminte de Rüsselsheim? Nu l-a făcut pe Opel să cîștige cu motorul lucrat în taină? Așa se va întîmpla și la Aspern. Numai că de data asta gloria nu va mai fi a unui industriaș setos de avere, ci a lui. Să fie sigur de asta.

...Sigur că-și aduce aminte de Rüsselsheim. Îl revede pe Opel iscodindu-l, apoi rugîndu-se, apoi amenințîndu-l. Îi revede pe Herr Otto, pe Dietrich și pe Franz răspunzînd poruncilor industriașului: „Nu știm nimic, n-am văzut nimic". Strașnici oameni! Nu mai avusese răgaz să se gîndească la ei din ziua aceea îndepărtată, cînd Miclescu, întocmai ca și Opel, tuna și fulgera, și cînd Milică Ionescu, Dobrică Stoiculescu și ceilalți s-au purtat întocmai ca lucrătorii de la Opel... Strașnici oameni! Și cum seamănă unii cu alții... Cum să nu-și aducă aminte?

PușI la cale de Magnani, stăruie și scriitorii, și Sișteanu. „Parcă s-au învoit între ei", își spune Vlaicu. Insistă și Panaitescu.

— Du-te, domnule Vlaicu! Îmi spune mie inima că nu te întorci cu mîna goală. Am să pun pe avionul dumitale o placă mare „Construit la Școala pentru arte și meserii din București". La Aspern vin aviatori din toată lumea. Vreo patruzeci cu toții. De ce să nu se vadă și un romîn printre ei?

...Ursinus îi scrisese că Blériot și-a construit un avion anume pentru întrecere și trimite un pilot celebru, pe Roland de Garros, să zboare. El cu ce să se ducă? Ce să caute acolo cu motorul lui mic, cu avionul lui obosit? Eh, dacă „Vlaicu III" ar fi gata... Zboară Roland de Garros pe un „Blériot" nou? Și Molla a zburat pe un „Demoiselle" nou. Nu, el nu trebuie să lipsească de la Aspern! Are să se ducă! Are să cîștige!

Dar cum să plece din țară fără să știe ce se va întîmpla cu planurile lui „Vlaicu III“ ? N-ar avea liniște. L-ar frămînta neastîmpărul. Totul era gata. Nu lipseau decît banii. O singură semnătură, un cuvînt să spună vreunul din puternicii zilei. Dar l-au uitat toți. Chiar și cei care-i arătaseră înțelegere, interes, bunăvoință, chiar și Spiru Haret. Nici el nu e mai bun ca ceilalți. Foc de paie.

S-a încredințat curînd că-l judecase aspru și nedrept pe Spiru Haret. Nu-l uitase. Nu rostise o vorbă goală atunci cînd îl asigurase pe Panaitescu că, în ciuda împotrivirii primului ministru liberal, el vrea totuși să găsească bani pentru construirea celui de al treilea model. Prilejul i l-a oferit apariția cărții „Aeroplanul Vlaicu“, care dezvolta ideile articolului din „Viața socială“. Lucrurile s-au făcut aproape fără știrea lui Vlaicu. Un publicist tînăr, Ion Trivale, prețuit de Ilarie Chendi pentru ascuțișul articolelor de critică literară pe care începuse să le publice, își luase sarcina să dea manuscrisului lui Vlaicu claritatea necesară tiparului. Vlahuță stăruise pe lîngă editorul Socec să publice cartea. Era încredințat că apariția unei lucrări semnate de Vlaicu și care să explice zborurile, construcția proprie a aparatului, concepția nouă, personală a inventatorului, va fi de folos. Vor avea scriitorii grijă ca presa să discute cartea. Oamenii de știință vor fi îndemnați să facă aprecieri. Se va răscoli un nou val de presiune a opiniei publice asupra celor de la cîrma țării. Vlaicu trebuie salvat.

Volumul nu i-a adus nimic nou lui Haret. Cunoștea coordonatele pe care se sprijinea inventatorul. Crezuse de la început în ele. Dar lucrarea pe care o avea în față îi dădea prilejul să-i găsească bani. Va cere Academiei să acorde lucrării lui Vlaicu Premiul „Gheorghe Lazăr“ pe anul 1912. Cuvîntul lui atîrna greu la Academie. Cine va cuteza să se ridice împotriva unei propuneri venite de la omul care fusese și va mai fi ministru al Școlilor ? Cînd se așeză la masă să-și scrie raportul, Haret simți îndemnul să spună răspicat nu numai cine era și ce reprezenta Vlaicu, dar și cît de mare era nedreptatea ce i se făcea.

„...Vlaicu are meritul de a fi realizat un aparat care întrunește în gradul cel mai înalt avantajele obținute de ceilalți inventatori, pe lîngă unele care sînt speciale numai aparatului d-sale. Într-o știință cu totul nouă, care încă nu a ieșit din faza încercărilor și în care fiecare încercare implică pericol pentru viața experimentatorului și mai ales cu lipsa de mijloace cu care a avut să lupte d. Vlaicu, este un merit mare să fi ajuns d-sa a fi realizat un aparat care și-a făcut probele în mod așa de reușit...

De aceea dacă pînă acum d. Vlaicu nu a avut încă norocul să ocupe în țara sa un loc cel puțin egal cu acela ce se acordă inventatorilor străini, este, cred, o datorie pentru Academie să îndrepte ea, măcar în parte, această nedreptate..."

— Vezi — îi spune Vlahuță. Vezi că se adună banii? Du-te liniștit la Aspern. Și vezi, de ia ceva premii, că ne mai trebuie.

Cinci mii de lei de la Premiul „Gh. Lazăr", adăugați la puținul agonisit după miting și după zborurile din Ardeal și la ceea ce mai primise de la Haret încă de pe cînd era ministru acoperea aproape tot ce trebuia pentru construcția lui „Vlaicu III". Acum lucrurile stau altfel. Acum poate să lase la Școala pentru arte și meserii schițele modelului. Montarea se va face cînd se va întoarce.

Are să urmeze îndemnul lui Ursinus. Are să asculte glasul prietenilor. Are să se ducă la Aspern. Bine zice Panaitescu. De ce să nu se vadă și un romîn acolo?

* * *

Concurentul care avea să poarte numărul 38 a sosit cel dintîi la Aspern, cu multe zile înaintea datei de 23 iunie, hotărîtă pentru începerea întrecerii. Știa, din corespondența purtată cu organizatorii, că înainte de zbor avioanele concurente vor sta cîteva zile expuse, ca să poată fi cercetate de zburătorii concurenți și de observatorii sosiți din diferite țări să urmărească desfășurarea concursului. Voia să aibă timp să-și mon-

teze aparatul. În zilele apropiate concursului, mecanicii, puși la dispoziție de organizatori, vor fi din cale-afară de ocupați. Nu vor ști ce să facă mai întîi. Se vor grăbi. Iar lui îi plac lucrurile făcute liniștit, cu chibzuială. Nu vrea să se bizuie pe mecanicii concursului. Vrea să-și monteze singur avionul. Doar nu e Blériot, nici Bibescu, să pună pe alții...

Cînd în rotondă au început să se alinieze avioanele concurente, al lui Vlaicu era de mult la locul lui. Acum e liniștit și poate să judece în tihnă mașinile cu care se va lua la întrecere. Nu are de ce se teme. În jurul libelulei sale grațioase și ușoare se îngrămădesc mașini greoaie, cu comenzi complicate. Nu au claritatea de concepție a avionului său. De lucrul acesta își dau seama și oaspeții. Observatorii și zburătorii se opresc îndelung în fața avionului romînesc și nu e greu să se vadă că, mai mult decît altele, acesta stîrnește interesul tuturora. Poate că asta se datorește și omului tăcut care stă încruntat lîngă el și care la întrebările ce i se adresează răspunde în cuvinte puține sau nu răspunde de loc. N-are nimic de spus. Cînd va zbura, o să se vadă tot.

„Vizitatorul — notează un corespondent romîn de presă — înaintează pe lîngă schițele și fotografiile de la intrare: vederi luate în zbor, planuri, hărți, dornic de a cunoaște înseși aparatele. Ele stau jur împrejur, în centru, cu aripile larg întinse... De la prima vedere surprinde și atrage monoplanul inginerului Vlaicu. Sînt multe frumoase aici. Unele noi, splendid gătite, altele așa cum au rămas după zboruri de record, toate mari, puternice, late în aripi și complicate, solid ferecate, mai ales grele. Enormele lor aripi rigide numai senzația lansării și a plutirii în aer nu o sugerează, așa cum o simți vibrînd în aripile vulturilor împăiați din muzeu. Cum contrastează cu ele silueta gingașă a monoplanului lui Vlaicu, zvelt, elegant... De aci interesul ce se manifestă în atitudinea mulțimii, care după ce a trecut și a admirat în măreția lor toate avioanele, se întoarce iarăși la cel al inginerului Vlaicu. Aci e cel mai mare grup de privitori, bărbați și femei... În mijlocul lor,

monoplanul palpită ca o pasăre în momentul cînd se pregăteşte a se avînta în văzduh.“

Se amestecă şi oameni de specialitate printre curioşi. Se cunosc după carnetul de însemnări şi după gravitatea cu care cercetează aparatul. Nu vor să se angajeze în aprecieri. Răspund evaziv la întrebările corespondentului. „...Ar trebui să analizez în studiu amănunţit toate detaliile pentru a putea afirma o părere. Recunosc însă de pe acum originalitatea extraordinară care e incontestabil un progres în părţile esenţiale ale aparatului, claritatea construcţiei, după o idee conducătoare, avantajele celor două elice, ingeniozitatea cîrmei aplicată dinainte şi simplicitatea cu care se aplică stabilizarea ; apoi, ca nişte consideraţii de ordin special, raportul proporţiilor între părţile singuratice, punct de gravitate, punct de suspensie... Ceea ce place însă deosebit este precizia neîntrecută a executării tehnice...“

Rezemat de botul avionului, lîngă inscripţia „Şcoala pentru arte şi meserii din Bucureşti“, Vlaicu se simte zbuciumat de sentimente contradictorii. Oare n-a greşit venind aici? Cîndva tatăl său îi povestise despre ţăranul de la tîrgul de la Sibiu venit să-şi arate „curajia“... Va face ca el. Va înfrunta trufia care se citeşte pe faţa celebrului Roland de Garros, în jurul căruia roiesc reporterii. Roland de Garros zboară pe un „Blériot XV“. Cu atît mai bine.

Gîndurile îl poartă iar spre anii copilăriei... Se vede ghemuit cu Ion pe genunchii bunicului, care le povesteşte. Calul năzdrăvan stă pricăjit într-un ungher al grajdului. Nimeni nu-l ia în seamă. Doar Făt-Frumos înţelege, după semne pe care le ştie numai el, că dintre toţi bidiviii împăratului, acesta este cel mai de soi. Îi pune jar în iesle, calul mănîncă, apoi se scutură şi suflă adînc pe nări: „Cum să te duc, stăpîne? Ca vîntul sau ca gîndul?“ Se surprinde mîngîindu-şi avionul şi vorbindu-i, aşa cum Făt-Frumos din poveste îi va fi vorbit calului său năzdrăvan: „N-ai să mă dai tu de ruşine“. Şi numaidecît chipul i se încrîncenează şi pumnii i se strîng. Aşa se petrec lucrurile în basm. Dar el ştie că motorul lui e uzat. Zburase mult peste

numărul de ore îngăduit și avea să se înfrunte cu mașini noi. „Blériot“-ul lui Roland de Garros este al cincisprezecelea tip fabricat de uzina franceză. Al lui este abia al doilea! Și totuși trebuie să cîștige... Ca să nu mai cuteze miniștrii să-l înlăture... Concurenții sînt din toată lumea: șaptesprezece germani, un belgian, un rus, trei italieni, un persan, șaptesprezece austro-ungari și un francez. Roland de Garros pe un „Blériot“ nou... De ce să nu se vadă și un romîn printre ei?

S-a urcat liniștit în carlingă, și-a luat zborul, s-a menținut la trei sute de metri și de acolo, descărcînd aparatul de ochire așezat la carlingă, a tras la țintă. I s-a dat premiul II. Fie, decît nimic. Dar știe bine că i s-ar fi cuvenit mai mult, căci oscilațiile aparatului nu se datorau nici nepriceperii zburătorului, nici vreunui defect de construcție. Sufla vîntul tare. Ce e de vină el? Începuse să înțeleagă că la Aspern dreptatea se face pe alese.

S-a înscris și la o probă de viraj strîns. Concurenții trebuie să zboare în jurul unui pilon, în cercuri, din ce în ce mai mici. Pe cîmpul de la Aspern, se știe acum, după primul succes, că tînărul tăcut și mofluz, care zbura pe un avion ce nu semăna cu al niciunuia, este un concurent de temut. Iar exclamațiile de prețuire nu se mai pot reține atunci cînd Vlaicu zboară atît de strîns în jurul pilonului încît, privit de jos, pare atras de el ca de o forță magnetică. Dar nici acum nu i se dă decît tot premiul al II-lea. Nedreptatea îl doare. Dar mai puternică este bucuria că Roland de Garros a fost clasat în urma lui. Îl biruise încă o dată pe Blériot. De data asta în văzul lumii întregi.

Trebuie să cîștige premiul I. Dar pentru ca lucrurile să se întîmple așa, trebuie să chibzuiască bine. Să-și măsoare puterile și să nu ia parte decît la acele probe la care avionul său va fi în stare să se comporte bine. La concursul de înălțime, de pildă, nu se va înscrie... Cîteva zile mai tîrziu va înțelege că avusese dreptate. Francezul Ehreman, belgianul Villy de Roy și austriacul Stanger nu s-ar fi prăbușit, nu ar fi stropit cu sîngele lor cronica concursului, dacă ar fi fost mai

chibzuiți. Nu va face ca ei. N-a venit la Aspern să fie dus cu targa la spital. Dar la proba aruncării unui proiectil spre țintă fixă va concura. Asta se simte în stare s-o facă bine. Avionul lui e construit parcă anume pentru asemenea încercări. Scaunul pilotului e sub planuri. Nimic nu-i oprește vizibilitatea ca la celelalte avioane, la care pilotul nici nu se vede, pierdut în vălmășagul de pînze și sîrme care parcă-l înghit. Zîmbește în sinea lui... Să se vadă că avionul lui e bun și la război...

Zi cu zi, prestigiul lui Vlaicu pe cîmpul de la Aspern sporește. Observatorii, piloții, ziariștii revin mereu în orele dinaintea zborului să-i cerceteze de aproape avionul. Nu scapă nici una din mișcările lor. Ar vrea să aibă zeci de ochi, să se poată feri de orice încercare a vreunuia de a-i face rău. I se pun tot felul de întrebări. Cum a conceput aparatul? După ce s-a inspirat? Cine l-a construit? Răspunde în vorbe puține. Gîndul îi este la încercarea de a doua zi. Aterizarea la punct fix. Nu se teme. Acum nu se mai teme. Primele două biruinți i-au turnat oțel în suflet. Aterizare la punct fix? Oho! De cîte ori la București își uimise privitorii lăsîndu-se ca un uliu, cu avionul, chiar lîngă hangarul de unde-și luase zborul? Dar Roland de Garros este clasat de data aceasta înaintea lui. Hotărîrea juriului stîrnește discuții. Cîmpul freamătă de glasuri care țin partea lui Vlaicu. „Decizia nu e dreaptă". Nu e dreaptă, dar nu poate fi atacată. Hotărîrile juriului sînt definitive.

Dar juriul nu mai poate să-i refuze premiul I la una din probele mari. Proiectilul pe care-l lansează de data asta nimerește ținta în plin. Premiul I.

Bucuria lui e fără margini. Sîngele îi aleargă cu putere în artere. Se va duce acasă cu fruntea sus! S-ar da peste cap... Ar chiui. O asemenea bucurie nu poate fi înnăbușită. Ea se cere strigată la cele patru vînturi... Concursul s-a terminat, dar el mai are încă ceva de spus. Se avîntă iar în aer, urmărit de privirile uluite ale participanților. Ca într-un dans sălbatic, pe fondul albastru al cerului, zboară răsturnat, coboară vertiginos spre pămînt, se săgetează în aer, iar se lasă nă-

valnic și iar țîșnește spre culmi. E o beție aviatică, o farandolă, un vîrtej.

— Romînul ăsta zboară ca o muscă — se aude un glas din mulțimea care urmărește fără răsuflare evoluțiile de necrezut, înfricoșătoare, ale lui Vlaicu.

Pe cîmpul de la Aspern se știe bine cine e romînul. Numele lui e pe toate buzele.

— Ca o muscă nebună, completează, admirativ, leal, Roland de Garros. „Musca nebună“ a devenit o poreclă. Ea a făcut înconjurul lumii trîmbițat de ziare, care au purtat pretutindeni vestea biruinții romînului. „...*Romînul Aurel Vlaicu a realizat exhibiția cea mai frumoasă. A fost cel mai frumos zbor din tot mitingul*“, scrie „Mittagszeitung“. Iar „Neue Freie Presse“ povestește pe larg: „*Sfîrșitul acestei zile frumoase a fost concursul pentru zboruri în cercuri din ce în ce mai mici. Tema era ca aviatorul să zboare în jurul unui pilon, cu viteza cea mai mare, descriind cercurile cele mai mici, adică dînd motorului cea mai mare putere posibilă să execute cercuri cu raza cea mai mică. O probă foarte periculoasă, căci o răsturnare amenință în tot momentul. Dar și acest punct al zilei a fost executat fără să se întîmple vreo nenorocire. Cu ocazia acestui concurs au fost momente cînd ți se oprea respirația. Minunate și curajoase au fost zborurile romînului Aurel Vlaicu pe un monoplan original, construit chiar de el. Zborurile sale, în decursul cărora mașina se întorcea cu capul în jos, iar altădată parcă se învîrtea în jurul axei sale, sînt o probă mai mult la ce culme colosală s-a ridicat aviația în zilele noastre. De cîte ori se învîrtea aparatul lui Vlaicu, întocmai ca o roată, dîndu-se peste cap, i se făceau romînului ovații furtunoase*“.

În gară, așteptînd trenul care avea să-l ducă acasă, își face socoteala banilor cîștigați o dată cu premiile:

23 iunie 1912	Premiul II	500	coroane
24 iunie 1912	Premiul II	1500	coroane
26 iunie 1912	Premiul II	2000	coroane
27 iunie 1912	Premiul I	3500	coroane

Șapte mii cinci sute de coroane!

Acum nu mai duce grija lui „Vlaicu III“. Cît lăsase și ce mai aduce cu el nu numai că avea să fie de ajuns, dar are să și prisosească. Îi rămîne să trăiască pînă va primi comenzile. Are și bani să trimită acasă... Cît mai e pînă să plece trenul? Zece minute? Timp destul să-i scrie lui Ion: „Acum că m-or lăudat străinii poate m-or lăsa la București să-mi văd de treabă...“

De-ar ajunge mai repede!

* * *

A trebuit totuși să-și frîneze neastîmpărul și să-și întrerupă călătoria. La Arad îl întîmpină o solie. Se constituise acolo un comitet aviatic. Vor să-i adune bani ca să-și poată construi cel de al treilea model. Îl așteptau să-l aclame. Se încruntă în sinea lui. De ce n-au făcut-o pînă acum? Să se fi dus la Aspern cu un avion nou și puternic. Primește totuși îndemnul arădenilor. Îl satisface gîndul că va sta în fața lor ca o mustrare vie. Și nu numai arădenii îl cheamă, ci și cei de la Deva și de la Hațeg. I-a zguduit pe toți succesele de la Aspern.

Fie. Va mai zăbovi cîteva zile, să mai adune bani. Trebuie să bată fierul cît e cald.

Cînd s-a văzut plutind peste plaiurile ardelene, i-a fost cu neputință să nu se abată și deasupra Orăștiei. „...M-a apucat un dor de ducă, încît am dat frîu căluțului meu și m-am dat de vreo două ori roată în jurul turnului bisericii romînești...“ i-a scris pictorului Simionescu de la Lugoj. Pe atunci se mai transporta avionul de la o localitate la alta cu trenul. Dar dorul de vecinătățile casei natale l-a îndemnat să depășească această stare de lucruri și să facă drumul în zbor. La Orăștie nu era așteptat. Sperau oamenii că va veni și pe la ei, dar încă nu se hotărîse nimic. Unii, nerăbdători, se suiseră în trenuri și porniseră spre Deva. Ceilalți au rămas uluiți cînd s-au pomenit cu el: „Haideți, i-a îndemnat rîzînd de spaima lor, ajutați-mi să trag mașina sub acoperiș. Că-s eu, nu altul!“

Zilele pînă la organizarea temeinică a mitingului le-a petrecut voios. Îl copleșeau cu întrebări despre Aspern. Cum a fost... cine a mai fost... cum a făcut...

Ar fi voit să umble neînsoțit pe străzile orașului, să-și poarte pașii pe coridoarele colegiului Kuhn, să dea prin mahalaua Tămășoaiei, pe la gazda lui de altădată. Dar nu e chip să fie singur. Se țin copiii după el, iar oamenii își lasă treburile să stea mereu în preajma lui. Singur nu poate fi decît sus. S-a abătut din înălțime de cîteva ori deasupra colegiului, a salutat locurile de care erau legate atîtea amintiri și părăsind cerul Orăștiei a străbătut șoseaua care duce la Binținți. A venit timpul să n-o mai măsoare cu piciorul, nici în trapul lui Șargu, ci de la sute de metri înălțime. Cît de bucuros s-ar lăsa în curtea lui Dumitru sau pe cîmpia Pîinii. Dar acolo nu e loc de aterizare. Și nici n-ar găsi pe cineva să-l ajute să-și adăpostească avionul. Satul era pustiu. Pornise tot la Orăștie, căci s-a aflat îndată că Vlaicu e acolo, cu gîndacul lui. Cum au sosit, flăcăii din Binținți s-au făcut stăpîni pe hangar. Iar orăștenii, deși lucraseră să-l ridice, au înțeles că bințințenilor li se cuvenea cinstea de a sta cît mai aproape de consăteanul lor. Cînd se ridicase în aer, bințințenii încă nu sosiseră. Dar cînd a aterizat, l-au întîmpinat figuri cunoscute: Sîrbă, Valer, Cranciova. Și femei, și fete, și copii. Alergaseră așa cum se găseau pe lîngă casă să-l vadă pe Aurel, unii călare, alții buluciți în căruța vreunuia dintre ei. Trebuie să lupte cu mulțimea care năvălește să-l strîngă în brațe, să-l salte în aer. Îi plac semnele astea de iubire pornite din inimi. Dar ochii lui caută înfrigurați. Își face drum anevoios prin norul de lume și se îndreaptă să-și vadă părinții. După obiceiul lui, Dumitru se sprijinise cu palma de umărul Anei. Stăteau ca niște stane de piatră. Nu simțeau nevoia să-și spună nimic. Știau că aceleași gînduri le trec prin minte. Iar cînd Aurel, zărindu-i, s-a îndreptat spre ei, tăcerea s-a mai prelungit o vreme. Nici Aurel nu avea cuvinte. Numai cînd, în cele din urmă, a luat mîna Anei s-o ducă la buze, ea s-a înălțat puțin pe picioare să ajungă pînă la fruntea lui, l-a închinat cu mîna tremurîndă și și-a lipit buzele de ea. Abia atunci se dezmeti-

ceşte şi Dumitru. Strînge voiniceşte mîna lui Aurel şi-i spune cu glas aspru, ca să-şi stăpînească înecul ce i se pusese în gît — ce fel de bărbat ar fi dacă ar plînge?

— Bravo, mă fecior. Ai fost condiţional!

— Şi voi fi pînă la capăt, tată — i-a răspuns Aurel. Iar în mintea lui gîndul se întregeşte: n-are să-l lase dator pe tata nici cu o leţcaie la banca lui Mihu. Are să plătească tot, pînă la un crăiţar. Dar despre asta o să vorbească mai tîrziu. Nu aici. Privirile i se întorc iar spre lelea Ana. E mică şi slabă. Tot mai mică, tot mai slabă. O ridică în braţe şi o dă roată ca pe un copil. Cît e de uşoară...: „...Mamă dragă, am zburat peste şura noastră". Lelea Ana nu spune nimic. Dar peste obrajii însemnaţi de vreme se preling lacrimi pe care Aurel, după ce o lasă iar pe pămînt, le şterge cu dosul palmei lui aspre şi mari. Acum privirile lui caută iar în mulţime. Unde o fi domnul Mihai...

— Domnul Mihai n-a venit. Nu se mai urneşte de acasă. E bătrîn.

Îi pare rău. Ar fi voit să-l vadă. Are şi cu el o vorbă... Fie, dacă nu se poate. Mai sînt zile.

Zborurile lui ardelene s-au prelungit peste aşteptări. E chemat şi la Alba Iulia. Se răscoliseră satele, nu era tîrg în care să nu fie aşteptat, dorit. Parcă vrînd să ispăşească, domnii vor să pună acum fapta în locul vorbelor. „Dacă n-ar fi fost odrasla unui neam sărac şi dacă n-ar fi fost silit să lupte cu greutăţile începutului, izbutea de mult să iasă la suprafaţă înaintea tuturor blérioţilor. Geniul lui încătuşat cu atîtea obezi a rupt totuşi cătuşele, avîntîndu-se în zările celui mai deplin triumf. Lumina geniului său creator a împrăştiat-o cu prisosinţă, puzderii de raze. El va rămîne o pildă pentru noi şi pentru generaţiile viitoare..."[1]

. . . . . .

Avionul împachetat în lăzi e trimis la Bucureşti. Acolo, lîngă Ciulu aşteaptă şi vărul Miron, care între timp învăţase mecanica aviatică şi va trebui să se deprindă şi cu meşteşugul zborului. Aşa hotărîse Aurel.

---

[1] Album *Vlaicu*, Orăştia e 1920.

CAPITOLUL XI

DOUĂ LUMI

Către vremea prînzului, la ora aperitivului, Bibescu se duce la club. Acolo, în fața gustărilor alese, se deapănă ultimele întîmplări mondene și se dau cele mai proaspete vești politice. Le aduc noctambulii, ajutați de fantezia reporterilor care a doua zi după constituire cunosc „din sursă autorizată“ lista noului guvern, chiar dacă guvernul nu se va schimba decît peste doi sau trei ani. De fapt o alcătuiesc din capul lor. Fac și desfac cabinete ministeriale după cum le dictează interesele de întreținuți ai verminei politice. Pun în circulație numele acelora care le dau bacșișuri sau le făgăduiesc aprobări bănoase și care vor să se vadă, fie și numai pentru o zi, ridicați în ochii prietenilor. Prezența pe o viitoare listă guvernamentală le împrumută prestigiu și le înlesnește accesul la creditul băncilor. Zarafii sînt bucuroși să aibă printre datornici pe unii despre care se spune că vor fi miniștri. Îi ajută bucuroși cu împrumuturi acum, cînd o duc greu. Dar o mînă spală pe alta. Vine și ceasul cînd miluiții de azi vor plăti cu vîrf și îndesat...

Bibescu nu lipsește niciodată de la această plăcută și utilă oră a aperitivului. E folositor să afle ce se spune, ce se întîmplă, ce se pune la cale. Astăzi însă stă pe gînduri dacă să se ducă la club. De cîteva zile ziarele vorbesc despre succesul lui Vlaicu la Aspern. Ce să spună la club dacă i se va cere părerea? Că a fost o simplă întîmplare? Așa a spus după primul

zbor. Că Vlaicu a avut noroc? Și asta a mai spus-o, după întrecerea cu Molla. Mai bine să stea acasă. Să se mai liniștească agitația stîrnită de Aspern. Să se uite. Să uite și el. Să nu mai audă vorbindu-se de Vlaicu... Toată lumea vorbește de Vlaicu. Popularitatea lui crește. Iar lui Bibescu îi este ca și cînd s-ar strînge în jurul lui un cerc de fier din care n-are să mai poată scăpa. Trebuie să facă ceva, să întreprindă ceva. N-are să stea cu brațele încrucișate, privind cum i-o iau alții înainte. Crezuse că a scăpat de Vlaicu și iată că se întoarce de la Aspern încărcat de glorie. Ziarele nu mai isprăvesc să se mire că se aduc avioane străine în loc să le facă Vlaicu în țară. Și liberalii ăștia care agită mereu „cazul Vlaicu“ pentru ca să nu se uite că ei, cei dintîi, l-au ajutat să-și construiască primul model. Țipă prin presa lor, de parcă avionul l-ar fi făcut cu mîna lor. Așa fac și clovnii. Se laudă că l-au învățat pe acrobat să-și execute salturile primejdioase. Comparația îi aduce un zîmbet pe buze. E bună. Are s-o facă și la club. Dar nu astăzi. Astăzi n-are să se ducă acolo. Peste două, trei zile, agitația în jurul lui Vlaicu se va stinge. Așa sînt romînii. Se aprind repede și tot repede se sting.

Dar nici Cerchez nu-i dă liniște. S-a dus să se plîngă lui Filipescu. De ce-l ajută, de ce-i dă comenzi prințului? Pe el l-a uitat? Iar acesta s-a arătat binevoitor.

Cum să-l uite? I-a cerut însă lui Cerchez să înțeleagă că nici pe Bibescu nu-l poate înlătura. E întreprinzător și cunoaște bine problema aviatică. A dăruit statului un avion. De ce nu se împacă Cerchez cu el? De ce nu lucrează împreună?

— Eu nu am nimic împotrivă, l-a asigurat Bibescu, atunci cînd întrebarea i-a fost pusă și lui. Dar înțelegi că nu eu sînt cel care trebuie să facă primul pas.

Filipescu înțelegea. Bibescu e boier, prinț.

— Desigur, da... ai dreptate. Am să vă chem într-o audiență comună să stăm toți trei de vorbă... ca niște buni romîni...

În ziua hotărîtă pentru audiență, Nicolae Filipescu i-a lăsat să aștepte mai mult decît s-ar fi cuvenit într-un salon alăturat cabinetului lui. „Pînă îi chem la

mine se împacă.“ Iar Bibescu și Cerchez nu s-au mirat să se găsească singuri, unul în fața celuilalt. După ce s-au iscodit reciproc cu șiretenie, au găsit un compromis care să împace „dezinteresul“ primului cu „obiectivitatea“ celuilalt.

Au mers la paritate și-au cerut ministrului comenzi în proporții egale.

Nicolae Filipescu consacră înțelegerea celor doi misiți. Audiența luă sfîrșit.

La despărțire, ministrul îl reținu pe Bibescu. Ar fi voit totuși să știe ce-i cu Vlaicu. Instinctul lui de clasă îl împiedica să aibă încredere în el. Simțea împotriva lui disprețul atavic moștenit de la stăpînitorii atîtor suflete de robi. Nu văzuse niciodată ridicîndu-se vreunul mai sus de coarnele plugului și nici nu-și închipuia că așa ceva ar putea fi cu putință. Dar zgomotul care se făcea în jurul lui Vlaicu îi da de gîndit. „Nu e fum fără foc“, își spunea și i se strecura în suflet o îndoială. Dacă totuși e om de soi? Dacă se pricepe la avioane? Trebuie să știe adevărul. De la cine să-l afle? Cine mai bine ca George Valentin Bibescu cunoaște tot ce se întîmplă în aviația mondială?

Fixă asupra lui căutătura verzuie a ochilor săi mari.

— Spune-mi, te rog, prințule, ce e cu Vlaicu? Mi l-au lăsat liberalii pe cap. Pînă acum nu l-am primit, dar pune tot felul de intervenții. E ceva de el?

Bibescu tresare. Ce are de gînd ministrul?

— Eu am spus-o — răspunde fără ocol. E un farsor.

— Dar a zburat... zboară...

— Simplă întîmplare.

— Totuși a creat un avion romînesc. Mi se spune că ar fi un model original.

Bibescu surîde. Are răspunsul pregătit.

— Ceea ce numești dumneata „model original“ nu este decît o copie după tiparul încercat de Collinet în Franța. Un nefericit care a avut o carieră foarte scurtă. Vlaicu i-a văzut aparatul și l-a copiat. Caracteristicile sînt aceleași. Două elice, una în față, alta în spate. Aripile în unghi diedru. Spinarea pe o singură axă.

— Așa stau lucrurile? se miră ministrul, felicitîndu-se pentru ideea bună de a se fi adresat prințului. În cîteva cuvinte l-a lămurit. Sigur, așa trebuie să fie, dacă spune el. Nicolae Filipescu nu are două măsuri. Pentru el oamenii sînt sau cinstiți, sau necinstiți. Vlaicu ar fi deci unul din aceștia din urmă, un impostor. Dar i s-a povestit despre Aspern. Ce a fost acolo?

— Nimic concludent. Reprezentație de circ. Cu excepția lui Roland de Garros, care a dovedit încă o dată calitățile aparatului „Blériot", restul n-a fost decît exhibiție de prost gust.

— Așa, așa... Totuși lumea vorbește... gazetele spun că e genial.

— Are prieteni printre scriitori și printre ziariști. Pentru aceștia oricare țăran, dacă bate un cui, e genial. Iar prostimea se ia după ei. Are dreptate Petre Carp: „păcătoasă țară".

Îndoielile lui Filipescu s-au spulberat. Acum știe cum stau lucrurile cu Vlaicu. Să nu-i mai audă pe unii și pe alții vorbindu-i de el. Are într-adevăr dreptate Petre Carp: „păcătoasă țară", în care oamenilor nu le mai tace gura și toți vor să știe de ce se dau comenzi de avioane numai lui Bibescu și Cerchez, iar Vlaicu nu este luat în seamă. Dar el nu dă socoteală nimănui. Știe ce face. Să poftească ziarele și să-l lase în pace.

— Dar la club — pînă și la club! — i se spune într-una că ar trebui să se facă ceva și pentru Vlaicu... că trebuie liniștită opinia publică. Dacă și cei de la club cred așa, are să dea ordin să fie anunțat Vlaicu să stea liniștit. În curînd are să i se comande un avion. Dar în preț vor intra și lecțiile de zbor pe care va trebui să le dea unui elev pilot.

— Altora le-a comandat cîte cinci, șase, dar eu, care i-am bătut pe toți, exclamă mîhnit Vlaicu, eu trebuie să le dau un aeroplan și să le învăț și pilotul, pe cîtă vreme celorlalți le plătește separat pentru formarea pilotului... Am primit și condiția asta...

★

★ ★

Plecînd liniștit de la Nicolae Filipescu, Bibescu își făcea socoteala fără Cerchez. Își închipuia că acesta se va mulțumi cu înțelegerea la care fusese constrîns. Dar avocatul brăilean și-a dat seama că întrunirea din cabinetul ministrului n-a fost decît o cursă ca să i se smulgă învoiala cu prințul. De ce n-a plecat o dată cu el? De ce l-a reținut Filipescu? Ce au mai pus la cale împreună? Îl cunoaște pe Bibescu: orgolios, avid de bani. Nu se va liniști pînă nu va fi stăpîn pe toată piața aviatică. Dar Cerchez nu vrea să se dea bătut. Îl lăsase pînă acum să treacă drept specialist în aviație. Se făcuse a crede în dezinteresarea, în generozitatea lui. Urmăreau amîndoi, fără să și-o mărturisească, un țel comun: să împiedice crearea în jurul lui Vlaicu a unei industrii naționale de avioane. El și-a jucat rolul cu lealitate. A făcut tot ce a stat în puterea lui ca să minimalizeze însemnătatea concursului de la Aspern. Avea o revistă „Aviația". A mințit tot așa cum și Cosmescu mințise în „Revista automobilă" a lui Bibescu.

„Concursul a dovedit în mod inevitabil că Vlaicu e un pilot excelent, un maestru în arta zborului, așa își începea «Revista automobilă» articolul, prefăcîndu-se că-l laudă pe Vlaicu, dar numaidecît adăuga: Aparatul său însă e defectuos. A luat parte la toate concursurile de adresă: aruncări de proiectile, viraje scurte, aterizări forțate și a fost clasat într-un mod strălucit. În astfel de încercări, dibăcia pilotului joacă primul rol și Vlaicu e dintre cei dibaci. Dar el nu a luat parte la nici una din cursele de fond, ca viteză, durată, distanță, înălțime, zbor de pasageri. Aci rolul îl joacă aparatul și Vlaicu și-l cunoaște. Ceea ce era de demonstrat."

Nici Cerchez nu s-a lăsat mai prejos. A găsit și „Aviația" lui „ceva de demonstrat" și a făcut-o cu aceeași perfidie: „Că Vlaicu nu e inginer e exact... că nu a inventat nimic este foarte exact... că aparatul său nu se poate măsura cu actualele tipuri este iarăși exact, dovadă că de cînd zboară nu a stat o oră în aer, n-a ridicat nici un pasager, n-a făcut nici o călă-

torie de samă". Așa a scris Cerchez. Dacă n-ar fi fost leal, ar fi putut să meargă împotriva lui Bibescu, să se dea de partea lui Vlaicu, să-l apere de calomnii. Fusese de față cînd, mai de mult, profesorul Traian Lalescu, de numele căruia se va lega amintirea înființării primei școli politehnice românești, stînd de vorbă cu Vlaicu, s-a declarat foarte mulțumit de gradul înalt la care acesta stăpînea problemele construcției mașinilor de zburat. Profesorul se arătase mirat că Vlaicu răsturnase o teorie universal admisă și fixase planurile aripilor în unghi pe fața lor superioară, ceea ce după părerea lui micșora calitățile de susținere ale mașinii. Cînd profesorul i-a înfățișat această obiecție, Vlaicu n-a spus nici un cuvînt, dar a făcut o demonstrație practică, pe cît de simplă, pe atît de convingătoare. A ridicat deasupra capului o carte de vizită și i-a dat drumul. Cartonașul a căzut la pămînt rostogolindu-se. Vlaicu l-a ridicat, l-a îndoit la mijloc, imaginînd astfel unghiul aripilor propriului său avion și din nou i-a dat drumul. De data aceasta cartonașul a coborît încet, fără să-și piardă poziția orizontală. „Te felicit din toată inima, i-a spus profesorul Lalescu. Succes nu e nevoie să-ți urez, deoarece îl vei avea cu siguranță."

Și totuși, deși știa toate acestea, Cerchez l-a nesocotit pe Vlaicu, l-a calomniat. A făcut-o ca să fie cinstit față de Bibescu. A pus în discuție titlul de inginer al lui Vlaicu, deși acesta nu și-l revendica. Cerchez știa de ce nu-și terminase studiile la Budapesta, nici la München. Cu ce să fi stat acolo, cu ce să-și fi plătit taxele? Puținul pe care i-l trimitea Dumitru îl cheltuia pe cele trebuincioase experiențelor cu mașinile sale de zbor. Mințea Vlaicu? Spunea el că este inginer? Purta acest titlu? Cerchez știa bine că nu. Și apoi ce importanță avea dacă era sau nu inginer?

La Aspern biruise, se impusese admirației străinilor. Își dovedise geniul, asta nu se putea nega. Și totuși îl atacase pe Vlaicu, iar pe Bibescu îl cruțase. Și drept răsplată, în loc să se poarte la rîndul lui tot atît de cinstit, Bibescu vrea să-l înlăture? Va ști să se apere! Nu se poate duce la Nicolae Filipescu să-i spună: „Prințul e un șarlatan". Dar lucrul acesta va trebui

să-l afle ministrul de Război din „Aviația“. E hotărît să-l expună pe George Valentin Bibescu dezgolit de laurii pe care și-i atribuie singur. Va sta la pîndă. Îl va urmări pas cu pas. Cînd „Revista automobilă“ publică fotografia lui Bibescu zburînd în aeroplanul său deasupra cîmpului școlii de pilotaj de la Pau — „Aviația“ demască un „grosolan trucaj“ fotografic, datorit căruia chipul lui Bibescu a fost suprapus peste al altui aviator francez. Fotografia e luată din revista franceză „L'Aerophile“ nr. 4 din 1910, iar pilotul este aviatorul Leblanc. Sub o gravură, „Revista automobilă“ scrisese: „Marele succes repurtat de aeroplanul «Canard» inventat de principele George Valentin Bibescu“. Fără zăbavă, Cerchez în „Aviația“ spune lucrurilor pe nume: „...Și copiii știu că hidroavionul «Canard» este invenția renumiților constructori de la Paris, frații Voisin“. Pe cînd în țară se dădea drept inventatorul lui „Canard“, încredințat că nimeni nu-l poate dezminți, Bibescu își rezervă altă glorie față de amatorii de aviație din Franța. Ziarul francez „L'Aero“ vestește că el ar fi încercat „Canard“-ul la Constanța, zburînd deasupra Mării Negre. Cerchez nu pierde prilejul să pună lucrurile la punct: „Nici un locuitor din Constanța n-a văzut aceste zboruri“. Revista lui se ocupă și de „darurile“ prințului Bibescu arătînd că „...Ministerul de Război a cumpărat tot ceea ce acest domn avea la Cotroceni, aparate bune ca și proaste, ce trebuia și ce nu trebuia“.

Bibescu crease „Liga națională aeriană“. Găsise în sfîrșit ceva asemănător cu societatea în comandită a lui Cerchez. Acum făcea și el afaceri cu banii altora. Donații, cotizații, subscripții publice. Listele circulau pînă în cele mai amărîte cătune, din om în om. Cerchez s-a aruncat cu toată furia asupra Ligii. „Liga lui Bibescu nu e națională, ci personală, scrie el în „Aviația“. Cui dă socoteală? În ce buzunare se scurg banii?... În cîteva luni au fost adunate fonduri în stare de a acoperi toate cheltuielile de instalare și de cumpărare a primelor patru avioane ce erau destinate să participe la manevrele militare din acest an.“ Cele patru avioane erau, bineînțeles, „Blériot“.

Bibescu înțelege că avocatul de la Brăila începuse într-adevăr să reprezinte o primejdie. Devenise înversunat, agresiv. Trebuie învățat minte.

Are să mai aștepte. Trebuie să se iveaască un prilej care să i-l dea pe Cerchez în mînă. Are să-l facă să-și muște degetele. Să simtă ce înseamnă să-l înfrunte pe George Valentin Bibescu.

N-a așteptat mult. Prilejul i l-a oferit chiar Cerchez. Murise un aviator de la școala lui, Caranda pe nume, iar „Revista automobilă“ l-a învinovățit pe Cerchez de crimă. Numaidecît avocatul l-a dat în judecată pentru calomnie și tot atît de repede s-au dezlănțuit toate forțele oculte ale cluburilor și saloanelor bucureștene. „Prințul“ în boxa acuzaților? E o glumă de prost gust. Trebuie salvat și o dată cu el trebuie apărat prestigiul de clasă.

Procesul nu se va judeca niciodată. Îl vor purta din instanță în instanță pînă cînd va abandona lupta. De cîte ori Cerchez însuși, ca avocat, nu recursese la asemenea mijloace ca să-și obosească și să-și deruteze adversarul? N-a mai stăruit în acțiune, dar a plătit tot el îndrăzneala de a fi chemat pe prinț în fața justiției. Filipescu nu i-a iertat această insultă adusă unui om din lumea lui. De a doua zi Cerchez a știut că ministerul îi retrage comenzile. S-a mai zbătut o vreme și cînd și-a dat seama că nu mai este nimic de făcut, a luat hotărîrea să lichideze întreprinderea. Dar nu el, ci muncitorii lui trebuie să sufere urmările.

— Am să vă dau o veste proastă, le-a spus. Închid aerodromul. Nu mi se mai dau comenzi. De mîine nu mai am de lucru pentru voi.

Vestea proastă nu era chiar atît de neașteptată. De cînd nu i se mai dădeau comenzi, Cerchez plătea greu. Ajunseseră oamenii să aibă de primit salarii pe cîte două și trei săptămîni de muncă. Acum voiau să știe ce se întîmplă cu banii lor.

— Regret, dar nu-mi pot lua nici o obligație. V-am spus doar: nu mi se mai dau comenzi. Așa înțelege guvernul să răsplătească sacrificiile mele. Pe scurt, n-am bani.

Privirile lucrătorilor s-au îndreptat atunci spre omul cu părul ca spicul grîului și cu ochii ca albastrul cerului spălat de ploaie, spre Nikita mecanicul.

— Nu e bine așa, domnule director, a spus acesta, înaintînd un pas. Noi nu ne-am tocmit să ne plătiți cînd o da guvernul sau cînd nu o da. Nici nu v-am întrebat vreodată cît vă dă și cît duceți acasă. Acum dacă închideți, fie, dar nouă trebuie să ne plătiți. Să ne dați și ceva pe deasupra, preaviz, cum s-ar zice. Să avem ce mînca pînă găsim iar de lucru.

Cuvintele lui Nikita au străbătut ca un curent electric pe lucrători. Să li se plătească, sigur, să li se plătească.

Lui Cerchez i s-a suit sîngele în cap.

— Va să zică, amenințați?

A răspuns tot Nikita:

— Nu vă amenință nimeni, domnule director, dar trebuie să vă purtați cinstit.

„Cinstit"? Ce însemnează cinstit? Doar n-are să atingă rezerva de la bancă pentru a plăti oamenii! Dacă ar face-o, ar însemna să trăiască el în lipsuri, sau cel puțin cu modestie. Așa ceva nu i se poate cere! Dar cu oamenii aceștia nu te poți înțelege. Și Nikita ăsta, care îi instigă!

— Bine... treceți peste trei zile... am să văd ce pot face... am să caut să vă satisfac... Iar dumneata, Nikita, să mai rămîi. Cu dumneata mai am de vorbă... Cît ai de primit? l-a întrebat după plecarea lucrătorilor. L-a îmbiat apoi cu cîteva bancnote: Uite, ține banii ăștia. Sînt ai dumitale. Și să nu mai pui piciorul pe aici.

Nikita n-a întins mîna să ia banii.

— Nu e vorba de mine, domnule director, i-a răspuns liniștit, dar se simțea că fierbea o furtună în cuvintele lui. Trebuie să ne socotiți pe toți, că toți am muncit. Am să viu și eu cu oamenii, peste trei zile.

A doua zi, Nikita Pașev a fost arestat. Îl reclamase Cerchez pentru furt. Nu s-a mai știut niciodată ce s-a întîmplat cu el, tot așa cum nu s-a știut cine era și de unde venise. Va fi fost unul din potemkiniștii care și-au aflat refugiul la noi, după legendara lor epopee? Sau vreunul din revoluționarii fugiți de urgia Ohranei ța-

riste și cărora tovarășii lor din mișcarea muncitorească romîncască le ofereau sprijin și găzduire?

Sînt semne care întăresc aceste presupuneri.

Nikita, omul despre care nu s-a știut niciodată cine este și de unde vine, nu era singur pe lume. Cineva îi purta de grijă. Îndată după arestarea lui, I. C. Frimu, secretarul partidului socialist din Romînia — care stabilise legături cu partidul bolșevicilor creat și condus de V. I. Lenin — primi o scrisoare care suna în felul următor:

„Dragă tovarășe,

Doi emigranți politici, Nikita Pașev și Ivan Demidovski, au lucrat la domnul Cerchez la aerodromul din Chitila. Domnul Cerchez și-a concediat lucrătorii fără să le plătească banii ce li se cuvenea. Dar cu Nikita Pașev lucrurile s-au complicat, deoarece acesta avea contract. Cerchez și-a pus în gînd să scape de Pașev, știind că Nikita și Ivan, ca emigranți politici, vor fi nevoiți să tacă. Domnul Cerchez a făcut o plîngere mincinoasă împotriva lui Nikita Pașev, afirmînd că acesta a scos niște piulițe de la un aeroplan. Nikita a fost reținut și probabil că și Ivan. Sînt convins că ambii emigranți politici (Nikita Pașev și Ivan Demidovski) nu sînt în stare să facă așa ceva. De aceea vă rog, dragă tovarășe, să interveniți în această chestiune, care poate avea drept consecință extrădarea tovarășilor noștri.

Primiți, vă rog, tovarășe, salutările mele frățești.

V. Lenin (Vl. Ulianov), reprezentantul social-democrației ruse pe lîngă Biroul socialist internațional.“

Frimu „...înalt, cu statura puternică, cu trăsăturile feței săpate adînc, viguroase și expresive... sfătos ca un moșneag[1]...“ era deprins cu asemenea probleme. „Nu știu ce s-ar face muncitorii fără Frimu. Are vreunul nevoie de medic, de avocat, de duhovnic, fuge la Frimu. Un conflict cu comisarul? Iar la Frimu.“ Era

---

[1] N. D. Cocea, „Facla“ 12 februarie 1911. (semnat Nicoară Alumii)

unul dintre cei mai neclintiți luptători și apărători ai intereselor clasei muncitoare. Nu cunoștea decît un drum și a spus-o răspicat: „*Pentru ca această țară să fie a celor mulți, a celor care o îmbogățesc cu munca sa, trebuie răsturnată din temelii întreaga ordine socială de astăzi, care împarte oamenii în două clase: cu drepturi și fără drepturi*“ [1].

Dar el însuși va trebui să moară schingiuit în hrubele Siguranței, acolo unde va fi fost tîrît și Nikita, înainte de a fi fost predat Ohranei. Încercările pe care le va fi făcut de a da de urma omului de care se interesa Lenin au rămas desigur zadarnice.

Biruința asupra lui Nikita Pașev a fost ultima satisfacție culeasă de Cerchez de pe urma aventurii lui aviatice. Nimeni nu-și va mai aminti de el. Dar în cronica începuturilor aviației romînești, locul lui Nikita Pașev, săpat în inimile celor dintîi zburători, nu va putea fi știrbit.

---

[1] „Două țări“ în „Romînia Muncitoare“, 1905.

CAPITOLUL XII

„NU E DE VÎNZARE“

Țara oficială așternuse liniștea peste Aspern. Dar țara celor mulți își amintea de triumful lui Vlaicu. Scriitorii aveau grijă să apară în ziare ecouri despre cele petrecute acolo, iar oamenii simpli nu conteneau să dea zburătorului semne despre dragostea lor. Dar pe unii, ca și pe ceilalți nu-i asculta, nu-i întreba nimeni. Contractele despre care avea să se afle într-o zi că „în contra tuturor așteptărilor se acorda unui avion francez prețul plus 75 la sută“ [1] nu le semnau scriitorii, nici oamenii de pe stradă. Bibescu putea fi cu adevărat mulțumit. Vlaicu era uitat. Cerchez înlăturat. Ce-și mai putea dori acum, cînd pusese în sfîrșit mîna pe „piața aviației“ ?

Dar în liniștea îmbelșugată și plină de perspective pe care începuse să o guste în tihnă, izbucni deodată un trăsnet. Apăruse în București, venind de la Londra, un trimis al firmei „Marconi's Wireless Telegraph Co. Ltd.“ din Chelmsford. Se numea Wells și avea sarcina înființării unei fabrici care să construiască avioane „Vlaicu“ în Anglia sub conducerea inventatorului. Inginerul Wells, un bărbat înalt, zvelt, cu părul de culoarea cărămizii, cu privirea spălăcită, ascunsă după ochelari cu rame aurite, bate la ușa camerei modeste de hotel, încărcată de modele, unelte și schițe, se așază pe unul din cele două scaune, aprinde o țigară, scoate stiloul

---

1 General aviator Negrescu, op. cit.

și un carnet de cecuri și își expune dorințele. A venit să-i propună să construiască avioane pentru Anglia.

Lui Vlaicu i s-a părut că se învîrtește camera cu el. Unde e Ion să audă? Ce ar zice acum Bibescu? Și nu știe că, încă de la Aspern, unde fusese trimis ca observator, Wells a arătat în raportul său că avionul romînesc are calități giroscopice unice și o perfectă vizibilitate. „Concepția și structura aparatului străbătut de multe sîrme oferă cele mai bune condiții pentru experimentarea telegrafiei fără fir în aviație“, raportase Wells, subliniind și faptul că avionul se demontează ușor, „putînd fi strîns și transportat în orice loc“. Wells a fost împuternicit să încheie contractul cu Vlaicu, să-i ofere conducerea construcției și să-i fixeze condițiile. Nu l-a mai găsit la Viena și a venit să-l caute la București. Dar e grăbit. N-are la dispoziție decît o singură zi. Trebuie să se întoarcă la Chelmsford. Așa că Vlaicu să binevoiască a-i preciza pretențiile.

Pretențiile... „Vlaicu III“...

Nimeni, niciodată, nu-i vorbise în felul acesta. Nu i se mai făcuseră asemenea propuneri. A avut dreptate Ursinus cînd l-a sfătuit să se ducă la Aspern. Bine a făcut că i-a ascultat pe Magnani și pe ceilalți prieteni. I se oferă bani, i se cere să construiască un „Vlaicu III“. Știe bine cum îl va face. Îl vedea aievea. În întregime din oțel. Numai patinele trenului de aterizaj, montanții și lonjeroanele aripilor aveau să fie din lemn de frasin. Coeficientul de rezistență va fi astfel mult mai mare decît cel solicitat de eforturile la care va fi supus. Sistemul de echilibrare, deși va fi așezat tot în față, va suferi de asemenea o mică modificare. Punctul fix, în jurul căruia se fac oscilările, nu va mai fi înapoia planului ca la primele două modele. Efortul cerut cablurilor de comandă va fi mai mic, pilotul va avea o mai mare siguranță la zborurile planate, la coborîri repezi și la avîntarea în înălțime. Vor fi două cîrme de înălțime, cîte una de fiecare parte a axei centrale. Suprafața ampenajului va fi de 3,60 m.p. față de un metru cît era la „Vlaicu II“. Ampenajul, profundorul și planurile de direcție vor avea scheletul din țevi de oțel și vor fi acoperite pe ambele fețe cu pînză. Rezistența la înain-

tare va fi deci mai mică, iar vibrațiile produse în zbor sub acțiunea curentului de aer vor fi suprimate. Cabina pilotului va fi de aluminiu. Îi va da forma cilindro-ogivală a proiectilelor. Motorul și rezervoarele de ulei și de benzină nu vor mai fi deasupra aripilor, ci în interior. Va da elicelor o tracțiune de două sute zece pînă la două sute douăzeci kilograme la 1150 ture ale motorului. Trenul de aterizaj din țevi de oțel nichelate va avea o suprafață mult redusă, fiind deci mai propriu pătrunderii în aer. Principiul va fi acela după care mișcările laterale, datorită ondulațiunilor terenului, să fie dependente de planul aripilor, ceea ce față de modelul anterior va constitui un spor calitativ. Aripile, în sfîrșit, vor avea o suprafață de 24 m.p. cu o linie de front de 10,6 metri...

Toate acestea și multe altele îi erau limpezi în minte, iar gîndul că înfăptuirea lor va fi posibilă i se părea de necrezut. A știut el dintotdeauna că va izbuti, și iată că a sosit ceasul... Îl copleșește o bucurie în care simte strecurîndu-se un gînd amar de care nu se poate despărți. De ce trebuie să vină străinii să dea bani pentru un avion romînesc? Și în vremea asta alți străini se îmbuibă cu banii țării și-i vînd avioanele lor! Încurcată treabă. Nu-i poate da de rost. Ca de atîtea ori i se înfige și acum în minte aceeași întrebare mistuitoare: de ce?... de ce?...

Inginerul Wells nu-i dă timp să se lămurească. Să spună repede. Chiar azi, chiar acum, în ce condiții este dispus să accepte propunerea firmei „Marconi".

Știe cum va fi „Vlaicu III", dar n-ar vrea să-l facă în țară străină, nici cu bani străini. Și totuși ar trebui să primească. Mai fusese un romîn care primise propunerile englezilor, unul Henri Coandă. Nu de mult zburase în București un avion „Coandă-Bristol", cu motor „Gnôme" — unul puternic de optzeci de cai. E drept că încercarea n-a prea izbutit, căci pilotul a trebuit să aterizeze forțat. Dar Coandă era prețuit după merit în Anglia, era ținut în cinste. I se încredințase direcția tehnică a întreprinderii. Nu trebuie să adune ban cu ban, nu trebuie să se zbată, să cerșească. Și totuși nu vrea să meargă pe drumul lui Coandă. De ce nu este

înțeles, de ce nu este ajutat să-și facă avioane între ai lui? Nu-i trebuiesc onoruri de la străini, nici banii lor nu-i trebuiesc.

Zadarnic i-ar spune-o lui Wells... El n-ar înțelege că sînt și oameni care nu fug după bani. Ce să-i spună? Ce să-i răspundă? Trebuie să cîștige timp... să se gîndească.

— Apoi să mergem să vă arăt, face într-un tîrziu.

Ce să-i arate? se miră inginerul nerăbdător. Avionul lui? Nu mai este nevoie. L-a examinat cu toată atenția la Aspern. E hotărît: va construi pentru „Marconi's Wireless Telegraph Co. Ltd.". Dacă dorește să supravegheze personal, Wells este împuternicit să-l angajeze ca inginer. Cînd poate veni în Anglia? Are soție, copii? Ar putea pleca împreună, dar în cazul acesta trebuie să se grăbească.

Ce repede vorbește Wells! Ușor îi vine. I s-a mai făcut și altădată propunerea să-și lase țara. Directorul de la Orăștie l-a chemat la Pesta. Opel i-a propus să-i vîndă secretul modificării motorului de automobil. Séguin l-a îmbiat să zboare pentru el. N-a primit nici una din aceste propuneri. Nici pe a lui Wells n-are s-o primească. De ce să se ducă în Anglia? Poate construi la București. Și de ce trebuie să vîndă pe „Vlaicu III"? Dacă-l vinde, cine să zboare în țară? Avioane străine?

Wells își controlează ceasul.

— Așadar, domnule Vlaicu?

Acum știe ce are de făcut. E liniștit și sigur de sine. Dar n-are să-și dea gîndul pe față.

Întîi să afle ce socoteli își face englezul, să-l iscodească țărănește, ca la tîrg la Orăștie.

— Dumneavoastră gîndiți să-mi dați bani și să fabricați avioane. Dar ale cui să fie?

— Ale noastre, de vreme ce le cumpărăm, zîmbește Wells. Începe să înțeleagă. Are în față un naiv, un balcanic dintr-o țară slab dezvoltată. O. K. Are să se ocupe „Marconi's Wireless Telegraph Co. Ltd." de el.

— Apoi vezi că nu merge așa, se oțărăște Vlaicu. Avionul meu e romînesc.

I se pare lui Wells că argumentul este în afara discuției și ușor de înlăturat.

— N-are nici o importanță. Ne vindeți nouă licența și n-are să mai fie.

— Dar cine zice că vînd? face Vlaicu dîrz. Nu-s negustor să vînd.

E rîndul lui Wells să fie uimit. Își dă seama că a procedat greșit. Se bizuise pe magnetismul carnetului de cecuri. Probabil că primitivii ăștia de la Dunăre trebuiesc ispitiți cu alte argumente.

Pune carnetul de cecuri în buzunar și-și mai aruncă o dată privirea pe ceas. Are să mai zăbovească dacă trebuie. Să încerce altfel cu omul acesta ciudat, care refuză firmei „Marconi“ o propunere pe care toți zburătorii de la Aspern ar fi primit-o ca pe o mare fericire. Sau poate... Nu cumva Vlaicu e abil? Sigur, asta trebuie să fie. Doar știe bine inginerul englez — i s-a spus la Londra — că în țara lui Hohenzollern totul e de vînzare. Chestie de preț. Așadar Vlaicu joacă tare. Nu-și formulează condițiile, de teamă să nu ceară prea puțin. Așteaptă să i se ofere. Bine. Să vedem care pe care. A mai tratat el și cu alții mai șireți. Jocul îl pasionează.

— Dacă așa stau lucrurile... dacă ziceți că nu vreți să vindeți licența...

— N-o vînd, întrerupe Vlaicu.

Acum se simte tare. L-a învins pe englez și s-a învins pe sine:

— Nu e a mea, e a țării. Nu e de vînzare.

— Cum a țării? se miră Wells. Nu sînteți dumneavoastră proprietarul și totodată cel care a imaginat și construit aparatul?

— Ba sînt.

— Ați vîndut licența? A cumpărat-o guvernul țării dumneavoastră?

— Nu.

Ar vrea să spună: „că nu-i lasă Bibescu“. Dar sînt amărăciuni pe care nu trebuie să le știe un străin.

Omul de afaceri nu mai înțelege. Dacă licența este a lui Vlaicu, dacă el este inventatorul și constructorul avionului... în sfîrșit... de ce, în ce scop a zburat la Aspern?...

Vlaicu se uită cu înțeles la prietenul care stă de față ca tălmaci și-și scoate mereu batista să-și ascundă fața. Ar vrea să spună: „ca să-mi arăt corajia“, dar nici vorba asta n-ar înțelege-o englezul.

— Am eu aici pe unul... Magnani îi zice. Nu-mi dă pace. Nu m-a lăsat pînă ce nu m-am urcat în tren.

— Și acum ce intenții aveți? În definitiv, ce vreți?

— Să fac un model nou... „Vlaicu III“.

— Vă dă sprijin statul dumneavoastră? Există aici o inițiativă particulară, un trust, în sfîrșit vi se dau bani să construiți avioane romînești?

— Nu.

Englezul înțelege din ce în ce mai puțin. Dacă așa stau lucrurile, ce-l reține pe Vlaicu aici? De ce nu vinde licența?

— Nu vînd licența pentru că nu e de vînzare.

Wells își șterge fruntea. Are să-i facă altă propunere. Cu ce sumă este dispus să cedeze lui „Marconi's Wireless“ dreptul de a construi trei avioane care să rămînă proprietatea firmei?

Întrebarea îl surprinde. Acum nu mai merge pe ocolite. E al diavolului englezul ăsta! Îl strînge ca într-o menghine. Dar el nu poate răspunde numaidecît. Trebuie să mai chibzuiască. Repetă întrebarea ca să cîștige timp. Cîte a zis? Trei?

— Deocamdată, zice Wells. Și temîndu-se că Vlaicu e nemulțumit, adaugă că propunerea de a veni în Anglia ca să conducă lucrările o menține. Licența rămîne a lui Vlaicu. „Marconi's Wireless“ cumpără deocamdată trei avioane. Dar nu se va opri numai la trei.

— Trei? face Vlaicu, ca și cînd n-ar fi auzit bine.

— Aștept prețul.

Prețul... Prețul... Nu se pricepe să socotească în bani. Niciodată nu s-a priceput în socoteli. Nici la școală nu le-a învățat bine. „Ca elev și ca student nu era dintre cei mai silitori. Certificatele lui erau împestrițate cu notele cele mai variate. Lucrările lui scripturistice erau mediare... În schimb cîtă siguranță cînd se apuca să facă ceva. Geniul lui scăpăra de nerăbdare și pe ce punea mîna în adevăr se cunoștea“ — avea să scrie unul din foștii lui profesori; iar un prieten are să arate

că de toate materiile care nu-l interesau „s-a scuturat ca de un balast“. Așa i se întîmplă și acum. Nu-l interesează decît matematica superioară. Socoteli de astea, în gologani, nu știe să facă. Astea-s treburi de-ale lui Magnani sau Russu Abrudeanu. Ei ar ști să se descurce în bani. Lui îi vine mai ușor să socotească în avioane.

— Eu zic așa: să nu-mi dați nici un ban...

— Nu înțeleg...

— ...dar să-mi dați două avioane gata construite pe socoteala dumneavoastră și să vă rămînă unul. Și să scrie pe el că e romînesc.

În experiența lui îndelungată, în nenumăratele afaceri pe care le tratase și le dusese la bun sfîrșit, Wells nu se întîlnise niciodată cu asemenea modalitate bizară de a încheia un contract. Ce sumă să scrie pe cec? Dacă transformă avioanele în dolari, ar însemna că „Marconi's Wireless“ achiziționează un avion cu prețul a altor două. Joacă tare romînul!

— E cam mult ceea ce cereți dumneavoastră.

Vlaicu nu se clintește. Nu e mult, că el nu cere nimic. Unul să fie al lui și altul să-l dea țării.

Wells s-a ridicat să plece. Dar ce să spună la Londra? Dacă se întoarce cu mîna goală, n-are să creadă nimeni că n-a fost în stare să scoată condiții avantajoase de la un balcanic. Are să încerce altfel. Are o contrapropunere. Se învoiește cu Vlaicu la paritate. „Marconi's Wireless“ să construiască două avioane și să oprească unul. Asta pentru a începe, adăugă ca să-l ispitească. După aceea se poate sta de vorbă. Are să fie mai clar și pentru Vlaicu și pentru „Marconi's Wireless“. Așadar, unul și unul.

— Asta e socoteală cinstită, își zice Vlaicu și întinde mîna pe care Wells o scutură, o strînge puternic și nu-i mai dă drumul.

— Atunci, mergeți cu mine sau veniți peste cîteva zile? În acest caz... cu mîna liberă își scoate iar carnetul de cecuri și se pregătește să semneze numaidecît suma necesară călătoriei.

Vlaicu își trage mîna din palma lui Wells și se dă cu un pas înapoi. Primul model l-a construit la arsenal, cu moș Nicolau, cu Dobrică Stoiculescu, cu Milică Io-

nescu și l-a învins pe Molla. Al doilea l-a făcut la Școala pentru arte și meserii cu Flencheș și cu Silișteanu și a cîștigat la Aspern... Nu s-ar duce la Londra. „Marconi's Wireless“ să construiască piesele după schițele lui și să le trimită la București. Le montează el cu muncitorii romîni. Și să n-aibă grijă Wells că iese lucru bun. Au mai făcut romînii avioane.

Biruit, Wells se consolează spunîndu-și că s-ar putea instala și la București o fabrică de avioane cu capital englez. Acționarii lui „Marconi's Wireless“ nu vor cîștiga mai puțin. Dar pe avionul care rămîne, firma trebuie să aibă dreptul de a instala aparate pentru experimentarea transmisiilor T.F.F. Vlaicu nu se împotrivește, dar pune și el o condiție: avioanele lui trebuie să aibă motoare „Gnôme“ de optzeci de cai putere.

Cînd le spune cum s-a înțeles cu Wells, Magnani și Silișteanu se arată nemulțumiți. De ce nu se duce la Chelmsford? Trebuie să se ducă. Neapărat. Numaidecît să-i dea de veste lui Wells că are să vină acolo.

S-a gîndit o noapte și a înțeles că prietenii au dreptate. Da, se va duce pentru scurt timp în Anglia. Să explice el, nemijlocit, englezilor ce și cum au de făcut. Îl va însoți ca tălmaci prietenul care l-a ajutat și la București să se înțeleagă cu Wells.

— Să vorbești tu — îi spune la plecare. Mie să-mi dea tablă și o cretă să le fac calcule și desene.

CAPITOLUL XIII

„MĂRGĂRITARUL STĂ PE FUNDUL MĂRII“

1912, sfîrșit de decembrie.
Ca niște prieteni din înălțimi, fulgii de zăpadă, care se izbesc de fereastra vagonului și îngheață pe luciul ei în arabescuri fantastice, încearcă, fără să izbutească, să-i îndepărteze neliniștea care îl zbuciumă. A făcut bine încrezîndu-se în Wells? Nu greșea călătorind spre Londra? Se lăsase biruit de vorbe. Se supusese. Nu aceasta era firea lui. Generalului Köweshaze de la Sibiu, care i-a trimis vorbă să zboare numai pentru el, i-a răspuns că zboară cînd vrea, nu cînd i se poruncește. De ce n-a fost tot atît de dîrz, de ce s-a supus lui Wells? Dar să nu-și închipuie englezul că va face cum vrea el. Dacă cei de la „Marconi's Wireless“ vor încerca să-i modifice schițele, își ia pălăria și se întoarce acasă. Da, așa va face... Gîndul acesta îl liniștește o vreme, dar către sfîrșitul călătoriei se tulbură. Ce fel de oameni or fi englezii? N-au să-i fure ideile, ca să facă avionul fără el? Pumnii i se strîng, căutătura se încrîncenează: să încerce, dacă le dă mîna. Știe cum să se apere. N-are să le lase decît schițe răzlețe. Secretul asamblării are să-l știe numai el. Ca să le ia englezilor posibilitatea de a-și însuși invenția, are să mai pună o condiție: ei să execute numai o parte din piesele avionului, cele mai grele, care nu se pot face în țară. Celelalte să se lucreze la București, la Magnani sau la școala lui Panaitescu, poate chiar și la arsenal.

De-ar ajunge odată să isprăvească repede, să se întoarcă în țară. Acum i se vor da comenzi... Cum s-ar putea altfel, de vreme ce, dintre toate modelele care au zburat la Aspern, numai al lui fusese ales de englezi?

Nu știe cîte amărăciuni îl mai așteaptă, nu bănuiește cît de repede aveau să i se spulbere, la întoarcere, speranțele pe care le mîngîia acum.

Pornise o vorbă de la Automobil Club și se răspîndise în saloane, iar de acolo își luase drumul spre cabinetele ministeriale și spre sălile clubului conservator: chemîndu-l pe Vlaicu, „Marconi's Wireless" dădea încă o dovadă că englezii sînt niște copii mari.

— Marghiloman nici cămășile nu și le spală în țară și eu să mă apuc să fac avioane? se apără Nicolae Filipescu atunci cînd un binevoitor al lui Vlaicu încearcă să mai aducă o dată vorba despre el.

— De ce nu? S-ar putea crea o industrie cu Vlaicu, cu domnul Bibescu.

Spusese așa, pentru că se apropiase prințul și voia să evite împotrivirea lui. Se găseau la Mogoșoaia, la o recepție a Ligii Naționale Aeriene.

Dar Bibescu nu se lăsă prins:

— Nu, vă rog să nu contați pe mine. Eu nu am nici o încredere în avionul lui Vlaicu. Iar exhibițiile de la Aspern nu mă impresionează. Ce vreți? Să facem aici o industrie de avioane? Hai să zic că am face-o. Credeți că ne-am pricepe mai bine ca francezii? Și apoi nu vedeți ce se petrece? Greve, manifestații, pretenții! Nu e mai bine să aducem avioanele gata făcute? Lăsați-mă în pace cu industria voastră. Nu vreau să mi se întîmple și mie ca nefericitului de Cerchez.

Cuvintele lui căzură greu în mijlocul latifundiarilor, al industriașilor și al bancherilor poftiți la Mogoșoaia. Clasa muncitoare se afirma din ce în ce mai puternic. Memoriul de protest împotriva legii breslelor fusese semnat de peste treizeci de mii de muncitori. Grevele se înmulțeau. Metalurgiștii de la Vulcan, petroliștii de la Moreni, muncitorii din portul Brăila și de la docuri, ceferiștii, factorii poștali înălțau un zid care se făcea tot mai puternic. Afluența spre sindicate nu mai putea fi stăvilită. Luau ființă mereu altele.

— Găsesc că Valentin are dreptate, hotărî Nicolae Filipescu. Nu sîntem o țară industrială, ci una agricolă. Nu ne trebuiesc muncitori. Adause apoi, cu înțeles: Țăranii sînt ușor de stăpînit. Un arendaș, primarul și un jandarm... Mai mult nu trebuie.

— Totuși, argumenta sprijinitorul lui Vlaicu, o firmă serioasă, cum e „Marconi“, l-a chemat acolo.

— Am mai spus-o și o repet, interveni iar Bibescu, englezii sînt niște copii mari. Ghinionul lui „Marconi's Wireless“ este că Vlaicu nu și-a frînt gîtul la Aspern. I-ar fi scăpat de falimentul care îi așteaptă. Avionul lui Vlaicu e tot numai defecte.

— Nu zic că nu va fi avînd și unele imperfecțiuni. Dar Vlaicu le cunoaște și le va îndrepta. Modelul al treilea va fi mai bun ca al doilea și așa mai departe. Ca orice lucrare omenească.

Nicolae Filipescu puse capăt discuției care se prelungise peste limita răbdării lui. Să se aștepte pînă cînd Vlaicu va face al treilea model pe socoteala englezilor. Pe urmă se va vedea.

Un fecior purtînd cupe de șampanie pe o tavă de argint se ivi tocmai la timp pentru ca unul din oaspeți să poată ridica un toast pentru prosperitatea Ligii Naționale Aeriene.

Cînd i s-au povestit cele petrecute la Mogoșoaia, gîndul lui Vlaicu s-a dus la Caragiale. „...De cîte ori te înfurie ăștia, citește-l pe Anton Pann. Eu am învățat multe de la el. Ai să afli acolo vorbe pline de înțelepciune. Parcă te-a cunoscut pe tine cînd a scris: «Mărgăritarul stă în fundul mării, iar mortăciunea plutește la suprafață».“ Așa îi spusese maestrul. Surîde. Mortăciunea i se înfățișează cu chipul lui George Valentin Bibescu. Să mai aibă răbdare pînă îi sosesc piesele de la englezi. Atunci, mărgăritarul se va ridica în înălțimi. Va zbura peste crestele munților.

* * *

Cu englezii, lucrurile au mers repede. Wells avusese grijă să le spună oamenilor de afaceri că e de prisos să încerce a-l clinti pe romîn. Executarea pieselor s-a

împărțit așa cum a hotărît Vlaicu: parte în Anglia, parte la București. Tot după voia lui s-a stabilit ca montajul să se facă la București. Dacă lucrurile vor merge bine, așa cum se putea întrevede de pe acum, englezii l-au asigurat că-i vor comanda o sută de avioane. N-a spus nici da, nici ba. Să mai vadă, să se mai gîndească. Întîi să isprăvească unul, să-l vadă domnii de la București și să înțeleagă că nu e drept să-l prigonească. Trebuie să se sfătuiască și cu Ion. Trebuie să știe și el cum i-a răsucit pe englezi să facă după voia lui. Trebuie să afle tata că nu va mai trece mult și îi va da bani să șteargă ipotecile, să dreagă casa, să caute de sănătatea mamei. În drum spre București s-a oprit la Binținți, să le ducă vestea bună.

Drumul de la gara Orăștiei pînă la casa părintească din Binținți l-a făcut pe jos, ca de atîtea ori în copilărie și în adolescență. Fiecare petec de șosea îi este cunoscut. Aci a poposit odată să se odihnească la umbra troiței. Aci s-a rupt șleaul lui Șargu cînd a cărat de la Orăștie material pentru planor. Aci l-a prins odată ploaia cu trăsnete și fulgere. Ce se întîmplă, s-a întrebat atunci, dacă te afli pe sus și vremuiește așa?

Dumitru Vlaicu i-a înfățișat cu amănuntul socotelile cu banca, iar el i-a pus în palmă o mie de coroane din banii care acum stăteau grămadă la pieptul lui.

— Mai trimit. Trimit tot, să plătiți și capetele și camăta. Numai să văd ce-i la București, să las banii pentru nevoile aparatului.

Adusese pentru fiecare cîte ceva. Lui Ion unelte nichelate, lelei Ana pînză groasă, trainică, lui Dumitru încălțări. Nici pe Valerica n-a uitat-o. Crescuse mare. I-a dat podoabe, un inel. „Aurel era atît de bun cu toți, iar pe mama o înconjura cu toată dragostea. Era îngrijorat deoarece și ea suferea de inimă. Ne povestea de cele văzute și de comanda făcută de fabrica „Marconi“. Ne spunea că nu va trece mult după ce se vor cunoaște calitățile tipului „Vlaicu III“ și se vor fabrica avioane multe, multe. Va face o fabrică în Romînia. Era fericit. Parcă le vedea zburînd pe cerul țării, pe cerul patriei.“ Așa avea să-și amintească Ion de trecerea prin casa părintească a lui Aurel.

A dormit noaptea în „casa mare“. Ca altă dată, de demult, înainte de a se duce să se culce, lelea Ana a venit să-l închine. Cînd s-a aplecat asupra lui, el i-a prins capul și și-a lipit buzele de fruntea ei brăzdată.

A doua zi s-a dus la domnul Mihai. Învățătorul l-a primit cu cinste, ca pe un domn. Căutătura îi era aneVoioasă, pe sub gene. Își potrivea într-una ochelarii care i se lăsau pe nas. Îi tremurau mîinile.

— Bine ai venit, domnule, îi spune cu glasul slab.

Vlaicu se simte stingher :

— Să nu-mi zici „domnule“. Tot Aurel să mă strigi, cum mă strigai la lecție.

Vorbind, își rotește privirile, cercetează dulapul, alunecă pe pervazul ferestrei și le îndreaptă apoi, a întrebare, spre domnul Mihai. Bătrînul înțelege.

— Te uiți după păsări ? Nu mai sînt. M-am lăsat.

Apoi, repetînd întocmai cuvintele pe care altădată i le spusese lui Dumitru : E o vreme pentru toate.

Pe Vlaicu îl arde o dorință. Știe cît de greu a tras în cumpăna vieții lui sfatul pe care învățătorul îl dase lui Dumitru. Ar vrea să-i mulțumească, dar ar mai vrea să și întrebe, să afle cum și ce fel s-a petrecut, ce l-a făcut să-l îndemne pe tatăl său să-l trimită la carte.

Învățătorul surîde, își răsucește anevoie o țigară, lovește cu mîna tremurîndă cremenea de amnar.

— Acum merge mai greu — spune cu un zîmbet resemnat. Se ridică apoi cu greutate și se duce cu pași tîrșiți la dulapul în care-și adună lecțiile. Caută o vreme, răbdător, și dă la iveală o foaie din „Romînul“. Sînt acolo cîteva știri subliniate cu roșu.

— Uite, scrie aici... Și citește el însuși cu glas nesigur : „...volumul publicat de domnul Dimitrie Merejkowsky intitulat Leonardo da Vinci... romanul acesta este plin de povestiri adevărate. De pe înălțimile muntoase care domină văile florentine, Leonardo da Vinci în copilărie urmărise zborul cocostîrcilor. Privea marile aripi ce planau sub cerul radios în lumina azurită și uneori deschidea coliviile în care tatăl său ținea păsările iubitoare de libertate. Copilul se bucura de zborul lor și tresălta de bucurie. Îi mai plăcea ca dascălul lui

să-i povestească minunata întîmplare a lui Icar, fiul lui Dedal".

Împături ziarul. Îl puse cu grijă la locul lui și se așează iar pe scaun, în fața lui Vlaicu.

— Asta ai voit să știi. Acum chitesc că ai înțeles.

Da. Înțelesese... Venea și el la învățător să-i povestească. Urmărea și el zborul păsărilor. Și el deschidea ușițele coliviilor, să zboare liber prizonierii hulubăriei. Da, înțelesese.

Ar fi voit să spună ceva, dar nu-i veneau cuvintele. Și i se pusese un nod în gît... Luă mîna lui domnul Mihai să o ducă la buze.

— Apoi lasă că nu-s popă, se împotrivi cu slabe puteri domnul Mihai. Iar după un timp, spărgînd tăcerea care se lăsa: Leonardo da Vinci a făcut isprăvile astea tocmai pe la anul 1499. Dumneata, domnule Aurel, ai așteptat patru veacuri să le începi iar. Ai așteptat destul. E o vreme pentru toate.

Bună vorbă. Într-un fel i-o spusese și prietenul de la Sibiu: „Talentul reușește oricît s-ar împotrivi dușmanii..."

S-a ridicat să plece. Domnul Mihai l-a însoțit pînă la poartă, cum se cuvine unui oaspete de seamă.

Nu aveau să se mai vadă.

*

* *

Materialele zăboveau. Peste pașnicele așezări de veacuri ale Balcanilor se abătuse urgia războiului. Bulgarii i-au atacat pe sîrbi, romînii s-au aruncat asupra bulgarilor. Popoare împinse să se încaiere pentru poftele niciodată săturate ale negustorilor de moarte. Dar o țară în război pune sub semnul întrebării rentabilitatea investițiilor de capitaluri. „Marconi's Wireless" nu se mai grăbește. Să mai aștepte Vlaicu.

Se deapănă anevoie, în așteptari chinuitoare, ore, săptămîni, luni. Se vor fi răzgîndit englezii și au găsit prilejul războiului ca să nu i-o spună deschis?... Așadar, nici acum nu izbutește... Nici acum... Dar pacea își află iar sălaș în Balcani și numaidecît Wells îl vestește că

piesele au fost expediate. Contractul e în vigoare. Să înceapă numaidecît montarea. Și să se grăbească.

Să se grăbească? Mai este nevoie să i se spună să se grăbească? Se aruncă asupra lăzilor de la Londra cu sete, cu voie bună, cu nădejde. Cîntă și rîde. E iarăși Vlaicu de la arsenal. O să vadă ei... O să vadă ei...

Glumește pe seama lui Bibescu.

— I-a spus ministrului că am copiat după Collinet. Să vă duceți la Bințînți, să vedeți. Are Ion fotografia planorului tras de cai. Pe cînd îl făceam eu, Collinet nici nu începuse să construiască.

— De ce nu i-ai spus lui Filipescu? se miră meșterul Flencheș. Să te fi dus în audiență.

Cîte încercări a făcut să ajungă la Filipescu! Nu-l primea. Și chiar să-l fi primit, tot pe Bibescu l-ar fi crezut.

În timpul liber, îi dau și muncitorii de la arsenal o mînă de ajutor. Vlaicu îi primește bucuros și îi îndeamnă să cînte. Cum ziceți voi: „Sculați, voi oropsiți ai vieții". Dar cînd se înfiripă corul, Panaitescu, directorul, nu se arată bucuros de asemenea muzică. Elevilor li se spune că rînduiala lumii e așezată pe temelii imuabile și drepte. Ei nu trebuie să-și dea seama că fac parte dintre oropsiții vieții și că stă în puterea lor să se ridice împotriva așezărilor nedrepte și să le năruie.

* * *

Printre sublocotenenții aviatori care se interesează de „Vlaicu III", unul îndeosebi este mai nerăbdător. Îl cheamă Negrescu și se roagă mereu de Vlaicu să-l lase să zboare măcar o dată cu avionul lui.

— Nu te las, i se împotrivește Vlaicu. Nu te las, că mi-l strici și n-am altul.

— Ți se poate întîmpla și dumitale să-l strici, îl necăjește tînărul.

— Mie nu, că de mine ascultă.

— Dar cu „Vlaicu III" o să mă lași?

— Cu ăla te las, că o să am mai multe.

Credea cu certitudine că așa va fi. Wells venise a doua oară la București, să vadă cum merg lucrările de asamblare, și i-a repetat intenția englezilor de a-i comanda o sută de avioane. Vestea asta mare a trimis-o și celor de acasă: „A venit Marconi iar aici și a zis că-mi cumpără ministerul de acolo o sută de aeroplane...“

Să mai aștepte deci inimosul sublocotenent. În curînd are să zboare pe un „Vlaicu III“.

— Ai auzit, îi spune într-o zi Negrescu. Vor băieții să treacă peste munți în Ardeal.

Înșuruba o piesă. Unealta i-a scăpat din mînă.

— Cine?... Cine să treacă peste munți?... Cînd?

— Zorileanu și Capșa. Au pus rămășag între ei. Mîine sau poimîine își iau zborul.

Îi este ca și cînd tot sîngele i s-ar fi lăsat în picioare. Cu avionul cel nou se pregătea să-și împlinească un vis vechi: să înfrunte în sfîrșit piscurile Carpaților, să decoleze la București și să aterizeze la Binținți, pe izlazul de unde-și luase zborul zmeul și apoi planorul. Aștepta cu nerăbdare clipa asta. Dacă n-ar ști că „Vlaicu II“ nu poate înfrunta înălțimile Carpaților, s-ar duce chiar mîine. Dar nu se poate. Cu „Vlaicu II“ nu se poate. Încă puțin. Să fie gata cel nou... Cui altuia decît lui i se cuvine să treacă primul Carpații în zbor? Dar Capșa și Zorileanu vor să i-o ia înainte. Nici bucuria aceasta nu i-o lasă. Și bucuria asta vor să i-o fure. Aleargă la Magnani. E palid:

— Vor să treacă munții — îi spune cu parapon, ca un copil căruia vrea cineva să-i fure o jucărie.

Lui Magnani îi merg bine treburile. Nu mai repară biciclete. Lucrează pentru „Marconi's Wireless“. În atelierul lui se fac piese de rezervă pentru modelul comandat de englezi: „Că doar n-o să ne ducem la turci după ele“, îi spusese Vlaicu. Cîștiga bine și era sigur că va cîștiga și mai bine.

— Lasă-i să treacă, dacă-s nebuni, răspunde nepăsător.

Magnani nu înțelege. La ce bun i-ar explica? Ce să facă?... Ce să facă?... Nu poate lăsa pe altul să treacă munții înaintea lui, tocmai acum cînd nerăbdarea îi era

biciuită de o scrisoare pe care tocmai o primise de la Boca :

„Orăștie, 2 august 1913

Tu știi că duminică la 1/14 septembrie avem aci adunarea asociațiunii și festivități. Nu te cugeți oare a veni cu geniala ta mașină să mai repeți zborul cel măreț pe care l-ai executat acu-i anul? Noi așa sperăm, ba oarecine crede că vei veni chiar în zbor de la București. Cu viteza formidabilă a avionului tău poți porni din țară sîmbătă. Duminica dimineața zbori pînă la Sibiu, mănînci un gulaș vienez la Bufnița, servit de o chelneriță fainâ, iar la patru ore după-amiază dai ocolul peste turn și ne mai sperii o dată cu virajurile tale îndrăznețe, ca să te primim încă mai însuflețiți în brațele noastre deschise. Aci e vorba să vie și domni mari din țară, persoane ilustre ca maestrul Delavrancea și alții.

Te țiu să răspunzi negreșit și te îmbrățișez,

Boca.“

„Nu viu“, îi scrisese lui Ion, lăsîndu-l pe Boca fără răspuns. Să aștepte orăștienii pînă va fi gata modelul cel nou. Așa hotărîse. Dar se zbuciuma în adîncul firii lui o frămîntare grea. Cum să nu se ducă? Dar cum să se ducă la serbările „Astrei“, trecînd peste Carpați în zbor cu avionul lui obosit? După umbrele care i se lăsaseră pe chip, Magnani înțelege că greșise arătîndu-se nepăsător. Caută să îndrepte lucrurile.

— Cine zici că ar vrea să treacă munții?

— Capșa și Zorileanu. S-au legat cu rămășag. Apoi mai mult pentru sine: Dar nu cîștigă nici unul, că trec eu înaintea lor.

Magnani se înfioră. Abia acum i se tălmăcesc lucrurile. I se pare de necrezut. Vrea să treacă munții cu „Vlaicu II“? Se face că nu pricepe, ca să-l iscodească. Poate că totuși n-a înțeles bine. Ar fi o nebunie!

— Parcă n-o să treci și dumneata, face el, încercînd să-i ascundă îngrijorarea. Numai să fie gata gîndacul ăsta nou. Ce grabă ai? Doar n-o iau munții din loc.

Nu înțelege nimic Magnani. Modelul cel nou va fi gata peste cîteva săptămîni. Dar adunarea de la Orăștie se ține peste cîteva zile. Iar Zorileanu și Capșa vor să zboare acum, poate mîine.

Magnani îi dă de veste lui Silișteanu, iar acesta aduce vorba despre zborul peste Carpați. A auzit și el ceva, dar nu crede. Nu se pot trece munții cu orice aparat.

— Se poate! susține Vlaicu. Eu pot!

Mai spusese vorba asta cîndva, pe malul Mureșului. Și s-a ținut de ea. Prietenii schimbă priviri. Silișteanu îi pune mîna pe umăr.

— Spune drept, spune-mi adevărul: ce vrei să faci?

— Să mă duc acasă, la Binținți.

O vorbă grea îi stă lui Silișteanu pe buze. Ar vrea să spună: „Cu rabla asta?“ Dar se stăpînește. Nu poate crede că Vlaicu se gîndește serios să întreprindă zborul acesta nesăbuit. Cablurile de la cîrmă sînt slăbite. Nu o dată, ca să se ridice deasupra Bucureștilor, a trebuit să lege cu capete de sîrmă piesele care nu se mai țineau bine între ele. Crede Vlaicu că toate astea nu se știu? Îl mai lăsau „să miroasă aerul“, cum zicea el, fiindcă le făgăduise că pe „Vlaicu III“ n-are să-l mai piloteze. Îl adusese de la Binținți pe vărul Miron. Spunea că vrea să-l aducă și pe Ion. „Să mai zboare și băieții de la ogor, nu tot domnii.“ Și acum, ce i-a venit? De ce nu așteaptă?

Vlaicu îi ascultă vorbind și tace.

— Nu-l lăsăm! hotărî Silișteanu. Nu se poate să-l lăsăm. Du-te la Vlahuță, caută-l pe Nedelcu.

Magnani ezită. Nu vrea să-l supere pe Vlaicu. I-a poruncit să nu spună nimănui nimic.

— Vrei să-l lași să treacă munții?

— Nu! Vezi bine.

— Atunci aleargă la unul și la altul. Să se supere cît o pofti. N-o să-l lăsăm să se ucidă.

CAPITOLUL XIV

„DECOLEAZĂ AZI“

Iscoada prințului se abate adesea pe la Școala pentru arte și meserii, ca să-i poată spune cum merg lucrurile acolo. Veștile sînt rele. A sosit motorul, un „Gnóme“ puternic de optzeci de cai. Dacă Vlaicu își termină modelul, dacă englezii îl recepționează... Nu are timp de pierdut. Trebuie să găsească repede ceva. Dacă nu se va putea altfel, îl va chema pe Vlaicu la Liga Națională Aeriană. Nu numai o dată i-au cerut prietenii acestuia să-l ia pe lîngă el. Acum își dă seama că e mai bine să-l aibă alături. „Îl faut faire bonne mine à mauvais jeu“ [1] își spune, vorbind singur. Pe urmă vede el.

Dar tocmai cînd își făcea asemenea socoteli și se pregătea să le ducă la îndeplinire, află că Vlaicu vrea să zboare peste Carpați. Nu așteaptă să-și isprăvească noul model, îi spune Cosmescu. Nimeni nu-l poate hotărî să aștepte. Prietenii stăruie să-l împiedice, dar este neclintit în hotărîrea lui. Vrea să le-o ia înainte lui Capșa și Zorileanu.

O lumină ca un fulger se aprinde în ochii lui Bibescu. Peste munți cu „Vlaicu II“? Dar asta ar însemna... sigur... zborul acesta ar fi o soluție.

— Ai vorbit cu el?

— Despre zborul peste munți? Nu. Dar am s-o fac.

---

[1] Locuțiune franceză întrebuințată pentru a caracteriza situația cuiva care se preface că este bucuros de un lucru neplăcut.

— Trebuie, Cosmescu. Trebuie să vorbești cu el. Trebuie să zboare peste munți. Înțelegi? Trebuie.

Ziaristul se cutremură. Nu așa își închipuise intervenția lui. Ar fi voit să-l îndemne să mai aștepte, să nu facă imprudențe.

— Nu ajunge nici pînă la Ploiești, măria voastră. Motorul e vechi, avionul e șubred.

Bibescu îl fulgeră cu privirea:

— Asta îl privește! Știi, eu nu te țin pe lîngă mine ca samaritean. Să-ți fie clar. Eu fac afaceri.

Rostea pentru prima dată în fața omului său de casă cuvintele acestea. Își lepădase masca. Nu mai vorbea de sacrificii, de patriotism. Iar Cosmescu înțelege ce însemnează „fac afaceri". În afaceri dictează legea junglei. Cînd măria sa „face afaceri", tot ce-i stă în cale este înlăturat. Vlaicu trebuie să zboare peste munți, trebuie să moară. Iar datoria lui de om al lui Bibescu este să-l îndemne la pasul acesta necugetat, să se sinucidă. Mai are totuși o licărire de nădejde. Vlaicu își cunoaște aparatul. El însuși are să-și dea seama că nu este cu putință să facă o asemenea nesocotință. Știe că nu poate lua înălțime ca să treacă munții. Acum nu mai este vorba de o întrecere deasupra Bucureștilor. În ciuda lui Bibescu și deși se prefăcuse nemulțumit, se bucurase atunci că lucrurile au ieșit bine și că Vlaicu l-a învins pe Molla. De data asta însă nu se mai poate întîmpla așa... Dar trebuie să-l servească pe Bibescu. De pe urma lui trăiește. Cu cît merg mai bine afacerile prințului, cu atît îi merg mai bine și lui. Are să vorbească cu Vlaicu. Dar are s-o facă fără să fie cineva de față. Să nu se știe că l-a îndemnat... Să nu se știe.

Îl așteaptă dimineața cînd pleacă la aeroport. Nu-i este greu să aducă vorba despre zborul peste munți.

— ...lași pe alții să ți-o ia înainte?

Vlaicu se oprește din mers:

— Apoi asta nu se știe... mîine e adunare la Orăștie... om mai vorbi.

Cosmescu înțelege și este bucuros că nu mai trebuie să stăruie. „Și nici nu l-am îndemnat", își spune. Dacă se întîmplă ceva, el n-are nici o vină. Îi dă de veste

prințului: „E hotărît. Se duce la Orăștie la adunarea romînilor ardeleni. Adunarea se ține mîine. Decolează azi, chiar azi“.

Cosmescu își poate închipui sclipirea de ură în ochii de linx ai măriei sale.

. . . . . .

— La trei decolez — îi spune lui Magnani. E liniștit, hotărît, sigur de el. S-a gîndit la tot. Știe bine cum și ce fel se vor întîmpla lucrurile. „Cheamă-l și pe Silișteanu. Altcineva să nu mai știe. Luați benzină. Voi plecați înaintea mea, pe la două, să alegeți un loc la vreo zece-doisprezece kilometri de Ploiești. Am să aterizez acolo să-mi fac plinul. L-aș face aci, dar nu vreau să se prindă de veste. Pe urmă virez spre munți.“

Magnani își aude bătăile inimii. Ce să facă? La cine să se ducă? Chendi murise. Murise și St. O. Iosif și Caragiale. Pe Vlahuță l-a căutat încă de ieri, dar nu l-a aflat la București. Era plecat la Văratec. Și nu mai sînt pînă la două decît cîteva ore. Aleargă iar la Silișteanu.

— N-am găsit pe nimeni. Mi-a spus să te chem și să plecăm împreună cu automobilul înaintea lui. Ce facem?

În mintea lui Silișteanu încolțește o speranță:

— Dă fuga la Nedelcu. Spune-i și lui Miron.

Au hotărît împreună să-l lase să decoleze și să zboare pînă la Ploiești. Magnani și Silișteanu îl vor aștepta acolo, așa cum hotărîse el. Dar imediat după aterizare, cu alt automobil vor veni Nedelcu și Miron. Vor fi patru să i se împotrivească. Va înțelege. Nu va zbura peste munți.

Aveau să se încredințeze că se înșelaseră.

În dimineața aceea, Vlaicu a venit mai devreme ca de obicei la hangar și a cercetat avionul, piesă cu piesă. Mîinile meștere verifică, ochii descoperă fiecare amănunt care trebuie revizuit. Gîndurile zboară. Acolo unde este nevoie, leagă cu sîrmă piesele care i se par că trebuiesc întărite. Ochii scrutează rezervorul, cîrma, aripile. E voios, sigur de el. Se va duce iar la învățător: „Am așteptat destul, domnule Mihai“. Așa are să-i

spună. Nu știe că domnul Mihai murise. Are să treacă peste crestele Carpaților. Nu se teme. Sus nu sînt primejdii. Acolo totul e frumos, limpede. Nu-l pîndește nimeni. Nu trebuie să ghicească ce se ascunde sub un cuvînt, sub un zîmbet.

„La ora două și jumătate după-amiază plecăm cu automobilul și ajungem fără nici o piedică dincolo de Ploiești, unde am găsit un loc de miriște, dar bun pentru aterizare. După zece minute de la sosirea noastră, îi facem semne cu șepcile ca să știe unde să aterizeze. Cum venea deasupra drumului, trece de noi cu vreo trei sute de metri, virează la dreapta și aterizează de-a curmezișul, pe linia brazdelor arătate de noi. Sare din carlingă, plin de voie bună. Nu-și putea stăpîni bucuria. Va trece Carpații.

— De ce ai aterizat pe arătură ? îl mustră Silișteanu. Dacă ți se înfundă roțile în pămîntul jilav, ce te faci ?

Încă o dată Vlaicu își arată măiestria.

— Altcum nu puteam ateriza. Aș fi avut vîntul în coaste. Nu te gîndești ? Am fost silit să aleg locul acesta ca să cobor cu vîntul în față.“ [1]

Magnani și Silișteanu îi fac plinul de benzină turnînd în rezervor din bidonul care l-au adus cu ei. Zăbovesc anume operația, cercetînd cu privirile șoseaua. De ce nu mai sosesc, de ce or fi zăbovind Nedelcu și Miron ? Vlaicu simte că se petrece ceva. De ce se tot uită spre București ? Așteaptă pe cineva ? Înțelege. Le e frică. Se tem pentru el.

— Nu vă fie teamă, le spune cu un zîmbet duios. Știu ce fac. Apoi, după o clipă : Nu vă dați seama că eu trebuie să zbor primul peste munți ? Dacă mi-o iau ofițerii înainte, miniștrii rîd de mine. Vor zice că nu sînt în stare. Voi nu vedeți ? Ei nu cred în mine. Nu cred.

Cînd rostește cuvintele acestea privirile i se întunecă, dar numaidecît i se înseninează iar. Știe bine că are să treacă munții în zbor. În ochi i se aprind iar luminile fierbinți care au mai ars cîndva în privirile

[1] Fragment din scrisoarea deschisă publicată de Silișteanu și Magnani în ziarul „Dimineața“.

copilului de pe malul Mureșului. Cei doi se privesc cu înțeles : nu e de făcut nimic. Nu poate fi oprit. Nu-i poți zdruncina încrederea în el. Nu vor să-i spulbere visul.

„Înainte de a decola, Magnani îi spune stăruitor :

— Caută de ia înălțime peste o mie de metri. Altfel n-ai să poți trece munții.

— Doar știi cum iau înălțime cînd vreau, răspunde încrezător.

Avionul a fugit pe jos vreo patru-cinci sute de metri, prin arătură. Nu putea părăsi pămîntul. Locul era moale din pricina ploilor. Aeroplanul nu-și putea lua viteză. Am alergat la el. Sărise din carlingă și strîngea un șurub care slăbise. După ce l-a fixat, l-am sfătuit să decoleze pe partea dreaptă a cîmpului. Acolo pămîntul era mai vîrtos. Am pus aeroplanul în linie de zbor. Magnani a învîrtit elicele. Motorul a pornit.

— Apoi să ne vedem sănătoși, la Brașov — am strigat.

— La hotel Continental, ne răspunde el.

Lunecă vreo două sute de metri. Terenul îi făcea greutăți. În sfîrșit se desprinde și începe să se ridice măreț, în aer... Ne făgăduise să nu se depărteze pînă nu vede automobilul nostru în mers. Dar noi ne găseam la aproape cinci sute de metri de drum și pînă să ajungem, Vlaicu luase înălțimea de două sute — cinci sute de metri și începuse să se rotească în aer. Nu voia să ia distanță, ca să-l ajungem cu automobilul. Apoi de la o cotitură a șoselei nu l-am mai văzut. După 10—15 km de mers, vedem în mijlocul drumului un automobil din care ni se fac semne. Era încă în mers cînd călătorul despre care am aflat că se numește Ferechide și este prefect de Buzău ne strigă :

— Dumneavoastră îl urmăriți pe Vlaicu ? Nu-l mai urmăriți. E mort.“ [1]

Nu se oprește să răspundă la întrebările pe care ar voi să i le pună ei. E grăbit să alerge cu vestea la București, la Ministerul de Interne. Șeful de cabinet îl îndeamnă să telefoneze și lui George Valentin Bibescu.

---

1 Vezi *Nota,* pag. 241

De cîteva ori sunase prințul să-l întrebe dacă nu se știe nimic despre desfășurarea zborului peste munți al lui Vlaicu. E îngrijorat. Se teme să nu se întîmple vreo nenorocire. Deși e ora somnului de după-masă, nu se poate odihni.

Într-adevăr, Bibescu nu-și află astîmpăr. Măsoară cu pași mari încăperea, apoi se întinde, dar nu e chip să doarmă. Ar vrea să știe, să afle mai repede. Își cercetează mereu ceasul. Acum Vlaicu se suie în carlingă... apasă manșa... zboară... acum ia înălțime... Carpații se văd în zare... Ce face Cosmescu? De ce nu-i dă nici o veste? I-a poruncit să-și facă de lucru într-o redacție de ziar și să nu se miște de acolo pînă la prima știre despre zbor. Este ceasul trei și jumătate. Vlaicu a decolat la trei. Pînă acum trebuie să se fi isprăvit. Patru... Patru și jumătate... În sfîrșit, telefonul. Smulge receptorul din mîna feciorului. Nu mai are sînge în obraz. Ascultă avid, nesățios. Ferechide l-a anunțat pe ministrul de Interne și s-a gîndit să-l vestească și pe el. Știe că problemele de aviație îl interesează. Ochii de linx scapără.

— Mulțumesc că v-ați gîndit la mine... Foarte bine ați făcut... Anchetă? Sigur, va trebui să se facă o anchetă. Și autopsie, bineînțeles.

Un gînd îi fulgeră în minte. Rînjește: Poate că totuși ar fi mai bine să se renunțe la toate astea. Mă tem că ancheta și autopsia ar stabili că Vlaicu era... înaintea fiecărui zbor avea prostul obicei să golească o sticlă... este singura explicație posibilă a accidentului...

— ...

— Da, avea din păcate această deprindere. Dar vă rog să fiți discret... Noi cei de la aviație știam, dar păstram secretul. Nu voiam să-l compromitem.

— ...

— Sigur, sigur. O mare nenorocire. O mare pierdere pentru țară. Dacă aș fi știut, l-aș fi împiedicat. Cu forța la nevoie. Aș fi cerut să se pună hangarul sub pază.

Trînteşte receptorul. Ştie ce are de făcut. Va împiedica cercetările şi autopsia. E bine să se creadă că a băut înainte de a-şi lua zborul. Să se isprăvească mai repede... Să se uite mai repede.

În răstimp, „Silişteanu sare şi dă fuga pe cîmp. Magnani nu-şi mai dă seama ce face. Intră cu automobilul într-un şanţ. Îl opreşte în sfîrşit şi aleargă după Silişteanu. Era prea tîrziu. Vlaicu zăcea mort pe ruinele aparatului său. Înmărmuriţi, ni se părea că tot ceea ce vedem este un rod al închipuirii. Silişteanu se apleacă spre el. Îl îmbrăţişează...[1]“

Cum sta prăbuşit la pămînt, avionul seamănă cu un fluture mare de cîmp, mort, cu aripile culcate una peste alta. Vlaicu părea că doarme ca altădată în hangar, lîngă gîndacul său, care-l cuprinsese în braţele lui de oţel.

---

[1] Din scrisoarea amintită.

EPILOG

Nu-i mai însoțește nimeni la gară. Un slujbaș grăbit le pune în mînă foile de drum și părăsește peronul înainte ca șarpele de fier să înceapă a se rostogoli pe șine. Cu Dumitru, Ana și Ion, se întorc acasă toți bințințenii veniți la București de-a dreptul de la Orăștie. Acolo i-a ajuns vestea. Duc cu ei steagurile tricolore pe care trebuiau să le fluture la serbările „Astrei". Le-au aninat în grabă fîșii de pînză neagră. Trecerea lor în cortegiu a stîrnit zvon de șoapte înfiorate în mulțimea fără de sfîrșit care se bulucea — zid de capete descoperite — pe amîndouă trotuarele străzilor.

...Călătorii își simt plumb în inimi. Se privesc în tăcere. Ce să-și spună, acum cînd totul se sfîrșise? „Vin să-ți depun pe piept «Virtutea militară». Acesta este ordinul care se dă numai bărbaților înzestrați cu cele mai înalte calități." Așa i s-a adresat lui Vlaicu, mort, ministrul de Război, țanțoș în uniforma cu galoane și fireturi lucitoare. „Era unul din puținii bărbați geniali care străbat cu puterea sufletului lor spațiile și timpurile, care luminează cu lumina minții lor negurile prejudecăților, care nu se îngrozesc nici de înălțimile văzduhurilor, nici de ademenirile norilor, care pătrund mereu înainte, dezlegînd tainele firii, ușurînd greutățile vieții, înălțînd omenirea, înfrățind-o, făcînd-o mai bună..." a rostit cu glas de trîmbiță altcineva. Cei care călătoresc acum, cu inimile însîngerate, spre Binținți, n-au așteptat să moară Vlaicu ca să simtă și să gîn-

dească așa. Lui Vlaicu în viață i-au dat dragostea și sprijinul lor. De ce n-au făcut tot astfel vorbitorii care nu mai contenesc acum să-l ridice în slăvi? De ce l-au lăsat să se zbată? De ce nu l-au ferit de moarte, ci l-au împins spre ea? De ce, bolnav de rinichi, nu numai că nu și-a putut cruța sănătatea, ba dimpotrivă, și-a agravat boala zbuciumîndu-se într-o viață plină de renunțări? Dar toate aceste adevăruri sînt trecute sub tăcere și se încearcă acoperirea lor cu zurgălăii unor discursuri ipocrite.

Întrebările se răsucesc ca burghiul și se împletesc cu altele care li s-au înfipt adînc în conștiință. Pentru ce nu s-a făcut cercetare? „Eu am văzut cu ochii mei cum a fost pilită sîrma", le spusese Ion. Cuvintele lui nu le pot pune la îndoială. Nici nu le pun. Niciodată n-au crezut altfel bințințenii, decît că cineva a făcut să se rostogolească Vlaicu și să moară. Este drept că ziarele au publicat scrisoarea în care Silișteanu și Magnani arătau că ei l-au scos pe Vlaicu din hățișurile cablurilor care se încolăciseră în jurul lui, iar ca s-o poată face au trebuit să le taie. Dar bințințenii nu se încred în scrisul ziarelor. Ei se încred în vorba lui Ion. De ce nu s-a făcut cercetare?

Nu știu țăranii din Binținți că stiletul perfidiei nu lasă urme. Poți ucide un om, sau pune pe altul să-l ucidă. Îl poți aduce să-și dea singur moartea. Cu bună știință îi poți călăuzi pașii spre moarte neîndoielnică. Dar nici una din aceste forme ale crimei nu lasă urme. Nici o cercetare n-ar fi făcut să răsune atunci adevărul pe care aveau interes să-l înăbușe tocmai cei care ar fi trebuit să rînduiască ancheta.

Pe drumul de la biserica Sf. Gheorghe pînă la cimitirul Belu, muzicile militare au cîntat un marș războinic: „La arme".

De ce? Cu cît amar le povestise Vlaicu despre tristețile războiului din Bulgaria, despre ostașii care se tîrau pe drumuri neprietenoase, în uniforme zdrențuite, flămînzi, desculți, împinși fără de voie să se încaiere cu alți ostași, tot țărani, tot atît de necăjiți. Atunci, de ce i s-a cîntat un marș războinic, lui, care se arătase

uimit și nemulțumit cînd i se pusese întrebarea dacă din avionul lui se pot arunca bombe?

Ar fi aflat răspunsul la nedumerirea lor dacă ar fi știut ce s-a petrecut la București îndată după prăbușirea lui Aurel. Se hotărîse să i se facă funeralii naționale, dar Nicolae Filipescu s-a împotrivit. El știe de la George Valentin Bibescu de ce a murit Vlaicu. Nu merită atîta cinste. Nicolae Filipescu nu mai era în guvern, dar cuvîntul lui atîrna greu la clubul conservator. Nu se putea trece peste el. I s-a arătat că trebuie să se dea o satisfacție opiniei publice, care îl iubise pe Vlaicu și era îndurerată de moartea lui. „Nu-mi pasă de opinia publică“ — a răspuns. I s-a mai spus că înmormîntarea națională pe care guvernul vrea s-o facă lui Vlaicu va răsuna ca o trîmbiță și va da de veste celor de peste munți că ceasul libertății e aproape. Muzicile militare, urmînd cortegiul, vor cînta „La arme“ pe străzile orașului, vestind războiul care se apropie. Așa stau lucrurile? Atunci, fie! Așa da... Așa merge... Să i se facă funeralii naționale. Dar el, Nicolae Filipescu, rămîne la părerea că Vlaicu nu merită atîta cinste. A și pus să se scrie în „Epoca“: „Aviația e o modă, iar Vlaicu a profitat și după moarte de ea“.

Au sărit atunci liberalii, bucuroși că li se dă prilejul să-și atace adversarii politici: „...În scurta-i viață a suportat atîtea nobile disprețuiri... Ce pot înțelege *les grand brasseurs d'affaires*[1] din preocupările curate ale unui suflet închinat țării sale“.

„Se bat corbii pe cadavru“ deslușise, cu amar, Luca Cranciova.

Peste croncănitul corbilor avea să se așeze în zilele ce au urmat larma bocitoarelor: „Of, dragi surioare, cum se vor fi cutremurat moșnegii Carpați, Omul și toate culmile din Negoi pînă la crăiescul Ceahlău cînd mașina măiastră a lui Vlaicu s-a rostogolit spre huma neagră...“ Citind rîndurile domnișoarei „de la litere“, țăranii din Binținți și-au putut spune că unul de-ai lor, unul Petrea Dascălu, a dat simțirii un grai mai simplu,

[1] Marii afaceriști.

mai cinstit. Iar ca s-o facă, nici el n-a așteptat să moară Vlaicu :

Un țăran ne spune astăzi
Că la zbor și el a fost.
— Ei, și ce-ai văzut acolo?
— Am văzut pe Vlaicu' nost'.
— Cum al vost'? — aduc eu vorba
Să văd ce răspunde încă.
— Dacă vreți, vă spun că Vlaicu
E de-al nost' de la opincă.
. . . . . .

L-am văzut, cu el alături
Am zburat și eu prin nori,
Dar cu gîndul, căci cu trupul
Am stat între muritori.

Alte nedumeriri aveau să-i întîmpine la Orăștie. Într-un chenar de doliu, „Foaia interesantă“ își vestea cititorii : „Chipul eroului s-a zugrăvit pe cărți poștale de corespondență. Mii de romîni își scriu pe aceste cărți poștale cu chipul lui Vlaicu. Se află de vînzare și la librăria Bornemisa, tipărite în culori vinete“.

— Și din moarte fac negoț, a exclamat careva.

— Nu-i dau pace lui Aurel, i-a răspuns ca un ecou altul.

Nu-i dau pace. La cîteva zile după prăbușire, cineva care semna „un distins aviator“ a ținut să arate că Vlaicu „...disprețuia viața. Uneori era de o neglijență condamnabilă“.

Disprețuia viața? Țăranii din Binținți știu bine cît o iubea. Ei l-au văzut dîndu-se de-a rostogolul ca să-și descarce plinul de viață care-i mustea în sînge, de cîte ori îi era dată cîte o bucurie rară. Avea un vis și a murit pentru el. Cine altul decît George Valentin Bibescu poate fi „distinsul“ aviator pentru care a muri în slujba unui ideal însemnează să disprețuiești viața? „...Cu toate succesele mele sînt aci niște pezevenghi care îmi vor răul“, le scrisese cîndva Vlaicu. Nici după moarte nu-i vor binele...

Nedumeririle țăranilor din Binținți vor avea pricină să stăruie și după trecerea a mai multor decenii. Dintre filele unei cărți care îi povestea viața, Aurel se desprindea sub o înfățișare care nu-i mulțumea. Nu un neputincios „ucenic al lui Dumnezeu“ fusese el, ci un truditor neostenit. Imaginea pe care ar fi voit s-o afle bințințenii în paginile cărții închinată memoriei lui Vlaicu nu era aceea a unui bicisnic, ci a unui luptător pe care nici o împotrivire nu l-a înfrînt. Cranciova și-a ridicat atunci glasul. L-au durut îndeosebi crîmpeiele cu privire la „...grija eroului de a-și mîngîia obișnuita sticlă cu elixirul vieții mai înainte de orice zbor“. „Cum se poate, se întreba Cranciova, să se întunece în acest chip un mare rezultat al unei munci grele și stăruitoare pînă la izbîndă ?“ Nu-l recunoștea pe Aurel nici în graiul strîmb în care era pus să vorbească. Asemenea grai nu era al lui Vlaicu și nici al celor din Binținți unde „...de cînd lumea nu s-a vorbit acest limbaj mitocănesc și aproape barbar... Mărturie că așa este stă... satul lui Aurel Vlaicu așezat pe valea Mureșului, în imediata apropiere a Orăștiei, sub influența totală și directă a acestui oraș istoric, ca limbă, port și obiceiuri, și unde în 1582 s-a tipărit Palia zisă de la Orăștie... Deci dacă limba veacului al șaisprezecelea, scrisă la Orăștie, era aceea din textul arătat, curată și frumoasă, cum se explică și cum se poate ca mai tîrziu cu aproape 400 de ani, în veacul al douăzecelea, limba vorbită de Aurel Vlaicu să fie mai stricată, confuză și lipsită de muzicalitatea proprie limbii românești ?“ [1]

. . . . . .

Cînd se ridicau să-i apere memoria, cînd erau singurii care îi păstrau o amintire înduioșată, nu-și închipuiau țăranii din Binținți că va veni o zi în care întregul popor va cinsti numele lui Vlaicu și îi va face dreptate. Multora dintre ei le-a fost dat să apuce ziua aceea, mulți povestesc astăzi copiilor și nepoților lor despre Aurel și despre oamenii răi care i-au tăiat aripile. Sub ochii lor se ridică pentru veșnicie semne care păs-

---

1 Luca I. Cranciova, „Cîteva însemnări lămuritoare“.

trează amintirea locurilor pe unde au călcat pașii zburătorului. Sub un disc cu chipul lui Vlaicu, o inscripție pe o placă de bronz amintește, la Bănești, că aci, „în ziua de 13 septembrie 1913, s-au frînt aripile zburătorului“. Cînd trec în zbor prin vecinătățile satului Binținți, care se numește astăzi comuna „Aurel Vlaicu“, aviatorii se rotesc, să-i salute bustul așezat în fața casei în care s-a născut.

Vizitatorii nenumărați se abat pe la „casa memorială Aurel Vlaicu“, se reculeg în încăperea în care a dormit, privesc îndelung șura în care a lucrat, mîngîie cu priviri înduioșate mantaua de mușama neagră în care zbura, cercetează „roata“ — așa i se zicea pe acolo bicicletei cu care a bătut adesea drumurile pînă la Orăștie și chiar mai departe. Adunate cu grijă, urmele trudei lui, păstrate la Muzeul Militar, se întorc peste decenii împotriva acelora care l-au umilit și ofensat. Și dacă în timpul vieții nu i s-a dat cinstirea care s-ar fi cuvenit, acum lui Aurel Vlaicu i s-a acordat titlul post-mortem de membru al Academiei Republicii Populare Romîne.

...În zilele de după prăbușirea lui Vlaicu, cîteva rînduri căzute din pana unui reporter au trecut neluate în seamă : „Pe Vlaicu l-a adus poporul. Pe Vlaicu îl plînge poporul. Și dacă cei care azi l-au comemorat cu discursuri îl vor uita, el va rămîne veșnic între pomeniții neamului, scris în cartea pe care numai poporul știe s-o citească cu tîlcul potrivit.“ [1]

Cuvinte profetice, care aveau să se împlinească întru totul și care se cuvin amintite ca un legămînt îndeplinit.

---

[1] În ziarul „Dimineața“.

BIBLI0GRAFIE

N. IORGA : *Oameni care au fost.*
G. NEGRESCU : *Un sfert de veac de aviaţie romînească.*
LUCA I. CRANCIOVA : *Cîteva însemnări lămuritoare.*
I. IRIMESCU : *Gîndeşti — Aurel Vlaicu.*
VICTOR ION POPA : *Maistoraşul Aurel, ucenicul lui Dumnezeu.*
G. G. GHIBAN : *Flăcăul din Binţinţi.*
ALBUMUL VLAICU : *(Orăştie 1920)*
A. VLAHUŢĂ : *Scrisori către V. G. Kiriac.*
ING. AUREL VLAICU : *Aeroplanul Vlaicu — 1911*
ACAD. ELIE CARAFOLI : *Aurel Vlaicu.*
Diferite ziare ale epocii.

CUPRINS

Partea I

FAETON

Capitolul I	„A CĂZUT AVIATORUL AUREL VLAICU ŞI A MURIT"	7
Capitolul II	„NU TE MIRA, TATĂ, CĂ SE POATE" . . .	20
Capitolul III	„SLOVA ŞTIE CE ESTE, DAR GÎNDUL ŞTIE CE VA FI"	28
Capitolul IV	„FĂRĂ TELEGRAMA ASTA, NICI N-AU FĂCUT ALTCEVA PENTRU EL"	36
Capitolul V	„CERCETARE S-A FĂCUT ?"	43
Capitolul VI	„ÎN UNANIMITATE DISPUNE RESTITUIREA PROIECTULUI"	53

Partea a II-a

FENIX

Capitolul I	„CA SĂ-L CUNOŞTI, TREBUIE SĂ-L VEZI ÎN ATELIER"	61
Capitolul II	„E MAI BUN CĂ NU-I CA AL ALTORA" . . .	76
Capitolul III	„HIENELE"	82
Capitolul IV	„SĂ SPUNĂ DACĂ POATE SĂ ARUNCE BOMBE."	95
Capitolul V	„VRAJA UNUI CÎNTEC"	9

Capitolul VI „EU LA BALURI NU UMBLU" 120
Capitolul VII 17 IUNIE 1910 139
Capitolul VIII CE SE PETRECE LA BUCUREȘTI ? 150
Capitolul IX „NATURA NU PĂSTREAZĂ NIMIC DE PRISOS" . 167
Capitolul X „DE CE SĂ NU SE VADĂ ȘI UN ROMÎN ?" 187
Capitolul XI DOUĂ LUMI 209
Capitolul XII „NU E DE VÎNZARE" 220
Capitolul XIII „MĂRGĂRITARUL STĂ PE FUNDUL MĂRII" . . 228
Capitolul XIV „DECOLEAZĂ AZI " 238
EPILOG 245
BIBLIOGRAFIE 251

Redactor responsabil : GH. BUZATU
Tehnoredactor : V. BIRIŞ

Dat la cules 4.07.1962. Bun de tipar 11.09.1962. Apărut 1962. Comanda nr. 868. Tiraj 20160. Broşate 17.100 + legate 3060. Hîrtie semivelină de 65 g/m², 84×108/32. Coli editoriale 14,5. Coli de tipar 16. Planşe 10. A. 01605. C.Z. pentru bibliotecile mici 8 (R)

Tiparul executat sub com. nr. 20718 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii 1. Bucureşti — R.P.R.

Lei 7,75